

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

DISERTAČNÍ PRÁCE

VZTAHY PROTESTANTSKÝCH CÍRKVÍ K MUSLIMSKÉ MENŠINĚ

V RAKOUSKU

Praha 2014

Vladimír Strejček

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Disertační práce

Vztahy protestantských církví k muslimské menšině v Rakousku

**Relations of the Protestant Churches to the Muslim Minority in
Austria**

Doktorský studijní program: Teologie

Studijní obor: Husitská teologie

Školitel:

Prof. PhDr. Luboš Kropáček Csc.

Autor:

Mgr. Vladimír Strejček

Praha 2014

Poděkování autora

Děkuji profesoru PhDr. Luboši Kropáčkovi Csc. za velmi cenné rady a tvořivé několikaleté vedení této disertační práce. Zvláště také oceňuji přátelský přístup při našich mnohých setkáních, bez kterých by tato práce nebyla napsána.

„Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci s názvem **Vztahy protestantských církví k muslimské menšině v Rakousku** napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších zdrojů.

V Praze dne 1. května 2014

Vladimír Strejček

OBSAH

Seznam použitých zkratk	8
Úvod	10
1 Historická přítomnost muslimů v Evropě se zaměřením na Rakousko do roku 1912	14
1.1 Expanze Osmanské říše do 19. Století	14
1.2 Přítomnost islámu na Balkáně a na územích Bosny a Hercegoviny	24
1.3 Změna mentality na Balkáně	30
1.4 Vydání <i>Islamgesetz</i> 1912	31
1.5 První světová válka a rozpad monarchií	32
2 Ranné postoje protestantských církví a vývoj vztahů k islámu od reformace po dnešek	36
2.1 Martin Luther (1483-1546)	37
2.2 Martin Luther a jeho pohled na islám	39
2.3 Ulrich Zwingli (1484-1531)	42
2.4 Jan Kalvín (1509-1564)	43
2.5 Kontakty a pohledy Evropy na Osmanskou říši	45
2.6 Muslimové v Evropě po II. světové válce	54
3 Islámská náboženská společnost v Rakousku – IGGiÖ a další islámské organizace	60
3.1 Vydání „Islámského zákona“, <i>Islamgesetz</i>	60
3.2 Muslimové ve druhé Rakouské republice od roku 1945	66
3.3 Islámská náboženská společnost – IGGiÖ a další muslimské organizace	68
3.4 Federace alevitských společností (AFBF) v Rakousku	79
3.5 Vzdělávání muslimů v Rakousku	80
3.6 Mešity, modlitebny, sociální a kulturní centra	81

3. 7 Studijní průzkum tureckých a bosenských muslimů v Rakousku z roku 2012	84
4 Mezináboženské vztahy protestantských církví A.B. a H.B. a katolické církve	
 k islámu v Rakousku	92
4. 1 Evangelické a katolická církev a jejich akce	92
4. 2 Vídeňská křesťansko-islámská letní univerzita 2008 (VICISU 08)	98
4. 3 Evangelické církve A. B. a H. B.	101
4. 4 Křesťanské iniciativy vůči muslimům	103
4. 5 Ekumenická spolupráce ve čtvrti Ottakring	107
4. 6 Integrovaná politika Magistrátu města Vídně	111
4. 7 Školství a možnost vzdělání muslimské mládeže	120
4. 8 Muslimská mládež	125
4. 9 Iniciativy žen	127
4.10 Iniciativy pro dialog: Hans Küng a Fethullah Gülen	130
4.11 „Mírový institut pro dialog“ (<i>Friede – Institut für Dialog</i>)	131
4.12 Platforma pro mezináboženská setkání – PFIRB	134
4.13 Bahá'í Center v Maroltingergasse 2	139
4.14 Setkání s prezidentem Islámské náboženské společnosti	140
4.15 Setkání s profesorkou vídeňské univerzity Susanne Heine	144
4.16 Integrace jako vládní program	146
4.17 Mešity, kulturní centra a modlitebny	148
5 Závěry zhodnocení důležitých bodů disertační práce a možná aplikace na dnešní dobu	
.....	150
5. 1 Vztahy evropských křesťanů a muslimů během staletí	150

5. 2 Katolíci a protestanti tváří v tvář islámu	151
5. 3 Muslimové v Rakousku	152
5. 4 Mezináboženské vztahy v praxi	154
5. 5 Integrační práce Magistrátu města Vídně	156
5. 6 Možnost uplatnění rakouského přístupu k integraci jako vzoru	158
JMENNÝ REJSTŘÍK	166
SEZNAM PRAMENŮ, LITERATURY A INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	177
SUMMARY IN ENGLISH	181

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

AABF Föderation der Aleviten Gemeinden in Österreich

A. B. Lutherská církev augsburského vyznání

AIF Islamische Österreichische Föderation

ATIB Türkisch-Islamische Union für Kulturelle und soziale Zusammenarbeit in Österreich

CCLIP City Law Integration and Intercultural Policy

H. B. Helvetská reformovaná církev založená na učení Jana Kalvína

EYF Evropské fórum mládeže

FEMYSO Fórum evropské muslimské mládeže a studentských organizací se sídlem v Bruselu

FPÖ Lidová strana Rakouska

IAGÖ Islamisch Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich

IBIKUZ Schiitisches Islamisches Bildungs und Kulturzentrum Österreich

IFSB Islamische Fachschule für Soziale Bildung

IRPI Der Islamische Religionspädagogische Institut

IMÖ Muslimischer Österreicher/innen

IGGiÖ Islámská náboženská společnost v Rakousku

IGW Islamisches Gymnasium Wien

IFW Islamische Föderation Wien

JMÖ Junge Musliminnen Österreich

KAICIID King Bin Abdulaziz International Centre for Interreligious and Intercultural Dialogue, umístěno v paláci Sturany ve Vídni

MA 17 oddělení vídeňského magistrátu pro integraci

MJÖ Muslimische Jugend Österreich

MPÖ Muslimští skauti Rakouska

EMISCO Evropské muslimské iniciativy pro sociální soudržnost

ÖVP rakouská lidová strana

FEMYSO Fórum evropské muslimské mládeže a studentských organizací

SPÖ Sociální strana Rakouska

PFIRB Plattform für interreligiöse Begegnung

UIKZ Union Islamischer Kulturzentren in Österreich

VEFA Value, Ethnicity, Friendship, Acceptance

VIC Islamisches Zentrum Wien, (Vídeňské islámské centrum). Mešita s minaretem

VICISU 08 Vídeňská křesťansko-islámská letní univerzita 2008

Úvodem

Předložená práce *Vztahy protestantských církví k muslimské menšině v Rakousku*, se zabývá vývojem a zejména současným stavem mezináboženských vztahů v relaci, která se kdysi vyznačovala válečnými střety a ostrým ideovým nepřátelstvím. V současnosti dochází k možnostem soužití a spolupráce v měřítkách pro Evropu v mnohém příkladných.

První kapitola se převážně zabývá historickým pohledem na šíření islámu na evropském kontinentě. Osmanská říše zde hrála svou důležitou roli, převážně v expanzi Balkánem do střední Evropy. Osmanským útokům byla především vystavena habsburská monarchie. Avšak později se tento konflikt, dá se říct, stával celoevropským. Rozhodujícím obratem zde byla druhá bitva u Vídně roku 1683, která rozhodla o postupném oslabování turecké expanzivní moci. Osmanská říše přestala být viděna jako neporazitelná a postupně ve svých výpadech a územních nárocích musela ustupovat. Během doby se také měnil přístup evropských států k Osmanské říši. Začalo zde docházet k obchodním dohodám a vzájemným výměnám zboží, případně zadávání stavebních prací. Jako příklad zde může být uvedena stavba železnice z Berlína do Istanbulu, nebo obchod mezi Rakouskem a Osmanskou říší. Možná určitým paradoxem dějin může být připojení Osmanské říše na začátku I. světové války na stranu Rakouska-Uherska.

Druhá kapitola se soustřeďuje na reformaci, vznik protestantských církví a vývoj jejich vztahu k islámu. Tento vztah sledujeme až do dnešní doby. Důležitou částí této kapitoly se stávají pohledy protestantských reformátorů na islám, hlavně Martina Luthera, Ulricha Zwingliho a Jana Kalvína. V některých jejich přístupech tito reformátoři islám zcela zamítají, na druhé straně zde nacházíme snahu o pochopení učení islámu, včetně překladů Koránu. Také je poukázáno, jak s postupem doby se do podvědomí Evropanů dostávalo kulturní a vědecké využití islámu.

Třetí kapitola *Islámská náboženská společnost v Rakousku – IGGiÖ a další islámské organizace* se zabývá důležitým rozhodnutím rakouské vlády akceptovat islám na oficiální úrovni. Za účelem této legalizace byl vydán Františkem Josefem I. v roce 1912 tak zvaný *Islamgesetz*. Jeho zavedením Rakousko uznalo islám, podle hanafijského ritu, jako rovnoprávné náboženství na svém území. Byla to reakce rakouských vládních kruhů na zákonné uznání islámu na svém území. Tím se však také islám musel přizpůsobit určitým evropským požadavkům, hlavně v otázkách rodinného a trestního práva, jako polygamie a fyzické tresty. V Evropě to byl první krok k uznání náboženství, které nebylo křesťanské ani

židovské, i když má s křesťanstvím určité společné prvky. Těmito prvky jsou uznání postavy Ježíše, reference v Koránu k postavě Panny Marie a také to, že islám je jeden z abrahámovských náboženství, vedle judaismu a křesťanství.

Tato kapitola také sleduje organizační vývoj islámu v Rakousku po druhé světové válce. Hlavně v sedmdesátých letech vznikají islámské organizace. Jedním z důležitých kroků v životě islámu v Rakousku se stal rok 1979, kdy byl islám uznán a registrován státem jako náboženská společnost a získal stejná práva jako ostatních 14 registrovaných církví a náboženských společností. Tím také došlo k uznání organizace *Islámského společenství v Rakousku* – IGGiÖ. O deset let později, Rakouský ústavní soud zrušil omezení, které povolovalo praxi jenom hanafijského ritu.

Toto oficiální uznání vedlo k možnosti vyučování islámu na školách, včetně možnosti vzdělávání imámů. Také začaly veřejně pracovat další odnože islámu jako Šíitské kulturní centrum nebo vzdělávací hnutí Fethullaha Gülena v podobě *Friede-Institut für Dialog*. Také společnost alevitů se stala velmi činnou a v roce 2010 byla uznána jako státem uznané společenství. Zajímavou částí této kapitoly je studijní průzkum tureckých a bosenských muslimů v Rakousku z roku 2012. Zde tyto dvě skupiny dávají odpovědi na nejrůznější otázky ohledně života muslimů v dnešní rakouské společnosti.

Těžiště práce představuji v poslední IV. kapitole, která přináší osobní setkání a rozhovory s představiteli a vedoucími skupin ve Vídni, které v dnešní době mají živý kontakt s islámem. Je zde popsán vztah protestantských církví A. B. (luterská) a H. B. (helvétská), a samozřejmě většinové katolické církve a také přístup některých představitelů a vedoucích činitelů islámských komunit. V rozhovorech můžeme najít jejich názory na přítomnou situaci islámu v Rakousku a také o jejich vzájemných vztazích a akcích, které společně pořádají. Vzhledem k tomu, že některé rozhovory probíhaly před volbami v Rakousku v září 2013, tak se u některých projevuje i tento vliv do jejich odpovědí.

Zde je třeba říci, že oceňuji vstřícnost, s jakou jsem byl přijat u všech, se kterými jsem se mohl setkat. Při těchto setkáních jsem navštívil představitele církví a hlavních islámských organizací. Setkal jsem se s křesťanskými duchovními, muslimskými imámy, univerzitními profesory a učiteli na islámských školách, s řádovými sestrami, nebo členy těchto společenství a církví. Mnoho kontaktů se uskutečnilo na doporučení těch, se kterými jsem jednal, takže okruh, se kterými jsem měl časem možnost se setkat, se během doby stále více rozšiřoval. Jsem přesvědčen o tom, že čím větší by byla možnost dalšího pobytu ve Vídni, tím

by se okruh lidí, kteří mají kontakty s islámem, rozšířil ještě více. Jenom pro zajímavost bych rád uvedl některé informace.

Během mého ročního působení jako pastor *Vienna Community Church* v roce 2011 jsem měl možnost účastnit se setkávání duchovních nejen z křesťanských církví, ale i z islámských kruhů. Tento více než roční pobyt mě umožnil později pokračovat v navazování dalších kontaktů pro tuto disertační práci. Během týdenního pobytu ve Vídni v únoru a květnu a také měsíčního pobytu v září 2013, jsem měl možnost se setkat s těmi, jejichž slova zaznívají v této kapitole. Bylo to skoro 40 činitelů, kteří svými postřehy a názory do této kapitoly přispěli. Myslím, že právě jejich osobní názory, včetně nejnovějších a faktických informací, jsou důležitou částí této disertační práce. Také v některých případech jejich vztahy k Čechům nebo Moravě, vzhledem k tomu, že v jejich rodině zde někdo byl nebo se narodil, napomáhaly k velmi přátelským setkáním.

Rád bych zde také uvedl, že můj zájem o islám má delší kořeny. O islám jsem se zajímal již mnohem dříve, hlavně o jeho mystickou část – sufismus. S islámem jsem se seznamoval při několikaletém studiu na Chicagské univerzitě v USA, kde jsem studoval světová náboženství a potom je také v kostelích různých denominací a organizací přednášel. Vzpomínám na návštěvu mešity v Chicagu, s profesorem semináře o islámu, kdy naším průvodcem po mešitě byl slavný americký boxer v těžké váze Cassius Clay, který byl muslimem: Muhammad Ali.

Rád bych se jen velmi krátce zmínil také o důvodech mého zájmu o náboženské dění právě ve městě Vídni. Ve Vídni jsem pobýval několik let od roku 1969 až 1973, kdy jsem zde studoval na konzervatoři a přitom pracoval v operetním divadle Raimundtheater. To byla dobrá příprava nejen ke zvládnutí německého jazyka, ale také k poznávání vídeňského a rakouského stylu života. Léta, která se vztahovala k této disertační práci, byl rok 2009 až 2010, kdy jsem studoval na Vídeňské univerzitě mezinárodní vztahy a islám. Mými profesory těchto předmětů, které se týkaly islámu, byli Rüdiger Lohlker, který vyučoval předmět *Asijský islám*, dále Gudrun Harrel, *Arabské dějiny* a také *Arabská společnost a politika*, Jürgen Weil, *Kultura a duch arabského orientu*, T. Mühlböck, *Islám, dějiny a politika*, T. Winkelbauer, *Rakouské dějiny 1500 – 1918* a také *Reformace*, Klaus Davidowicz, *Kabbala a Andalusie*, Otmar Höll, *Mezinárodní politika*, a G. Liedl, *Role islámu ve světové politice*. Návštěva těchto předmětů mi pomohla ještě více rozšířit své znalosti o islámu a jeho působení v dnešním globálním světě. Také rok 2011, kdy jsem působil jako pastor v anglicky mluvícím kostele *Vienna Community Church*, v Dorotheergasse v budově kostela reformované církve, mi

umožnil se setkat s duchovními a představiteli různých denominací, včetně islámských imámů.

Ještě je třeba uvést, že knihy, které byly ke psaní disertační práce použity, byly v českém, německém a anglickém jazyce. Šlo zde o knihy českých autorů jako V. Veber a M. Hlavačka, M. Klapetek, J. Rychlík, L. Kropáček, M. Šesták, M. Mendel a B. Ostřanský, abych jmenoval některé z nich. Z německých autorů to byli R. Potz, S. Heine, R. Lohlker, F. Sanac, H. Ch. Huf, A. Franzen a další. Z anglických autorů bychom mohli uvést například jméno R. Donia, A. Francisco, A. Wheatcroft, W. Laqueur a další. Také byly použity výtahy z webových internetových stránek. Práce s těmito materiály byla velmi poučná a pomáhala přibližovat situace a události z různých pohledů.

Závěrem bych rád vyjádřil poděkování profesoru Luboši Kropáčkovi, který doporučil změnit původní téma práce na mnohem konkrétnější, zaměřené na islám ve Vídni a v Rakousku. Jeho obětavá pomoc při psaní této práce byla velmi nápomocná a jsem také vděčný děkanu fakulty Janu Láškovi, že mě k profesoru L. Kropáčkovi doporučil a ten s touto spoluprací souhlasil. Jeho doporučení k úpravám textu mi umožnily během tří let, kdy jsem práci psal, její obsah vylepšovat a upravovat do podoby, kterou jako doktorskou disertační práci předkládám.

V Praze, dne 1. května 2014

Mgr. Vladimír Strejček

I. KAPITOLA

HISTORICKÁ PŘÍTOMNOST MUSLIMŮ V EVROPĚ SE ZAMĚŘENÍM NA RAKOUSKO DO ROKU 1919

Dnešní početná a stále rostoucí přítomnost muslimů v Evropě a také v Rakousku navazuje na dlouhé dějiny, v nichž nechybí konfrontace, spolupráce a ani zajímavé paradoxy. Je zřejmé, že ze tří historických proudů šíření islámu v Evropě se v Rakousku prosadily nejvíce dopady někdejší expanze Osmanské říše. Tomuto historickému období věnujeme v této kapitole nejvíce pozornosti. Tatarské výboje a migrace na východě Evropy, do Rakouska nedosáhly. Do střední Evropy dorazil tento proud jen v malé míře do Polska. Jako kuriozitu bychom mohli uvést, že tatarští vojáci se účastnili v menších počtech pouze bitvy u Vídně v roce 1683, a to na obou stranách. Tedy ve vojsku osmanských obléhatelů, tak i v polském vojsku krále Jana Sobieskeho. Po druhé světové válce, kdy Evropa byla válkou velmi poničena, přišly do Evropy pracovní síly právě z oblastí někdejších kontaktů za osmanské éry. Tedy z Turecka, Balkánu a zvláště z bývalé Jugoslávie.

V této historické kapitole se proto zaměříme na hlavní linii tématu, kterou představují staletí osmanské expanze i další vývoj světové války.

1.1 Expanze Osmanské říše do 19. století

Turci přicházeli jako dobyvatelé nebo migranti z původních sídel ve střední Asii. Jejich cesta směřovala s postupem generací na Balkán přes Malou Asii, dnešní tureckou Anadolii, kde se na konci 13. století ustavil malý státek, jehož zakladatelem byl Osman I. Po jeho smrti, roku 1326, jeho syn Orchan dobyl v severozápadní části Anadolie, dnešním Turecku, město Bursu. Toto město učinil sídelním městem vznikající říše. Zde se také nachází pozoruhodné staré turecké mešity. O pět let později Orchan dobyl Nikáju (dnes turecky Iznik), město důležité v dějinách křesťanství v souvislosti s konáním koncilu, který přijal propracované závazné znění vyznání víry roku 325. Osmanská vojska dále pokračovala přes Bospor na cestě jižním Balkánem, až ke Středozemnímu moři. Obsadila území v Makedonii, a také města jako Soluň a roku 1384 v Bulharsku město Sofii. Osmanská vojska se dostávají až před Konstantinopol (Cařihrad), který se ocitl v postupném obklíčení. V té době přenesli své sídelní město do evropské Adrianopole (Edirne), severně od Konstantinopole. Ve 14. století se dostávají do Srbska a Hercegoviny, kde se je srbský král se svým vojskem snažil zastavit.

Jedna z důležitých událostí v historii postupu islámu na Balkáně se datuje do roku 1389, kdy došlo k bitvě na Kosově poli. Zde 15. června na svátek sv. Víta (Vidov dan) bojoval srbský král Lazar (1371-1389) proti osmanskému vojsku vedenému sultánem Muradem I. Lazarovo srbské vojsko bylo posílené vojsky z Bosny, Itálie, Albánie, Uherska a Bulharska. Bitva skončila velkým vítězstvím Osmanů. Lazarovo vojsko bylo obklíčeno a sám srbský král Lazar byl sťat přímo na bitevním poli a mnoho srbských velmožů bylo pobito. Srbové si dodnes Kosovo a Vidov dan připomínají jako počátek mnohaleté národní tragédie. Avšak i sultán Murad zahynul, když se několika Srbům podařilo proniknout do osmanského ležení a sultána zabili přímo v jeho stanu. Na základě vítězství Osmané dále obsazovali části Srbska a o několik let později také území Bosny a Hercegoviny. Srbsko se tak stalo vazalským knížectvím Osmanské říše.¹

Vzhledem k tomu, že muslimové jsou tolerantní vůči ostatním náboženstvím, která mají podle jejich pojetí zjevenou svatou knihu, jako je Nový Zákon (*Indžil*) v křesťanství, v židovství Tóra (*Tawrát*), neboli Starý Zákon, byla židům a křesťanům, jakožto lidem knihy (*ahl al-kiláb*) dána možnost si ponechat vlastní náboženství a dále je i za stanovených podmínek praktikovat. Byl to projev náboženské tolerance. Avšak je třeba říci, že jinověrci neměli stejná privilegia jako muslimové a museli platit vyšší daň z hlavy (*džizja*) než muslimové. Sedláci a pastevci v Bosně a Hercegovině se svého křesťanského náboženství nevzdávali. Také požívali určité autonomie v běžných otázkách života, zvláště v rodinném životě a dědictví, tedy oblastech, kde se muslimové řídí šariíou.

Podstatné prvky tolerance muslimského státu vůči jinověrcům shrnuje islamologická literatura těmito slovy: „V praktických otázkách soužití s křesťanskými obcemi přijatými do područí islámského státu byla uplatněna pravidla, která postupně stanovil již sám Muhammad a po něm zejména chalifa Umar. S příležitostnými výkyvy byla v podstatných rysech dodržována ještě v Osmanské říši až do reformy 19. století. Křesťané podobně jako židé nebyli násilím nuceni ke konverzím, neboť byli uznáni za „vlastníky Písma“ *ahl al-kitáb*, judaismus, křesťanství a islám platily vždy za zjevená, podle islámské formulace „nebeská“ náboženství (*al-adján as-samáwija*), z nichž nejmladší islám stojí ovšem podle přesvědčení svých vyznavačů nejvyš. Obecné označení pro křesťany je *masihijun*, tj. stoupenci Masíha,

¹ ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M., a kolektiv, *Dějiny Jihoslovanských zemí*, Lidové Noviny 1998, str. 72-73

Krista. Dříve bylo běžnější označení *nasára* (sg. *nasráni*, „nazaretský“), zvláště pro příslušníky východních církví pod muslimským panstvím.²

Respektování náboženského Písma nebo Knihy, hrálo důležitou roli v náboženské toleranci muslimů na dobytém území. Z různých příkladů vidíme, jak tato tolerance byla na dobytých územích uplatňována v praxi. „Slovinec Primož Trubar od roku 1550 vydával protestantské knihy ve slovinské řeči. Založil chorvatský knihtisk. Vydal Nový Zákon v chorvatštině. Císař a český král Maximilian II. napsal německy předmluvu k chorvatskému, hlaholskému prvnímu dílu Nového Zákona z roku 1562, křesťanským Chorvatům, kteří žili pod Turky v Bosně, Srbsku a v Bulharsku.“³

Avšak je třeba také říci, že také docházelo k porušení této tolerance, což bylo v hrubých podobách u muslimů výjimkou. Jako nejkřiklavější případ je událost z doby po dobytí Konstantinopole. Za vlády sultána Mehmeda II., v roce 1481 jeho vojevůdce a vezír Gadik Ahmed Paša dobyl s velkou převahou loďstva a vojska nejvýchodnější italský přístav Otranto. Jeho záměrem bylo postupovat nepřipraveným Neapolskem až na Řím. Houževnatý dvoutýdenní odpor Otrantánů mu však záměr překazil a rozlítel jej k velkému hněvu. A právě zde Gadik Ahmed Paša porušil zcela muslimskou toleranci. Po dobytí města dal ženy a děti odvést do otroctví a zbylých 813 mužů vyzval, aby pod trestem smrti přestoupili na islám. Tito odmítli a byli jeden po druhém sťati. Tento akt násilí byl později v katolické církvi zvážen jako mučednictví víry. Již v 18. století byli tito muži blahorečeni a v květnu 2013 je papež František při první příležitosti kanonizací svatořečil jako mučedníky.

Během doby Byzantská říše vzdorovala náporu osmanského vojska, ale postupně ztrácela sílu a začala být vojensky a hospodářsky vysílená. Ve 14. století, tedy skoro tisíc let po jejím založení, ji vážně hrozila značná porážka. Její hlavní město Konstantinopol se nacházelo v obklíčení tureckých dobyvatelů. Město bylo založené ve 4. století a vybudované císařem Konstantinem. Ten také rozhodl, že Konstantinopol se stane hlavním městem Východořímské, později Byzantské říše. Později se stala hlavním sídlem patriarchy východní církve, která se ve velkém schizmatu roku 1054 zcela oddělila od západní církve. I přesto, že v 15. století se Osmanská říše rozkládala již na pobřežích Středoziemního a Jaderského moře, město Konstantinopol stále nájezdům odolávalo.

² KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, str. 237

³ NEVEKLOWSKY, G., *Die Bosnách-herzegowinischen Muslime*, Vieser Verlag 1996, str. 51

V islámu se Konstantinopoli říkalo Róm, vlastně Řím. Tento termín se nachází i v Koránu. Konstantinopol – Cařihrad – Róm – po tureckém dobytí Istanbul. V tomto městě byl v 6. století za císaře Justiniána postaven jeden z největších křesťanských chrámů Hagia Sofia (turecky Aya Sofia), neboli chrám Boží Moudrosti. Chrám vyjadřuje byzantský křesťanský charakter a byl dlouho největším křesťanským chrámem v celé Evropě. Po dobytí Turky byl tento chrám přeměněn na muslimskou mešitu. Za turecké národní a sekulární revoluce po zániku Osmanské říše po 1. světové válce kemalisté mešitu přeměnili na muzeum, jímž je dodnes.

V květnu roku 1453 osmanští Turci Konstantinopol dobyli. Sultán Mehmed II. obklíčil město se svými vojsky. Tuto událost, patřící k důležitým kapitolám evropských dějin, líčí soudobý německý historik a redaktor historických pořadů v televizi ZDF Hans-Christian Huf takto: „Zatímco se osmanská armáda v nekonečných vlnách valila proti hradbám, musel generál Giustiniani kvůli zranění opustit své postavení u Římské brány. Bez svého charizmatického vůdce ztratili obránci brzy odvahu. Pod náporem dvanácti tisíc janičářů, kteří tvořili pěší sbor armády, se jejich odpor zhroutil. Konstantin XI. (1448-1453), jmenovec zakladatele říše, potomek z rodu Palaiologovců a poslední byzantský císař padl uprostřed svých mužů. Jakýsi janičář mu usekl hlavu a jako žádanou trofej ji přinesl svému vojevůdci.“

4

Po bitvě Mehmed II. nenechal město zničit, ale naopak je začal stavebně rozšiřovat. Lidé nebyli nuceni přestupovat na islám, ale početné kostely včetně chrámu Hagia Sofia byly přeměněny na mešity. Křesťanské fresky byly zabitány. Vznikly zde paláce, jako například Topkapi, ve kterém sídlil nejen sultán, ale i sultánova rada. Výstava paláce byla zahájena Mehmedem II. a pokračovala po další staletí. Palác se tak stal správním centrem Osmanské říše, tedy místem velkého politického významu.

Menšinové skupiny, které byly jiného vyznání, se nazývaly turecky *millety*. Pro křesťany byly určeny *millety* řecký ortodoxní a arménský. Později byly uznány i další. Měly svou vlastní samosprávu a za odvod daní ručil jejich církevní představitel, tedy biskup nebo patriarcha. *Millety* si samy rozhodovaly ve své samosprávě i ve věcech školství. Státní školy pro jinověrce v Osmanské říši do 19. století neexistovaly. Školy si platily církve samy. Stavba kostelů a synagog podléhala souhlasu státu.

⁴ HUF, Hans-Christian, *Vzestup a pád mocných říší*, Alpress, Frýdek-Místek 2008, str. 162-163

System milletů platil až do 19. století, kdy sultánské edikty (*tanzimát*) zavedly zrovnoprávnění všech obyvatel po stránce právní i povinností na základě nově zavedeného pojetí osmanského občanství. Dříve existovaly materiální stimuly k přestupům na islám, což ulehčovalo přístup k úřadům i finanční bonusy, a na druhé straně šikany nemuslimů. Po dobytí Granady roku 1492 křesťanským vojskem se situace ve Španělsku zcela změnila. Vládcí Isabela I. a Ferdinand Aragonský vyhnali ze španělského území židy a muslimy, kteří se nedali pokřtít. Náboženská tolerance byla nahrazena přísným přístupem k nekřesťanům. Tím tak došlo k velké emigraci židů a muslimů, kteří hledali útočiště na území Osmanské říše.

Německý historik Hans-Christian Huf ve své knize o tom píše: „Sultán uprchlíky ze Španělska, které bylo největším konkurentem Osmanské říše ve Středozeří, přijal. V Istanbulu dodnes žije na dvacet tisíc Židů, z nichž mnozí mají španělské předky. Někteří ještě dnes mluví jazykem *ladino*, který je označován také za jakousi židovskou španělštinu. Osmanská říše měla ze svých křesťanských a židovských občanů prospěch a brala je proto v ochranu...Ve městech, zejména v Istanbulu, se Židům po většinu doby po kterou žili v Osmanské říši vedlo dobře.⁵

Na vrcholu expanze a moci v 15. a 16. století sahala Osmanská říše od rozmezí mezi dnešním Marokem a Alžírskem až po Kavkaz. Toto rozsáhlé území bylo rozděleno na provincie, které byly spravovány guvernéry. Peníze na správu dostávali od vlády, protože nebyli sami oprávněni vybírat daně. Guvernéři byli tak finančně závislí na vládě a sultánovi. Tímto systémem se udržovala říše ve svém vedení jednotná.

V ústředí říše v Istanbulu sídlil sultán a také úřad vezíra. Vládní úřad se nazýval podle vstupní brány do úředního areálu Vysoká Porta. Toto označení dostalo stejný metaforický význam, jako dnes mají třeba Downing Street, Bílý Dům, nebo u nás Strakova akademie.

Důležitým prvkem v řízení Osmanské říše byl islámský právní systém. Byl to soubor předpisů, které se týkaly náboženství a etiky a souhrnně se nazývaly šaría. Významnou částí bylo ustanovení o rodinném a dědickém právu. Nejvyšší soudce měl právo kontrolovat všechny zákony vydávané říší. Právní autority měly také právo vydávat *fetvu*, neboli právní rozhodnutí, které bylo závazné. *Fetva* měla mnohdy větší význam než sultánovo rozhodnutí. Podle islámského práva patří půda Alláhovi neboli Bohu. Ve skutečnosti patřila sultánovi, který ji propůjčoval za vojenskou službu.

⁵ HUF, H. Ch., *Vzestup a pád mocných říší*, Alpress, Frýdek-Místek 2008, str. 176

Krátkou definici nalezneme například v knize od Luboše Kropáčka. „Náboženské právo – Šaría, Šar’ – ztělesňuje ve struktuře islámu souhrn Božského řádu přikázaného lidstvu, neproměnný morální Zákon. Šar’ je stejně jako Korán chápán jako věčný, nestvořený. Charakterizuje islám ještě výrazněji než soustava dogmatické teologie, je jeho dření. Soudobí muslimští učenci označují někdy své náboženství za jednotu dogmatu (*‘aqida*), práva (*šaría*), a kultury (*hadára*).⁶

Vedení Osmanské říše bylo v rukou sultána, který po dobytí Egypta v roce 1517 přijal údajně od posledních Abbásovců hodnost *chalífy*. To znamenalo, že byl jak nejvyšším světským představitelem, tak také představitelem duchovním. Ministerské radě, která se nazývala *divan*, předsedal vezír. Možná velký organizační úspěch Osmanské říše spočíval v její centralizaci. Nejmenší správní jednotkou byly *nahije* neboli, okresy. Osmanská armáda, která se skládala z námořní flotily a pozemního vojska byla velmi dobře organizovaná. Nově získaná území náležela státu a sultán je mohl přidělovat vojenské šlechtě.

K úspěchu islámu patřilo také to, že Turci nabídli domácím obyvatelstvu politický a ekonomický řád. To také obsahovalo stanovené a stabilní daně. V 15. a 16. století dochází k rozvoji měst na obsazených územích. V těchto městech se začal rozvíjet rychle obchod, stavitelství a také se otvíraly školy. V době rozkvětu mnoho obyvatelů bosenských, srbských a makedonských měst přistupovalo k islámu. Tím se tak města postupem doby islamizovala. V té samé době na jihu země obchodovali také Židé, Řekové a Arméni. Vztahy mezi etnickými skupinami se vyznačovaly vzájemnou tolerancí. Vzhledem k tomu, že k setkáním docházelo v každodenním životě, byla tolerance nutností. Ať to byli katolíci, muslimové, pravověrní nebo židé, museli se zákonitě setkávat na tržištích, při obchodování, vzdělávání či kulturních oslavách. Někdy slavili společně svátky a v těžkých dobách si také vypomáhali.

I potom co byla Konstantinopol dobyta Turky v roce 1453, si křesťané uchovávali ve východním Středomoří politický a obchodní vliv. Jedním z největších křesťanských měst byly Benátky. Zvláště jejich poloha u pobřeží Středoziemního moře z nich vytvořila námořní velmoc. Benátky byly také útočištěm pro Řeky, kteří uprchli z Konstantinopole. Díky poloze, vzdálené od bezprostředního vlivu Osmanské říše, se mohl v Benátkách svobodně rozvíjet obchod a s ním také rozkvétat kultura. Benátky si zachovaly svou samostatnost po celou dobu osmanské expanze, kdy turecká vojska nikdy nevstoupila na jejich území. Avšak po

⁶ KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, str. 117

napoleonských válkách získali Benátsko Rakušané a ovládali je až do roku 1866, kdy připadlo Itálii.

Vrcholným obdobím politického, hospodářského i kulturního rozkvětu Osmanské říše byla éra vlády sultána Süleymana Nádherného (1520-1566). Byla to také doba velkých vojenských dobovatelských úspěchů. Patří k nim vítězství v bitvě u Moháče roku 1526. Turecké vojsko mělo údajně až dvě stě tisíc mužů. Proti nim stálo malé třicetitisícové uherské vojsko vedené uherským a českým králem Ludvíkem Jagellonským. Ludvíkovo vojsko bylo rozdrveno a on sám se na útěku utopil po pádu s koně. Turci ovládli velkou část Uher, Slavonii a část Chorvatska. V bitvě u Moháče Češi přišli o svého krále. To otevřelo možnost Habsburkům nastoupit na český trůn a ovládat jej přes tři sta let. Novým habsburským vládcem zemí Koruny České se stal Ferdinand I.

V roce 1529 turecká vojska pronikla uherským územím až k Vídni. Došlo tak k prvnímu obléhání Vídně. „Obléhání nepříliš vojensky chráněné Vídně započalo 10. října 1529, ale díky mobilizaci všech sil vídeňské posádky a občanů a za přispění španělských vojenských sborů a také početného vojska z českých zemí se podařilo město ubránit. Jako hlavní velitel vídeňské obrany se tehdy proslavil hrabě Mikuláš ze Salmu. Po marném obléhání turecké vojsko ustoupilo před blížící se zimou zpět na uherské území.“⁷

I když první tažení na Vídeň skončilo porážkou osmanských vojsk, Osmanská říše ve svém jádru dosahovala největšího rozkvětu. Tato doba je nazývána zlatým věkem osmanské říše. Za panování sultána Süleymana Nádherného, jak byl v Evropě nazýván, bylo postaveno mnoho mešit. Islámská architektura osmanského stylu dosáhla svého vrcholu zejména ve škole architekta Sinana.

Za jeho vlády se zákony *šaríy*, doplněné sultánskými zákony (*qánún*) staly platnými pro všechny muslimy a to po celém území a ve všech provinciích. Podle učení Koránu ti, kteří žijí podle Božích zákonů, jsou úspěšní, a také spokojeni, protože tím naplňují základní požadavky lidské existence. Süleyman proslul jako zákonodárce, který sám rozhodoval o zákonech, které pak uváděl do praxe ve své říši. Turecky proto bývá Süleymanovi dáván epitet *Kánúní*, což znamená Zákonodárce. V evropských jazycích převládá *Nádherný (Magnifique)*. Süleyman dosahoval svých územních úspěchů díky novým zbraním. Střelné zbraně a hlavně děla byla důležitou výzbrojí Osmanské říše. V té době se Osmanská říše rozpínala na velkém území.

⁷ VEBER, V., HLAVAČKA, M., *Dějiny Rakouska*, Lidové Noviny 2002, str. 225

Pro sultána Süleymana bylo třeba, aby vynaložil velké úsilí k udržování tak velkého území. Avšak nejen vojenské vynálezy a dobývání bylo jeho posláním. Chtěl, aby centrum jeho říše vzkvétalo také po architektonické a kulturní stránce. K tomu samozřejmě sloužil výběr daní, které přicházely ze všech území říše. Příliv daní byl důvodem, proč mohl sultán vynakládat prostředky na rozkvět centra své říše a sklízet tak obdiv svých přátel ale i návštěvníků z Evropy.

V hlavním městě říše Istanbulu rozkvétala jakási osmanská kulturní renesance, která byla hlavně charakterizována nádhernou architekturou. Tvůrcem této nádherné architektury a staveb byl dvorní architekt Sinan Paša, který zemřel roku 1578. Osmanské mešity měly svůj charakteristický styl. Byly to prostorné stavby, plné světla s výraznou klenbou a vysokým štíhlými minarety. Süleyman také podporoval malířství, lékařství a v roce 1579 nechal postavit observatoř. Měl také zájem o nové evropské objevy v navigaci a zeměpisu.

Je třeba říci, že i během těchto válečných let existovala výměna informací a zboží se západem. Velká část obchodu proudila jedním směrem, tedy ze západu na východ. Muslimové věřili, že jejich příslušníci by neměli pobývat na územích, kde žijí křesťané, které považovali za nevěřící. Proto používali ke svým obchodům osmanské křesťanské poddané avšak nekatolíky. Tímto způsobem byly do Osmanské říše dováženy nejrůznější výrobky z Evropy.

Vedle architektury, umění a vynálezů se muslimský zájem také soustřeďoval na úpravu životního prostředí, zvláště jeho zkrášlování. V době rozkvětu Osmanské říše byla věnována velká pozornost umění kaligrafie, které bylo vytvořeno okolo roku 700. Bylo využíváno jak v rukopisech, tak v architektuře. Účelem kaligrafie bylo v co nejkrásnější podobě zprostředkovat text Koránu. Kaligrafie obsahovala několik druhů ozdobného písma, které se během doby vyvíjelo. Se snahou zviditelňovat text Koránu zde také vzniklo umění vytvářet velkolepé zahrady, které měly znázorňovat zaslíbení ráje. Pro ně krása zahrad měla velký duchovní význam a byla v nich snaha o prožitek harmonie a krásy. Muslimové nechávali ve svých zahradách proudit zcela tiše vodu. Zvuk této hladce tekoucí vody je pro ně zvukem tichého hlasu Boha.

Osmanská říše pod vedením sultánů se po řadu generací snažila o své územní rozšiřování. Poměr sil a situace se však dramaticky změnilo od roku 1683. Byl to osudný rok pro celou Evropu a zvláště pro Rakousko a Osmanskou říši. V tomto roce byl zastaven osmanský nápor

do Evropy, kdy hrozilo její případné trvalé islámské obsazení. Pod vedením velkovezíra Kara Mustafy Köprülüho, dorazila osmanská vojska s dvěstětisíci bojovníky do předměstí Vídně.

Porážka Turků u Vídně v září 1683 je dnes častým tématem spekulací o tom, co by kdyby, tedy představ alternativních či kontrafaktuálních dějin. Nešlo jen o bitvu na hoře Kahlenberg, ale o případnou zásadní změnu v životě milionů obyvatel Evropy. V případě vítězství osmanských vojsk, by se tak otevřely Osmanské říši dveře k dobývání dalších území ve střední a možná i v západní Evropě. Také by pravděpodobně došlo k pádu Habsburské monarchie, která by velmi těžce musela dobývat zpět ztracené území. Vídeň se svým postavením města ležícího ve středu Evropy, by umožnila muslimům šířit své náboženství a svou vládu dále do dalších evropských zemí. Z tohoto pohledu byla bitva před Vídní jednou z osudových bitev pro celou Evropu, která rozhodla o jejím osudu na dlouhá staletí. Spojením několika vojsk křesťanských vládců bylo zastaveno rozpínání Osmanské říše na další a nová území, která by jinak v případě jejího vítězství byla osmanskými vojsky ohrožena.

Na pomoc obleženému městu přispěchali osobně bavorský kurfiřt Maxmilian II. Emanuel, saský kurfiřt Jan Jiří II., polský král Jan III. Sobieski, markrabě Ludvík Vilém Bádenský a kníže Karel Lotrinský. Formálním velitelem křesťanského vojska byl císařem jmenován polský král. Skutečným stratégem, který vypracoval plán na osvobození města, byl však kníže Karel Lotrinský, jehož koncepce spočívala v rychlém tažení Vídeňským lesem, v obsazení vrchu Kahlenberg. V neděli, 12. září 1683, došlo pod kopcem Kahlenberg před Vídeňskými hradbami k bitvě, která skončila drtivou porážkou Turků. Ve zmatku byl zbytek velkovezírova vojska zahánán až do Uherské nížiny. Císař Leopold se vrátil do města o dva dny později, aby vyznamenal obránce města. Vítězství u Vídně bylo skutečně počátkem rozhodujícího obratu v tureckých válkách. Ukončilo tak půldruhého století trvající osmanskou nadvládu Uher a znamenalo další mocenský vzestup habsburské monarchie.

Po porážce před Vídní, neměla osmanská vojska již takové vojenské úspěchy. Po roce 1685 byla dobytá další území, která byla pod okupací Osmanské říše, která tak začala ztrácet svou moc a její vliv začal upadat. K této situaci došlo zásluhou vojsk Svaté ligy, kterou vytvořil roku 1684 Papež Inocenc XI. Tento válečný spolek byl tvořen Svatou říší římskou, Polskem, Benátkami a Ruskem. Mezi zpět dobytá území patřily Uhry, Transylvánie, Srbsko a přístav Azov na Černém moři. Také osvobozeno bylo celé dnešní Maďarsko. Další velkou prohru utrpěla osmanská vojska roku 1697 ve Vojvodině, kdy byli její vojáci smeteni do řeky a jejich ztráty dosahovaly třiceti tisíc. Téhož roku Princ Evžen Savojský obsadil Sarajevo. Avšak válečný konflikt dále pokračoval a rakouská vojska v roce 1697 pod vedením Evžena

Savojského obsazovala bosenská území. Také část města Sarajeva byla vypálena. Avšak dlouhé trvání konfliktu bylo vyčerpávající jak po stránce lidské, tak finanční pro obě strany.

V roce 1699 došlo ve Sremských Karlovcích k dojednání tak zvaného Karlovického míru. Osmanská říše se vzdala Chorvatska, Slovinska a části středomořského pobřeží, včetně města Dubrovnik. Uhry byly tak opět sjednoceny pod vládou Habsburků. Hranici mezi habsburskou a osmanskou říší tvořila řeka Sáva. Benátky získaly Dalmácii. Turci byli vytlačeni do jihovýchodní Evropy. Habsburkové se tak stali rozhodující mocenskou silou Evropy. Dá se říci, že to byl počátek pomalého mocenského úpadku Osmanské říše. Na druhé straně to bylo vítězství Svaté ligy, kterou tvořila habsburská monarchie, Benátky, Polsko a Rusko. Karlovický mír zaručil po nějakou dobu klidné období pro střední Evropu.

Avšak klid zbraní netrval dlouho. Sedmnáct let po podepsání Karlovického míru roku 1716 propukla další válka s Tureckem. V této válce Rakousko dosáhlo úspěchu, a v roce 1717 obsadil Evžen Savojský se svým vojskem Bělehrad. Další jeho postup byl však zastaven. Důvodem bylo, že se proti jeho expanzi postavila Velká Británie a Francie, které se obávaly nárůstu rakouské moci. V roce 1718 byla sepsána mírová smlouva s Požarevcí. Tehdy se pod nadvládu Habsburků navrátila území, která do té doby ještě zůstávala pod osmanskou nadvládou – Benátky, severní Srbsko s Bělehradem a Malé Valašsko.⁸

V letech 1736 až 1739 byly vedeny společné rusko-rakouské vojenské akce. Ruská carevna Kateřina II. Veliká, tažení svých vojsk zdůvodnila náboženskými potřebami křesťanů na muslimských územích. V roce 1774 získala jižní Ukrajinu a také poloostrov Krym, který byl důležitým strategickým bodem v Černém moři. Mírovou dohodou z tohoto roku uznal sultán také její ochranu nad pravoslavnými křesťany. Toto byla psychologická porážka Osmanské říše a její představitelé v Cařihradě si to začali uvědomovat. Pomalu se začaly vytvářet možnosti pro jiný způsob nahlížení na přítomnou situaci, která později vyvrcholila ve volání po změnách ve vedení Osmanské říše a dotýkala se i samotného sultána. Možná k tomu přispěl i nový pohled ze strany evropských vlád. Někdy měl obchod přednost před nepřátelstvím a válkou. Například Prusko uzavřelo v roce 1761 s Osmanskou říší smlouvu o obchodu. Tuto politiku vzájemného obchodu následoval o sto let později také Vilém II, který nastoupil roku 1888 na trůn již jako císař sjednoceného Německa.

⁸ K LAPETEK, M., *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, str. 125

V letech 1740 až 1780 panovala na habsburském trůnu Marie Terezie. Byla rakouskou arcivévodkyní a uherskou a českou královnou. Poměry v habsburské říši se začaly uvolňovat. Uskutečňovaly se modernizační reformy, které měly velmi pozitivní vliv na obyvatelstvo říše. Marie Terezie centralizovala správu státu, zavedla daňovou povinnost a jednotný trestní zákoník. Důležitým krokem bylo zřízení obecných a odborných škol. V reformách dále a ještě výrazněji pokračoval její syn Josef II., který vládl v letech 1780-1790. Zlepšoval systém školství a osvobozoval rolníky. Na druhé straně rušil některé kláštery. Vláda jeho nástupce Františka I. (1792-1835) znamenala návrat k dogmatickému absolutismu. S tím také přišlo zavedení cenzury a policejní dozor.

Řekové od roku 1821 sváděli urputný boj o osvobození s Turky. Roku 1830 se Řecko domohlo nezávislosti. Stalo se tak samostatným státem. To znamenalo další zmenšení území Osmanské říše. Další důležitou historickou událostí byla od roku 1830 vláda Petra II. v Černé Hoře. Petr II. byl bývalý pravoslavný mnich. Pozvedl celou zemi po ekonomické, kulturní a vojenské stránce. Roku 1855 vydal *Obecní zemský zákoník*. Tento řád přinesl stabilitu celé zemi. Roku 1858 Černohorci porazili tureckou armádu. O dva roky později roku 1860 byl v Istanbulu podepsán protokol, který určil hranice mezi Černou Horou a Tureckem, neboli Osmanskou říší.⁹

1.2 Přítomnost islámu na Balkáně a na územích Bosny a Hercegoviny

Slované se usídlili na území Bosny, stejně tak jako na území Srbska, Chorvatska a také Černé Hory přibližně na konci šestého století. Až ve 13. století se vyčleňuje samotné území Bosny. Až do turecké okupace tvořila Bosna samostatný stát. Sousedila se Srbskem a Chorvatskem jejichž obyvatelé mluvili stejným jazykem. Bosna trpěla nájezdy vojsk. Nejdříve to byla Osmanská říše, která vládla v Bosně skoro 400 let. Turecké vojsko se dostalo v roce 1435 do Bosny. Po mnohaletých bojích Bosnu obsadili a roku 1463 nechali popravit bosenského krále Štěpána Tomaševiče (1461-1463). V roce 1465 dochází také k obsazení Hercegoviny. Těžký osud pokračoval, až o čtyři století později se ocitly Bosna a Hercegovina pod okupací Rakouska.

Na území Bosny koexistovaly tři různé víry: křesťanská, židovská a muslimská. Většinou příslušníci těchto vyznání byli k sobě tolerantní. Vyplývalo to z toho, že společně sdíleli prostor, ve kterém se potkávali a dokonce byli i jeden na druhém závislí. Avšak později se

⁹ ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M., a kolektiv, *Dějiny Jihoslovanských zemí*, Lidové Noviny 1998, str. 205

tyto náboženské rozdíly staly důvodem k rozbrojům a dokonce i k nepřátelství. Většinou tyto konflikty vznikaly za doby, kdy území bylo obsazeno osmanskými vojsky.

V zemi koexistovaly křesťanské obce západního i východního (pravoslavného) směru. Katolicismus představovali například františkáni. „V roce 1342 byl v Bosně založen první františkánský vikariát. V roce 1385 měli františkáni v Bosně již čtyři místa, ve kterých působili. Během turecké vlády (1463-1878) františkánský řád byl jediný katolický řád, který v Bosně existoval. Obchodníci, kteří přicházeli ke břehům Bosny, byli většinou katolíci. Po roce 1430 františkáni postavili v Bosně několik nových klášterů.“¹⁰

Podle záznamů ve druhé polovině 16. století dost křesťanů v Bosně konvertovalo k islámu. Důvodem byly výhody, které z tohoto postavení vyplývaly. Snad hlavním důvodem bylo placení nižších daní, jehož výhodu měli příslušníci muslimského vyznání. Dále zde také byla možnost získání vyššího místa ve státním aparátu Osmanské říše. Je pravdou, že mnozí konvertité byli později ve vedoucích místech v řízení měst, nebo získali vojenské hodnosti v osmanském vojsku. V té době také sefardští židé, kteří byli vyhnáni ze Španělska a Portugalska v letech 1492 až 1496, zakládali své kolonie v bosenských městech hlavně v Sarajevu, v Banja Luce a v Bihači. Zde mohli vyznávat a praktikovat svobodně svou víru a také mluvit svým jazykem (*ladino*), který obsahoval některé prvky ze španělštiny.

Jak již bylo řečeno, islám byl tolerantní k jiným vyznáním. Spolu s jinými křesťany měli své místo také vyznavači pravoslaví. Důvodem proč se Osmanská říše stavěla kladně k pravoslaví, bylo sídlo patriarchy. Od dobytí Konstantinopole roku 1453 zůstalo sídlo patriarchy stále na stejném místě. Což také umožňovalo lepší dohled na patriarchu, ze strany Osmanské říše.

„Náboženský život pravoslavných obyvatel v jihoslovanských zemích byl závislý na kláštrech. V 16. století se začaly rozrůstat pravoslavné kláštery. V roce 1557 dovolil sultán Süleyman obnovu samostatné srbské pravoslavné církve. Jejím sídlem byl klášter v Peči. Pravoslavná církev měla právo volby patriarchy a biskupů. Srbský patriarchát sdružoval přes 40 metropolitů a biskupů. V 16. až 18. století bylo srbské pravoslaví velmi nápomocné k udržování jak náboženské jednoty, tak také národního cítění.“¹¹

¹⁰ DONIA, R. J., FINE, J. Jr., *Bosna and Hercegovina: A Tradition Betrayed*, Columbia University Press, New York, 1994, str. 20-21

¹¹ ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M., a kolektiv, *Dějiny Jihoslovanských zemí*, Lidové Noviny 1998, str. 123

Je třeba říci, že i během osmanské okupace docházelo k pozitivním změnám. Například město Sarajevo se poznenáhlu stávalo jedním z největších a důležitých měst. Vyrostly zde nové budovy, které vzbuzovaly obdiv. Také byla vybudována mešita *Begova Džamija*, která byla stavitelskou chloubou. Stavěly se mosty a silnice. Také zde začala možnost vzniku náboženských a vzdělávacích institucí. Bosenští muslimové studovali právo, vědu, historii a matematiku. Knihy byly psány v arabském, tureckém nebo perském jazyce. Ortodoxní křesťané zde měli svůj chrám již od roku 1530. Sarajevo se tak stalo městem obchodu a řemesel. Tím také začala vznikat vyšší majetná třída. K tomu také přispívala přítomnost muslimských vojáků, kteří se stávali částí každodenního života města.

Roku 1875 vypuklo protiturecké povstání křesťanského obyvatelstva v Hercegovině. Šlo zde převážně o nevolníky, kteří tak protestovali proti vydírání muslimskou vrchností. Později se povstání rozšířilo i do Bosny. Někteří vůdcové povstání vyjadřovali možnost případného sjednocení se Srbskem. 30. června 1876 vyhlásilo Rusko válku Osmanské říši. Ruská vojska pronikla až před brány Istanbulu. To bylo důvodem pro Osmanskou říši, že 3. března 1878 podepsala v San Stefanu rusko-tureckou mírovou smlouvu.

Vzhledem k nově vytvořené politické situaci pozval německý říšský kancléř Otto von Bismark velmoci na kongres do Berlína. Kongres se konal v létě 1878. Jeho náplní bylo projednání rusko-turecké mírové smlouvy. Proti této smlouvě se hlavně postavilo Rakousko-Uhersko a Velká Británie. Byly zde obavy, zda Rusko nebude ovlivňovat plavbu Dardanelskou úžinou.

Kongres v Berlíně ignoroval přání malých balkánských států, protože zde šlo o zájem velmocí. Kongres uznal jako nezávislé státy Srbsko, Černou Horu a Rumunsko. Kvůli obavě z ruského vlivu na Balkáně, dostalo Rakousko-Uhersko mandát k okupaci Bosny a Hercegoviny. To mělo zabránit spojení Srbska s Černou Horou. Toto rozhodnutí bylo velkou ranou pro Srby, kteří doufali, že rebelie v roce 1875 povede k přidělení Bosny k Srbsku. V tureckých rukou zůstaly nadále Albánie a Makedonie. K Srbsku byla připojena další území.

Potom co došlo k přidělení Bosny a Hercegoviny k císařství Rakouska-Uherska kongresem v Berlíně v roce 1878, vstoupila vojska Rakouska na území Bosny a Hercegoviny. Na tomto území zůstala, protože právně bylo nadále uznáváno jako území patřící Osmanské říši. Změnu v tomto směru přinesla až anexe Bosny z roku 1908. To bylo podnětem k tomu, že po nějakou krátkou dobu docházelo k ničení islámských mešit a vše co připomínalo Osmanskou říši. Srbské obyvatelstvo se stěhovalo do nově připojených oblastí. Na území Srbska zůstalo jen

málo muslimů a židů. Ti muslimští statkáři, kteří vlastnili velkou část půdy, z Bosny odcházeli. V Bosně byl také velký textilní průmysl a jeho vlastníci v zemi zůstávali. Většinou nemajetní muslimové nebo osmanští úředníci opouštěli své domovy a stěhovali se do Turecka. Pro některé to byla velká a těžko vyrovnatelná životní změna.

Zajímavým paradoxem je ta skutečnost, že po ekonomické stránce nastal na obsazeném území velký rozvoj. Rakousko začalo stavět v Bosně silnice a silně se rozvíjel průmysl. To způsobilo ekonomický růst měst, kdy komunikace mezi nimi byla zajištěna a tak mohlo být dopravováno zboží do různých částí země. Tento ekonomický růst vedl k přílivu obyvatel. Během třiceti let rakouské vlády se obyvatelstvo Sarajeva ztrojnásobilo. Stavěly se i mešity a budovy v islámském slohu. V té době odcházelo mnoho českých umělců a stavitelů na Balkán, aby se uplatnili v různých profesích.

Jedním ze stavitelů byl i český architekt Karel Pařík (1857-1942), který se narodil blízko Jičína. V Bosně a Hercegovině postavil více než 150 budov, ať to byly paláce, muzea, divadla, školy, katolické a také evangelické kostely, synagogy a mešity. V Sarajevu v roce 1887 postavil v neogotickém stylu katedrálu Nejsvětějšího Srdce Ježíšova a také radnici s maurskými motivy. Vzhledem k jeho cestám do Španělska, Itálie, Řecka a Egypta, uplatňoval potom ve svých stavbách různé motivy.

V bosenské metropoli postavil synagogu v pseudomaurském stylu, která byla třetí největší synagogou v Evropě. Také postavil budovu Národního muzea a v roce 1912 otevírá Císařskou mešitu. V roce 1899 získal od císaře Františka Josefa I. za svou práci rytířský řád. Dnes se jeho portrét objevuje na poštovní známce *Bosna i Hercegovina*. Také v Sarajevu je po něm pojmenované náměstí.

„Podle smlouvy s Osmanskou říší z roku 1879 zabývající se organizací života v Bosně a Hercegovině měly mít všechny náboženské skupiny zajištěnou svobodu vyznání, stejně tak muslimové, o které se rakousko-uherské vlády zavázaly zvláště pečovat....Rozpad náboženského pouta k osmanskému Turecku využili okupační vládci, kteří v krátkém čase po obsazení Bosny a Hercegoviny přistoupili k úkonům majícím za cíl zpretrhání vazeb muslimů k této zemi jakožto sídlu chalifátu. ...Podle dohody neměla být porušena svrchovanost osmanského sultána, turecká libra měla zůstat i nadále v oběhu, místní daňové výnosy měly být použity přímo v Bosně. Ani jeden z těchto bodů nebyl splněn.“¹²

¹² K LAPETEK, M., *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Lidové Noviny 1998, str. 123

Održení muslimů od kontaktu s Tureckem vytvořilo pro ně velký problém. Částečně se to ukázalo ve vzdělávání dětí. Muslimové posílali své děti jenom do muslimských škol. Šlo jim o to, aby děti byly vedeny k muslimské víře, ke studiu Koránu a morálních principů islámu. Výuka v muslimských školách byla v turečtině nebo v arabštině. Modernizaci školství viděli muslimové jako zásah do jejich práv a náboženského života. Proto se snažili své tradiční zvyky zachovat ve výchově nové generace.

Mezitím se situace měnila přímo v centru Osmanské říše. Zde získal moc politický proud, jehož členové si říkali Mladoturci. Tato liberální skupina chtěla roku 1908 vyhlásit v Osmanské říši volby do tureckého parlamentu. Rozhodující podíl na úspěchu mladoturecké revoluce měl sedmadvacetiletý důstojník a politik Enver Paša, který už v roce 1908 vedl vojenské povstání v Soluni, stejně jako jeho spolubojovník Mustafa Kemal, později prezident Kemal Atatürk. Mladoturci odmítali zahraniční vměšování a vnitropolitickou samovládu a namísto toho žádali liberální ústavní stát.

V roce 1908 vypukla vzpoura v armádě Makedonie. Major Ahmet Njazi poslal sultánovi do Cařihradu zprávu žádající obnovu ústavy z roku 1876. Povstání se dále šířilo. „Pod heslem „Ústava nebo smrt“ a „Svoboda, rovnost, bratrství“ promlouvali ke shromážděnému davu muslimský muftí, biskupové bulharské, řecké a arménské církve a také místní rabín. Téhož dne strana mladoturků „Jednota a pokrok“ převzala moc v celé Makedonii. Pod tlakem okolností v noci z 23. na 24. července sultán Abdülhamid II. vydal dekret o obnovení ústavy a vypsání voleb do parlamentu. ...Dne 27. července byl sultán nucen složit přísahu na ústavu. Dne 5. srpna 1908 byla jmenována první moderní vláda osmanské říše, v jejímž čele stál Kjamil paša.“¹³

Vzhledem k tomu, že podle požadavků mladoturků měly volby proběhnout také na území Bosny a Hercegoviny, vyvolala tato situace kritickou reakci Vídně. Vídeň se bála, že svobodné volby by mohly ohrozit její postavení v Bosně a Hercegovině, které dosáhla jeho obsazením v roce 1879. To by pro Vídeň znamenalo další problém, se kterým by se musela Habsburská vláda potýkat.

Řečeno stručně s mezinárodně politickým nadhledem, který nám dává další historie: „V říjnu 1908 rakousko-uherský ministr zahraničí baron Alois Lexa von Ahrenthal využil zmatku v Istanbulu po mladoturecké revoluci, která svrhla sultána Abdülhamida II., a bez konzultací s velmocemi, s výjimkou ruského ministra zahraničí, připojil 6. října balkánské provincie

¹³ RYCHLÍK, J. a kolektiv, *Mezi Vídní a Cařihradem*, Vyšehrad Praha 2009, str. 309-310

Bosnu a Hercegovinu k monarchii. Díky diplomatickému zásahu Velké Británie bylo Srbsko nuceno anexi přijmout, nicméně rakousko-srbské vztahy se od té doby nalézaly na bodu mrazu. Posílení rakouských pozic na Balkáně v důsledku anexe Bosny a Hercegoviny vedlo také ke zhoršení poměru k Rusku a k faktickému odchodu Itálie z trojspolku.¹⁴

Rozhodnutí anektovat Bosnu a Hercegovinu k Rakousku bylo zdůvodňováno nutností zamezit možnosti srbské agrese vůči Rakousku a také případnému spojení jihoslovanských států. V pozadí dalším důvodem byl vliv mladoturecké revoluce v Osmanské říši. Tato revoluce měla vliv na mladé bosenské muslimy. Ti žádali vyhlášení svobodných voleb. Tento požadavek byl Vídní viděn jako nebezpečí. Je zajímavý postoj velkých bosenských politických stran, které připojení akceptovaly.

Napjatá situace v Turecku dále pokračovala. V roce 1909 byla mladoturky svržena přítomná vláda Kjamila paši. Velkou zásluhu na tomto převratu měl Mustafa Kemal (1881-1938), později známý jako Atatürk, neboli Otec Turků. Se svým vojskem táhl na Istanbul, který 26. dubna dobyl a vláda byla nyní v rukách mladoturků. O tři roky později ve volbách v roce 1912 strana mladoturků nazvaná „Jednota a pokrok“ tyto volby vyhrála. Vedl je paša Mahmud Seffeta. O rok později tato mladoturecká vláda rozpustila všechny strany. Mezinárodně se orientovala na Německo a Rakousko-Uhersko.

Pro stabilizování situace na Balkáně vydal 17. února 1910 císař Franz Josef I. (1830-1916) pro Bosnu a Hercegovinu ústavu. V této ústavě je možno nalézt mnoho bodů, které jsou platné i dnes v mnoha zemích světa. Některé z těchto bodů byly přijaty i později nově vznikajícími státy po rozpadu Rakouska-Uherska v listopadu roku 1918. Přestože náboženská svoboda byla muslimům dána už v roce 1874, nová ústava šla ve svých dalších bodech ještě dále. Nevztahovala se jenom na náboženskou svobodu, ale také na svobodu pohybu nebo volby zaměstnání. Rakousko-Uhersko tak uznalo oficiálně existenci muslimů na svém území. Je zajímavá skutečnost, že od vydání ústavy se bosenští muslimové rozhodli podporovat Habsburskou vládu ve Vídni.

„Nikdo nesměl být pronásledován z důvodu náboženského vyznání, právo soukromého provozování náboženského kultu zůstalo všem vyznáním, také veřejné praktikování těm, které byly oficiálně uznány státem. Muslimům přiznal císař dne 15. května 1909 autonomní status, který se týkal jejich náboženských a osvětových institucí a nadací. Náboženská svoboda pro

¹⁴ VEBER, V., HLAVAČKA, M., a kolektiv, *Dějiny Rakouska*, Lidové Noviny 2002, str. 433

muslimy byla na území Rakousko-Uherska zajištěna již od 20. května 1874, kdy byl islám právně uznán za náboženské společenství (jedná se o tzv. Anerkennungsgesetz).¹⁵

1.3 Změna mentality na Balkáně

Roku 1839 nastupuje jako sultán velmi mladý Abdülmecid I. Za jeho vlády docházelo k novým inovacím a také k zavádění reforem podle evropského vzoru. Mnohé projekty, jako například nové sídlo sultána, byly financovány zahraničními bankami, většinou francouzskými. Sultán přijímal půjčky i za cenu vysokých úroků. Snaha o zavádění reforem byla podnícena částečně i stále větší znalostí evropské kultury. Tato tendence se týkala vyspělejších muslimských zemí, Turků i Arabů. Dobře známy jsou zejména počátky modernizace v Egyptě. Jako dobrý příklad je mise imáma Rifá'a R. at-Tahtáwí, který pobýval od roku 1826 několik let v Evropě a ve Francii v čele skupiny stipendistů vyslaných z Egypta. Ze svých cest přinesl některé nové myšlenky, které později také ovlivňovaly islám. Poukazoval na nutnost rovnosti všech občanů ve státě, ať by byli příslušníky jakéhokoliv náboženství. Také navrhoval oddělení náboženství od státních záležitostí.

Během 19. století stále více vzdělaných muslimů cestovalo do západních zemí Evropy a přinášelo nové poznatky. V té době se však také pomalu začal měnit pohled Evropanů na islám. Jeho orientální nabídka zboží byla obchodně přitažlivá pro část evropského obyvatelstva. Na intelektuální úrovni začalo docházet ke studiu islámu jako náboženství. Jak židovští tak také křesťanští teologové se jeho přístupem k Bohu zabývali s opravdovým zájmem. Tím se tak vyvinulo nové odvětví nazvané „orientalistika“, která se zabývala hlubokým studiem islámského náboženství a také islámské kultury. Mnohdy tato znalost vedla k zastavení vzniku konfliktu, který měl původ v zájemném nepochopení rozličných kultur a jejich přístupu.

Velké změny nastaly v Srbsku, kdy se v roce 1843 vytvořila vláda ustavobranitelů. Omezila moc srbského knížete, ustanovila vlastnická práva a byly zrušeny státní monopoly. Tím se tak vytvořila vyšší vrstva. Patnáct let této vlády přinesl mnohé změny. V roce 1844 byl vydán *Občanský Zákoník*. Vzorem pro jeho sestavení byl francouzský zákoník. Po ekonomické stránce Srbsko zažilo velký rozmach. Začala se budovat dopravní síť, silnice, mosty. Také pozitivní změny proběhly ve školství. Přestože zde stále byla vazba na Istanbul, vláda ustavobranitelů počítala, že v budoucnu vytvoří samostatný Srbský stát. Situace se poněkud

¹⁵ K LAPETEK, M., *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, str. 133

změnila, když v roce 1848 byl zvolen za srbského knížete Miloš Obrenovič. Tím se tak Srbsko stalo vládou jednoho monarchy. Obrenovič vládl až do roku 1860. Po něm nastoupil jeho syn, který Srbsko politicky posílil.

Je třeba si také uvědomit, že modernizace měla jak kladné, tak záporné dopady na Osmanskou říši. O tom můžeme číst v knize Hanse Hufa: „V sedmdesátých letech 19. století (1870), byla hora dluhů Osmanského impéria tak veliká, že muselo své daňové příjmy propachtovat zahraničním věřitelům. Mezinárodní rada spravující „*dette publique*“ – státní dluh, měla nyní v rukou státní rozpočet říše – lepší nástroj politického vlivu na sultána si lze jen stěží představit. K prosazení svých požadavků používaly evropské mocnosti stále otevřenějšího nátlaku výhrůžných gest. Pohled na britské a francouzské bitevní lodě hlídkující ve vodách Bosporu byl obyvatelům Konstantinopole důvěrně známý.“¹⁶

Velké zadlužení a neschopnost splácet dluhy bylo důvodem k tomu, že v roce 1875 vyhlásila Osmanská říše státní bankrot. Řešením z této situace mělo být zvýšení daní. Avšak vzhledem k nepokojům na Balkáně, byl výběr daní ztížen nebo skoro nemožný. Tím byl tak ekonomický a politický chod celé říše oslaben a její moc na rozsáhlém obsazeném území se stala velmi omezená. To bylo důvodem, proč ještě více posílila protiturecká nálada na některých územích.

1.4 Vydání *Islamgesetz* 1912

Dva roky po vydání ústavy pro Bosnu a Hercegovinu vydává 15. července roku 1912 císař František Josef I. v Bad Ischlu další důležitý dokument. Tím se stal Islámský zákon, neboli „*Islamgesetz*“ č. 159/1912, který platí s některými novelizacemi dodnes. Následující větou Rakousko oficiálně uznalo islám podle *hanafitského* tj. hanafijského ritu jako náboženské společenství. „Gesetz vom 15. Juli 1912, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanafitischen Ritus als Religionsgesellschaft. Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrates find Ich anzuordnen, wie folgt ...“¹⁷

Je důležité zdůraznit, že jenom muslimové, kteří se hlásili k hanafijské právní škole byli tímto zákonem uznáni jako náboženská společnost a byli tak ve svém praktikování náboženství pod ochranou státu. Některé kruté tresty muslimského práva a mnohoženství byly

¹⁶ HUF, H. Ch., *Vzestup a pád mocných říší*, Alpress, Frýdek-Místek 2008, str. 185-186

¹⁷ POTZ, R., *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs 2012, str. 10

tímto zákonem zakázány. Na druhé straně město Vídeň darovalo pozemek na postavení mešity.

Český orientalista Luboš Kropáček ve své knize *Duchovní cesty islámu* o tom píše: „Hanafijský madhab (právní škola) měl kdysi postavení úředního právního systému v Osmanské říši i v říši Velkých Mughalů a dodnes se k němu hlásí většina sunnitských muslimů v Sýrii, Iráku, Turecku, na Balkáně, ve Střední Asii, v Afghánistánu, Pákistánu a Indii. Od roku 1912 platil také pro muslimskou menšinu v Rakousku-Uhersku. Jeho zakladatel Abú Hanífa (zemřel 767) působil v Bagdádu, kde je také pochován. Kládł důraz na využití úsudku v jehož rámci dává prostor vedle *qijásu* (analogie) i volbě vhodnější alternativy (*istihsán*). ...V trestním právu se vyznačuje mírností a vcelku také tolerancí vůči jinověrcům.“¹⁸

V tomtěž roce kdy byl ve Vídni přijat *Islamgesetz* začala první Balkánská válka. Zahájilo ji Bulharsko, Řecko, Srbsko a Černá Hora proti Osmanské říši. Jejich cílem mělo být osvobození se z osmanské vlády nad tímto územím. V květnu roku 1913 byla válka ukončena mírem, a Albánie se stala samostatným státem. Avšak v červnu 1913 začala druhá balkánská válka. V této válce Bulharsko přišlo o nová území, které získalo v první válce. Makedonie byla potom rozdělena mezi Srbsko a Řecko.

1.5 První světová válka a rozpad monarchií

Dlouhá léta válek a rozbrojů Habsburskou monarchií ekonomicky vyčerpávaly. Možným spojencem byl Berlín, kdy německý kapitál se podílel na rozvoj ekonomiky říše. Vláda v Berlíně však pomalu plánovala přípravy na válku. Vídeň však byla vyčerpaná a nechtěla se války zúčastnit. Byla zde zásadní otázka pro habsburskou říši. Jestliže se říše této plánované války zúčastní, avšak společně s Německem prohraje, pak je zde možnost, že se rozpadne a jako říše zanikne. V té době obsazená západní část Balkánu byla pro Rakousko demonstrací vojenské moci na mezinárodním poli. Anexí Bosny a Hercegoviny se Rakousko cítilo politicky silné. Avšak právě tato okupační situace připravila půdu pro Sarajevský atentát provedený Srbskými nacionalisty a tím tak vlastně pro začátek války. V dnešní době se někdy příčina první světové války vykládá jako důsledek rozpínavosti Německa a Rakouska-Uherska. Druhá možnost byl řetěz reakcí, který nastal po atentátu v Sarajevu.

¹⁸ KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, str. 119

28. června 1914 přijel arcivévoda a následník trůnu František Ferdinand se svou ženou hraběnkou Sofií do Sarajeva na oficiální návštěvu. Během ní se také vydal na prohlídku města směrem k nemocnici navštívit raněné. Po cestě došlo k prvnímu pokusu o atentát. Ferdinand chtěl návštěvu přerušit, avšak hraběnka Sofie trvala na dalším pokračování cesty. Ke druhému úspěšnému atentátu došlo hrou osudu na Franz-Josef-Strasse.

„Automobil se zastavil přímo před jedním mladým mužem: teroristou Gavrilo Principem, který po prvním nezdařilém atentátu zůstal dále ve městě. Nyní mu osud přihrál oběti do cesty. Princip měl čas vytáhnout pistoli a vystřelit na následovníka trůnu, předtím než přihlížející a policie se mohli na něj vrhnout... Franz Ferdinand dĚste a jeho žena se stali obětí atentátu.“¹⁹

28. července 1914 vypovědělo Rakousko-Uhersko válku Srbsku. 1. srpna 1914 vydává Císař František Josef I. prohlášení o mobilizaci. „Mým národů! Bylo mým nejrůznějším přáním, abychom léta, která z Boží milosti jsou Mi ještě dopřána, mohl zasvětit dílům míru a uchránit Svoje národy před těžkými oběťmi a břemeny války.“²⁰

V srpnu 1914 vůdce srbské radikální strany Pašič, označil za válečný cíl Srbska vytvoření silného jihozápadního slovanského státu. Ten měl kromě Srbů zahrnovat také Chorvaty a Slovincy. V roce 1914 byla v Srbsku ustavena koaliční vláda všenárodní jednoty. Také srbské nacionální organizace měly v zemi velký vliv. Tyto organizace radikální jihoslovanské mládeže chtěly sjednocení Jihoslovanů v jeden národ. Jednou z těchto skupin byla Černá ruka, která měla podíl na Sarajevském atentátu. Přes snahu Srbska vyšetřit atentát u Mezinárodního soudu v Haagu, Vídeň tuto snahu nepokládala za dostatečnou a rozhodla se vyhlásit válku.

Následovala mobilizace Ruska, Rakouska-Uherska a Německo vypovědělo válku Rusku a Belgii. Anglie vypověděla válku Německu a Německo vypovědělo válku Francii. K Trojspolku, který tvořila Německá říše, Rakousko-Uhersko a Itálie se později připojila i Osmanská říše a Bulharsko. Itálie později centrální mocnosti opustila a přidala se na stranu jejich nepřátel. Naproti tomu existovala velmocenská Trojdohoda států: Velká Británie, Francie a Rusko. K té se přidaly postupně Srbsko, Belgie, Japonsko, Rumunsko, Portugalsko, Řecko, Čína a většina latinskoamerických zemí. Naopak Německo projevovalo zájem o spojení s Osmanskou říší.

¹⁹ ZENTER, Ch., *Chronic Österreich*, Otus Verlag, St. Gallen 2011, str. 217

²⁰ HERENBERG, B., *Kronika lidstva*, Fortuna Print Praha 1994, str. 851

Během války Rakousko postupovalo tvrdě proti bosenským Srbům. Několik tisíc jich bylo dáno do táborů a tisíce rodin bylo odvezeno. Stovky lidí byly odsouzeny za zradu a špionáž. Na druhé straně část muslimských obyvatel byla nasazena do bojů první světové války. Nejvíce muslimů bojovalo na straně Anglie a Francie. „Potřebu osobitého druhu přinesla pak 1. světová válka, kdy Francie nasadila do armády muslimské vojáky ze svých maghribských držav a Británie využila vojáků ze své indické armády jak proti Němcům na západní frontě, tak proti Turkům v Mesopotamii. Byli mezi nimi velmi početní muslimové z Pandžábu nebo z Bengálska. Dnes o tisících padlých muslimských vojáků svědčí množství hrobů u Verdunu i u Ypres. Oběť, kterou přinesli svým koloniálním metropolím, je dnes předmětem úcty.“²¹

Bosenští muslimové sloužili v rakouské armádě v elitních útvech. V posledním roce války r. 1917 vstoupily do války také USA. Tím se tak tato válka stala opravdu světovou. Během ní se rozpadla mocenská struktura celé Evropy. Objevily se nové vynálezy, nové druhy léků a také nové zbraně. Průmysl ve všech zúčastněných zemích získal ještě na větší důležitosti. Teprve po skončení války došlo k uvědomění, jak velký byl rozsah ničení jak budov a pozemků, tak hlavně nevinných životů. Avšak na úplném začátku války, lidé naopak mysleli, že válka bude krátká a že najde řešení na problémy tehdejší Evropské a světové situace.

Osmanská říše viděla nezájem Velké Británie a Francie o to, aby se přidala na jejich stranu. Naopak Německo projevovalo velký zájem mít v Osmanské říši spojence. Velmi výrazně se o to snažil sám císař Vilém II., jak o tom svědčila jeho oficiální návštěva Osmanské říše a s tím podpora hospodářského podnikání, které nejvíce symbolizovala železnice Berlín-Bagdád. Byla zde řada důvodů, proč se Osmanská říše rozhodla přidat na stranu Německa. To jí nabídlo armádní velitele a válečné křižníky. Těmito křižníky později bojovala proti ruským lodím. Tím se tak Osmanská říše dostala do boje na třech frontách. Tento boj byl pro Osmanskou říši po všech stránkách nejen vyčerpávající a vedl k jejímu pomalému zániku. Již během války Anglie s Francií počítaly s tím, že v případě vítězství si mezi sebou rozdělí území obydlená Araby. K tomu také po ukončení světové války v roce 1918 došlo.

Během války roku 1916 zemřel František Josef I. na zámku Schönbrunn. Jeho vláda trvala celých 68 let. Na jeho místo nastoupil arcivévoda Karel I. Ministrem zahraničí byl jmenován Čech, Ottokar hrabě Czernin z Chudenic.

V říjnu roku 1918 požádalo Rakousko-Uhersko státy Dohody (Velkou Británii, Francii, Itálii a USA) o příměří a bylo zahájeno jednání na základě 14 bodů amerického prezidenta

²¹ KROPÁČEK, L., *Náboženské pole muslimských přistěhovaleckých komunit*, str. 5

Woodrow Wilsona. 3. listopadu 1918 přijalo Rakousko v Padově podmínky příměří. Dohodou ztratilo Rakousko Jižní Tyroly, Istrii a část Dalmácie. Říše, kterou Habsburská monarchie řídila přes 700 let, se rozpadla. 10. září roku 1919 byla vyhlášena Rakouská republika.

Závěrem můžeme říci, že dopad I. světové války byl na evropský kontinent mimořádný. Pro ty, co válku prohrály, to byla politická katastrofa jak mocenská, tak také ekonomická. Zhroutily se monarchie v Německu, Rusku, Rakousku-Uhersku. Taktéž došlo k rozpadu Osmanské říše. Rozpad těchto říší pomohl vytvořit nové státy. Spojením Čech, Moravy a části Slezska a Slovenska, byl vytvořen nový stát Československo. Jeho případnou existenci dohodl Dr. T. G. Masaryk 1918 ve Spojených státech s jejich představiteli.

Evropa se rozdrobila na mnoho státních území. Vítězné státy jako Francie a Anglie naopak upevnily své postavení. Spojené státy americké se staly svou finanční pomocí jakýmsi ekonomickým garantem průmyslového vývoje jak v Evropě, tak v jiných zemích na světě. Těmito finančními půjčkami posílila důležitost nejen amerického bankovního systému, ale také se mohl ještě ve větší míře rozvíjet průmysl a export.

Můžeme říci, že možná jednou z příčin úpadku jak Osmanské říše, tak Rakouska-Uherska byla až do 19. století neustálá územní rozpínavost. Obě velmoci soupeřily mezi sebou o větší moc a vliv na čím dál větším území. Větší území s více obyvateli přinášelo více daní do státní pokladny a tím umožňovalo vedení stále se opakujících válečných tažení a dobývání dalších území. K tomu také přistupovaly i vnitřní rozpory uvnitř obou říší.

Dne 1. listopadu 1922 byl zrušen sultanát a sultán Mehmed VI. opustil Cařihrad na britské válečné lodi. 29. října 1923 byla vyhlášena Turecká republika. Osmanská říše po více než 500 letech zanikla. Stejný osud postihl o pět let dříve Rakousko-Uhersko.

II. KAPITOLA

RANNÉ POSTOJE PROTESTANTSKÝCH CÍRKVÍ A VÝVOJ VZTAHŮ K ISLÁMU OD REFORMACE PO DNEŠEK

V šestnáctém století končí středověk a vrcholí doba renesance. Zájmem o kulturu antického Řecka a Říma začala renesance v Itálii, zejména ve Florencii v době vlády Medicejských (1434 až 1737) a rozšířila se do celé Evropy. Také se začaly objevovat nové myšlenky jak ve vědě, tak také nová literární díla, včetně umění. Zde můžeme mluvit o rozšiřování knihtisku již od poloviny 15. století, kdy jej vynalezl Jan Gutenberg, což napomohlo k šíření Bible tiskem. Erasmus překládá Nový zákon. Leonardo da Vinci přichází s novými vynálezy a tvoří svá veliká umělecká díla. Architekti opouštějí gotický styl a dávají přednost velkému prostoru. Také v té době na papežský stolec usedli dva papežové z rodiny Borgiů. Roku 1453 Muhammad II. se zmocnil Konstantinopole a tím ukončil existenci Byzantské říše. To znamenalo pronikání islámu do velké části Evropy. Na sultánský trůn roku 1512 přichází Osmanský sultán Salím I. Yavuz Hrozný. O pět let později roku 1517 se prohlašuje chalífou, neboli nástupcem proroka Mohamada sunnitských muslimů a politickým vůdcem.

Dějiny styků mezi evropskými zeměmi a jejich muslimskými rivaly jsou velmi dlouhé a bolestné. Neznamenalo to, že dvě bojující strany, byly bez jakýchkoliv kontaktů. Vždy zde docházelo k jednáním ať obchodním, tak také mírovým. Diplomatické vztahy byly vedeny na úrovni respektu ke druhé straně. To umožňovalo, že během staletí byly uzavírány různé dohody.

Již za vlády Karla Velikého (768-814) přicházeli do Evropy muslimští vyslanci z Bagdádu a ze Španělska, kteří pobývali na evropských dvorech. V knize *Život císaře Karla IV.* od F. M. Pelcla z roku 1867 se píše, že Karel IV. z východních zemí přivedl lidi, kteří tkali perské koberce, šátky a podobné výrobky. Byli to vyznavači víry turecké a Karel IV. jim vykázal k obývání místo na vrchu Petříně. V 15. století italští, francouzští a španělští malíři zpodobňují Turky s turbany a širokými nohavicemi na svých obrazech. Dokonce i móda začala přebírat některé turecké styly. Také v té době vznikaly divadelní hry, které barvitě popisovaly život v harému, ale také některé historické události, které souvisely s Turky. Po podepsání mírové smlouvy mezi Osmanskou říší a Benátkami v roce 1573, přichází turečtí obchodníci do Benátek. Docházelo tak k většímu seznamování s islámem a běžným životem

jeho stoupců. V roce 1547 vychází v Benátkách vydání překladu Koránu. Můžeme tedy říci, že hlavně obchodní komunikace s příslušníky Osmanské říše zde stále byla.

V této době na počátku renesance plné změn a nových přístupů, začíná také vznikat nové náboženské hnutí, které nazýváme reformace. Toto hnutí vznikalo během 16. a 17. století. Hlavní myšlenkou byl návrat k původnímu učení Bible. Obřad byl zjednodušen a velký důraz byl dáván na kázání neboli zvěstování slova Božího. Počátek reformace se dá připsat Martinu Lutherovi, (1483-1546) augustiniánskému mnichu, který byl profesorem na kurfiřtské univerzitě v saském Wittenberku v Německu, kde vyučoval biblistiku. Po důkladném studiu Bible, zveřejnil 31. října v roce 1517 svých devadesát pět myšlenek neboli artikulí v kostele ve Wittenbergu. Dále v reformaci pokračovali v Curychu Ulrich Zwingli (1484-1531), a v Ženevě ji vedl Jan Kalvín (1509-1564). Reformace se později rozrostla do Anglie, kdy král Jindřich VIII se roku 1534 prohlásil hlavou anglikánské církve. Na tomto základě zrušil kláštery a zabavil jejich majetek. Anglikánská církev je postavena na Lutherově učení, avšak následuje katolický ritus. Reformace dále pronikala do Holandska, Francie, Skandinávie, Maďarska a dalších zemí. V roce 1527 švédský král Gustav I. Vasa prosadil v zemi reformaci a na tomto základě zabíral církevní majetek.

Vzhledem k tomu, že v této době zde stále docházelo k bojům s náboženstvím islámu, budeme v této kapitole sledovat, jaký přístup k tomuto stále se rozpínajícímu muslimskému náboženství měli protestantští reformátoři a protestantské hnutí jako takové. Avšak ještě před reformací, přichází český král Jiří z Poděbrad v roce 1464 se svým pohledem jak jednat s islámem. „Smyslem mírového uspořádání vztahů mezi křesťanskými státy je organizace války proti „nejzarputilejším nepřátelům křesťanského jména“, jež by Turky vytlačila z území křesťanů. Tato válka však nemá být vedena pod kuratelou papežské kurie, nýbrž výlučně pod vedením světské moci.“²² Již dříve také Mistr Jan Hus (1369-1415) píše ve *Spisech kostnických*, že muslimové nám mohou být pro špatné křesťany v některých věcech příkladem. Například tím může být jejich zbožnost nebo úcta k panence Marii.

2.1 Martin Luther (1483-1546)

Martin Luther již při svém pobytu v klášteře studoval Bibli a nacházel rozpory, mezi tím, co učí Bible a co praktikovala církev. Jedním z důvodů, proč Martin Luther se postavil tak pevně proti některým praktikám katolické církve bylo prodávání odpustků. Dalším důvodem pro jeho jednání bylo, že od trestů může věřící osvobodit papež a tím tak mohou dosáhnout

²² MENDEL, M., OSTŘANSKÝ, B., RATAJ, T., *Islám v srdci Evropy*, Academia Praha 2007, str. 184

milosti. Luther se vyjádřil, že církev nemůže zajistit spásu duší. Roku 1518 vydává Luther spis *Kázání o odpustcích a milosti*. Tento spis, který byl napsán v němčině, byl rychle rozšířen nákladem přes dvacet tisíc výtisků mezi lidem. Zde Luther píše o tom, že ten kdo dává chudému a pomáhá druhému, činí lépe, než kdyby kupoval odpustky.

V roce 1519 se Martin Luther rozešel s katolickou církví a tím i s Římem. O rok později vydává svou věrouku. V ní píše o tom, že spásy může člověk dosáhnout jen vírou a nikoliv skutky. Nikoliv farář nebo duchovní, ale víra je pojítkem mezi člověkem a Bohem. Dále zdůraznil, že pro věřící je zásadní Svaté Písmo, ve kterém mohou nalézt odpovědi. Luther dával přednost Novému zákonu před Starým. Tím se tak stává Kristus vrcholnou autoritou víry.

Roku 1521 svolal císař Karel V. (1519-1556) koncil do města Wormsu, aby zajistil jednotu církve. Na koncil byl pozván ke své obhajobě Martin Luther. Pronesl ji 17. dubna s tím, že své učení neodvolá. Ze sněmu odcestoval na hrad Wartburg, kde přeložil Nový zákon. Tím, že se snažil o překlad v neregionální němčině, položil základy ke spisovné němčině. Překlad byl hotov roku 1522 a byl vydán v nákladu 3000 výtisků. Luther vydával hodně spisů, ve kterých kritizoval katolickou církev a některé její předpisy. V květnu 1521 císař Karel V. vyhlásil na Luthera říšskou klatbu. Přesto se Lutherovo učení rychle šířilo dále a stávalo se reformním hnutím i nízkých vrstev lidu. To vedlo k Velké selské válce v roce 1525, kdy sedláci s odvoláním na evangelium žádali rovnost a osvobození z nevolnictví. Zajímavé jsou požadavky *Dvanácti artikulů* z roku 1525. V nich sedláci požadovali zrušení nevolnictví, svobodu lovu a těžby dřeva v lesích, sjednocení měny a měr, zrušení cla. Avšak povstalci na druhé straně plenili zámky a kláštery. Luther povstalce odsoudil a požádal vrchnost o jeho potlačení. Šlechta postupně povstání porazila.

Zde je třeba zmínit jednu důležitou skutečnost. Tím, že císař Karel V. válčil jak s Francií, tak také s Osmanskou říší, byl skoro devět let mimo Německo. To umožnilo, že se reformace nejen dále šířila, ale také získávala na síle a pomoci ze strany šlechty. Evangeličtí duchovní byli do svých farností dosazováni evangelickou šlechtou. V roce 1530 došlo k velkému vítězství reformace na říšském sněmu v Augsburgu, kde byla uznána jak katolická tak luterská (augsburská) protestantská konfese. To se však netýkalo následovníků Zwingliho a Kalvína. Těm bylo toto právo zaručeno až vestfálským mírem roku 1648. Avšak i přes toto uznání, poddaní museli přijmout vyznání své vrchnosti. Jedině ve městech se mohla vyznávat obě vyznání. Uznání luterské konfese vedlo roku 1556 k odstoupení císaře Karla V.

2.2 Martin Luther a jeho pohled na islám

Během této doby postupující reformace, Osmanská říše dosahovala vrcholu své moci. V roce 1521 dobyli muslimové Bělehrad a podmanili si celé Srbsko. Roku 1526 u města Moháče v Uhrách porazila osmanská vojska pod velením sultána Süleymana I. Nádherného českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského. Tím si tak podmanila Uhersko. V roce 1529 Turci po prvé oblehli město Vídeň, avšak nebyli schopni jej dobýt.

Samozřejmě, že tato politická situace byla velmi dobře známa Martinu Lutherovi a musel se k ní vyjadřovat. Jeho postoj k Turkům byl odmítavý, ale také uznával některé jejich kladné stránky. V Turcích viděl Boží metlu za hříchy křesťanstva, a jakožto Božímu nástroji neměla církev proti nim bojovat. Boj proti Turkům měli vést světší představitelé jako šlechta a král. Papežovi Lvů X. Luther psal, že je proti křížové výpravě proti Turkům. V roce 1520 prohlašuje, že právě Turci jsou služebníci papeže v Římě, protože papeže pokládal za antikrista, a toto pojmenování bylo užíváno také pro Muhammada. V roce 1529 ve své *Türkenbüchlein* doporučuje evropským státům sjednotit se proti Turkům. V roce 1530 vyjádřil Sultán Süleyman, že by se rád s Lutherem sešel a diskutoval s ním. Tuto nabídku Luther odmítl. Z dnešní perspektivy bychom mohli říct, že příkladem zde mohlo být setkání sv. Františka z Assisi s egyptským sultánem al-Kámilem v roce 1238.

Na druhé straně Luther se snažil mít také objektivní pohled na islám. Ve spise *Tractatus* napsal, že muslimské náboženství má významné oslavy a také uznával hloubku muslimské modlitby. Také obdivoval tureckou disciplínu a skromnost. Jako příklad z islámu poukazyval na nebezpečí alkoholu. Požadoval, aby hodnocení islámu bylo prováděno pravdivě, ať jde o kladné nebo negativní poznatky. K tomu jej vedlo to, že v roce 1542 četl části latinského překladu Koránu.

„Udivuje mě, že nikdo ještě nepřeložil Korán do latiny, přestože Muhammad vládl a napáchal hodně škod více než před devíti sty lety. Avšak nikdo se nerozhodl vypátrat, jaká byla Mohamedova víra. Byli spokojeni s tím, že Muhammad je nepřítelem křesťanské víry. Ale kdy a jak, bod po bodu nebylo nikdy napsáno, což je důležité znát.“²³ Luther si uvědomoval, jak je důležité studium Koránu, aby tak islám mohl správně pochopit. V roce 1543 napsal do Basileje a žádal, aby byl Korán vytištěn, což se také stalo. Úvod k němu napsal sám M. Luther a Philip Melanchthon.

²³ FRANCISCO, A., *Martin Luther and Islam*, IDC Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, str. 106

Luther se dosti vyjadřoval o islámu. Avšak jeho opravdová znalost byla poněkud omezená. Důvodem bylo, že jeho znalost islámu k němu přicházela z druhé ruky. Pro Luthera velké nebezpečí pro Evropu a tím i pro celé křesťanstvo znamenala porážka v bitvě s Turky roku 1526 u Mohuče. To jej vedlo ještě k přesvědčivějšímu vyjadřování ohledně islámu a Muhammada a hlavně o islámské víře a jejích příkázáních.

Ve spise *O válce proti Turkům* se Luther jasně vyjadřuje o tom, jaký pohled má na islám. „Luther tvrdil, že Turci jsou nebezpečím pro celé křesťanství ve třech věcech: duchovních, v přístupu k manželství a rodině. Popisoval muslimské náboženství jako skloubení vzaté ze židovství, křesťanství a pohanství, ve kterém „Otec, Syn, Duch Svatý, křest, sakrament, evangelium, víra a celá křesťanská doktrína a život jsou pryč, a místo Krista zbývá jenom Muhammad se svou doktrínou a mečem. Svým lhaním zabíjí duše a s vrahy zabíjí těla. Turek je ničitel, nepřítel a rouhač proti našemu pánu Ježíši Kristu. Člověk, který místo evangelia a víry následuje ostudného Muhammada a jakékoliv lži, ničí vlády a domácí život nebo manželství, a jeho válčení, které není nic jiného než vraždění a krveprolití, je nástroj samotného ďábla.“²⁴

Luther ve svých kázáních kritizoval slova Koránu, že Bůh nemůže mít syna. „Křesťané vědí velmi dobře, jak Bůh může mít syna a není zapotřebí, aby nás o tom Muhammad učil“, hlásal z kazatelny. Pro Luthera byl Korán výtvar Muhammad, který byl posedlý ďáblem, a Turci byli služebníci ďábla. Tím se tak islám stal nebezpečím pro celé křesťanstvo. Korán pro Luthera nemohl být slovem Božím, protože ani Starý ani Nový Zákon o něm nemluví. Luther byl přesvědčen o tom, že když islám odmítá osobu Krista, tím tak rozbíjí základy křesťanství. Také v textu Koránu, jehož části měl možnost číst, viděl příliš velkou oslavu meče, jako nástroje pro šíření islámské víry. Bůh podle Luthera dovolil muslimům jejich vojenské úspěchy jen proto, aby tak křesťané měli větší víru a křesťanskou disciplínu. Měl totiž obavu, že někteří křesťané, kteří by nebyli pevní ve víře a stali by se zajatci Turků, by nemohli praktikovat svou víru a případně by přestoupili na islám. Na druhé straně viděl, že není možné přinutit muslimy, aby přijali křesťanství. Na svých cestách po saských farnostech zjistil, že jenom málo věřících, ale také duchovních, znalo křesťanské učení. Někteří neznali Otčenáš, nebo Desatero. Proto tak rázně trval na náboženském vzdělání.

²⁴ HENRICH, S., BOYCE, J., *Martin Luther-Translations of Two Prefaces on Islam: Preface to the Libellus de ritu at Morkus Turcorum 1530, and Preface to Bibliander's Edition of the Qur'an 1543*, Copyright 1996 by Word and World, Volume XVI, Number 2, St. Paul, MN, str. 254

„S velkou rozhodností doporučuji, aby se děti učily katechismu. V případě, že by se stali zajatci Turků, tak si sebou vezmou svou křesťanskou víru. A kdo ví, co Bůh může s jejich pomocí docílit.“²⁵

Jako zásadní lež v islámu viděl Luther v omezení či degradaci Krista na proroka, kdy jeho poslání skončilo ukřižováním. Tím by se tak stával Muhammad univerzálním prorokem a to nejen pro islám. Další nepřipustnou možností viděl v tom, že islám nevidí Ježíše jako syna Božího, ale jako člověka. Šířením islámu se tak ničí duchovní podstata pravého náboženství, kterým je křesťanství. Islámem by tak křesťanství bylo nahrazeno náboženstvím, které bylo inspirováno ďáblem.

„Muhammad popírá, že Kristus je syn Boží, popírá, že zemřel za naše hříchy, popírá, že byl vzkříšen, abychom žili, popírá, že vírou v něj jsou odpuštěny naše viny a jsme ospravedlněni, popírá, že přijde jako soudce živých a mrtvých (přestože věří ve vzkříšení mrtvých a v soudný den), popírá Ducha Svatého a dary Ducha. Tímto a podobnými prohlášeními svědomí víry, musíme být ochráněni proti postupu Muhammada.“²⁶

Luther někdy srovnával katolickou církev pod vedením papeže s islámem. Obě viděl jako náboženské proudy, které ničí pravé křesťanství. Papežence viděl jako falešné křesťany. Turky přirovnával k tomu, co Babyloňané byli pro Izrael. „Učitelé“, kteří mají učit křesťany disciplínu v pokoře před Bohem, vyznávání se z hříchů a časté pronášení vroucích modliteb. Kristus byl pro něj tou zásadní a ústřední postavou celého křesťanského učení. Proto tak důrazně trval na studium evangelií a přikázání. Nejhlavnějším bodem křesťanské víry bylo vzkříšení Ježíše Krista jako Syna Božího. V tom pro Luthera spočíval největší rozdíl mezi islámem a křesťanstvím.

V českých zemích se Lutherovy názory šířily v učení Jednoty bratrské, která v letech 1530-1595 vydala spis *Zpráva o naučení křesťanům věrným*. V něm používají slova jako turecké násilí. Johann Brenze ve spisu *Proti Turku velmi pěkný, křesťanský, potřebný spis a zpráva* z roku 1541 se píše, že Turci přepadají země bez příčiny, nedrží sliby, nebojují rytířsky, nebo jsou krutí.

„Jan Amos Komenský ve spise *Labyrint světa a ráj srdce* z roku 1623 přirovnává islám ke stromu kořeny trčícímu do vzduchu a větvemi tkvícímu v zemi. Komenský byl také inspirován koncepcí kalvinoturcismu, který od 16. století počítal s možností spojenectví

²⁵ FRANCISCO, S. A., *Martin Luther and Islam*, IDC Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP, str. 176

²⁶ *ibid.*, str. 177

s Vysokou Portou proti katolickým mocnostem a zároveň počítal s obrácením Turků na křesťanství. Texty zdůrazňovaly společné body obou náboženství. Komenský také pracoval na podpoře překladu Bible do turečtiny. Komenský k němu napsal předmluvu *Bibliorum Turcicorum dedicatio*, ve které upozorňuje sultána na společný základ křesťanství, judaismu a islámu.²⁷

Je třeba zdůraznit, že Komenský jasně viděl nutnost vzájemné tolerance a mírového spolužití tří monoteistických náboženství. Tímto svým přístupem překročil tak názory své doby, které spíše daly přednost boji s islámem, než aby hledaly mírové řešení konfliktu.

2.3 Ulrich Zwingli (1484-1531)

Ve Švýcarském Curychu se během roku 1519 prosazovala reformace vystupováním kněze Ulricha Zwingliho. Jako vojenský duchovní doprovázel švýcarské žoldnéře do Itálie. Roku 1519 mu byl udělen úřad duchovního správce ve velkém chrámu v Curychu. Od Luthera se odlišoval tím, že od roku 1522 odmítal církevní obřady a v obřadu Poslední večeře viděl spíše symbol, nebo památku na Kristovu oběť. Byl také proti postním obdobím před Velikonocemi a proti celibátu. Sám se oženil roku 1524.

Ve spise *Kurze christliche Einleitung*, neboli „Stručný úvod do křesťanství“ z roku 1523, žádá odstranění všech ceremonií, obrazů z kostela a zrušení mše. Církevní peníze podle něj měly být spravovány městskou radou, která také měla zřídit městský soud. I když byl radikálnějšími faráři žádán, aby křtil jenom dospělé, jak to prováděli oni, tak toto odmítl a dále trval na křtu dětí.

Zwingli se také angažoval politicky. Na jeho žádost curyšská rada vypověděla smlouvu s Francií a zakázala svým občanům zúčastnit se válečných tažení v zahraničí. Ve svém spise *Archeteles* píše kostnickému biskupovi o nutnosti svobody kázání a tím tak autorita Písma má být postavena nad učení církve. Kázání se stalo hlavním bodem evangelické bohoslužby. Důležitou skutečností bylo to, že kázání nebylo pronášeno v latině, ale v němčině, tedy jazyku, srozumitelnému všem. Po jeho dvou veřejných diskuzích v roce 1523, dochází k odstranění obrazů z kostelů a k pevnému sepětí církevních a státních institucí. Také dosáhl zrušení klášterů a zabavení jejich majetku.

Možná je zajímavé, že Zwingli se s M. Lutherem rozcházel ve výkladu Písma. V roce 1529 se setkali ke společnému dialogu, avšak jejich názory, hlavně na Večeři Páně se rozcházel.

²⁷ MENDEL, M., OSTŘANSKÝ, B., RATAJ, T., *Islám v srdci Evropy*, Academia Praha 2007, str. 210-211

To vedlo k tomu, že další jejich spolupráce byla zastavena. Roku 1530 dochází k Augsburskému náboženskému míru, kdy byla uznána luterská víra (augsburské vyznání). Přívrženci Zwingliho však nebyli uznáni a naopak docházelo k jejich pronásledování. Na konci roku 1531 dochází k první válce mezi protestanty a katolíky u Kappelu.. V této válce Zwingli padl.

Nástupcem Zwingliho od roku 1530 až 1540 v Curychu byl Bibliander Buchmann. Přepřacoval překlad Koránu do latiny a přidal ještě soubor znalostí o islámu. Roku 1543 vyšel překlad Koránu a druhé vydání vyšlo v roce 1550 v Basileji. Je třeba podotknout, že do angličtiny byl Korán přeložen teprve o 200 let později.

2.4 Jan Kalvín (1509-1564)

Jan Kalvín byl původem Francouz. Studoval od roku 1532 v Paříži, hlavně humanistické směry. Ve Francii se připojil k reformaci a před pronásledováním jako protestant uprchl roku 1534 do Švýcarska do města Basileje. Později přichází do Ženevy, kde je roku 1536 ustanoven kazatelem. Rok na to navrhl velmi přísný náboženský řád. Všichni obyvatelé museli v roce 1537 složit přísahu na nové vyznání. Ten kdo neuposlechl, se musel vystěhovat. Církev také pověřila lidi, kteří zajišťovali, aby se křesťanské zásady dodržovaly ve veřejném i soukromém životě. Nově zvolená rada města vypověděla roku 1538 Kalvína ze Ženevy. Avšak roku 1541 je povolán zpět a začíná budovat ze Ženevy boží město. Jeho církevní řád *Ordonnances ecclésiastiques* byl městem uznán jako zákon. Faráři měli právo volného vstupu do všech domů a mohli trestat přestoupení občanského a církevního řádu. Kalvín byl také pověřen sepsáním občanských zákonů. „Rigorózní přísnost, s jakou byla likvidována jakákoli opozice obyvatelstva, ukazuje 56 rozsudků smrti a 78 případů vyhnanství za prvních pět let. Roku 1553 byl upálen Michael Servet....Tak byl do r. 1555 vytvořen přísně organizovaný „Boží stát“ a Ženeva se stala střediskem nové „reformované církve.“²⁸

Věnujme více pozornosti Michaelu Servetovi (1511-1553), narozenému ve Španělsku jako syn královského notáře. Studoval na univerzitě v Toulouse a ovládal několik jazyků mimo jiné řečtinu a hebrejštinu. To mu umožnilo číst Bibli v originále. Také žil v Africe mezi muslimy, kde se naučil arabsky. Jako žák Neoplatonské Akademie ve Florencii, byl sběhlý nejen v teologii, ale také v lékařství, zeměpisu a ve studiu Bible. Stavěl se proti vyhánění a vraždění židů a muslimů, kteří žili po staletí ve Španělsku, až do příchodu křesťanství. Důvodem bylo to, že nevěřili v křesťanské Trojiční dogma. V roce 1530 odchází Servetus do

²⁸ FRANCES, A., *Malé dějiny církve*, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o., Kostelní vydří 2006, str. 221

Bazileje, kde jedná s představiteli reformace. Vyjadřoval svůj pohled, že je zde jeden Bůh, avšak Ježíše viděl jako historickou postavu, ve které se projevil božství ve své plnosti. Tím se tak blížil islámskému pojetí, kdy Ježíše viděl jako člověka. Právě z tohoto důvodu je odmítán jak protestantskými tak katolickými teology.

V roce 1530 jedná Servetus v Bazileji s představitelům reformace Oecolampadiem ohledně učení o Trojici. Servetus zdůrazňuje jedinečnost jednoho Boha. V latině vydává knížku „*O bludech Trojice*“ a později „*Rozhovory o Trojici*“. Tyto knihy se rozšířily po Evropě a byly jak katolickými, tak i protestantskými reformátory ostře odsouzeny.

Servetus se snažil vykládat Trojici spíše Novým zákonem, jehož obsah obdivoval a vážil si postavy Ježíše. Poukazoval na věčného živého Boha jako Otce. Ježíše viděl jako historickou postavu, člověka, ve kterém se projevil božství ve své plnosti. Bylo to blízké pojetí muslimského učení, které vidí Ježíše jako proroka. Ducha svatého viděl jako tvořivou energii v člověku, jako úctu, lásku a ušlechtilost, která je v lidských srdcích.

Aby unikl pronásledování, odchází do Vídně. V té době se dostává do rozporu o učení o Trojici s Kalvínem. Kalvín na něj upozornil vídeňskou inkvizici, avšak Servetus unikl. Zastavil se v Ženevě, kde byl Kalvínem zajat a obžalován. Jeho pobyt ve vězení mu Kalvín udělal co nejtvrdí. Později byl Kalvínem a protestantskou inkvizicí, která mu vzala možnost obhajoby, odsouzen a v říjnu roku 1553 byl Servetus na hranici v Ženevě upálen.

Kalvín šel ve svém přesvědčení tak daleko, že viděl možnost odporu proti nevěřící vrchnosti, tedy té, která neměla protestantské vyznání, i když by mělo jít o vraždu. Učil, že ten kdo věří slovům Bible, ten je vyvolený, protože podle nich žije. To takovému člověku zaručovalo život věčný. Pro jeho stoupence vědomí vyvolenosti mělo důležitý význam. Na druhé straně Kalvín věřil, že ten kdo není vyvolený, tedy kdo nemá víru v Písmo, ten je Bohem zavržen. Být částí reformované církve byla další boží milost k vyvolenosti.

V době, kdy Turci okupovali části Evropy, Kalvín ve svých kázáních na jejich přítomnost a víru také reagoval. V přednášce od Dr. Frances N. Lee *Calvin and Islam*, kterou přednesl v roce 2000 v Brisbane v Australii, se právě tímto Kalvínovým pohledem zabýval.

„Jestliže Turci postaví Muhammada na místo syna Božího, cožpak neví, že Bůh se sám projevil v postavě Ježíše? Muslimové jsou ďáblové, z jejich vlastního rozhodnutí, jestliže se nebudou držet v mezích Písma Svatého? My se však musíme držet pravého náboženství. Jak Muhammad tvrdí, že Korán je nejvyšší moudrostí, to samé říká také papež. Avšak oba jsou

dva rohy Antikrista. Je pokrytec ten, který by vytvořil nové náboženství, a odvolával se na Korán Muhammada. Takový by měl být zabit bez milosti. Tak to nařídil Bůh.“²⁹

Podle Kalvína, nikdo nemá opravdovou víru, jestliže není částí církve neboli církevního společenství. Mimo tuto reformovanou církev není možno dojít spasení. Pro Kalvína katolická církev je nepravá církev, a dokonce církví ďábla. Toto dogmatické učení a boj proti církvi vyžadoval také od svých následovníků. Avšak Kalvín bojoval nejen proti katolické církvi, ale také proti luteránství. Tím se tak vytvářelo napětí mezi konfesemi. Jeho učení se později rozšířilo do Francie, kde jeho následovníci byli nazýváni Hugenyoty. Do Skotska přišlo v roce 1560, kdy se kalvínské učení stalo skotským státním náboženstvím. Katolické bohoslužby zde byly pod trestem smrti zakázány. Kalvínské vyznání se také stalo státním náboženstvím v severním Nizozemí. Kalvín umírá v Ženevě roku 1564.

2.5 Kontakty a pohledy Evropy na Osmanskou říši

Je třeba si uvědomit, že v období mezi boji s Osmanskou říší, v Evropě se rozvíjely obchodní kontakty s muslimy a vůdci Osmanské říše. Během doby, hlavně po neúspěšném obléhání muslimy Vídně, se tyto kontakty zvětšovaly a muslimové se pomalu stávali i částí evropské kultury. V době rozbrojů mezi protestanty a katolíky, byli někdy muslimští sultánové dokonce protestanty žádáni o vojenskou pomoc. Důvodem byla určitá míra tolerance vůči jiným náboženstvím, kterou muslimové projevovali.

Ve stycích Evropy s Osmanskou říší bychom možná mohli mluvit i o vzájemné konkurenci mezi evropskými národy. Byla zde snaha i během dob nepřátelských bojů, stále udržovat určité obchodní vztahy, které prospívaly oběma stranám. Například v roce 1566 v Nizozemí protestantský vévoda William Oranžský poslal vyslance do Osmanské říše se žádostí o pomoc v době obléhání Malty. Jako odpověď obdržel dopis od sultána, že jeho vojska brzo udeří na Filipa II. Avšak smrt Süleymana Nádherného tuto pomoc oddálila. V Nizozemí byly v roce 1570 dokonce raženy medaile s textem *Liver Turcs dan Paus*, neboli „raději Turka než papeže.“ V roce 1574 William Oranžský a francouzský král Karel IX., skrze svého protestantského ambasadora se snažili získat podporu sultána Selima II. Ten je spojil s piráty v Alžíru. Také sám poslal velkou flotilu, která dobyla Tunis téhož roku a tím tak zmírnil tlak katolického Španělska na Nizozemí, což vedlo k jednání ve městě Breda.

²⁹ FRANCES, L., *Calvin on Islam*, Publisher by Lamp Trimmers 2000, www.dr-finlee.org calvislampdf., str. 4-5

Někteří sultáni byli známi svou tolerancí ke křesťanským a židovským vyznáním. Někteří uprchlíci z náboženského přesvědčení nacházeli útočiště v Istanbulu, nebo na území Osmanské říše. Zde také mohli praktikovat svou víru. Například v Transylvánii, která byla vazalem pod muslimskou kontrolou, byli v bezpečí před Habsburky. Sultán Süleyman Nádherný podporoval krále Jana Sigismunda v Maďarsku, který zde mohl dovolit praktikování unitářské víry. V té době velká část obyvatel Maďarska se stali luterány nebo kalvinisty. V roce 1568 na přímluvu unitářského biskupa Ferenze Davida je vydán v Sedmihradsku toleranční dekret. Tento dekret zaručuje svobodu všem náboženstvím na jeho území. Avšak v roce 1571 nastupuje nový král Štěpán Barthory, a k moci se dostávají kalvinisté. Tím tak končí období tolerance. Skoro o třicet let později v roce 1620 protestantský princ Bethlen Gabor žádal o vytvoření protektorátu sultána Osmana II., aby tak jeho území nebylo pod vládou habsburského Ferdinanda II.

Protestanství se šířilo také do Polska. Zde byl jeho představitelem Faustus Socinus (1539-1604), který přišel do Polska v roce 1579 z Itálie. V Polsku, kde vznikaly protestantské farnosti, navazoval kontakty. Důležitým místem těchto aktivit byla oblast okolo Krakova. To bylo umožněno tím, že již v roce 1573 byl vydán zákon, který v Polsku zaručoval stejná práva protestantům a katolíkům. Do Polska tak přicházelo mnoho emigrantů z Čech a ostatních zemí Evropy. Čeští bratři zde měli několik svých sborů. Avšak po příchodu jezuitů je v roce 1670 hnutí sociniánů zastaveno.

Je také třeba vidět, že i přes politické boje a války, zde stále existoval stejný zájem pro všechny znepřátelené strany. Tímto zájmem byl především obchod a také nové myšlenky a nový přístup k politické situaci. Bojující strany si začaly uvědomovat, že není možné vše vyřešit válkou. Také potřeba nerostného bohatství k výrobě pomůcek i zbraní, které se nacházelo v různých zemích, vedlo k nutnosti spolu komunikovat. A tak výměnný obchod byl možná tím nejlepším pojítkem mezi všemi stranami konfliktu.

Anglie měla živé obchodní vztahy s Persií. V roce 1616 byla dohodnuta obchodní smlouva mezi šáhem Abbásem a východní indickou společností. V roce 1622 dokonce spojené anglicko-perské vojsko vyhnalo portugalské a španělské obchodníky z Perského zálivu. Také například v roce 1665 přijel do Vídně Kara Mehmed Paša s velkou družinou a roku 1669 přijal francouzský král Ludvík XIV. sultána Süleymana Agu. V té době se rozmohlo v Paříži pití kávy.

Po obléhání Vídně roku 1683 se pití kávy rozmohlo také tam. Stalo se tak po obléhání Vídně, kdy Turci zanechali na bojišti pod Kahlenbergem pytle s kávou, které měly jako zásoby. Georg Franz Kolschitzky, který byl kurýr Leopolda I. jako první obdržel povolení si zřídit kavárnu ve Vídni. Tu však ve skutečnosti nikdy neotevřel a zemřel jako chudý obchodník v roce 1694. „Vzhledem k tomu, že v západní a jižní Evropě, kavárny vedly Arménci, otevřel Arménec Johannes Diodato na základě výhradního práva v roce 1685 první kavárnu ve Vídni. V roce 1700 existovaly čtyři veřejné kavárny a o čtrnáct let později jich bylo již jedenáct. V roce 1819 již zde bylo na 150 kaváren a v roce 1910 již přes jeden tisíc. Nejznámější byla kavárna Kramersche Kaffeehaus v Schlossergasse, založená roku 1720.“³⁰ Také jako zajímavost je třeba uvést, že název kávy cappuccino vznikl na základě toho, že kávu s mlékem podával kapucínský mnich. Na druhé straně pekařskou vzpomínkou na vyhranou bitvu byly rohlíky, které měly tvar půlměsíce. Půlměsíc s hvězdou je symbolem Turků.

Prusko, které nebylo přímým účastníkem bojů, uvažovalo o spolupráci s Osmanskou říší. V roce 1761 uzavřelo Prusko s Osmanskou říší smlouvu o obchodování. Vilém II. (1859-1941) potom, co se stal císařem roku 1888, začal spolupracovat s Osmanskou říší. Navštívil Istanbul, Jeruzalém a také Damašek. V Istanbulu se sešel s osmanským sultánem Abdülhamidem II. Německo postavilo železnici z Berlína do Bagdádu. Tato spolupráce se ještě rozšířila, když Osmanská říše uzavřela smlouvu s německou společností ke stavbě železnice z Konyi přes Bagdád do Basry. Bylo to prodloužení již postavené železnice z Istanbulu do Ankary. Tato stavba byla financována Deutsche Bank v Berlíně. Byl to další krok k hospodářské spolupráci.

Islám musel být také uznáván na intelektuálním poli. Již od 12. století islámští učenci ovlivňovali nejen myšlení východu, ale postupně jejich učení pronikalo i do Evropy. Jejich výzkumy byly v oblasti filozofie, matematiky, astronomie, geometrie, lékařství včetně zakládání nemocnic a dalších oborů.

O dohodu s islámem se v 15. století snažil teolog Jan ze Segovie. „Z jeho podnětu vzniklo trojjazyčné vydání Koránu (arabsky, španělsky a latinsky), kromě toho usiloval o svolání mírové konference obou náboženství, která však zůstala utopií. Nepředpokládal za reálný cíl křesťansko-islámského dialogu konverzi muslimů, ale vzájemné uznání obou náboženství a nastolení míru. K zastáncům myšlenky náboženského smíru náležel také Mikuláš Kusánský.

³⁰ BRANDSTÄTTER, Ch., TREFFER, G., a kolektiv, *Stadt Chronik Wien*, Verlag Christian Brandstätter Wien-München 1986, str. 135

Mikuláš se nevzdává myšlenky na obrácení muslimů, v Koránu hledá společné body s křesťanstvím a objevuje se u něj myšlenka koncilu, který by v náboženstvích hledal pravdu a ukončil spor kultur a národů.³¹ Také papež Pius II. v roce 1461 nabídl sultánovi Mehmedovi II., aby přestoupil na křesťanství, a tím by tak došlo k míru v Evropě. Jeho dopis, jehož text se dochoval, nebyl však papežem patrně odeslán.

Částí protestantského hnutí byl také vznik nové společnosti Kvakerů, neboli *Společnosti přátel* (*Society of Friends*), jak se také kvakeři nazývají. Jejich zakladatel George Fox (1624-1691), narozený v Anglii, zdůrazňoval nutnost naslouchat vnitřnímu Kristovu hlasu v duši jednotlivce. To byl důvod proč během své „bohoslužby“ kvakeři seděli v kostele v tichu po celou dobu setkání. George Fox zdůrazňoval, že Bůh mluví přímo k člověku, jestliže tento je ochoten v tichu mu v srdci naslouchat. Foxova zkušenost nepocházela z teologických diskuzí, ale z vlastní duchovní zkušenosti. Pro Foxe náboženství neznamenovalo přijetí dogmat, nebo nějaké organizace, ale život, ve kterém člověk miluje druhé a tak přijímá sílu přímo od Boha.

Důležitou roli zde také hrála ta skutečnost, že Bible byla přeložena do angličtiny. Tím tak i lidé, kteří neznali latinsky, hebrejsky nebo řecky, mohli Bibli číst ve svém jazyce. To mělo také velký vliv na šíření kvakerovských myšlenek, které pro svůj věroučný základ používali text Bible. První anglický překlad z hebrejského a řeckého originálu, který byl vydán tiskem byl překlad, který vytvořil William Tyndale. „Setkal se však se silným odporem. W. Tyndale byl obviněn, že vědomě překroutil význam Písma a jeho Nový zákon byl spálen jako „nepravdivý překlad.“ Nakonec byl zrazen a vydán do rukou svých nepřátel a v říjnu 1536 byl veřejně popraven a spálen na hranici.“³² Nově přepracované Písmo bylo vydáno v roce 1611 a je známo pod názvem King James Bible.

Hnutí kvakerů je známé pro svou tolerantnost vůči jinověrcům nebo ateistům. Víra, že světlo Boží se nachází v každém člověku, zakazovala kvakerům zabíjet a zúčastňovat se válečných tažení, uvedená v *The Friends Peace Testimony*. To vedlo k vytvoření v roce 1944 k vytvoření *Friends Committee on national Legislation*, které sídlí ve Washingtonu a lobuje pro mírová řešení a zákony. Podle jejich víry také ženy a děti mají stejná práva. To vedlo později k práci ve vězeních a jejich reforem, v nemocnicích, zřizování škol, praktikovat nutnost míru a usilovat o občanské svobody, ekonomickou pomoc chudším a zdůrazňováním jednoduchosti. Tento přístup umožňoval kvakerům se spojovat a jednat s těmi, kteří byli ve

³¹ BUJNOCHOVA, A., *Saracenos Contra: Obraz islámu v křesťanství středověku a raného novověku*, str. 2, <http://www.iliteratura.cz/clanek/17203/contrasaracenos-obraz-islamuv-krestanstvi>

³² *THE BIBLE*, American Bible Society, New York 1971, str. iii

společnosti ponižování nebo utlačování, ať už to byli američtí indiáni, nebo černí otroci. Když kvaker William Penn (1644-1718) získal od anglického krále Karla II. území Pennsylvanie v Americe, snažil se tyto hodnoty kvakerů jako guvernér státu uplatňovat. William Penn také již ve své době navrhoval federaci Evropy.

Luboš Kropáček ve svém komentáři ke knize Abú Bakera Ibn Tufajla *Živý, syn bdícího*, se také zmiňuje o myšlenkách kvakerů, kdy toto dílo do angličtiny přeložil kvaker George Keith (z. 1716). „Keith dílo uvedl předmluvou konstruovanou v duchu kvakerského nekonformního křesťanství. Odráží se tu idea, že člověk má možnost přímé zkušenosti s Bohem bez církevní hierarchie. Keith zdůrazňuje, že poznání nabyté s duchovně otevřenými očima se liší od poznání získávaného jenom z řeči a četby. Pravdy lze dosáhnout *ve spojení mysli s nejvyšším Rozumem, když byla mysl očištěna od svých pokažení, oddělila se od tělesných obrazů a usebrala se do hlubokého ztišení.*“³³

Velmi zajímavou postavou v kvakerovském hnutí je Mary Fisher (1623-1698), která byla jedna z prvních kvakerovských duchovních, kteří cestovali a šířili duchovní učení kvakerismus. Byla narozena v Yorkshire v Anglii, kde osobně slyšela kázání zakladatele kvakerismu George Foxe. Vydala několik výtisků, pro které byla uvězněna. V roce 1653 byla společně s Elizabeth Williams jako první kvaker bičována, protože na teologické koleji Sussex mluvila proti struktuře organizované církve. Byla jedna z prvních kvakerů, kteří navštívili severní Ameriku, kdy přistála v Bostonu, v Massachusetts Bay Colony. Zde byla opět uvězněna pro svou „kacířskou“ víru.

„V roce 1658 Mary Fisher cestovala se skupinou kvakerů do Středomoří se záměrem navštívit Osmanskou říši a seznámit sultána Mehmeda IV. s kvakerovským učením a vírou. Zcela sama cestovala skrze Makedonii a dále, až se dostala do sultánova vojenského tábora v Adrianopole. Zde přesvědčila velkovezíra Ahmeda Pašu, aby jí umožnil setkání se sultánem. Sama sebe představila jako vyslankyně „*Nejvyššího Boha*“ (*The Most High God*). Podle jejího popisu, sultán naslouchal jejímu kazatelskému „svědectví o Univerzálním Světle“ (*testifying to the Universal Light*) pozorně. Potom pokračovala na své cestě do Konstantinopole a zpět do Anglie. Její zkušenost v muslimské zemi, v porovnání s křesťanskými zeměmi udělala na ní hluboký dojem. Později napsala: „...přednesla jsem své svědectví o Pánu před králem (sultánem), ke kterému jsem byla poslána. Tento byl ke mně velmi uctivý, tak jako byli ostatní. Je v nich královské zrno, které v pravou chvíli Bůh

³³ TUFAJL, Abú Bakr Ibn, *Živý, syn bdícího*, Academia Praha 2011, str. 24-25

pozvedne. Jsou blíže Pravdě, než některé jiné národy.... Přesto, že jsou to Turci, jádro v nich je blíže Bohu, a jejich laskavost je v určité míře ukázána ostatním služebníkům Páně.³⁴

Charakter Turka a jeho jednání se začínalo postupně projevovat i v kultuře. V literatuře to již není postava, které by se lidé museli bát, ale někdy spíše vytvářející komické situace. Sem patří *Komedie o turecký vojně*, která se zabývá válkou v letech 1683 až 1699. V této hře Císař Leopold žádá Krista o pomoc a tím tak je schopen porazit turecké vojsko. Dále je možno uvést pohádky *Tisíc a jedna noc*, které zpřístupnil evropským čtenářům Antoine Galland. Pohádky byly vydané roku 1704 a působily na čtenáře velmi podmanivě. V roce 1764 Voltaire píše *Pojednání o snášlivosti*, ve kterém se vyslovuje pro mír a vstřícný postoj vůči muslimům. Toleranci se zabýval i německý básník a filozof Gotthold Lessing (1729-1781) ve své hře *Moudrý Nathan* z roku 1779, kdy hájí náboženství rozumu. Obraz Turka jako veselé až směšné figurky se dostal také do loutkového divadla.

Také v hudbě se projevuje vliv tureckého charakteru a také hudby. Zde můžeme mluvit o operě W. A. Mozarta (1756-1791) *Únos ze Serailu*, kterou zkomponoval v roce 1782 a také v operě *Così fan tutte*. Velmi populární je i jeho skladba *Turecký pochod*. Také Rossiniho komická opera *Italka v Alžíru* z roku 1813, nebo *Turek v Itálii* z roku 1814 se zabývají charakterem Turka a staví jej do komických situací. Později nacházíme v rakouských vojenských marších a také v pochodech Františka Kmocha prvky janičárské hudby. Také v malířství můžeme vidět vliv východu. Slavný rakouský malíř Gustav Klimt (1862-1918) vkládal do svých obrazů východní a orientální malby.

V roce 1753 zakládá císařovna Marie Terezie ve Vídni Císařskou orientální akademii pro překladatele. Svými pracemi o Orientu se proslavil Joseph Hammer, který v akademii pracoval. Toto rozhodnutí založit orientální akademii ukazuje na to, jak si habsburské císařství uvědomovalo nutnost více chápat myšlení a kulturu muslimů a Osmanské říše. Nešlo zde již o to vidět islám jenom jako nepřítele, ale spíše se jej snažit pochopit v jeho základu. Tím tak docházelo k překladům děl napsaných v arabštině a turečtině. Možná k tomu přispělo i to, že Habsburkové poukazovali na návaznost své vlády a moci na franského krále, vévody bavorského a císaře středověké říše římské Karla Velikého (742-814), který sjednotil pod svou vládou velkou část Evropy.

„V roce 1828 kancléř Klements Metternich (1773-1859) napsal: Na Osmanskou říši pohlížíme jako na jednoho z našich nejlepších sousedů, neboť zásadně drží své slovo, kontakt

³⁴ <http://en.wikipedia.org/wiki/Mary> Fisher missionary

s ní bereme jako kontakt s přirozenou hranicí, která nevyžaduje příliš pozornosti a neodčerpává nám energii.“³⁵

Miroslav Šedivý napsal obsáhlou knihu o Metternichovi s názvem *Metternich, the Great Powers and the Eastern Question*. Ve své přednášce v Orientálním ústavu, se vyjádřil k tomu, že kancléř Metternich, přestože nenavštívil Orient, měl respekt k Osmanské říši, vzhledem k tomu, že Habsburkové měli velmi obsáhlý obchod s Osmanskou říší. V letech 1832-1841 jezdily rakouské nákladní lodě do Osmanské říše, tak také do Egypta, odkud exportovaly bavlnu. Rakousko mělo dvacet konzulátů v Osmanské říši, protože Metternich dával přednost diplomacii. V roce 1840 přišel Metternich s návrhem „Mírové ligy“, kdy by šlo o ochranu státu proti útoku zvenčí. Členem této skupiny měla být i Osmanská říše. Vyjadřoval se proti snahám o ekonomické soupeření proti Osmanské říši. K jednáním se setkával s Osmanskými hodnostáři a udržoval přátelství s Mustafou Pašu a s Muhammedem Ali.

V roce 1798 francouzský císař Napoleon Bonaparte (1769-1821) vpadl do Egypta. I když později jeho tažení dopadlo neúspěšně, pro muslimský svět to byl čas k zamyšlení. Muslimští vzdělanci si uvědomovali, že islámský svět, který ve dvanáctém století byl na vrcholu ve vědách a umění, pomalu začíná zaostávat za rozvojem Evropy. Jednou z příčin byla ta skutečnost, že někteří muslimští právníci viděli Evropu jako místo pobytu bezvěrců a tím tak neměla být navštěvována. A jestliže by z nějakého důvodu muslim měl navštívit takové místo, tak by se měl rychle vrátit zpět do země islámu. To bylo důvodem, proč Osmanská říše neměla trvalé zastoupení v Evropských zemích. Pomalu se tato situace začala měnit a Osmanská říše začala vysílat své studenty na studia do zemí Evropy.

V Egyptě došlo k velké změně za vlády osmanského držitele, kterým byl Muhammad Alí paša (1769-1849). Cílem Muhammada Alího byl nezávislý Egypt. K tomu potřeboval silnou a dobře vyzbrojenou armádu a dobře fungující administrativní systém. To bylo důvodem, proč začal zvat do země evropské vojenské poradce. Aby podpořil vzdělání, tak zakládal školy a reformoval zdravotnictví. Také prováděl hospodářské reformy a začal s výstavbou zavodňovacích kanálů. Důležitým krokem jeho vlády byl souhlas s budováním Suezského průplavu, který byl dokončen roku 1869. Je také třeba říci, že sám bojoval proti Osmanské říši, kdy v roce 1839 zvítězil nad sultánovým vojskem. Ve svém boji byl podporován Francií. Obsadil dokonce i Sýrii, ze které však musel v roce 1840 odejít. Za jeho vlády se Egypt stal moderním státem.

³⁵ WHEATCROFT, A., *Nepřítel před branami*, nakladatelství Slovart 2010, str. 214

Je třeba také vidět snahu samotných sultánů modernizovat Osmanskou říši. Například Murad II. se snažil o modernizaci. Jeho nástupce Abdul Medžid I. (1823-1861) dohodl smlouvu ohledně průplavu lodí Dardanelským průlivem, která byla výhodná pro Osmanskou říši. Také vydal reformní edikt roku 1839, inspirovaného evropským vzorem. Snažil se odstranit nerovnosti mezi poddanými a garantovat všem život, čest a majetek. I další reformní edikty, nazývané *tanzimat* a také snaha o napsání ústavy roku 1876 směřovaly k uplatnění pojetí občanství podle evropského vzoru. Tím se tak rozcházely s tradičním pojetím islámských právních předpisů a šariy. Práva, která byla přiznávána nemuslimům nebo vyznavačům nesunnitských sekt překračovala tradiční zvyklosti vymezené tolerance. Což vedlo k tomu, že někteří konzervativci se proti těmto novotám stavěli záporně.

„Pozitivní prvky vztahů formujících se v „dlouhém“ 19. století souvisely zcela organicky s postupující sekularizací a s pronikavými změnami duchovního klimatu v Evropě navozenými osvícenstvím. Měnily se i pohledy na islám a na jeho věřící. Vlídny, oceňující pohled na Araby uváděl do etnologického myšlení básník J. G. Herder (1744-1803). Básníci a spisovatelé objevili v muslimském světě a jeho literaturách bohatství romantických podnětů. Ve vznikající religionistické filosofii přiznával F. Schleiermacher islámu místo vedle křesťanství, od něhož se liší nikoli falší, ale hlavně silnějšími důrazy na závislost člověka na Bohu. Na bázi základů vlastních náboženských tradic vyvstal a zesílil badatelský zájem o islám jak u židovských učenců (A. Geiger), tak u křesťanských teologů (J. A. Möhler). V druhé polovině století akademický i širší společenský zájem o pravdivé poznání islámu dal vzniknout vědecké orientalistice (Ignaz Goldziher) a mnozí další.“³⁶

V roce 1863 byla v Istanbulu uspořádána velká expozice tureckých výrobků. Výstava se konala ve středu města před mešitou Aya Sofya. Zde také vystavovali své výrobky zahraniční podnikatelé. Mezi nimi byl i výrobce zbraní Josef Wrndl. Od té doby se Osmané účastnili všech mezinárodních veletrhů.

Také je třeba uvést misi imáma Rifá'a R. at-Tahtáwího do Francie v letech 1826-1831, a jeho podrobnou zprávu o životě v Evropě. Upozorňoval na rozvoj evropské společnosti, oddělenost politiky od náboženství, nebo na rovnost všech občanů, bez toho jakého byli vyznání. Vzhledem k tomu že během 19. století více muslimů cestovalo mimo území Osmanské říše, začal vznikat velký zájem o studia v Evropských zemích a tím tak přinášet nové poznatky do Osmanské říše.

³⁶ KROPÁČEK, L., *Náboženské pole muslimských přistěhovaleckých komunit*, kolektivní monografie Havelka, Miloš a kolektiv, Víra, kultura a společnost, str. 127-146

„V roce 1873 pořádala Vídeň mezinárodní výstavu. Východní expozice Egypta, Persie a Osmanské říše slavily obrovský úspěch. Zvláště turecký pavilon a turecká kavárna. Berlínský *Illustrierte Zeitung* zachytil zástup Rakušanů, kteří se v přátelské atmosféře mísili s Turky v tradičních oděvech. Exponáty obsahovaly knihy, osmanskou architekturu s památkami kolem Bosporu. Vídeň se tak stala místem, kde se setkával Východ a Západ. Ředitel Rakouského muzea Arthur von Scala napsal: „Před očima většiny návštěvníků se otevřel nový svět. Bohaté poklady, které z Východu připutovaly do Vídně, návštěvníkům připadaly neodolatelné, nabízely nevyčerpatelný zdroj poznání, počáteční bod pro ustanovení nových, prosperujících kontaktů ve všech směrech.“³⁷

V roce 1884 začíná v Paříži vycházet islámský časopis *Al-'Urwa al-wuthqá (Pouto nejpevnější)*. Vydávali jej ti, kteří se snažili přinést nové pohledy na islám jako Džamáluddín al-Afghání a Muhammad Abdulí. Doporučovali se zajímat o moderní vědy té doby a vyzvedávali důležitost svobody. Přípravovali také modernizaci islámského školství a vedli diskuze s evropskými autory. To pomalu vedlo k liberální ekonomice. To umožňuje dnes bankám si počítat úrok, který byl původně v islámu zakázán. Také populace v muslimských zemích rostla a tím docházelo i k migraci muslimů do zemí Evropy.

Islámská kultura a civilizace měla také vliv na denní život Evropanů. Některé jeho znaky pokračují dodnes. Ať se jedná o pití kávy, která se rozšířila po celém světě. V Praze byla otevřena první kavárna v roce 1714 v dnešní Karlově ulici. Také šachová hra pocházející z Orientu má dodnes dá se říci globální úspěch. Také evropské jídlo přijalo některé orientální vlivy. Zde můžeme jmenovat med, arašidy, či nejrůznější koření. Také slova islámského původu zdomácněla i v českém jazyce. Zde můžeme uvést slova jako: rýže, šafrán, cukr, kmín, zázvor, káva, atlas, loutna, vata, alchymie, nafta, algebra, admirál, kabát, pyžamo, dudy, mejdan, šavle, divan, sofa a určitě i další.

Po okupaci Bosny a Hercegoviny v roce 1878 a později anexi v roce 1908 Rakouskem-Uherskem, zahájilo Rakousko modernizaci těchto území. Jak již bylo uvedeno, byla stavěna nová železnice, stavěly se nové budovy, při kterých pomáhal i český architekt Karel Pařík, který byl autor mnoha staveb a dokonce i mešit. Stavba železnice z Berlína do Bagdádu ukazovala na obchodní vztahy. Také na tomto území byla zavedena náboženská tolerance.

Možná největším paradoxem dějin je ta skutečnost, že v první světové válce se k Německu a Rakousku - Uhersku připojila také Osmanská říše. Z velkých vojenských, politických a

³⁷ WHEATCROFT, A., *Nepřítel před branami*, nakladatelství Slovart 2010, str. 221

náboženských nepřátel se tak stali váleční spojenci. Proti nim stálo ve válečném konfliktu Rusko, Francie a Velká Británie. Tím tak došlo k rozpadu obou velkých říší, které zde byly po staletí, a určovaly chod dějin.

V padesátých letech minulého století postupně přichází Turci opět do Evropy. Jsou jimi ale nyní gastarbeitři, kteří pomáhají ekonomickému růstu převážně Rakouska a Německa.

2.6 Muslimové v Evropě po II. světové válce

Po druhé světové válce začíná migrace muslimů, převážně z Jugoslávie a Turecka hlavně do západních států Evropy. Po rozpuštění Rakousko-Uherska, které mělo v Evropě snad největší zkušenosti s islámem po právní a sociální stránce, (*Islamgesetz 1912*) se stává migrace muslimů novým faktorem. Možná k tomu vedla ta skutečnost, že stále z náboženského hlediska převládalo křesťanství, ať katolické, nebo různé protestantské církve a směry. Učení islámu bylo pro mnohé, ať už to byli právníci, sociální a kulturní pracovníci, tak mnohdy i církve novým faktorem. Avšak byly to právě církve, které začaly projevovat praktický zájem o pomoc muslimským věřícím. Začaly vznikat centra pro muslimské záležitosti a lepší pochopení jejich kultury a života. Jak protestantské tak katolická církev tyto centra zakládaly a podporovaly.

V roce 1976 vzniká v Birminghamu, *Centre for the Study of Islam and Christian-Muslim Relations*. Od roku 1980 se každoročně schází ekumenická skupina duchovních a laiků. „Institucionalizovaný zájem o nové muslimské spoluobčany projevily v téže době nizozemské protestantské církve. Z katolické strany se organizátory zájmu o muslimy v Evropě stali hlavně bílí otcové (*Pères Blancs*), jejichž vysoce kvalifikovaní islamologové, kteří se již dříve zasloužili o Pontifikální institut arabistiky a islamistiky (PISAI) v Římě, založili nyní v Německu Ústředí pro křesťansko-islámské setkávání a dokumentaci CIBEDO a přičinili se o celoevropskou ekumenickou součinnost. Ekumenickou spoluprací katolické Rady evropských biskupských konferencí (CCEE) a protestantské Konference evropských církví (KEK) vznikla odborná komise pro islám v Evropě r. 1987).³⁸

Je třeba si uvědomit, že mezi prvními příchozími byli ti, kterým šlo hlavně o možnost práce a výdělků v dané zemi. Jednalo se spíše o manuální práci při stavbách, kterou poválečná Evropa ke svému rozvoji potřebovala. Později se vzhledem ke sloučení rodiny, za těmito gastarbeitry stěhují také jejich rodiny. Tím se počet přistěhovalců značně rozšiřuje a začínají

³⁸ KROPÁČEK, L., *Víra, kultura a společnost*, str. 133

vznikat otázky s jejich praktickým zařazením do společnosti. Pozornost se začínala hlavně obracet k mladým lidem, kteří byli v budoucnu možnými potenciálními občany. Ať zde šlo hlavně o západní země, jako bylo Rakousko, Německo, Británie, Belgie, Nizozemsko a také Švédsko.

Jindřich Novotný, ve své práci o integraci cizinců píše jaká důležitost je dáována práci s mládeží. „Rada Evropy ve spolupráci s Evropskou komisí (DG Mládež a sport) vydává časopis *Coyote*, který je platformou pro diskusi a výměnu zkušeností v práci s mládeží. Nizar Ghanem ve svém článku *Spirituality and Flying* prezentoval nápad/zkušenost s využitím spirituality při práci s multietnickými skupinami přistěhovalců. Spiritualita může být něčím, co naruší exkluzivitu jednotlivých náboženství a přinese nový, více humanistický pohled. Přináší totiž přímou osobní zkušenost, která může být více než obyčejné zvyky, sociální normy nebo tradice. Může vytvořit jakýsi prostor mezi různými náboženstvími a problémy etických hodnot. Jako příklad uvádí projekt irácké nevládní organizace, která se měla podílet na poválečném usmířování, ale již na prezenční listině museli účastníci uvádět, zda jsou šiitě nebo sunnitě. Mezi těmito skupinami je takové napětí, že konstruktivní dialog byl zcela nemožný. Právě do takové skupiny Nizar Ghanem přinesl nápad, hledat cosi, co přemostí rozdíly mezi náboženskými skupinami. Tím byly právě individuální přesvědčení, pocity a spirituální hodnoty.“³⁹

Zvláštní problém ze strany práva vytvářel přístup muslimů, kteří chtěli následovat své islámské právo, na které byli zvyklí ve své původní zemi. Také pracovní a sociální začlenění nových příchozích bylo třeba brát v úvahu. Hlavně potom docházelo ke spojování rodin z humanitárních důvodů. V poslední době však některé země, mezi nimi patří jak Rakousko, tak i Česká republika zavádějí přísnější emigrační zákony, podle kterých je možno do těchto zemí vstoupit. V Rakousku jsou dokonce předem vyžadovány několikaměsíční kurzy němčiny, což je v některých zemích východu skoro nesplnitelný požadavek. Samozřejmě, že důležitým klíčem k úspěchu v nové zemi, je vzdělání dosažené ve vlastní zemi. Tím se ukazuje i možnost větší ekonomické a sociální stability v zemi hostitelské.

U nové generace, která je již narozena a má vzdělání v hostitelské zemi, díky svým rodičům-migrantům, možnost uplatnění je zcela jiný. Vzhledem ke svým schopnostem mohou počítat s nabídkou profesionálních zaměstnání, jak můžeme u mnohých tuto skutečnost zaznamenat. Rozvíjí se podnikání muslimských obchodníků, jejichž obchody můžeme vidět

³⁹ NOVOTNÝ, J., *Programy integrace cizinců v ČR*, diplomová práce, Metropolitní univerzita Praha 2011, str. 58

na ulicích všech větších měst Evropy. Ale také odborníci v oblasti práva a sociálních věcí jsou důležitou pomocí. Tito pomáhají dnes nejen svým vlastním komunitám, ale i běžné populaci dané země.

Avšak i přes všechny kladné přístupy k migrantům a jejich začlenění se do společnosti, je některými osobnostmi v různých zemích viděno stále jako problém. Například v Nizozemsku pravicový populista Geert Wilders je souzen pro své protiislámské výroky. Ve Francii byl nedávno zaveden zákaz nošení *burky* neboli muslimského šátku pro muslimské ženy. Také v Rakousku se ozývají hlasy proti stavění dalších minaretů anebo je přítomnost muslimů využívána ve volební kampani strany (FPÖ).

Walter Laqueur, který pochází v polské Wroclawi, dnes žije střídavě v Americe a v Evropě. Od roku 2000 byl ředitelem institutu *International Research Council* ve Washingtonu. Ve své knize *Poslední dny Evropy...Humanistická Evropa nebo islamistická Eurábie?*, se hlavně zabývá možností ovládnutí Evropy přílivem migrantů z muslimských zemí. Jeho pohled může v mnohých vytvořit negativní pohled na budoucnost Evropského kontinentu. Může to vést k většímu úspěchu těch politických stran, které této migraci odporují, nebo se jí snaží ve velké míře omezovat. Jeho pohledy jsou podpořeny mnoha migračními studiemi, které ve své knize používá.

„Sociální pracovníci a plánovači předložili za léta stovky a tisíce návrhů na zlepšení situace přistěhovalců. Navrhovali budovat důvěru prostřednictvím takových opatření jako je „interkulturní setkání“, jimiž by se podařilo získat podporu lidí žijících v převážně přistěhovaleckých čtvrtích, či odstranění stigma, které se dnes váže ke ghettům, zlepšením infrastruktury v příslušných čtvrtích. Nikdy dříve v dějinách migrace neexistovalo tolik zájmů a plánů. Výsledky však byly slabé, většinou se jen abstraktně diskutovalo a otevřená slova nezazněla.“⁴⁰

Na druhé straně známý katolický teolog Hans Küng (nar. 1928), přichází s učením, že světový mír není možný bez náboženské svobody. To je důvod, proč od roku 1990 spolupracuje s představiteli světových náboženství a církví, aby je přesvědčil o důležitosti etické výchovy. Jde mu především o nenásilí a úcty k životu. Také zdůrazňuje všeobecnou toleranci k ostatním, což obsahuje rovnoprávnost všech lidí vůči sobě. Hospodářská spolupráce je částí jeho programu. Jde zde o dialog mezi lidmi, který by byl postaven na vzájemné úctě.

⁴⁰ LAQUEUR, W., *Poslední dny Evropy*, Lidové noviny 2006, str. 155

Je skutečností, že v některých zemích se obyvatelstvo obává příchodu větší části muslimů do jejich společnosti. I když církve se snaží o kladný pohled na tuto situaci, i tak se určité „podezření“ z mysli obyvatel nevytrácí. Možná tomu někdy i napomáhají migranti sami svým zdůrazněním své příslušnosti k muslimské víře. Může zde jít o nošení šátku u žen, odmítání tělesné výchovy, nebo snaha omezit pracovní možnosti žen. Také stavba mešit je někdy viděna jako nepřímý útok na okolí, kde má ke stavbě dojít. Je zde možná i neopodstatněný strach, že muslimové budou svou víru přinášet také do svého okolí, nebo dokonce přesvědčovat příslušníky jiného náboženství k přestoupení na islám. Zde možná schází větší seznamování veřejnosti s islámem a jeho tolerancí.

Avšak i přesto, že Česká republika má velmi malý počet těch, kteří se hlásí k islámu, oproti jiným zemím, i tak je třeba s příchodem migrantů z muslimských zemí počítat. V roce 2012 žilo v České republice přibližně deset tisíc muslimů. Z toho přibližně jenom asi tři tisíce jich ve skutečnosti islám praktikuje.

Jindřich Novotný ve své diplomové práci o tom píše: „Při srovnávání programů integrace se ukázalo, že do budoucna je velice nutné začít i v České republice věnovat pozornost otázce náboženství, tím je zde myšlen zejména islám. Je zarážející, že problémem náboženství a tedy i muslimů se nezabývá ani „Analýza struktury cizinecké populace s ohledem na potřeby integrace“, která by mohla současný evropský vývoj reflektovat. Přitom již v roce 2009 se i v internetových médiích objevují první upozornění na vývoj situace: „Evropu čeká zásadní demografická proměna. Do zemí Evropské unie se stěhuje stále více muslimů a jejich počet se podle britského listu *The Daily Telegraph* v příštích šesti letech zdvojnásobí. Do roku 2050 by tak mohl být každý pátý obyvatel EU muslim.“⁴¹

V roce 2002 vznikl velmi zajímavý dokument, který podepsalo několik stovek křesťanů, včetně jejich představitelů. Je to křesťanská odpověď na *Společné slovo mezi námi a vámi*. Tento dokument je odpovědí muslimským věřícím na jejich dopis. V tomto dosti obsáhlém dopise se křesťanští pisatelé odvolávají na některé pasáže z dopisu muslimských věřících.

„Ve jménu Nekonečně Dobrého Boha, kterého bychom měli milovat celou svou bytostí. Jako členové světové křesťanské komunity jsme byli hluboce povzbuzeni a vyzváni otevřeným dopisem z nedávné historie podepsaným 138 vůdčími muslimskými učiteli, kleriky a intelektuály z celého světa. *Společné slovo mezi námi a vámi* určilo některé zásadní

⁴¹ NOVOTNÝ, J., *Programy integrace cizinců v ČR*, diplomová práce, Metropolitní univerzita Praha 2011, str. 68-69

společné oblasti mezi křesťanstvím a islámem, které leží v srdci našich ctěných vír stejně jako v srdci nejstarší abrahamicke víry, judaismu. Dostali jsme otevřený dopis jako muslimskou ruku radosti a spolupráce vztaženou ke křesťanům celého světa. V odpověď natahujeme naši vlastní křesťanskou ruku na oplátku, takže spolu se všemi ostatními lidmi budeme moci žít v míru a spravedlnosti jak usilujeme o lásku Boha a svých bližních. ...Muslimové a křesťané tvoří dobře přes polovinu světové populace. Bez míru a spravedlnosti mezi těmito dvěma náboženskými komunitami, nebude na světě smysluplného míru. ...Harmonické vztahy mezi muslimy a křesťany stojí jako jedna z centrálních výzev tohoto století a možná celé současné epochy. Pokud bychom mohli dosáhnout mezi těmito dvěma náboženskými komunitami náboženského míru, mír na celém světě by byl dozajista snadněji dosažitelný. Proto není přeháněním říct jako vy ve *Společném slovu mezi námi a vámi*, že budoucnost světa závisí na míru mezi muslimy a křesťany.⁴²

Možná je na místě se zmínit o některých názorech vedoucích představitelů katolické a protestantské církve v České republice, jak je uvedli při osobním rozhovoru. Biskup Václav Malý vidí důležitost v osobních kontaktech s představiteli a věřícími muslimského vyznání. Sám se nestaví proti stavbě mešity v České republice, ale na druhé straně je třeba žádat, aby také křesťané měli možnost mít svůj kostel třeba v Saúdské Arábii, nebo v Súdánu. Například v Arabských Emirátech je situace poněkud lepší. Bylo by dobře, kdyby na našich školách se studoval Korán, tak také islám jako takový, abychom měli větší znalost o tomto náboženství. Je dobře se s islámem seznámit. Na druhé straně by bylo dobře, kdyby také muslimové znali křesťanskou Biblii. Při návštěvě sufijských skupin bylo přijetí velmi vřelé a byla zde možnost také mluvit o křesťanství. Důležité je projevat oboustranný zájem o životě obou náboženství.

Plzeňský biskup Mons. František Radkovský vidí důležitý krok v setkání „Rady pro nekřesťanská náboženství“ v Římě v roce 2005. Také se uskutečnilo setkání biskupů Fokoláre v roce 2012 v Egyptě, kde křesťanští Kopti, tvoří asi 10% obyvatelstva. Jejich koptská ortodoxní církev je velmi dynamická. Velmi zajímavé bylo, že toto přijetí biskupů bylo přenášeno v Koptské televizi. Dalším dobrým příkladem je, kdy v Sýrii katolický biskup vytvořil okolo sebe skupinu biskupů, včetně muslimských imámů. Avšak problémy s praktikováním křesťanství jsou například v Tripolisu v Libyi.

⁴² <http://www.islamweb.sk/stranky/kniznica/clanky/dopis2002.htm>, str.1

Patriarcha Církve Československé Husitské Dr. Tomáš Butta zdůraznil, že církev uznává a podporuje mezináboženský dialog. Podle stanov církve je islám náboženstvím blízkým křesťanství, protože věří v jednoho Boha. Jsou oceňovány mravní zásady muslimů, jejich oddanost hledání Boží vůle, ochraně slabých, chudých a nemocných. Církev si váží ocenění židovských proroků, Ježíše Krista a jeho matky Marie. Avšak nesouhlasí v otázkách pojetí Boží osoby, či osoby Ježíšovy, stejně jako v otázkách původu a interpretační tradice posvátné knihy Koránu, je muslimy vykládána. Islám CČSH zařadila do výuky na svých vzdělávacích institucích a účastní se práce v Komisi pro mezináboženský dialog.

Kardinál Miloslav Vlk, který byl předsedou „Rady evropských biskupských konferencí“ (CCEE), vidí důležitost v překládání katolických spisů do arabštiny. V dialogu je třeba mít vzájemný respekt a také zdůrazňovat lidská práva. Je třeba, aby v budoucnu bylo umožněno křesťanům, kteří pracují v muslimských zemích mít možnost vlastní bohoslužby. Skupina Fokolare má dialog se všemi náboženstvími. V roce 2001 byla ve Štrasburku odhlasována „Charta Oecumenica“. Týká se mezináboženského dialogu mezi křesťanskými církvemi. Problém možná je v tom, že islám nemá jednotné vedení. Korán může být tak vykládán různě. Na druhé straně je třeba zdůraznit, že islám se nedá ztotožňovat s terorismem, takový přístup není ani částí Koránu. Mezináboženský dialog a respekt s jakým je veden, je na správné cestě k většímu porozumění.

Závěrem této kapitoly můžeme říci, že během staletí se i přes rozdílné názory, bojové střety a náboženská napadání, stále jako nit táhla určitá míra spolupráce a snaha o pochopení druhého. Ke konci minulého století a na začátku tohoto století se snad můžeme pochlubit velkou snahou o spolupráci jak mezi muslimy, tak mezi křesťanskými církvemi. A to samé můžeme vidět i u většiny obyvatelstva zemí, kde příslušníci islámu žijí.

Stále více si většina lidstva uvědomuje důležitost etického kodexu, kdy tolerance a úcta k druhému by měla být základní hodnotou vývoje lidstva. Možná, že již myšlenka sjednocení Evropy, prosazovaná J. Monnetem a jeho druhy v roce 1950 je důležitým bodem k uvědomění si, že místo národnostních zájmů, nebo dokonce i náboženských dogmatických přístupů, je třeba dojít k uvědomění si toho, jaké výhody nabízí spolupráce a přátelství. Nejen spolupráce ekonomické, ale také sociální, kulturní a náboženské tolerance. Evropa je na cestě ke sjednocení. Toto sjednocení ve své podstatě bude obsahovat všechny obyvatele, kteří se na jejím území nachází, ať jsou jakékoliv příslušnosti nebo náboženského vyznání.

III. KAPITOLA

ISLÁMSKÁ NÁBOŽENSKÁ SPOLEČNOST V RAKOUSKU – IGGiÖ A DALŠÍ ISLÁMSKÉ ORGANIZACE

3.1 Vydání „Islámského zákona“, *Islamgesetz*

V roce 1908 připojilo Rakousko ke svému území Bosnu a Hercegovinu. Aby uklidnil nepřátelské nálady proti Rakousku, které anexe vyvolala, vydal císař František Josef I. (1830-1916) ústavu, která měla platit v Bosně a Hercegovině. V roce 1912 vydává další velmi důležitý dokument. Je jím Islámský zákon neboli *Islamgesetz*, který platí s některými novelizacemi dodnes.

Jeho originální verze napsaná ozdobným švabachem zní takto: „Jahrgang 1912, Reichsgefessblatt für die im Reichsrate vertretenen Königreiche und Länder. 159, Gefess, vom 15. Juli 1912, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft. Mit Zustimmung der beiden Häuser des Reichsrates finde Ich anzuordnen, we folgt: Artikel I....“⁴³

První novelizace byla registrována 20. dubna, 1979 a právně uznána, a tedy legalizována. Tím tak muslimská komunita získala stejná veřejná práva jako dalších 14 církví a náboženských obcí v Rakousku. Tímto uznáním byly legalizovány i muslimské aktivity jako byla *Muslimische Sozialdienst* neboli muslimská sociální služba. To dalo možnost k tomu, že 2. května 1979 vzniká první náboženská obec založena na tomto zákoně. Její název je *Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich*, neboli zkráceně IGGiÖ. To také zavazovalo stát Rakousko k respektování práv muslimské obce, tak na druhé straně také IGGiÖ k respektování ústavy a demokratických zákonů Rakouského státu.

V roce 1987 dochází k další důležité změně v již pozměněném Islámském zákoně. Rakouský Ústavní soud prohlásil za neplatnou stat' ohledně uznání jenom hanafijské školy (hanafijský *madhab*) za neústavní. Podle jeho vysvětlení šlo o omezení, které v nábožensky neutrálním státě je nepřípustné, protože bylo v rozporu s právem islámské obce na sebeurčení. Tím tak došlo k uznání dalších islámských právních škol. Vedle hanafijské, byly také uznány školy málikovská, hanbalovská a šáfiitská. Všechny se tak mohly stát částí IGGiÖ.

⁴³ POTZ, R., *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs, Wien 2012, str. 10

V této kapitole se budeme tímto zákonem *Islamgesetz*, i dnešními vztahy dvou protestantských církví, helvetské a luterské k islámu zabývat. I když tyto dvě církve mají své vlastní přístupy, které se v některých bodech shodují s katolickou církví, tak přesto se společně podílejí na ekumenických otázkách dialogu a spolupráci s islámskou komunitou. Jde zde o vytváření přátelských vztahů, které je třeba v demokratickém státě praktikovat. Čím více se tyto skupiny k sobě přibližují a jejich členové setkávají, tím větší porozumění se vytváří, jak na poli náboženském, tak i osobním. Proto věnujeme pozornost vztahu katolické církve v Rakousku k muslimské menšině. Podle informací se tyto vztahy v poslední době čím dál tím více prohlubují. Na úrovni představitelů církví a vedení muslimské skupiny dochází k pravidelným setkáním, kdy obě partnerské strany rozšiřují informace o vlastní víře, a hovoří o možnostech vzájemné spolupráce.

Můžeme říci, že tím základním podnětem, který je dnes rozvětven do široké škály možností, bylo právě vydání *Islamgesetz* v roce 1912. Tímto zákonem se Rakousko rozhodlo oficiálně uznat jiné náboženství než křesťanské a židovské na svém území. Z politického pohledu to bylo v té době velmi unikátní rozhodnutí. Byl tím dán příklad dalším evropským zemím pro případné řešení vztahů k jiným náboženstvím v budoucnu. Je třeba ohodnotit, že princip či základ tohoto zákona se ve své podstatě nezměnil. Spíše byl během doby rozšiřován, nebo novelizován, aby odpovídal dané situaci v dané době. Avšak základ jeho poslání z roku 1912 zůstává stále stejný – je to vůle k soužití s jiným náboženstvím a respektování jiné víry než křesťanské. V tomto základě má *Islamgesetz* stále svou velkou hodnotu.

Právní práce na tomto zákoně nastala již v únoru v roce 1909. Představitelé tří ministerstev byli pověřeni na přípravě zákona pracovat. Bylo to ministerstvo kultury a školství, ministerstvo vnitra a císařské ministerstvo financí. Bylo přihlíženo k té skutečnosti, že na území Bosny a Hercegoviny žili muslimové vyznání sunnitského hanafijského ritu. To hrálo velmi důležitou roli v rozhodování, protože v islámu je více právních škol nebo směrů, které jsou částí tohoto náboženství. V diskuzi o textu tohoto zákona je podivuhodné, že tehdejší zákonodárci byli ve skutečnosti v souladu s dnešním chápáním zákona podle Evropského soudu pro lidská práva. Tento zákon zaručuje svobodu názoru jednotlivce v demokratické společnosti.

V březnu roku 1909 byl návrh zákona zaslán na ministerstva, kterých se týkal. Ministerstvo kultury mělo připomínky, že islám pohlíží negativně na příslušníky jiných náboženství. Tento názor se zakládal na kritice zákona Osmanské říše, který diskriminoval jiná náboženství. Také

se ozýval názor, že příslušníci islámu budou mít v Rakousku lepší podmínky, než mají křesťanské obce v Turecku.

Ministerstvo spravedlnosti ve snaze, aby byl zákon v souladu s ostatními zákony pro jiná vyznání v článku 6, odstavce 1, jasně vyjádřilo své stanovisko těmito slovy: „Náboženská obec příslušníků islámu podle hanafijského ritu má mít stejná práva a zákonnou ochranu ve společnosti, a také práva k obřadu a náboženské praxi, jako je zaručena jiným, právně uznaným náboženským společenstvím.“⁴⁴ Zde se objevoval názor, že uznáním jenom hanafijského ritu může svádět k názoru, že jde o „evropský islám.“

Z těchto snah je vidět, jak vážně byla rakouskými úřady celá záležitost ohledně nového zákona brána. Skupině, která se vytvořením zákona zabývala, předsedal Max von Hussarek, který se později stal ministrem školství. Důležitá pozornost byla věnována tomu, že ministerstva nechtěla dát žádnou možnost jakékoliv právní skulině, která by později mohla přijetí zákona i jeho praxi komplikovat. Vzhledem k této opravdu detailní přípravě a v čekání k vyjádření několika ministerstev bylo důvodem, proč příprava zákona a jeho přijetí trvalo skoro 4 roky. Důslednost s jakou byl zákon připravován, byla z pohledu rakouských úřadů velmi důležitá. Je třeba si uvědomit, že v roce 1910 existovalo v anektovaných zemích 1943 mešit a o jejich duchovní chod se staralo přes tisíc imámů, kteří duchovně sloužili skoro půl milionu muslimských věřících.

Avšak v sunnitském islámu existují čtyři právní směry (*madhhab*). A tak bylo třeba vybrat ten, ke kterému se hlásilo nejen nejvíce věřících, ale také který byl svým přístupem nejbližší. K hanafijskému směru se dnes hlásí většina sunnitských muslimů. V plné míře to platí o balkánských zemích a všech územích bývalé Osmanské říše. Jeho zakladatelem byl Abú Hanífa, který vyučoval v 8. století v Bagdádu. Základem jeho právní metodiky byla nutnost používat vlastní úsudek a tak nalézat vhodná řešení. Velkou předností jeho učení bylo to, že je tolerantní k těm, kteří měli jiné vyznání.

„Zákon vyřazuje jiné sunnitské školy jako málíkity, šáfiity, hanbality a také šíity. Dále obsahuje zákonnou jasnost v pohledu na muslimské sňatkové právo, které umožňuje polygamií. Rakousko co nejostřeji odmítlo tuto možnost a podřídilo muslimy občanskému právu, čímž byl učiněn první krok k uzavření mimokonfesionálních sňatků.“⁴⁵ V otázkách

⁴⁴ POTZ, R., *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs, Wien 2012, str. 24

⁴⁵ SCHWARZ, K., *Historische und religionsrechtliche Bemerkungen anlässlich des Hundertjahrjubiläums des österreichischen Islamgesetzes*, Manuskript für der Zeitschrift *Amt und Gemeinde*, 2012/13, H. 3

manželství bylo zcela zřetelně stanoveno, že v tomto případě je třeba zcela následovat státní občansko-právní zákon. Polygamie se v Rakousku podle zákona trvale pokládá za trestný čin.

Když byl zákon připraven, byl také konzultován rakouským vyslancem hrabětem Szécsenem v Římě se státním sekretářem kardinálem Merryem del Val, který se vyjádřil k zákonu kladně. Podle něj bylo přijetí takového zákona v dané situaci zcela přirozené. Na druhé straně zdůraznil, že jakákoliv propaganda nebo násilné šíření islámu by nebylo ze strany katolické církve tolerováno.

V březnu roku 1909 byl návrh zákona zaslán na příslušná ministerstva. Ministerstvo kultury chtělo zdůraznit, že příslušníci islámu nesmí považovat příslušníky jiných vyznání za heretiky. To byl například zákon platný v Osmanské říši. Také poukázvalo na skutečnost, že tímto zákonem získají příslušníci islámu lepší právní pozici, než mají křesťané v Turecku.

Ministerstvo spravedlnosti v dubnu téhož roku rozšířilo návrh o uznání morálního a kulturního respektu k příslušníkům jiné víry ze strany občanů státu. Ve svém dodatku poukázalo na tu skutečnost, že co v té době mohlo být považováno za kulturně těžko přijatelné, může se během času stát běžným. Přestože mohou zvyky a způsoby nového náboženství být odlišné, není to důvodem k jeho napadání. Jakákoliv náboženská praxe má právo být ochraňována státem, jestliže je uznána zákonem a nekoná aktivitu, která by byla v rozporu se státními zákony. Je třeba předejít ze zákona napadání a urážení věřících jiné víry a tím tak udržovat veřejný klid.⁴⁶

Ve Vídni 5. června 1909 přijal císař František Josef I. ministra kultury hraběte Karla Sturgkha, který mu zákon předal. Při předávání ministr kultury zdůraznil rozdílnost islámu, avšak na druhé straně také zdůraznil jeho kvality, které vysvětlil císaři.

Přední současný rakouský znalec islámského práva dr. Richard Potz cituje slova hraběte Sturgkha: „Je třeba vidět, že základní morální myšlenky islámu nejsou v žádném smyslu v rozporu k morálním a etickým konceptům a názorům západním. Také islám svým způsobem si vyhrazuje pravdu, čestnost, svědomitost a právo, jako nedotknutelné pravidlo pro lidské myšlení a jednání. Také tak může být tvrzeno, že ani praktikování víry, ani jiná aktivita

⁴⁶ HEINE, S., LOHLKER, R., POTZ, R., *Muslims in Österreich*, Ryoelia-Verlag-Innsbruck-Wien 2012, str. 52

náboženského života praktikována věřícími islámu v Rakousku nemůže být v jakémkoliv směru přestupkem nebo porušením kulturního pojetí naší země.⁴⁷

Po tomto jednání císař 16. června 1909 podepsal *Islamgesetz 159*, který byl zaslán 19. června do „Herrenhaus“ neboli panské sněmovny. Bohužel tam se ozvalo několik výhrad k jeho textu a tak byl tento text opět poslán zpět ke zvláštní komisi. Tato komise se sešla až na podzim roku 1909. Je třeba zdůraznit, že tato komise byla ve svém přístupu k tomuto zákonu vstřícná a chápala jeho důležitost. To bylo také důvodem, proč při práci na textu zákona vyzvedla kladné duchovní stránky islámu. Bylo vidět, že z rakouské strany zde byla snaha o to, aby zákon byl konečně schválen. To vyplývá i z textu a náboženského přístupu jaký komise měla. „Je třeba zdůraznit, že islám je monoteistické náboženství. V tomto učení je jeden Bůh, duchovní a věčný, Moudrost, všudypřítomnost a milost jsou vlastnosti Boha. Islám učí o nesmrtelnosti duše, budoucí odměně a odplatě a v Koránu také lze nalézt pasáže vysoké etické hodnoty.“⁴⁸

Zde je třeba zdůraznit, že legislace *Islamgesetz* nedovolovala šarí'atské trestní právo. Z toho vyplývalo, že muslimové budou dodržovat zákony země, ve které žijí, tedy zákony Rakouska. Zde mohl být ze strany islámu viděn problém. V zásadě šarí'a je islámský zákon, který následuje zákon Boží zjevený v Koránu a Sunně a proto by měl být následován. Přesto v dnešní době není ve všech islámských zemích šarí'a striktně dodržována.

Po dalších diskuzích a rozhodování, které trvaly skoro dva roky, byl zákon pod číslem 159 schválen a vešel v platnost 15. července roku 1912. Možná je zajímavá přímá citace dvou nejdůležitějších bodů tohoto zákona. Odstavec 1 zní: „Die Religionsgesellschaft der Anhänger des Islams nach hanafitischem Ritus genießt als solche hinsichtlich ihrer Religionsübung und ihrer Religionsdiener denselben gesetzlichen Schutz wie andere gesetzlich anerkannten Religionsgesellschaft im Sinne des Staatsgrundgesetzes vom 21. Dezember 1867 R. G. B1. Nr. 142“ a paragraf 6 říká: „Auch die Lehren des Islams, seine Einrichtungen und Gebrauche geniessen diesen Schutz, insoweit sie nicht mit den Staatsgesetzen in Widerspruch stehen.“

Platnost *Islamgesetz* se omezovala pouze na rakouskou část monarchie. Platil tedy také pro Čechy a Moravu, ale ne pro Slovensko, které bylo částí Uher. Není určitě bez zajímavosti, že obdobný zákon byl roku 1916 přijat také v Uhrách, avšak bez uvedení hanafijského práva.

⁴⁷ POTZ, R., *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs, Wien 2012, str. 26

⁴⁸ Ibid., str. 27

Znění Islámského zákona bylo také předmětem diskuzí v Československu, až do roku 1949, kdy byl změněn novou legislativou ohledně vztahu církve a státu. Přijetím islámského zákona se Rakousko stalo zemí, která na svém území oficiálně uznávala příslušníky jiného náboženství. Svou tolerantnost chtěla vyjádřit i tím, že během první světové války měla být ve Vídni postavena mešita. Bylo pro ni vybráno místo, kde měla stát. Bohužel po válce však k této stavbě nedošlo.

Po první světové válce Rakousko přijímá na čas název „Německorakousko“ (*Deutschösterreich*). Následně pak vzniká první Rakouská republika (1918-1938). Byla vyhlášena 12. listopadu 1918. Náboženský život muslimů v Rakousku dále pokračoval. V roce 1932 byl založen tak zvaný „Islámský kulturní svaz“, (*Islamischer Kulturbund*). Místo kde se jeho členové scházeli, bylo v kafe Stadelmann. Později se přemístili do Arkaden-Café, které mělo své místo za budovou university. Prvním prezidentem tohoto sdružení byl Leopold/Umar Rolf von Ehrenfels, který konvertoval k islámu v Německu. Po připojení Rakouska k Německu, v březnu roku 1938 byl „Islámský kulturní svaz“ rozpuštěn. Vlády Anglie a Francie se v té době nepostavily proti okupaci Rakouska. O rok později v březnu 1939 Německo obsadilo Čechy a Moravu.

Zde je třeba se zmínit o velmi důležité postavě rakouského muslima, kterým byl Leopold Weiss. Pocházel ze židovské rodiny, a jeho otec byl rabín. Po své cestě do Palestiny, kde se seznámil s tamním životem a lidmi, konvertoval L. Weiss v roce 1926 k islámu. Také si změnil jméno na Muhammad Asad. Od roku 1927 žil několik let v Saúdské Arábii a stal se důvěrným přítelem zakladatelské rodiny Saúdské Arábie. Zde se také seznámil s učením wahhábismu. Jeho neuvěřitelná politická schopnost jej vedla do Indie, kde pomáhal při zakládání státu Pakistán. Po jeho založení vstoupil do jeho diplomatických služeb a v roce 1952 se stává pakistánským velvyslancem u Spojených národů v New Yorku. Umírá v roce 1992 ve Španělsku. V roce 2008 bylo na jeho počest místo před vchodem do UNO-City ve Vídni nazváno jeho jménem *Muhammad-Asad-Platz*.

V letech německé okupace od roku 1939 byl „Islámský kulturní svaz“ (*Islamischer Kulturbund*) zakázán. Tím byla zastavena jakákoliv svobodná aktivita muslimů. Výjimku tvořilo „Islámské společenství Vídně“, (*Islamische Gemeinschaft zu Wien*), jehož představitelé spolupracovali s nacisty. Tento spolek byl v roce 1948 rozpuštěn.

3.2 Muslimové ve druhé Rakouské republice od roku 1945

Ke konci druhé světové války probíhaly na území Rakouska tuhé boje. Během nich zahynulo v Rakousku mnoho desítek tisíc obyvatel. Po druhé světové válce bylo Rakousko pokládáno za poražený stát, který spolupracoval s Německem. To bylo také důvodem, proč bylo Rakousko rozděleno do čtyř okupačních zón vítězných velmocí. Tyto zóny byly rozděleny mezi USA, SSSR, Británii a Francii. V té době se Rakousko chtělo odtrhnout od svého spojení s Německem. Provizorní vláda, jejímž předsedou byl socialista Dr. Karl Renner, vyhlásila 27. dubna 1945 druhou Rakouskou republiku. O osm měsíců později byl Dr. Karl Renner zvolen prvním prezidentem Rakouska. V této funkci zůstává pět let až do své smrti 31. prosince 1950. Po jeho smrti vykonával prezidentský úřad Ing. Dr. h. c. Leopold Figl.

Po druhé světové válce vzhledem ke geografické poloze Rakouska, jako středu Evropy, procházelo jeho územím mnoho uprchlíků. Ti přicházeli z různých stran, ať to ještě bylo z bývalých zemí Rakousko-Uherska, nebo co přišli s armádami na území Rakouska. Pochopitelně, že pro muslimy byla tato situace dosti chaotická a nepřehledná. I když Turecko zůstalo ve druhé světové válce neutrálním státem, i tak stále bylo dosti těch muslimů, kteří žili na území Evropy. Po druhé světové válce zůstával na rakouském území přibližně jeden tisíc muslimů. Většina z nich byli emigranti, mimo ty, kteří už na území Rakouska byli usídleni. Také se vraceli vězni z pracovních táborů, ze zajetí nebo ti, kteří sloužili v armádě.

V padesátých letech se počet muslimů na rakouském území zvýšil na zhruba tři tisíce. To bylo také důvodem, proč v roce 1951 byl založen „Spolek muslimů Rakouska“ (*Verein der Muslime Österreich*). To bylo důležitým krokem k tomu, aby příslušníci muslimské víry měli oficiální prostor, který byl uznán k jejich setkávání. Skoro o deset let později v roce 1962 zakládají bosenští muslimové „Muslimskou sociální službu“ (*Moslemischen Socialdienst*). Ta se svou prací věnovala náboženské, kulturní a sociální práci v Rakousku. V jejím čele stál muslim z Bosny jménem dr. Smail Balič.

V šedesátých letech otevřelo Rakousko své dveře cizím hostujícím dělníkům *gastarbeiterům*, vzhledem ke své stále více se rozvíjející ekonomice. Tito dělníci přijížděli z různých zemí nejen z Evropy, ale také z Egypta a Turecka. Hodně jich přišlo také z Jugoslávie. Během šedesátých let vzrostl jejich počet na 50.000. Později v osmdesátých letech přicházeli většinou z Turecka a také dosti Arabů přicházelo z Afriky. Během občanské války v bývalé Jugoslávii uprchlo do Rakouska více než 100.000 muslimů z Bosny. Byli vnímáni jako političtí

emigranti. Také je třeba zmínit, že v té době na rakouských vysokých školách studovali arabští studenti z několika muslimských zemí. V roce 2000 žilo v celém Rakousku skoro tři čtvrtě milionu přistěhovalců neboli 9% obyvatelstva. Mnozí z nich, hlavně z Turecka, se postupem času stávali i občany Rakouska s právem volit a také měli jiná práva. To přináší do společnosti různorodost názorů a přístupů. Vzhledem k přílivu emigrantů a studentů z muslimských zemí je počet těch, kteří se k islámu hlásí stále větší. Dá se říci, že podle statistik islám roste nejrychleji v porovnání k ostatním vyznáním, která jsou v Rakousku.

V roce 1971 představitelé „Muslimské sociální služby“ předali žádost o ústavní uznání islámu v Rakousku. Projednání této žádosti trvalo osm let až do roku 1979. Během té doby probíhala důležitá jednání Rakouska s muslimskými zeměmi, Tureckem nebo Egyptem. Šlo hlavně o získání informací ohledně některých islámských zákonů nebo praktik. Jedna z důležitých otázek byla ohledně hanafijského práva. Rakousko se obrátilo o vysvětlení na tureckou vládu. Odpověď přišla v roce 1972, ve které se říká: „Ve skutečnosti v islámu nejsou náboženské proudy, které by se od sebe lišily, tak jako v případě jiných náboženství. Právní školy, které jsou uznány a známé pod jmény hanafijská, šáfiovská, málikovská a hanbalovská, jsou všechny pravověrné.“⁴⁹

Po osmi letech vyjednávání, dne 2. května 1979 byl islám oficiálně uznán rakouským státem jako registrované náboženství. Toto rozhodnutí bylo částečně provedeno na základě *Islamgesetzu* z roku 1912. Tímto oficiálním rozhodnutím islám získal stejná práva jako ostatních 14 registrovaných církví a náboženských společností v Rakousku. Je třeba dodat, že opět byla uznána jenom hanafijská právní škola. O devět let později 1988 získaly také ostatní islámské právní školy státní uznání. Stát trval při uzavírání manželství na přísné monogamii. Islám se také mohl vyučovat ve veřejných školách, tak jako ostatní registrovaná náboženství.

Státní uznání se také týkalo „Islámského společenství v Rakousku“, neboli *Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich* (IGGiÖ). Jejím prvním prezidentem se stal Afghánec Ahmad Abdelrahimsai. V roce 1979 bylo otevřeno Islámské centrum a Velká mešita. Při jejím otevření byli přítomni jak přední politici, tak také vídeňský kardinál König. Jedno z důležitých poslání IGGiÖ bylo pomoci muslimům se integrovat do rakouské společnosti, včetně politické aktivity.

⁴⁹ POTZ, R., *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs, Wien 2012, str. 31

V roce 1987 došlo k další změně v již modifikovaném *Islamgesetz*. Rakouský ústavní soud zrušil tu část *Islamgesetz* a prohlásil ji za neplatnou, která se týkala hanafijské školy. Ta skutečnost, že jenom příslušníci hanafijské školy byli zákonem uznáni, odporovalo podle Ústavního soudu demokratické zásadě na svobodu sebeurčení. Od té doby „všichni příslušníci islámu, kteří mají své bydliště v Rakousku, patří k IGGiÖ. („Alle Anhänger des Islams, welche in der Republik Österreich ihren Aufenthalt haben, gehören zum IGGiÖ“). Toto také platí pro šiu 12 imámů, ibáidity a zajdity.

S více než půl milionem muslimů, má Rakousko v přítomné době na 200 modliteben a čtyři mešity s minaretem. Největší z nich se nachází ve Vídni s názvem Vídeňské islámské centrum (*Wiener Islamisches Zentrum*). Další jsou ve městě Telfs, Bad Vöslau a v Saalfeldenu. Islámská náboženská společnost je oficiálním zastoupením muslimů v Rakousku. K tomu, aby mohlo docházet k vyučování islámu na školách, umožnila Vídeňská univerzita získání magisterského titulu v předmětu islámská náboženská pedagogika. To byl důležitý krok pro budoucí učitele islámu, kteří mohli získat vzdělání v rakouských školách.

3.3 Islámská náboženská společnost v Rakousku – IGGiÖ a další muslimské organizace

Přestože k oficiálnímu uznání „Islámské náboženské společnosti v Rakousku – IGGiÖ“ došlo v roce 1979, během doby bylo třeba přistoupit k reformám. Podnět k tomu dala také společenská situace a nový příliv mladších členů. V roce 1999 došlo k reformám v IGGiÖ, které měly za cíl uvést širší demokratickou platformu do jejího jednání. Také byla diskutována možnost zjednodušení volby představitelů, která je dosti komplikovaná. Členem IGGiÖ se může stát každý muslim, který žije v Rakousku a platí členské příspěvky, které jsou dobrovolné. Ústředí je situováno ve Vídni na Bernardgasse č. 5. V roce 2000 mělo IGGiÖ přes sto tisíc členů.

Martin Klapetek popisuje funkce Islámské náboženské společnosti a jejího vedení. Orgán IGGiÖ je složen z několika rad neboli výborů. Nejvyšším orgánem IGGiÖ je rada šúrá. Skládá se nejméně z 16 členů. Těmi jsou předseda, sekretář, pokladník a první imámové všech muslimských obcí. Výkonný orgán je Nejvyšší rada. Skládá se z 10 členů, které vybírá Rada šúrá a z muftího, který má jenom poradní hlas. Tento muftí, neboli první imám s profesionálním náboženským vzděláním je hlavní duchovní „Islámské náboženské společnosti.“ Na venek je IGGiÖ zastupována jejím předsedou. K ústředním orgánům také

patří Sbor poradců a Rozhodčí soud. V dnešní době se předpokládá, že představitelé IGGiÖ mluví také německy.⁵⁰

Ve své činnosti je IGGiÖ nezávislá. Její práce jde mnoha směry. Nabízí informace o muslimské víře, podporuje mezináboženský dialog, podporuje integraci nových příchozích do společnosti. Spolupracuje s mladými lidmi, kteří se již narodili v Rakousku a stále se hlásí k islámu. Také sem patří návštěva věznic a nemocnic. IGGiÖ je také zodpovědná za vyučování islámu ve veřejných školách, podle státního zákona. Ve Vídni bylo zřízeno „Islámské gymnázium“ a také „Učňovská škola“, které jsou obě otevřené muslimské veřejnosti. Také byla zřízena sociální a duchovní služba pro muslimy, kteří slouží ve vojsku. Duchovní společenství mají své vlastní mateřské školy a školy pro studenty.

V roce 1999 došlo při volbách v Islámské náboženské společnosti ke značným změnám. Jedna z důležitých změn bylo zvolení nového předsedy společnosti, kterým se stal Anas Shakfeh. Ten vybuodoval sbor poradců, kteří tvoří spojení mezi IGGiÖ a různými muslimskými organizacemi. Také byl dáván důraz na integraci do rakouské společnosti a na účast na demokratických procesech. Na druhé straně se staví neutrálně ve věcech politiky různých zemí, jejíž obyvatelé jsou členy IGGiÖ. Také organizace žen a mládeže jsou propojeny s prací Islámské náboženské společnosti. Její zastřešení jim dává možnost větší aktivity.

V roce 2003 byla svolána velmi důležitá konference imámů do rakouského Grazu. Tato konference byla velmi výjimečná a možná se měla těšit pozornosti ve všech médiích Evropy. Byla to první konference toho druhu v Evropě, které se zúčastnili duchovní představitelé muslimů z celé Evropy. Sešlo se na ní přes 120 delegátů z 35 zemí.

Konference byla důležitá v tom, že se muslimové vyjádřili o svém vztahu k Evropě. Konference se přihlásila k hodnotám demokracie, podpořila lidská práva, pluralismus a také zodpovědnost imámů ve školství a ve výchově. Odsoudila velmi silně extremismus a fanatismus. Také byla projednávána otázka jak se postavit ke vztahu k jiným náboženstvím, která jsou částí evropské tradice a kultury. Důraz byl dán na přátelské vztahy a dialog s obyvateli evropských zemí. Vyzvednuta byla nutnost se distancovat od radikálních a fanatických projevů, které se někdy objevují. Přítomní byli vyzváni k tomu, aby se sami snažili o co největší šíření informací o myšlenkách a přístupu islámu v dnešním světě. Proto je

⁵⁰ K LAPETEK, M., *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, str. 143

tak důležité, aby docházelo k rozšiřování informací o tom, jaké duchovní učení islám reprezentuje. Tato aktivita je nutná vzhledem k tomu, že média se někdy ve svých informacích zaměřují na negativní pohled na islám, který je vytvářen malou skupinou muslimských fanatiků. Takový pohled je velmi zkreslený, vzhledem k tomu, že islám je náboženství, které zdůrazňuje respektování svobody a lidskou důstojnost.⁵¹

Další velmi důležitá konference se uskutečnila 24. dubna 2005 v krásných prostorách Staré Vídeňské radnice. Konference se zúčastnilo na stovky rakouských imámů včetně žen, které pracují v sociálních institucích, nebo jsou duchovními správci. Tato konference byla pokračováním konference z Grazu v roce 2003. Osobně přítomni byli prezident IGGiÖ profesor Anas Schakfeh a také prezident národního shromáždění Dr. Andreas Khol, zástupce ministerstva zahraničí a magistrátu Vídně.

Rakouské noviny *Die Presse* z 18. dubna 2005 ve svém článku „Vídeň jako centrum islámu“, (*Wien als Zentrum des Islam*), citovala ředitele Islámské náboženské akademie (IRPA), který se vyjádřil tím, že na této konferenci jde o výměnu informací, například jaké problémy jsou mezi muslimy a většinou obyvatel a jak mohou být vyřešeny. Také viděl problém ve znalosti němčiny u imámů. „Měl bych radost, kdyby imámové taky jednou kázali v němčině.“ (*Ich werde mich freuen, wenn die Imame irgendwann einmal in Deutsch predigen*). Také osobní referent prezidenta Shakfaha, se vyjádřil s tím, že: muslimové nejsou exotická menšina, která zde žije, ale jsou skutečností. Článek dále pokračoval statistikou, že v Rakousku je více než tisíc imámů. To není tak velké číslo vzhledem k tomu, že v Rakousku žije přes 500.000 muslimů a aktivně se hlásí k islámu přes 300.000 lidí. V Rakousku je přes 200 mešit neboli kulturních center islámu. Jedna třetina z vyznavačů islámu má tureckou státní příslušnost a více než čtvrtina muslimů má rakouskou příslušnost. Jenom ve Vídni se k islámu hlásí přes 120.000 věřících.

Na konferenci bylo proneseno mnoho referátů na různá témata. V jednom z těchto referátů se říká: „Duchovní dimenze islámu, vztah muslimů ke státu a společnosti v Rakousku, aktivita IGGiÖ ve společnosti, vztahy náboženství mezi sebou, pozice žen v islámu, islám a extremismus a další témata. Tak jako na konferenci v Grazu, tak také na této konferenci ve Vídni bylo přijato několik rezolucí. První z nich zní: „Die österreichische Imame-Konferenz ist sich einig darin, dass die MuslimInnen in Österreich einen Bestandteil der österreichischen Gesellschaft darstellen. Die Beziehung zwischen ihnen und der österreichischen Gesellschaft

⁵¹ HEINE, S., LOHLKER, R., POTZ, R., *Muslimen in Österreich*, Tyrolia-Verlag-Innsbruck-Wien 2012, str. 62

soll auf dem gemeinsamen guten Willen und der Verfassung aufgebaut werden. Hierauf folgt die religiöse Pflicht zum friedlichen Miteinander in den verschiedenen Bereichen der österreichischen Gesellschaft und ihren ethnischen und religiösen Gruppen. Weiterhin betrachtet die österreichische Imame-Konferenz die konstruktive Intergration und Partizipation der MuslimInnen innerhalb der österreichischen Gesellschaft als absolut notwendig.“⁵²

„Rakouská konference imámů je zajedno, že rakouští muslimové jsou součástí rakouské společnosti. Vztah mezi nimi a rakouskou společností má být stavěn na vzájemné dobré vůli a ústavním právu. Z toho vychází náboženská povinnost přátelského soužití v různých částech rakouské společnosti a jejich etnických a náboženských skupin. Dále rakouská konference imámů vidí konstruktivní integraci a spolupráci muslimů v rakouské společnosti jako zcela nezbytné.“

V dalších svých 17 rezolucích konference imámů zdůrazňovala nutnost přispívat k bezpečnosti a míru, chránit soukromé vlastnictví, pomáhat při přírodních katastrofách, rezolutně se postavit proti terorismu a aktům násilí, bojovat proti extremismu, respektovat lidská práva, zdůrazňovat učení islámu, které vidí život jako něco svatého, nezlehčovat přesvědčení věřících jiných náboženství. Dále konference zdůraznila, že v islámu muži a ženy mají stejná práva a jsou si rovnocenní, také je třeba se stavět za zásady pluralismu a demokracie, důležitost dialogu, vyjadřovat respekt k přírodě a jejím tvorům. Muslimové v Rakousku a Evropě mají být spojením mezi ostatním islámským světem a vytvářet mosty mezi různými kulturami. Některé z těchto rezolucí by měly být vystaveny v každé mešitě a v islámských kulturních centrech.

Další konference rakouských imámů se konala v roce 2006 ve Vídni. V diskuzích zúčastnění poukazovali na tu skutečnost, že bohužel stále ještě dochází k napětí, když jde o to akceptovat muslimy v určitých částech společnosti. Důraz byl dán na projednání otázek jak aktivně zapojit muslimy do evropské společnosti. Jednou z možností bylo dát větší důraz na vzdělání a na odmítnutí jakýchkoliv proti-muslimských projevů. Také byl dán návrh na ještě větší zdůrazňování rovnosti mužů a žen. Velká část se vyslovila pro vytvoření perspektivy pro mládež a při jejích setkáních užívat jazyka té země, ve které se mladí muslimové nacházejí.

Další již třetí konference „Evropská konference imámů a duchovních správců a správkyn“ (*Europäische Konferenz der Imame und Seelsorger/innen*) se uskutečnila v roce 2010 ve

⁵² IGGiÖ, *Österreichische Imame-Konferenz*, 2006, str. 44, www.derislam.at

Vídni. Zde byly hlavními tématy společná budoucnost Evropy a také dialog mezi sebou jako muslimy. Konference doporučila, že je třeba se dále přidržovat střední cesty, což znamená být částí společnosti, a přitom zůstat věrni své muslimské víře. Také byl vznesen požadavek, aby práce imámů nespočívala jen v duchovní práci, ale také v sociální práci, kde dochází ke kontaktu s okolím a jeho obyvateli. Bylo doporučeno, aby se imámové a členové mešit více seznamovali s místní kulturou, ve které žijí. Také dialog s jinými náboženstvími byl viděn jako důležitý. Za cíl si konference vytkla aktivní podíl na vývoji evropské společnosti.

K Islámské náboženské společnosti IGGiÖ také patří „Muslimská mládež Rakouska“ (*Muslimische Jugend Österreich*) neboli MJÖ. Tato skupina vznikla v roce 1997. Důvodem byla nespokojenost s tehdejšími možnostmi muslimské mládeže. Dnes má okolo 30.000 členů, kteří se hlásí jak k muslimské tak k rakouské identitě. Jejich aktivita má různé formy určené pro mladé lidi. Praktikují sport, cestování, ale také cestují. Důležitou částí jejich setkání jsou modlitby a diskuze na různá témata nejen o islámu, ale také o přítomné době. Jejich aktivity se objevují také v médiích. Jako dorozumivací řeč používají němčinu, i když její členové pochází z různých zemí. Od roku 2007 byly ve vedení dvě ženy. Organizace MJÖ také spolupracuje s nemuslimskými organizacemi mládeže v Rakousku.

V roce 2000 se vytvořila jako část IGGiÖ skupina nazývaná „Iniciativa rakouských muslimů/mek“ (*Iniciative Muslimischer Österreicher/innen*) IMÖ. Tato skupina byla velmi aktivní v integraci, proti rasismu, proti politickému nátlaku a osočování islámu. „Za pomoci rozesílání e-mailů informovala o vlastních aktivitách, aktuálních debatách a setkáních, kdy jejich příjemci nemuseli být výhradně muslimové. Také uvnitř IGGiÖ měla IMÖ svou iniciativu jako stavbu islámského hřbitova ve Vídni, který byl otevřen v říjnu 2008, tak také sousedské dny iniciované mešitami...IMÖ se zasazovala i o náboženský dialog s křesťany a židy a také byla částí „Evropské muslimské iniciativy pro sociální soudržnost“ (EMISCO). Zde si vytkla za cíl větší účast muslimů v evropských společenstvích. Za své akce byla IMÖ v roce 2008 vyznamenána Nadací Margaretha Lupac republiky Rakouska za zásluhy o demokracii a toleranci.“⁵³

Podle nových stanov z 22. října 2009 byl mezi novými reformami IGGiÖ také podán návrh jak upravit schéma pro nové volby. Tento návrh měl přinést více demokratické reprezentace do organizace Islámské náboženské společnosti. Volby v obcích byly nyní podobné jako v evangelických církvích. Na padesát členů připadl jeden delegát. Kde dříve fungovala

⁵³ EVANGELISCHE KIRCHE A. UND H.B. IN ÖSTERREICH, *Respektvoll miteinander Evangelische Christen und Muslime in Österreich*, Evangelischer Presseverband, Wien 2012, str. 72-73

Nejvyšší rada, nyní bylo vedení přirovnáno k „parlamentu“. Nejvyšší rada se stala výkonným správním orgánem, který byl volený „Nejvyšší radou“. Předsedou Nejvyšší rady byl prezident Islámské náboženské společnosti. Po zavedení těchto reforem začala IGGiÖ pracovat na přípravě nových voleb. Při registraci bylo zaregistrováno skoro 150.000 členů. Avšak těch, kteří se mohli na volbě podílet, bylo jen 30.000. To byli ti, kteří platili své příspěvky. Voleb se nakonec zúčastnilo 75% voličů. Registrováno bylo na 250 mešit a muslimských obcí.

Volby začaly v zemích Rakouska na konci roku 2010 a dokončeny byly na začátku roku 2011, kdy hlasovala země Štýrsko a město Vídeň. Z 500 delegátů bylo 44 žen. Vítězem voleb se stala turecká organizace „*Türkisch-Islamische Union für kulturelle und soziale Zusammenarbeit in Österreich*“ (ATIB) a „*Österreichische Islamische Föderation*“ (AIF), která se počítá k organizaci Milli Görüs. Tím se dostala IGGiÖ do tureckého vlivu. Novým prezidentem byl zvolen Fuat Sanac. Při své inauguraci Fuat Sanac dal jasně najevo, že bude neutrální a chce být viděn jako „rakouský“ prezident IGGiÖ. Nový prezident se také vyslovil pro větší profesionální přístup a vývoj této organizace. Bývalý prezident Anas Schakfeh se voleb nezúčastnil a ve stejném roce obdržel vyznamenání „Zlaté čestné vyznamenání města Vídně“ (*Goldene Ehrenzeichen der Stadt Wien*).

Ve volebním pořadí za tureckou ATIB následovala skupina arabských muslimů, dále balkánští muslimové „rakouští“ muslimové, asijské muslimové, šiité a salafisté. Tak jako s každými volbami, tak i při těchto v roce 2011 se objevila kritika způsobu voleb a nedostatečné zastoupení menšin. Tato kritika vycházela z malých skupin. Dokonce došlo i na podání žalob, které však neměly na práci IGGiÖ žádný negativní dopad. Je také třeba vidět, že muslimská komunita se skládá z různých národností a etnických tradic. K tomu může přistupovat i rozdílné politické cítění a různorodost názorů. To vedlo k důležitému veřejnému vyjádření, kdy se za práci a aktivitu IGGiÖ postavilo velké množství muslimských organizací, obcí a spolků.

Vzhledem k tomu, že Islámská náboženská společnost v Rakousku (IGGiÖ) zastřešuje několik muslimských organizací, bude užitečné se blíže podívat na jejich program a aktivitu. U některých můžeme vidět, že jejich vznik sahá daleko do minulosti. Naproti tomu některé vznikly nedávno a vycházejí právě ze svého přítomného postavení, kdy jsou částí rakouské a také evropské společnosti. Samozřejmě, že k tomu se také připojuje ekumenické hnutí, které zdůrazňuje přátelské vztahy a dialog mezi příslušníky různých vyznání.

Türkisch-Islamische Union für kulturelle und soziale Zusammenarbeit – ATIB

Turecko – Islámská unie pro kulturní a sociální spolupráci v Rakousku

Tato organizace byla založena v roce 1990 přímo tureckou vládou. Její aktivita se děje ve spolupráci s oddělením tureckého velvyslanectví v Rakousku. Ve Vídni jí nalezneme na adrese Sonnleithnergasse 20, 1100 Wien. Dá se říci, že prezident této organizace spadá nepřímo pod vedení v Ankaře. Od roku 1970 posílá Turecko imámy do Evropy, aby vedli chod tureckých mešit. Mezi nimi jsou také ženy jako sociální pracovnice.

ATIB má přibližně 60 mešit a kulturních středisek. Tato střediska jsou navštěvována přibližně 80.000 věřícími. ATIB pracuje jako nepolitická organizace, která nabízí náboženskou, sociální a kulturní službu. Jejím úkolem je také propojovat muslimské obce mezi sebou. Se souhlasem Ankary se také snaží prezentovat islám v tureckém světle. Mezi různými nabídkami jsou jak přednášky, modlitba, vyučování Koránu, tak také sociální podpora v nouzi nebo při úmrtí. Zvláštní služba je nabízena pozůstalým ohledně převezení nebožtíka zpět do Turecka. Aktivita žen a mládeže zvláště v posledních letech přibývá na aktivitě. Také je zde snaha o přátelské kontakty s okolím k odstranění předpojatosti vůči islámu a jeho příslušníkům.

Österreichische Islamische Föderation – Milli Görüs – MG

Rakouská islámská federace – národně konfesní postoj

Tato organizace byla založena v letech 1980. Nejpočetnější její částí je v roce 1987 vzniklá „Vídeňská islámská federace“ (*Islamische Föderation Wien – IFW*). Jejím nepřímým zakladatelem byl profesor Dr. Necmettin Erbakan, (1926-2011), který chtěl vyzvednout zásadu islámského řádu. Erbakan byl jedním z moderních politiků Turecka. Roku 1969 založil první politickou stranu islámského rázu v Turecku, která se nazývala „Strana národního řádu“, neboli (*Milli Nizam Partisi*), MNP. Později mu bylo zakázáno tureckými soudy zastávat politické funkce. Později vstoupil do politické strany nazývané „Strana blaha“. Erbakan zemřel roku 2011 a jeho vliv v různých podobách přetrvává.

Organizace MG se stará o sociální, kulturní a náboženskou pomoc emigrantům z Turecka. Zvláště velký důraz je dán na práci mládeže s Koránem a na různé programy pro mládež a pro ženy. V nové generaci vidí MG svou budoucnost. Její členové vidí Rakousko jako svou novou vlast a tak se pokládají za jeho muslimské občany.

Snahou MG je vylepšovat úroveň života tureckých muslimů a také se brát o jejich práva ve společnosti. Hlavním ideologickým základem je Korán a následování učení sunnitského islámu. Tento přístup je podle nich třeba praktikovat v denním životě. Velký počet příslušníků ve Vídni ukazuje na jejich rozhodnutí pracovat pro islám v co největší míře. V jejich práci je velká snaha být aktivní částí rakouské společnosti.

Důležitou součástí práce IFW je duchovní a náboženská aktivita jejich členů a i těch, kteří ještě členy nejsou. Je zde stálá nabídka duchovního vedení, denní modlitby a rozjímání, nebo organizování muslimských náboženských oslav. Důležitou částí jsou páteční modlitby, které umožňují setkání se členy bez společenských nebo třídních rozdílů. Také různé kulturní aktivity jsou důležitou částí tohoto společenství. Její přizpůsobivost evropským podmínkám dělá MG velmi atraktivní pro muslimy. Její přítomnost v IGGiÖ může hrát kladnou roli v budoucnosti.

Dachverband der Bosniaken in Österreich

Zastřešující islámská unie Bosňáků v Rakousku

Bosenští muslimové byli již od doby Rakouské monarchie částí jejich dějin. V minulém století přicházeli do Rakouska jako emigranti z bývalé Jugoslávie. Jejich důvod byl převážně ekonomický a po jejich úspěšném začátku v nové zemi, přicházeli za nimi i jejich rodiny. Tím tak jejich počet v Rakousku rostl. V roce 1962 byli Bosňáci důležitou částí při zakládání „Muslimské sociální pomoci.“ Jejich organizace má několik desítek kulturních a náboženských center. Většina z nich přišla jako dělníci v šedesátých letech a později během občanské války v bývalé Jugoslávii. To bylo také důvodem, proč byly vytvářeny různé skupiny těchto emigrantů. Chorvaté jsou převážně katolíci, Srbové se hlásí k východnímu pravoslaví, zatímco z Bosny a Hercegoviny to byli muslimové.

V přítomné době se však jejich aktivita zmenšuje. Někteří žádají, aby páteční bohoslužby byly v němčině, kterou používají v denním životě. Vzhledem k tomu, že došlo k jejich rozdělení, vznikly samostatné spolky pro Chorvaty, Srby a Albánce. Ve Vídni je 12 modliteben a 3 kulturní střediska. Bosenští muslimové mají velkou schopnost se stát částí společnosti a také se přizpůsobovat novým podmínkám. Bosenský mufti Mustafa Cerić, je častým hostem v Rakousku na konferencích a pokládá se za představitele moderního islámu v Evropě. Vzhledem k tomu, že Saúdská Arábie podporovala během občanské války bosenské muslimy proti Srbům, Bosňáci ve větší míře přijímali wahhábistický islám. Tato větev islámu, v porovnání k ostatním větvím je přísně dogmatická.

Union Islamischer Kulturzentren in Österreich – UIKZ

Unie islámských kulturních center v Rakousku

Unie byla založena v roce 1980. Spojuje muslimská kulturní centra. Jejím posláním je pracovat na uvědomování mladé generace, aby si byla vědoma své příslušnosti k islámu. Dává důraz na arabskou duchovní tradici, která také obsahuje sufismus. Základním směrem je mystická zkušenost a vnitřní prožitek muslimských zásad. Ženy zde hrají velkou roli jako učitelky Koránu a různé směry islámské teologie. V létě jsou pořádány letní kurzy náboženství. Súfijské bratrstvo má zde svou velkou roli v duchovní prezentaci islámu. Stojí za zmínku, že tento typ tureckého islámu má své zastoupení i u nás v Praze.

Fethullah Gülen

Zakladatelem tohoto hnutí byl kazatel Fethullah Gülen, narozen v roce 1941. Nemá žádnou danou strukturu organizace a je založeno na dobrovolné aktivitě. Základem je snaha o spojení učení islámu se vzděláním a vědou. K tomu přispělo učení Saida Nursiho (1878-1960). Ten se snažil o interpretaci islámu, která by odpovídala dnešní době. Také velkou snahu věnoval tomu, aby mladí muslimové neztratili svou identitu.

Hnutí Fethullaha Gülena je vlastně pokračování těchto myšlenek. Také zde jde o spojení islámu, vzdělání a vědy. Přednáší o aktuálních otázkách týkajících se náboženství, o učení Darwina a jiné. Prohlašuje, že islám má být moderní a otevřený různým pohledům z různých odvětví vědy. Proto Gülen zakládá celou síť škol a univerzit, které by toto učení převáděly u mladých lidí do praxe. Také je dáván důraz na duchovní část výuky a praxe. Tyto školy zakládá nejen v Turecku, ale také v Evropě a Turkmenské republice. Hnutí vydává deník „*Zaman*“, který je v Rakousku vydáván v němčině. Vzhledem k tomu, že toto hnutí není v Turecku viděno pozitivně, pro jeho náboženský vliv, musel Fethullah Gülen emigrovat do Spojených Států Amerických.

Velmi blízko tomuto hnutí je „Mírový ústav pro dialog“ (*Friede-Institut für Dialog*), se sídlem ve středu Vídně na Hoher Markt. Další jeho centrum je v Innsbrucku. Během programů a přednášek je dáván důraz na dialog s jinými náboženstvími, včetně judaismu, hinduismu a buddhismu. Těchto akcí se účastní jak muslimové, tak také křesťané, židé nebo příslušníci jiných vyznání, nebo zájemci o tato témata. S „Friede-Institut“ spolupracují profesori a učitelé z různých oborů a vyznání. Také tento proud tureckého islámu si našel cestu do Prahy, kde sídlí pod názvem *Mozaika Platform Dialog* se sídlem v Žitné ulici.

Schiitisches Islamisches Bildungs und Kulturzentrum Österreich – IBIKUZ

Šiitské islámské vzdělávací a kulturní centrum – Rakousko – IBIKUZ

V Rakousku je jenom okolo 10% šiitů. Šiité jsou vyznavači Alího ibn abí Táliba, který byl bratrancem a zetěm Muhammada. Alí byl v roce 661 zavražděn. Šiité se v dějinách islámu oddělili od sunNitské většiny na základě přesvědčení, že po smrti Muhammada měl převzít vedení obce právě on – Alí. Po něm měli dále převzít nejvyšší hodnost imáma Alího potomci. Ti však zůstávali imámy jenom v očích svých stoupenců, politickou moc ovládli sunnitští chalífové.

Šiitské učení má také velmi hlubokou duchovní stránku. Jeho částí je také filozofie a mystika. Luboš Kropáček ve své knize „*Duchovní cesty islámu*“ píše: „Podle imámovského práva byly od Prorokovy smrti všechny muslimské režimy s výjimkou období Alího vlastně nezákonné. Vláda přísluší výhradně aliovským imámům a za nepřítomnosti dvanáctého imáma až do jeho parusie jeho moc není nikomu delegována. Existující vlády mohou a smějí tedy jen administrativně zabezpečovat pořádek, zatímco suverenita náleží nepřítomnému imámovi.“⁵⁴

Věřící šiité, kteří v Rakousku žijí, jsou většinou z Iráku a Íránu. Šiitské vzdělávací a kulturní centrum bylo založeno v roce 1985 ve Vídni. Několikrát do roka vydává časopis „*Rozmach*“ (*Aufbruch*). Tento časopis šíří informace o šiitském islámu. Šiitské centrum také vyučuje, pořádají se zde přednášky, vydávají brožúrky a členové centra diskutují s představiteli jiných náboženství. Vedle této činnosti nabízejí jak kurzy arabštiny, tak také četbu Koránu. Vyučují islám na soukromé lidové škole *Private Islamische Volksschule Wien*.

KAICIID Dialogue Centre – King Abdullah Bin Abdulaziz International Centre for Interreligious and Intercultural Dialogue

KAICIID Centrum pro dialog – krále Abdullah Bin Abdulaziz mezinárodní centrum pro náboženský a mezikulturní dialog – www.kaiciid.org

KAICIID dialog centrum bylo otevřeno 26. listopadu 2012 ve Vídni v paláci Sturany na Schottenring 21, v blízkosti vídeňské burzy. Právě Vídeň je mnohými viděna jako centrum dialogu pro lidi z mnoha států světa. Podle jejich názoru Vídeň také reprezentuje sociální a ekonomickou jistotu a klidné politické zázemí. Státy, které toto Dialog centrum zakládaly,

⁵⁴ KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, str. 189

jsou mimo Saúdské Arábie také Rakouská republika a Španělské království. Vatikán byl přizván jako zakládající pozorovatel. Centrum zdůrazňuje svou politickou a ekonomickou nezávislost. Možná je zajímavé zmínit jména těch, kteří při otevření Centra pronesli slavnostní řeč. Jejich výběr dává důraz na náboženskou a kulturní mezinárodní spolupráci.

Mezi hlavními řečníky byli: Faisal Abdulrahman Bin Muaammar, generální sekretář KAICIID, Heinz Fischer, prezident Rakouska, Juan Carlos I, král Španělska, princ Saúd Ál-Faisal, ministr zahraničí království Saúdské Arábie, Michael Spindelegger, rakouský ministr zahraničí, kardinál Jean-Louis Tauran, prezident pontifikálního výboru pro mezinárodní dialog, Ban Ki-Moon, generální tajemník Spojených Národů, Abdulláh Al-Turkí, generální sekretář Světové muslimské ligy, Goldschmidt, vrchní Moskevský rabín, patriarcha Bartoloměj I, patriarcha Konstantinopole. Po inauguračních proslovech následovala slavnostní večeře pro 200 hostů v prostorách vídeňského paláce Hofburgu.

KAICIID Centrum bylo založeno se záměrem podpořit dialog mezi následovníky různých náboženství. Také jsou zváni představitelé kultury ze všech zemí světa. Například výběr ředitelů Centra se sestává z vysokých představitelů hlavních světových náboženství: judaismu, křesťanství, které je zastoupeno katolíky, anglikány a východní ortodoxií, islám je zastoupen jak sunnity, tak šíity, dále jsou zde představitelé hinduismu a buddhismu. Také je přizván stočlenný výbor poradců z jiných náboženství, různých náboženských organizací, kulturních institucí a mezinárodních organizací. Jejich přítomnost zaručuje široký mezinárodní pohled a názor na programy Centra dialogu. Od jeho otevření se již přes 400 lidí zúčastnilo různých přednášek a sympózií. Důraz je dáván na možnost spolupráce mezi různými náboženstvími a skupinami, včetně důrazu na zdravé prostředí a světovou ekologii.

V nedávném článku novin *The Washington Times* z 11. února 2013, říká generální sekretář KAICIID pan Faisal bin Abdulrahman bin Muaammar, že návrh krále Abdulláha na nové mezináboženské a mezikulturní centrum bylo podpořeno v roce 2005 na summitu Organizace islámské spolupráce mnoha islámskými státy. V roce 2007 se král Abdulláh setkal s papežem Benediktem XVI. Oba souhlasili s tím, že všechny země mají vzájemně spolupracovat. Taková spolupráce také pomáhá k vymýcení terorismu a násilí. Oba také souhlasili s nutností náboženského a kulturního dialogu mezi křesťany, muslimy a židy. Tím tak bude docházet k posílení míru, spravedlnosti a duchovních a morálních hodnot. Na závěr Mr. Muaammar

řekl, že bude důležité, aby politici následovali moudrost náboženských vůdců, a tak pomohli vytvořit dobrý příklad pro ostatní, který by mohli lidé následovat.⁵⁵

3.4 Föderation der Aleviten Gemeinden in Österreich – AABF

Federace alevitských společností v Rakousku

Federace alevitských společenství byla založena roku 1998. Jejím cílem je podporovat kulturní, náboženské a filozofické potřeby svých členů. V dnešním Rakousku žije přibližně 60.000 věřících tohoto vyznání. Polovina jich žije ve Vídni. Zde je třeba zdůraznit, že alevité nejsou částí IGGiÖ. V prosinci roku 2010 byli alevité uznáni ministerstvem kultury jako státem uznané společenství pod názvem „*Islamisch Alevitische Glaubensgemeinschaft in Österreich - IAGÖ*“.

Alevité původně vychází z učení šíitského islámu, ale během doby přijímali také duchovní tradici súfismu a také křesťanského gnosticizmu. Někdy se zdůrazňují rozdíly mezi kurdskými a tureckými alevity. Duchovně se zaměřují na mystiku, ale také na předislámské duchovní proudy ze Střední Asie, z Mezopotámie, z Kurdistánu a křesťansko-gnostické tradice. Ve středověku, kdy pobývali v Anatolii, se však vzdálili hlavnímu islámskému proudu. Vzhledem k tomu, že mají zvláštní přístup odporující dogmatům hlavních větví islámu, byli alevité pronásledováni jak od sunnitů, tak od šíitů.

Ve středu učení alevitů je postava Alího ibn Abí Talib, který je pro ně manifestací Boha. V něm vidí alevité duchovního vůdce k hlubšímu pochopení islámského učení. Jejich učení a historie je předávána v písních a básních, aby se tak uchovalo na dlouhou dobu. Duchovní učení a moudrost je předávána ústně. Vzhledem k tomu, že žen si váží, vykonává nejstarší žena v rodině (babička) obřadní funkci.

O jejich učení můžeme číst: „Druhá brána je mystická cesta, na které se adept pod vedením moudrého průvodce učí pochopit cíl víry. Poslední branou, kterou je třeba projít je Pravda, která je poslední v zážitku jednoty víry, která leží jako každodenní poznávání sama sebe, kdy v tomto poznání celistvosti je klíč k Pravdě.“⁵⁶

Jejich duchovní cesta tedy závisí na víře, kdy skrze ni adept dochází k poznání Pravdy a Moudrosti. Pro jejich vlastní duchovní přístup je jejich hnutí viděno v Turecku jako sekta.

⁵⁵ THE WASHINGTON TIMES, 11. února, 2013, *A Saudi-inspired all-faith hub*, www.washingtontimes.com/news/2013/feb/11/

⁵⁶ HEINE, S., LOHLKER, R., POTZ, R., *Muslimen in Österreich*, Tyrolia-Verlag-Innsbruck-Wien 2012, str. 90

Bohoslužebné setkání alevitů se liší od běžné páteční bohoslužby muslimů. Bohoslužba se koná v tak zvaném *Versammlungshaus*, (turecky cem) v místnosti kde se všichni setkávají. Bohoslužba obsahuje recitace, hudbu, zpěv a rituální tanec. Tím se tak zcela liší od pátečních bohoslužebných setkání sunnitů nebo šiitů. Setkání je zakončeno společným jídlem. Alevité nemají duchovního a duchovní učení je předáváno ústně jako „stará“ moudrost. Tato moudrost podle jejich učení jde zpět až k Alímu a Muhammadovi.

V praktickém životě je důraz dáván na poznání sama sebe, včetně emočního cítění těla. Také cítění rovnoprávnosti je silně vyvinuté. Velmi přísně je dodržována rovnost mezi mužem a ženou. Poslední dobou se alevité těší čím dále většímu zájmu a růstu členství.

3.5 Vzdělávání muslimů v Rakousku

Je třeba zdůraznit, že Rakousko vyvíjí velkou snahu o vzdělání nejen studentů, ale také jejich učitelů. Možná jako model pro integraci nové generace můžeme vzít slova prezidenta IGGiÖ Dr. Fuat Sanaca, který říká: „Vzhledem k tomu, že v Rakousku vládne náboženská svoboda, vypadá to, že se Rakousku povedlo uvést ve skutečnosti partnerství mezi státem a islámem jako oboustrannou připravenost. Muslimové v Rakousku berou tuto důvěru státu čím dál tím více na vědomí, což funguje jako důležitý vývojový krok k integraci muslimů v Rakousku. Tento vývoj může být modelem pro Evropu.“⁵⁷

V Rakousku podle zákona mají církve právo na vyučování náboženství ve veřejných školách. Školy jsou placeny státem. Vzhledem k tomu, že islám byl v roce 1979 uznán státem jako náboženská společnost, je od té doby dovoleno vyučovat islám na státních školách. Od roku 1982 probíhá výuka islámu na školách, ale důležité je zdůraznit, že v německém jazyce. Vyučující musí mít rakouskou státní příslušnost.

V roce 1998 byla státem otevřena Islámská nábožensko-pedagogická akademie, neboli (*Der Islamische Religionspädagogische Institut – IRPI*). Toto gymnázium má přes 250 studentů, ať jsou to Turci, Bosňáci nebo Arabové. Vyučování je v německém jazyce podle rakouského učebního plánu. Zajímavé je, že výuka všech žáků, tedy chlapců a dívek je společná, mimo tělocvik. Účelem je, aby se studenti stali platnými členy rakouské společnosti. Vyučuje se v němčině a mimo to se učí také turečtině, arabštině a jsou zde samozřejmě hodiny islámu.

Také je třeba zmínit střední školu, která má své místo ve Vídni „Islámská odborná škola pro sociální vzdělávání“ (*Berufsorientierte Fachschule für Soziale Bildung - IFS*). Zde se mimo

⁵⁷ SANAC, F., *Der Islam – Kultur und Geschichte Wirtschaft und Wissenschaft*, Fay Austria 2009, str. 133

jiných předmětů studenti také vzdělávají v dějepise, islámu, ale také v psaní ozdobného písma kaligrafie.

V roce 2006 nabízí Vídeňská univerzita předmět „Islámská náboženská pedagogika“ (*Islamische Religionspädagogik*). Toto studium je zaměřeno na vysokoškolské vzdělání v tomto oboru. Studium může být zakončeno i magisterským titulem. Tento kurz navštěvují také imámové, aby tak získali vzdělání pro své povolání. Tím také získají přehled o situaci v Rakousku a o chodu rakouské společnosti včetně politické orientace. Zde také získávají informace o křesťanských církvích, které v Rakousku působí.

3.6 Mešity, modlitebny, sociální a kulturní centra

Muslimové se setkávají v mešitách, modlitebnách a také v sociálních a kulturních centrech. V Rakousku je přes 200 mešit nebo modliteben. Jenom ve Vídni je na 100 těchto místností k setkávání muslimů a k jejich páteční bohoslužbě. V těchto prostorách také probíhají různé aktivity vyučování, oslavy, tělesná výchova a sporty, školy pro děti až k běžným setkáním. Některé mají velké prostory a jsou viditelné, jiné musíme hledat v běžném domě, označené jenom malým nápisem, nebo je někdy těžko je nalézt v průchodu v domě.

Muslimské modlitebny existovaly ve Vídni již před první světovou válkou. Byly umístěny v kasárnách Alser-Kaserne a také v Erzherzog-Albrechts-Kaserne. Měly sloužit k bohoslužbám prvního bosenského regimentu. Po roce 1909 na návrh vídeňského primátora Karl Luegera byla snaha postavit mešitu ve Vídni, ale tento projekt nebyl ani po válce uskutečněn.

První mešita v Rakousku byla postavena v roce 1979 ve Vídni v 21. okrese na Hubertusdamm, blízko stanice metra Floridsdorf. Její oficiální název je „Vídeňské islámské centrum“ (*Islamisches Zentrum Wien – VIC*). Její adresa je Am Bruckhaufen 3, E-mail:office@islamiccentre.at, www.islamiccentre.at

Stavba začala v roce 1977 a financována byla Saúdskou Arábií, Irákem, Spojenými arabskými emiráty, Katarem, Kuvajtem a dalšími muslimskými státy. Při slavnostním otevření Vídeňského islámského centra 20. listopadu roku 1979, byli přítomni rakouský spolkový prezident Rudolf Kirchschläger, kancléř Bruno Kreisky, primátor Vídne Leopold Gratz a velvyslanec Saúdské Arábie. Vídeňský arcibiskup Franz kardinál König zaslal pozdravný dopis.

V prostorách mešity, které jsou značné, se nachází velký modlitební sál, který při páteční modlitbě je zcela zaplněn věřícími. Dále je zde svým vybavením velmi působivá a dobře vybavená knihovna. Je zde kancelář a několik zaměstnanců. Důležitou součástí mešity je také „Mezinárodní islámská škola“ (*Internationale Islamische Schule*), kde se vyučuje jak němčina, tak arabština. Studenty jsou většinou děti arabských diplomatů, což umožňuje také její poloha, která je v blízkosti vídeňského UNO-City. Její zvláštností je 32 metrů vysoký minaret, který je dobře viditelný už z dálky. V pátek se z něj v poledne ozývá volání k modlitbě. Možná je zajímavá skutečnost, že práce mešity není v žádném spojení s IGGiÖ.

Další mešita s minaretem byla postavena v roce 2006 ve městě Telfs. Minaret má výšku 15 metrů. V roce 2009 bylo postaveno islámské ATIB kulturní centrum v Bad Vöslau. Tato budova má dva malé minarety vytvořené ze zeleného skla a velmi zajímavou architekturu. Další mešita s malým minaretem byla postavena v Saalfeldenu u Salzburger Pinzgau.

Přestože by se mohlo zdát, že modliteben je dost, na počet muslimských věřících je jich stále málo. Přesto je jejich aktivita velmi různorodá. Vzhledem k tomu, že jsou finančně závislé na darech, je pro ně důležité postarat se o finanční zdroje. To může být problém pro imámy, kteří jsou tak trochu nuceni vedle svých duchovních povinností se také starat o finanční situaci.

V knize od Martina Klapetka, který píše o muslimských organizacích v Německu, Rakousku a Švýcarsku můžeme číst tato slova: „Podřízenost zastřešujícím organizacím staví imámy do těžké situace, neboť spolky a jejich zástupci pak hrají v životě mešity hlavní roli. S ohledem na dlouhodobě těžkou finanční situaci jednotlivých modliteben, kde se klade důraz na samostatnost, musí imámové rozvíjet i různé aktivity, které nejsou primárně náboženského charakteru. Provozují například kavárny a čajovny přidružené k modlitebnám.“⁵⁸

Mešity jsou většinou orientované podle toho, z kterých zemí se sestává obec jejich věřících. To je důvod, proč existují turecké, bosenské, arabské, albánské, jihoasijské a jiné. Mimo někdy nevhodná místa k setkání muslimů v malých modlitebnách, které jsou malé a někdy i zdravotně závadné, je zde stále negativní přístup veřejnosti ke stavbě mešit a hlavně symbolu minaretů. Někdy tato diskuze zasahuje i politické strany a představitele měst. Je třeba říci, že i katolická církev v čele s vídeňským arcibiskupem kardinálem Schönbornem se postavila za výstavbu mešit. Byly ustanoveny komise, které přišly s návrhem omezit výstavbu mešit.

⁵⁸ KLAPETEK, M., *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, str. 157

Velmi negativní reakce byla v roce 2010, kdy prezident IGGiÖ Anas Schakfeh navrhl, aby v budoucnosti byly v každém hlavním městě rakouských zemí postaveny mešity s kulturním centrem. Toto téma se stalo i částí volební kampaně, kde bylo využito negativně. V této situaci se neplánují další stavby mešit, které by byly reprezentativním místem pro setkávání muslimů.

Závěrem můžeme říci, že po druhé světové válce, bylo uděláno mnoho práce ve směru pokračování islámské přítomnosti a aktivity v Rakousku. Jen asi málo z těch, kteří „*Islamgesetz*“ připravovali před více než sto lety, by věřilo, že bude mít své pokračování i když dochází k jeho obměnám. Je to i příkladem pro ostatní země Evropy, aby měly podobný přístup, jako má Rakousko k muslimským věřícím, kteří jsou mnohdy již jeho občané.

I když se zdá, že ne vždy je přítomnost mešit a muslimů vítána, jedna věc je zcela jasná. Je to ta skutečnost, že během desetiletí bude prý muslimských obyvatel Rakouska stále více přibývat. Ať již to budou noví přistěhovalci, nebo již nová generace, která se na území Rakouska narodí, jejich počet bude stoupat. To také bude mít vliv nejen na sociální život, ale také na politický. S jistotou můžeme počítat s tím, že muslimové budou více a více pronikat do státních orgánů a do profesionálních pozic, které ještě před několika desítkami let nemohli vykonávat.

Proto je tak důležitá nabídka studia pro muslimy na všech úrovních vzdělání, až po univerzitní. Čím více zde bude vzdělaných muslimů, tím více a lehčeji bude docházet k jejich integraci s okolím a vlastně se státem ve kterém žijí. Integrace však neznamená vzdání se svých tradic nebo náboženství. Na druhé straně už dnes můžeme vidět, že některé skupiny jsou schopny transformovat islám tak, že jejich postoj se stává částí přítomného společenství. Přátelské a zodpovědné přístupy jak ze strany islámu, tak také křesťanství a židovství, jsou základem mírového soužití různých kultur a náboženství, aniž by ztrácely na své vlastní identitě.

Zde je jistě na místě zmínit vyjádření kardinála a vídeňského arcibiskupa Christopa Schönborna. Ten ve svém poselství k 100 výročí Islámského zákona v roce 2012 se vyjádřil, že je přesvědčen, že křesťané a muslimové naleznou společný základ k další spolupráci. Toto je příklad pro celou Evropu, kdy právní požadavky jsou dány stoletou existencí zákona *Islamgesetz*. Mnozí lidé mezi křesťany a muslimy se vzájemně inspirují a dávají si naději. Vím o imámech a kněžích, říká kardinál Schönborn, kteří spolu hrají fotbal. Také vím o muslimských rodinách, které zvou křesťany na muslimskou slavnostní večeři v měsíci

Ramadánu. Všechny tyto aktivity dávají naději, díky Bohu! Nebo jak vy říkáte: „*al-hamdu li-alláh!*“, zakončil své poselství kardinál Schönborn.

Evropská unie si uvědomuje důležitost integrace islámu a jeho členů. To je důvodem, proč se snaží přistupovat k evropskému islámu vstřícně. Evropská unie vychází právě ze skutečnosti, že v budoucnu budou příslušníci islámu tvořit velkou část obyvatel Evropy. Evropský parlament si uvědomuje, že problémy, které by mohly s přítomností islámu vznikat, je možno předejít, jestliže v zemích Evropské Unie bude mít islám pevný právní základ. Potom jakékoliv problémy bude možno řešit na základě daných zákonů, které budou také součástí života muslimů na Evropském kontinentě. To samé je třeba říci o státech EU, aby k praktikování islámu věřícími také tak přistupovala. To znamená, aby byli jeho věřící bráni s úctou a respektem. Samozřejmě za předpokladu, že sami respektují zákony a hodnoty své nově osvojované evropské vlasti.

Rakousko se tak stává příkladem, kde tolerance a transformace islámu probíhá v atmosféře vzájemného porozumění. Jeden z nejdůležitějších příkladů je to, že Rakousko bylo a je ochotno svůj tolerantní přístup uvádět v život zákony, které platí pro celou společnost a zakotvují muslimskou přítomnost v právním světle. Tento přístup tak minimalizuje problémy, které by bez právního přístupu státu mohly během doby vzniknout. Takový přístup by měly zvážit všechny země Evropské Unie, ve kterých se věřící islámu nacházejí.

3.7 Studijní průzkum tureckých a bosenských muslimů v Rakousku z roku 2012

V knize „*Migrace a kulturní konflikty*“, kterou editoval Harald Ch. Scheu se píše o počtech muslimů, kteří se usadili na území Rakouska v posledních několika desetiletích. Začátkem 80. let minulého století, po vlně příchodů dělníků převážně z Turecka, žilo v Rakousku přibližně 200.000 muslimů. V roce 2001 se tento počet zvýšil na 350.000 a při nejnovějším sčítání se od roku 2009 jejich počet zvýšil přes 500.000. To přibližně odpovídá 6% obyvatel Rakouského státu. Největší část činí turečtí muslimové včetně Alevitů. Téměř polovina muslimů je mladších 25 let. Vzhledem k těmto informacím studijní průzkum o názorech tureckých a bosenských muslimů z roku 2012 může být pro nás velmi zajímavý. Dává odpovědi na otázky, které si mohou klást běžní obyvatelé Rakouska a možná také vysvětlovat určité předsudky, které někteří o muslimech mají.

V roce 2012 provedl Dr. Peter Ulram a Mag. Svila Tributsch z Ecoquest agentury průzkum v Rakousku žijících tureckých a bosenských muslimů. Na dotazy odpovídalo 500 tureckých a bosenských muslimů z celého území Rakouska od 16 let věku. Tématem studie byly otázky týkající se náboženského a sociálního pohledu. Některé z těchto aspektů tvoří tento průzkum velmi důležitý. Najdeme jej na www.ecoquest.com

Studie agentury Ecoquest byla provedena zcela nedávno, takže dává obraz přítomného myšlení a názorů muslimů. Dále v ní byli zahrnuti také muslimové, kteří se narodili v Rakousku nebo mají rakouskou příslušnost. To znamená, že žijí na území Rakouska již více let a také jsou znalí rakouských zákonů. Nejedná se tudíž o přistěhovalce, kteří právě do Rakouska přišli. Tím tak dostává tato studie velmi stabilní základ, ze kterého lze předpokládat přibližný další názorový a náboženský vývoj těchto tureckých a bosenských muslimů žijících v Rakousku na několik let dopředu. Tyto informace jsou také důležité pro rakouskou vládu, která má tak větší přehled o tom, jaké další programy by mohla připravit k tomu, aby docházelo k ještě větší integraci.

Náboženský přístup

Na otázku agentury Ecoquest k jakému směru v islámu se hlásí, 60% jsou sunnitě, 6% se hlásí k alevitům a 3% k jiným směrům jako jsou například šiité. Jako bosenský muslimové se hlásilo 27%. Ze všech dotázaných se 60% vyjádřilo jako spíše věřící (eher gläubig) a 30% velmi silně věřících. Částečně věřících u muslimů alevitského směru se vyjádřilo 28%.

Na otázku“ *jak často se modlíte*, odpovědělo 26% z dotázaných muslimů, že se modlí pětkrát denně a 15% jednou týdně, a to většinou během páteční bohoslužby. Z toho tureckých muslimů se modlí pětkrát denně 38%, bosenských muslimů 14%. Z těch se ale během páteční bohoslužby modlí 22%.

Jak často navštěvujete mešitu nebo duchovní centrum? Celkově odpovědělo 19%, že mešitu navštěvují několikrát v měsíci, a 23% několikrát v roce. Zajímavé byly odpovědi tureckých muslimů, kdy vícekrát v týdnu navštěvuje mešitu 16%. Do mešity však nechodí 21%. Oproti tomu 25% bosenských muslimů navštěvuje mešitu několikrát v měsíci, 29% několikrát v roce a jenom 9% ji nenavštěvuje vůbec.

Proč navštěvujete mešitu nebo duchovní centrum? Ze všech dotázaných 94% odpovědělo kvůli modlitbám a 29% na základě přání získat rady od imáma, neboli duchovního. Také

dalším důvodem návštěvy u 23% dotázaných je setkání s přáteli. Při této otázce byl poměr procent jak u tureckých tak bosenských muslimů vyrovnaný.

V jaké situaci budete žádat imáma o radu? Celkově jak turečtí tak bosenská muslimové odpověděli skoro stejně. Z náboženských důvodů 74%, ze zdravotních důvodů 26% a z manželských důvodů 22%. Možná je zajímavé, že u bosenských muslimů byl počet návštěv ohledně zdravotních důvodů vyšší 39%, oproti tureckým tazatelům, kdy ze stejného důvodu vyhledalo radu imáma jenom 13% věřících.

Vyhýbáte se z náboženských důvodů určitým jídlům nebo nápojům? Přes 90% dotázaných v obou skupinách se vyjádřilo, že nejí žádné vepřové maso a přes 70% nepije žádný alkohol. Jenom 4% tento zákaz nedodrží.

Postíte se během ramadánu? Dvě třetiny, neboli 67% všech dotázaných muslimů se postí. Avšak více tureckých příslušníků 75% a méně tedy 59% bosenských věřících se postí. 29% z bosenských muslimů se postí jen v určité dny. Co je možná zajímavé je to, že v obou skupinách se 14% dotázaných muslimů nepostí vůbec.

Výchova a vzdělání

Za výchovu dětí imámem se staví 55% rodičů. Z toho je tato žádost výraznější u tureckých věřících 60% oproti bosenským věřícím, kdy výuka imáma je vyžadována u 49%. Dvě třetiny z dotázaných také požadují vzdělání na rakouských školách, kdy toto procento je vyšší hlavně u těch, kteří mají vyšší vzdělání s maturitou anebo sami navštěvovali výuku v rakouské škole. To je také důvodem proč skoro polovina muslimů 46% žádá, aby páteční bohoslužba byla jak v turečtině tak také v němčině. Oproti tomu 18% si přeje kázání jenom v němčině, většinou jsou to ti, kteří mají rakouskou příslušnost. Velmi důležitý je také pohled na výchovu dětí, kdy 87% muslimů vidí zodpovědnost obou rodičů při jejich výchově. Jenom 12% si myslí, že výchova je na matce. Výuku islámu jako náboženství ve škole navštěvuje 71% studentů.

Navštěvuje vaše dcera nebo syn výuku islámu ve škole, anebo výuku nenavštěvuje? Celkově se 30% vyjádřilo, že škola nenabízí výuku islámu. Převážně se jednalo o bosenské muslimy 46%. Velmi zajímavá je odpověď, že výuka je příliš konzervativní, proto dítě nechodí na tento předmět. Pro tento názor se vyslovilo 46% tureckých muslimů. Také 21% tureckých rodičů se vyjádřilo, že jim učitel náboženství nevyhovuje.

Navštěvuje vaše dcera nebo syn výuku Koránu? Celkově 36% dětí navštěvuje výuku Koránu. U tureckých muslimů je toto číslo větší tedy 50%, u bosenských muslimů jenom 28%. V průměru 46% výuku Koránu nenavštěvuje.

Nevadí vám, aby vaše dcera nebo syn navštěvovali společně výuku plavání a sportu? Průměr u obou skupin, kterým společné vyučování nevadí je 67%. Avšak zde je velký rozdíl u bosenských muslimů, kteří v 90% nemají nic proti společným aktivitám. U tureckých rodičů je názor více vyhraněný. Pro společné sportovní aktivity je 44%, avšak 22% je proti společnému plavání a 18% je zcela proti sportovním aktivitám z náboženského přesvědčení.

Oblečení

Možná si neuvědomujeme, když vidíme muslimku se šátkem na hlavě, že 56% muslimských mužů nechává ženě zcela na jejím svobodném rozhodnutí, zda si šátek vezme nebo ne. Jenom 16% mužů má ten názor, že žena musí šátek stále nosit. Přesto každá druhá turecká muslimka nosí šátek stále na hlavě, což tvoří 52%. Hlavním důvodem v 77% je náboženská tradice, ale také z 25% osobní bezpečnost proti obtěžování. Z důvodu náboženské tradice nosí 78% bosenských muslimek šátek. Dalším důvodem pro 38% je to, aby bylo vidět, že jsou muslimky. Zahalení celého obličeje nechávají dvě třetiny muslimů na ženách samotných, přestože 18% si myslí, že je to diskriminace žen.

Myslíte si, že muslimka má nosit na hlavě šátek? Ukazuje se, že bosenští muži muslimové jsou více tolerantní a 57% toto rozhodnutí nechávají na ženě s tím, že 17% je toho názoru, že šátek má mít na hlavě každá muslimka. U tureckých věřících je tolerance dosti vysoká. 54% mužů nechávají toto rozhodnutí na ženě, avšak 41% si myslí, že šátek má nosit každá muslimka.

Situace žen, dětí a pohled na manželství a smíšená manželství

Z odpovědí obou skupin 39% muslimů si myslí, že žena by měla mít děti, aby měla spokojený život. Také 65% vyžaduje, aby žena byla vdaná, i když pro 23% muslimů to nemusí být tak důležité. Zde jsou hlavně tolerantní bosenští muslimové se 34%. Možná překvapivá je odpověď 56% žen a mužů, že při volbě svého partnera nejsou ovlivňováni rodiči.

Jste při volbě svého partnera ovlivňováni rodiči? Jako dobrou radu či doporučení rodičů ohledně partnera shledává 19%. V tureckých rodinách je to 27% a v bosenských rodinách 11%. Bosenští muslimové 74% si zvolí svého partnera zcela podle svého rozhodnutí.

Zajímavé je, že u manželů obou skupin, kterým je přes 60 let shledává 51% doporučení rodičů jako kladné.

Dovedete si představit muslimskou ženu, která by si vzala muže, který vyznává jiné náboženství? V celkových odpovědích obou skupin se 64% vyjádřilo záporně. Zajímavé je, že u turecké populace je to 50%, která se smíšeným manželstvím nesouhlasí, u bosenské skupiny je to 77%. Samotné ženy se smíšeným náboženstvím nesouhlasí. Proti tomu je 84% z nich. Skoro podobný pohled mají i na případné smíšené manželství svých dětí, kdy 63% je proti takovému spojení.

Dovedete si představit muslimského muže, který by si vzal ženu z jiného náboženství? Ve velké většině 84% se muslimové vyjádřili negativně. Turecká menšina měla podobný názor v 79%, oproti tomu co bosenská menšina dokonce v 90%. Provdání dcery za partnera z jiného náboženství by akceptovalo 17%, a syna jenom 9% muslimů. Jedině skupina alevitů neměla proti smíšenému manželství negativní postoj.

Podpora islámu a vztah k náboženství a politice

Přestože většina muslimů jsou hluboce věřící, tak jenom 39% podporuje finančně mešitu nebo náboženské společenství. 16% tuto podporu vyjadřuje příležitostně a celých 41% nedává žádnou podporu své obci. V případě tureckých muslimů je podpora u většiny věřících 54%, u bosenských muslimů je to opačně, kdy mešitu nebo duchovní společenství nepodporuje 53% věřících.

Cítíte se zastoupen Islámskou náboženskou společností IGGiÖ jako oficiální reprezentant muslimů vzhledem ke státu? Celkově se 48% muslimů cítí být reprezentováno IGGiÖ. Z toho 58% tureckých muslimů cítí toto zastoupení silněji oproti jenom 38% bosenských muslimů. Ti muslimové, kteří se vidí jako aktivní věřící, kteří tvoří 65%, podporují IGGiÖ v její reprezentaci a věří, že zastupuje zájmy muslimů v Rakousku.

Vidíte problém mezi předpisy islámského náboženství a zákony rakouského státu? Většina, tedy 56% muslimů obou skupin nevidí problém mezi předpisy islámu a zákony Rakouska. Přesto 38% tento problém cítí velmi silně. Zde je pro budoucnost potřeba si uvědomit jak která skupina tento vztah cítí. Na turecké straně 56% s tím nemá žádný problém oproti 37%, kteří by rádi viděli příklon k více islámským zákonům. Situace na bosenské straně je velmi podobná. 57% nemá se zákony Rakouska žádný problém, oproti 38%, kteří v nich určitý problém vidí ke vztahu k islámu.

Jste toho názoru, že rakouské právo, co se například týká manželství, rodiny, rozvodu, obchodu, dárcovství a trestů je přijatelné pro věřící muslimy, nebo má spíše na jeho místo nastoupit islámské právo? Pro většinu muslimů je rakouské právo přijatelné, což znamená 74%. Nepřijatelné je pro 18% muslimů, kteří by raději viděli uznání islámského práva. Je zajímavé vidět, jak se tyto názory rozdělují. Z dotázaných obou skupin, 9% by rádo vidělo islámské právo ve všech oblastech. V uplatňování uzavírání manželství a rodiny si přeje muslimské právo jenom 8%. V dědických záležitostech 4% a v obchodě a trestu jen 3%.

Zjištění postoje muslimů k zákonům Rakouského státu je důležité vzhledem k budoucímu postavení islámu v Rakouské republice. Je zcela jasné, že ti co žijí na území Rakouska, musí dodržovat zákony této země. Zákonně není možné, aby před zákonem byly následovány dvě možnosti právního výkladu. To si zcela jasně uvědomuje Islámská náboženská společnost čili IGGiÖ, která se snaží přizpůsobovat demokratickému systému a také jej ze své strany akceptovat. To je vidět v mnoha aktivitách, které IGGiÖ pořádá pro všechny, tak také speciálně pro mladé muslimy, kteří budou budoucností islámu v Rakousku.

Náboženská praxe a pocit omezení životních podmínek v Rakousku

Velké procento muslimů, 58% vidí možnost svobodného praktikování své víry, avšak s jistými omezeními. Oproti tomu 29% se cítí zcela bez omezení při aktivitách své víry. Jenom 12% má pocit, že nemohou islám zcela svobodně praktikovat. Muslimové bosenského původu vidí omezení silněji, 64% v porovnání k tureckým věřícím, kteří vidí omezení jen ve slabé nadpolovičně 52%.

Cítíte se jako muslimové být poškozeni nebo ukřivdění tím, že žijete v Rakousku? Ze všech odpovědí se 46% cítí poškozeni. Je třeba dodat, že 23% z dotazovaných, kteří mají rakouské občanství, se necítily být nějak poškozena tím, že jsou muslimové. Věková skupina, která se cítí nejvíce poškozená je mezi 30 až 50 lety věku. Nejméně poškozeni se cítí ti, kterým je přes 60 let věku.

Cítíte se v Rakousku doma? Zcela doma se v Rakousku cítí být 27% z dotazovaných a 31% skoro doma. Nejvíce se cítili doma ti, kteří se v Rakousku narodili, nebo zde žili více než 20 let, což bylo 44%. Také lidé s vyšším vzděláním se cítili v Rakousku doma, tedy 36% a také ti, kterým bylo méně než 30 let, což bylo 35%. Nejméně se cítili v Rakousku doma ti, kterým bylo více než 50 let, což bylo 29%.

Typologie a charakteristika muslimů

V této typologii šlo o celkový přehled, do jaké kategorie muslimové patří. Ať se jedná o muslimy, kteří jsou konzervativní, nebo liberální, či uplatňují v životě svou tradici. Proto byl výsledek všech otázek vzat dohromady a rozdělen do kategorií, které jim nejvíce odpovídaly. Z tohoto výzkumu potom vyšel celkový pohled na muslimské přístupy a zvyky, které muslimové praktikovali v Rakousku v roce 2012.

Obě skupiny muslimů, tedy tureckých a bosenských, byly rozděleny do několika základních skupin. V této *Clusteranalyse*, neboli skupinové metodě je cílem najít základní prvky, které tvoří celkový obraz. Těmito prvky jsou názory a aktivita, která různé skupiny spojuje, nebo je jejich společným postojem. Základem této analýzy jsou odpovědi na otázky, které byly všem účastníkům této studie dány. Podobné odpovědi se potom dávají k sobě a vytváří tak *clusteranalyse*, které určují, do jaké skupiny lze jednotlivce zařadit. Cílem je najít co nejvíce optimálních společných prvků, které potom vytvoří určité skupiny, podle kterých je možné se v celé analýze orientovat. Nyní se podívejme na pět hlavních skupin, jak byly podle této metody rozděleny.

První skupinou s 26% jsou muslimové označeni za nábožensky konzervativní. Dávají velký důraz na náboženskou praxi v osobním a rodinném životě. Postí se během ramadánu a většina žen nosí šátek v jakékoliv době. Velká většina souhlasí s dodržováním norem rakouského práva.

Druhou skupinou s 19% jsou muslimové označeni jako tradičně náboženští. Praktikují rituální modlitby a velmi častou návštěvu mešity. Zde se také společensky setkávají s ostatními. Většina žen nosí šátek z náboženského důvodu. Manželství s věřícím jiného náboženství nepřichází v úvahu. Většina z nich nevidí problém v následování rakouských zákonů.

Třetí skupinou 17% jsou muslimové politicky náboženští. Tuto skupinu tvoří muslimové, kteří jsou velmi věřící, mají velmi dobrou znalost islámu, který pro ně hraje centrální roli ve všech vztazích. Podporují chod mešity nebo duchovního společenství a také sami jsou její aktivní částí. Většina z nich by ráda viděla zavedení islámských zákonů v rakouském právním systému. Ženy vidí jako náboženskou povinnost zakrývání vlasů šátkem.

Čtvrtou skupinou, která tvoří jen 9%, jsou světšší muslimové. Vyznačují se malou účastí na páteční bohoslužbě. Půst během ramadánu praktikují jenom v určité dny. Ne všichni dodržují

přísná stravovací pravidla. Jsou také více otevřeni k těm, co nejsou muslimové. Ve většině akceptují sňatek svých dětí s partnerem z jiného náboženství a kultury. Většina žen nosí šátek jenom v mešitě z důvodů tradice.

Pátou skupinu a to 7% tvoří kulturně konzervativní muslimové. Dodržují jen nějaké příkazy islámu. Islám je pro ně osobní záležitostí, která nemusí ovlivňovat ostatní okolí. Navštěvují mešitu nebo duchovní centrum jenom několikrát ročně. Většina z nich dodržuje půst během ramadánu. Ženy nosí šátek jenom v mešitě. Manželství s jiným věřícím je velkou většinou odmítnuto. Většina z nich vidí rakouské zákony jako dostačující. V průměru mají vyšší stupeň vzdělání a pracují jako úředníci, soukromníci, nebo vedoucí.

Závěrem této studie Ecoquest, která přinesla zajímavé aktuální odpovědi, a také této kapitoly můžeme říci, že přítomná situace muslimských věřících v Rakousku, jejíž integrace je podporována různými programy, je velkým příkladem pro ostatní státy Evropy. Aktivita nejen IGGiÖ, ale i jiných spolků a zvláště programů vídeňské radnice podporuje demokratické smýšlení muslimů a také jejich přístup k životu v nové zemi. Všechny tyto aktivity jsou vedeny snahou, která připravuje pro budoucnost stabilní a pevné vztahy k muslimskému společenství v Rakousku. Tento proces vytváří klidné a přátelské vztahy, které se mezi muslimy a rakouským státem budou během let vyvíjet. Je to základ pro následování v jednání s menšinami kdekoliv na světě.

IV. KAPITOLA

MEZINÁBOŽENSKÉ VZTAHY PROTESTANTSKÝCH CÍRKVÍ A. B. A H. B. A KATOLICKÉ CÍRKVE K ISLÁMU V RAKOUSKU

4.1 Evangelické a katolická církev a jejich akce

V Rakousku bylo do roku 2013 registrováno devatenáct církví a náboženských společností. Mezi nimi je islámské společenství, a také Evangelická kongregace A. B., neboli Luterská církev a H. B., neboli Helvetská reformovaná církev. Luterská církev augsburského vyznání následuje učení Martina Luthera (1483-1546). Helvetská reformovaná církev je založena na učení ženevského protestantského reformátora Jana Kalvína (1509-1564).

Bylo by určitě dobře pro informaci o přibližném počtu věřících v různých denominacích, uvést jejich příslušnost podle posledního sčítání v roce 2001. Z celkového počtu věřících se jich 73% hlásí k římskokatolické církvi, 4,7% k augsburskému vyznání, neboli A. B.. V těchto 4,7% je také zahrnut počet menší skupiny Helvetského vyznání, neboli H. B. K judaismu se hlásí na 15.000 věřících a pro zajímavost 10.000 se jich hlásí k buddhismu, který byl v roce 1983 uznán Rakouskem jako samostatná náboženská společnost.

V zemi, kde se habsburská císařská moc po staletí opírala o spojení trůnu s oltářem římskokatolické obedience, mohly tyto dvě protestantské církve začít svou aktivitu teprve s vydáním tolerančního patentu císařem Josefem II v roce 1781. Jeho text umožňoval svobodu vyznání Augsburské a Helvetské církvi. Velmi zajímavá je historie začátku těchto dvou církví ve Vídni, jak je můžeme číst v knize „The Vienna Community Church“ vydané v roce 2008, jejímiž autory jsou Heinz a Louise Pickart. Oba jsem měl možnost osobně poznat během své pastorační práce ve Vídni.

Luterská a reformovaná Helvetská církev se rozhodly zakoupit pozemek bývalého královna kláštera, nedaleko Hofburgu. Luterská církev si zvolila tu část, kde již stál kostel bývalého kláštera. Helvetská církev zvolila část, kde stál bývalý palác královny Elizabeth. Zbytek připadl bankéři hraběti Friesovi, který byl členem reformované církve. Na tomto místě postavil dnes známý palác Pallavicini. Po položení základního kamene, měla Helvetská kongregace svou první bohoslužbu v nově postaveném kostele 25. prosince roku 1784. Kostel byl postaven na velmi důležitém místě skoro ve středu Vídně, a jen několik set metrů od

slavného katolického dómu sv. Štěpána, (*Stephansdom*), a vládních kanceláří císařského paláce Hofburgu. Obě kongregace A.B. a H.B. mají své budovy vedle sebe v Dorotheergasse, naproti známému aukčnímu paláci Dorotheeu. Během druhé světové války byl kostel luterské církve A. B. poničen, ale v roce 1948 byl renovován do dnešní podoby.

Budova kostela reformované církve, který stojí na rohu Dorotheergasse je zajímavá tím, že je to první protestantský kostel ve Vídni, byl postaven již roku 1784. Od té doby však prošel několika renovacemi. Potom, co císař František Josef I. zrušil stavební omezení pro protestantské budovy, tak v roce 1887 kostel získal novou fasádu a 43 metry vysokou věž. V té byl v roce 1895 instalován zvon. Zajímavá je ta skutečnost, že v sedmdesátých letech minulého století měla náboženská obec muslimů zájem o možnost bohoslužebných shromáždění v této budově. Ale vzhledem k tomu, že by bylo nutné odstranit lavice a na kamennou podlahu položit velký koberec, bylo od tohoto návrhu upuštěno.

Poslední renovace budovy reformovaného kostela byla ukončena v roce 2006. Farář Harald Kluge se slovy „Wir haben wieder geöffnet“ neboli „Opět jsme otevřeli“ slavnostně otevřel bránu reformovaného kostela. Za pomoc poděkoval nejen všem farníkům, ale také i městu Vídni, které se velkou měrou na renovaci podílelo.

Možná pro návštěvníky tohoto kostela může být zajímavostí to, že nikde uvnitř kostelních prostor se nenachází kříž ani obrazy. Podle informací je to jediný kostel ve Vídni bez tohoto symbolu. Ve svém letáčku „Vítejte v reformovaném městském kostele Vídne“ je vysvětlen důvod, proč zde kříž není umístěn. „Unsere Kirche kennt zwei Sakramente: Taufe und Abendmahl, das offen gefeiert wird. Jede und jeder kann kommen ohne Frage nach Alter oder Konfession. Im Kirchenraum leben wir das Bilderverbot (2. Mose 20). Deshalb finden Sie bei uns kein Kreuz und kein Bild.“⁵⁹ „Náš kostel zná dvě svátosti: křest a večeři Páně, která je často slavena. Každý může bez rozdílu přijít ať jakéhokoliv věku nebo vyznání. V kostele máme zákaz obrazů (Ex. 20). To je důvodem, proč u nás nenaleznete žádný kříž ani obraz.“ Je třeba dodat, že od svého začátku má reformovaný kostel tradici v tom, že v jeho prostorách mohly mít bohoslužby jiné křesťanské denominace ve svém mateřském jazyce. V přítomné době zde probíhají bohoslužby mimo němčinu, také v angličtině, korejštině a maďarštině. Sám jsem měl možnost působit přes rok jako pastor tohoto kostela pro anglicky mluvící kongregaci.

⁵⁹ WILLKOMEN IN DER REFORMIERTEN STADTKIRCHE WIEN – INNERE STADT, www.reformierterstadtkirche.at

K lepšímu přehledu o celkové situaci církví a jejich vztahu ke státu jsem měl možnost se setkat se seniorním vědcem v integračních vztazích. Je členem CLIP, neboli *City Law Integration and Intercultural Policy*.

Dr. Bernhard Perchinig v rozhovoru mluvil o důležitých skutečnostech, které se týkají mezináboženských vztahů z pohledu Ministerstva kultury a magistrátu Vídně. Ministerstvo kultury a školství je zodpovědné za registraci náboženských skupin a církví. Existují zde dva stupně, aby mohlo k registraci dojít. První stupeň je pro vzniklé náboženské skupiny, neboli *Glaubensgemeinschaften*. Toto uznání dává této skupině zákonnou ochranu státu, avšak nemá právo zakládat školy nebo vyučovat na školách své náboženství. Druhým stupněm je náboženské společenství, církev, neboli *Religionsgemeinschaft*. Takto uznané společenství nebo církev má již svá práva. Může mít vlastní školu, má právo na vyučování svého náboženství, a nemusí platit daně. Na druhé straně stát platí jejich učitele náboženství.

Je třeba poukázat, že historicky katolická církev má více práv, než ostatní církve. Má svou vlastní vysokou školu a fakultu. V Rakousku je povinnost vzdělávat se, avšak není povinnost školní docházky. To v praxi znamená, že žáci mohou studovat na soukromé škole anebo mít i domácí učitele. To je však nevyklučuje ze skládání zkoušky před státními inspektory nebo učiteli. Školy, které jsou založeny církvemi nebo společenstvími, mají svůj vlastní řád, kterým se řídí.

V Rakousku není odluka státu od církve. To možná také vysvětluje její výjimečnou ekonomickou pozici. Katolická církev je vlastníkem velké části agrární půdy, lesů a také budov. Jedná se o budovy jak na venkově nebo ve městě. Většina z nich, jsou církví pronajímány. Stát také vydává dosti peněz na opravdu historických církevních budov. Velký příjem plyne katolické církvi z rozhodnutí, že je osvobozena od daní. Je však třeba zdůraznit, že mnoho peněz od katolické církve plyne do charitativních aktivit. Jenom pro zajímavost, po státu a katolické církvi je dalším největším vlastníkem pozemků a budov bývalá rakouská šlechta.

Zajímavé informace podává poslední sčítání lidu, včetně průzkumu náboženské příslušnosti, které bylo provedeno celostátně v roce 2001. Podle vyplněných údajů má nejvíce členů katolická církev, následována muslimy a malý počet připadá na protestantské církve. V roce 2011 byl proveden tak zvaný „mikrocensus“, kdy bylo dotazováno jenom okolo dvaceti tisíc lidí ohledně jejich církevního členství. Výsledek byl přibližně stejný jako v roce 2001.

Historicky, katolická církev měla vždy blízké kontakty s islámem ať už negativní, nebo také ve vzájemné spolupráci. To také vysvětluje tu skutečnost, že někdy muslimské děti byly dávány na vzdělání do katolických škol. Podle informací se to však nedá říci o školách protestantů. Už před vydáním *Islamgesetz* lze sledovat dlouhé období přítomnosti islámu a vztahy s ním.

Je třeba zmínit kancléře Bruno Kreiského, který otevřel Rakouské republice bližší kontakty k arabským zemím. Tím tak docházelo k větší toleranci islámu za jeho vlády. Tento postoj pokračuje i v dnešní době. To můžeme právě vidět na otevření Kaicid Dialog Centra, které bylo financováno převážně z peněz Saúdské Arábie. Vzhledem k tomu, že muslimského obyvatelstva bude v Rakousku stále více přibývat, je třeba být k této skutečnosti otevření a přizpůsobovat se jí s tolerancí a snahou o integraci.

V roce 2012 vydal Tyrolia-Verlag v Rakousku knihu nazvanou „Muslime in Österreich“, „Muslimové v Rakousku“. Jejími autory jsou Susanne Heine, Rüdiger Lohlker a Richard Potz. Rok po vydání jsem požádal všechny tři autory o setkání a vyjádření jejich pohledu na dnešní situaci islámu v Rakousku.

S profesorem Dr. Lohlkerem jsem se setkal v jeho kanceláři na Vídeňské univerzitě. Znali jsme se osobně z doby, kdy jsem studoval na Vídeňské univerzitě a navštěvoval jeho přednášky o islámu. V rozhovoru poukázal na velmi aktivní spolupráci mezi muslimskými a křesťanskými skupinami. Většinou k setkáním dochází na úrovni představitelů a pracovníků církví a islámské náboženské společnosti. Částí těchto kontaktů jsou také kontakty skupinové, jako setkání muslimských žen s katolickými řádovými sestrami. Také se zmínil o alevitech, kteří mají své vlastní státní uznání. Ve svém přístupu jsou velmi tolerantní a hledají cesty ke kontaktu s křesťanskými skupinami.

Profesor Lohlker také zdůraznil skutečnost, že se připravuje nové vydání Islámského zákona přibližně v roce 2014. Bude to dnešním poměrům přizpůsobená a pozměněná verze Islámského zákona z roku 1912. Tento zákon by také zaručoval teologické vzdělání islámským imámům. Toto studium bude probíhat v institutu pro islámské studium neboli „Institut für Islamische Studien“. Již dnes probíhají na Vídeňské univerzitě kurzy pro imámy, do kterých se mohou zapsat zájemci z řad vzdělaných muslimů.

Podle jeho slov je v zemi patrný velký vliv médií na výměnu informací ohledně křesťanské a islámské kultury. Vliv globalizace se zde uskutečňuje pomocí internetu, satelitní televize a diskusemi ve všech druzích médií. Vzhledem k těmto možnostem ti kdo mají opravdu zájem,

mohou získat důležité informace přímo ze zdroje, jímž jsou islámské instituce. Vzhledem k tomu, že do Rakouska přicházelo a stále přichází tradičně nemalé počty muslimů, začíná se nová generace přizpůsobovat životu v Rakousku a také v Evropě. Tím začíná vznikat nový, mohli bychom říci „euroislám“, který se přizpůsobuje evropským podmínkám. Zvláště dobře se adoptují súfijové a alevité. To však neznamená, že by rakouská strana měla zájem o potlačování a zánik islámských tradic. Jde spíše o novou interpretaci islámu. Je zde již zaveden pravidelný dialog jak mezi křesťanskými skupinami, včetně katolické církve, tak také se židovskou obcí. Jako příklad je možno uvést konání Vídeňské křesťansko-islámské letní univerzity v roce 2008 iniciované Vídeňskou univerzitou. Na tomto setkání účastníci měli možnost slyšet střídavě přednášky křesťanských a muslimských teologů. Závěrem profesor Lohlker poukázal na výstavbu islámského centra na Ringu KAICIID, neboli *King Abdullah Bin Abdulaziz International Centre for Interreligious and Itercultural Dialogue* v paláci Sturany na Schottenring 21, vlastně uprostřed Vídně, které je financováno Saúdskou Arábií. Toto centrum má sloužit k podávání informací o islámu a jeho kultuře.

Je třeba říci, že kniha „*Muslime in Österreich*“ je pozitivním přínosem k většímu a jasnějšímu pochopení islámu. Na svých 270 stranách odpovídá na základní a i odborné otázky, které o historii islámu, jeho kultuře a životě lidé mohou mít. Jsou zde pojednání o historických počátcích islámu v Rakousko-Uhersku, ale také velká část je věnována přítomnému vývoji islámské společnosti nejen v rakouském, ale i v evropském prostředí. Pro toho, kdo hledá odpovědi na kulturu a tradici islámu, je tato kniha výborným průvodcem na toto téma.

Univerzitní profesor Dr. Richard Potz má svou kancelář v Schenkenstrasse 8, v budově patřící vídeňské univerzitě. V jeho pracovně byly všechny stěny zaplněny vysokými regály s knihami. Vzhledem k tomu, že prožíval své dětství v 10. okrese, měl možnost se zde setkávat s českými rodinami, kdy jejich velké množství právě v tomto okrese bydlelo. To jej později mnohem snáze spojovalo s prací a studiem muslimských přistěhovalců.

Prvním tématem rozmluvy byl *Islamgesetz*. Velmi rozhodně prohlásil, že se nyní nejedná o doplnění tohoto zákona z roku 1912 nebo jeho dodatků. Podobně jako zákon pro izraelskou komunitu z roku 1890, byl tento v roce 2012 zcela novelizován, to samé je třeba udělat s novým zákonem pro muslimy. Také je třeba, aby nový zákon byl jednoduchý a jasný ve svém výkladu.

Nově připravovaný zákon se bude týkat nejen vzdělání, ale také práce kaplanů jak v armádě, tak také ve věznicích. To bude něco zcela nového, co v původním zákoně nebylo. Z té bohužel negativní stránky víme, že většina násilných činů se odehrává v tureckých rodinách, i když nyní ve druhé generaci již dosti ubývají. Také jsou zde kriminální činy spáchané na území Rakouska, tak zvaný „kriminální turismus“, kdy skupiny většinou z Rumunska, Bulharska nebo Srbska přijedou páchat kriminální čin, většinou k obohacení. Pro pachatele je po dopadení třeba zabezpečit, aby mohli být navštěvováni duchovním nebo kaplanem. A to právě nový zákon bude formulovat a pamatovat na tuto dnešní situaci.

Tento nový zákon je již připraven a měl by být přijat v roce 2014, uvedl při mé návštěvě dr. Potz. Avšak vzhledem k tomu, že za 3 dny, tedy 29. září 2013 proběhnou volby, čeká se, jak dopadnou. Jestliže zvítězí dvě nejsilnější stany, tedy SPÖ a VPÖ, potom by zákon měl projít, protože již předem tyto strany slíbily jeho podporu.

V novém zákoně půjde hlavně o přítomnou situaci, ve které v dnešní době muslimové žijí a také o ujasnění detailů. Například půjde o vzdělání jak na základních školách, tak také jeho možnost pokračování na fakultách Vídeňské univerzity. Stát spolupracuje s registrovanými církvemi. Například je zde již výuka islámu, které se může kdokoliv zúčastnit. Prvním rokem je nyní otevřená možnost vzdělání v islámské teologii, kdy je možno obdržet magisterský diplom. Od roku 2014 se počítá s fakultou jen pro islámskou teologii. Zde záleží na tom, jaký bude zájem. Například muslimové, kteří přicházejí z Iránu, tedy Peršané, nebo Palestinci, ti všichni mají většinou vysoké akademické vzdělání. Na druhé straně anatolští Turci přichází většinou za jakoukoliv, třeba námezní práci, tudíž zde nehraje roli jejich vzdělání.

Nyní se také otvírá první rok vyučování pro imámy. Ti mohou potom ve studiu pokračovat v islámské náboženské pedagogice, ze které mohou obdržet magisterský diplom. Někteří imámové již učí v mešitách, ale nemusí to mít vždy stejnou úroveň. Ve Vídni je na 200 mešit neboli kulturních islámských center. Dvě třetiny z nich patří k IGGiÖ, neboli turecké ATIB z Ankary.

Jeden z velkých problémů se týká dívek od 13 do 14 let. Některé z nich jsou poslány zpět do Turecka, kde se vdají a již tam zůstanou. Naopak jejich bratři jsou posláni do Turecka, aby si svou nevěstu s sebou přivezli do Rakouska. A vzhledem k tomu, že je zde zákon o sjednocení rodiny, mají právo v Rakousku zůstat. Jinak v posledních letech nepřichází skoro žádní noví migranti z Turecka, vzhledem ke zpřísnění migrantského zákona. Více lidí přichází ze

Slovenska, hlavně z Bratislavy, kdy si zakoupí pozemek na rakouské straně, který je pro ně levnější než v blízkosti Bratislavy.

Závěrem profesor R. Potz zdůraznil, že je třeba si uvědomit, že muslimové v Evropě zůstanou a bude jich časem přibývat. V Rakousku nyní žije okolo 6% muslimů, a je jasné, že tento počet bude časem stále stoupat. Proto je tak nutné prosazovat integraci, místo toho, aby se vytvářela muslimská ghetta. Vstřícným přístupem tak stát zamezí jakýmkoliv sociálním nepokojům, které by bez integrace mohly vzniknout. Je nutné s muslimy a jejich potřebou se nábožensky projevit počítat, a tento projev jim také umožnit ještě ve větší míře. A to právě nový zákon o islámu bude umožňovat.

4.2 Vídeňská křesťansko-islámská letní univerzita 2008 (VICISU 08)

Jedno z velmi důležitých mezináboženských setkání byla „Vienna International Christian Islamic Summer University 2008“, (VICISU 08), neboli Vídeňská křesťansko-islámská letní univerzita, která se konala od 29. června do 19. července v Altenburgském benediktinském klášteře, ležícím asi hodinu cesty od Vídně. Zúčastnilo se jí 33 křesťanských a muslimských studentů. Konference byla podporována rakouským ministerstvem vědy a výzkumu a organizována Vídeňskou univerzitou fakultou katolické teologie. Zajímavý je přehled přednášejících z jakých zemí se tohoto kongresu zúčastnili. Bylo zde zastoupeno: Rakousko, Palestina, Indie, Libanon, Anglie, Pákistán, Maroko, USA, Írán, Bosna-Herzegovina a Kamerun. Také studenti byli z různých zemí včetně Izraele. Osmnáct studentů bylo muslimů a patnáct křesťanů. Cesta k uskutečnění této letní univerzity začala již od roku 1993 iniciativou nazvanou „Vienna International Christian-Islamic Round Table“, neboli VICIRoTA pod akademickým vedením profesora Andree Bsteha. Tomu předcházela setkání, která začala již v sedmdesátých letech na teologické fakultě St. Gabriel v Mödlingu u Vídně.

Program letní univerzity obsahoval přednášky o křesťanství, islámu, lidských právech z křesťanského a muslimského pohledu, a o tématech ženy v islámu a v křesťanství, politické násilí, chudoba, mezinárodní právo, církve a stát a jiné. Kardinál Schönborn, který přišel jako host. „ve svém projevu zdůraznil jak je důležitý dialog, respekt a vzájemné pochopení mezi náboženstvími, která jsou potom schopna vytvářet svět míru a spravedlnosti.“⁶⁰

⁶⁰ VICISU 08, str. 8, www.vicisu.com

V knížce VICISU 08 se píše o zkušenostech několika studentů z tohoto setkání v benediktinském klášteře. Kawtar Chriyaa z univerzity v Maroku ve svém příspěvku o dopadu této konference píše, že při modlitbě jak muslimů, tak křesťanů byla jedna věc nejdůležitější. Tím bylo uvědomění si, že zde je jenom jeden Bůh, ke kterému se všichni modlí. I když zde byli přítomni šiité a sunnité, v modlitbě se všichni modlili společně k jednomu Bohu.

Další důležité vyjádření přichází od studentky Vídeňské univerzity Cornelia Bystricky, která vyzvedá tu kladnou stránku, že poprvé měla možnost mluvit s muslimy přímo z očí do očí a ne jenom o nich. Někdy přejímáme běžný stereotypní názor, který získáváme z médií nebo od přátel, kteří nemusí mít o skutečné podstatě a učení jiného náboženství znalost. „Nechtěla jsem se dívat, jak se modlí, ale chtěla jsem se sama modlit. Nevadí, zda umím arabsky či ne, zda jsem muslim či ne. I přesto mohu sklonit hlavu stejně tak jako moji muslimští přátelé před naším společným Bohem. Bůh je jeden a my jsme jeho děti. Stvořil nás ke své podobě (Bible, Gen. 1:27), jako správce země (Korán, Súra 2, 31).“

Pákistánský student Nauman Asghar, který studuje na Paňdžábské univerzitě v Láhauru, popsal své zkušenosti takto: „Přesto, že jsme patřili do různých kultur, brzy jsme se spojili do jedné skupiny a zcela otevřeně jsme sdíleli své názory. Téma lidských práv bylo diskutováno ze všech možných úhlů, od svého počátku až do dneška. Tato zkušenost mi pomohla rozbít pouta mého jednostranného pohledu. Ohromující byla návštěva „zahrady náboženství“ přímo v klášteře. Čtyři malé zahrady reprezentovaly hinduismus, buddhismus, židovství a islám.“⁶¹

Studentka Yasmine Matter z Izraele se o setkání vyjadřuje těmito slovy: „Nyní přemýšlím mnohem lépe o budoucnosti. Věřím, že víra nového věku změní svět a proto říkám silným hlasem: „Ano, my jej můžeme změnit.“ Můžeme změnit svět ruku v ruce, můžeme žít v míru společně se všemi zeměmi až do konce života.“ Jen si představte svět bez válek, násilí a zabíjení...budeme žít v míru. Tyto tři týdny kdy jsem žila s lidmi z 12 zemí, s některými jsem předtím nikdy nemluvila, protože tam nebyl mír, jsme nyní byli na stejném místě a stali se nejlepšími přáteli. Kdo nám zabrání, abychom postavili nový most pro mír mezi všemi zeměmi? ...Naše zbraně jsou: láska, úcta, starostlivost, víra – tato čtyři slova změní svět.“⁶²

Velmi zajímavá je zkušenost studentky Rabha el-Asri z univerzity al-Achawajn v Maroku, která o třech týdnech strávených s ostatními říká: „Během našeho pobytu v Altenburgském

⁶¹ VICISU 08, 2008 str. 20

⁶² Ibid., str. 22

klášteře jsem si všimla, jak rakouští studenti vyjadřovali svůj obdiv, že studenti z muslimských zemí nepřipomínají ty, kteří za pomoci bomb zabíjejí sami sebe a nevinné. Ti jsou označováni za fundamentalisty. Byli rádi, že muslimské ženy se šátky mají otevřenou mysl, jsou radostné, tančí a zpívají, sportují a radují se ze života. ... Po třech týdnech intelektuálních rozprav jsme se vrátili domů naplněni novým duchem a nadšením, které sdílíme s ostatními o tom, co jsme se během těchto tří týdnů v Letní škole naučili.“⁶³

Aby mohlo k tomuto setkání dojít, bylo třeba mnoho příprav a jednání. Důležitá příprava, která k tomu vedla, bylo setkání akademiků ve sdružení nazývané „Vienna International Christian-Islamic Round Table“ neboli VICIROTa, které vedl profesor a ředitel fakulty St. Gabriel Dr. Andreas Bsteh. Tento „Vídeňský mezinárodní křesťansko-islámský kulatý stůl“ se začal scházet již v sedmdesátých letech. Jeho patnáct členů z různých států světa na svém setkání 24. října 2008 vydalo důležitý dokument nazvaný „*Manifesto*“, který se zabývá podmínkami k dosažení světového míru. Jeho posláním je podpořit světový mír na základech spravedlnosti a dohody. Tento dokument, který byl vytvářen během doby třiceti let, se snaží přispět k řadě dalších dokumentů a iniciativ, které se touto snahou zabývají. Důležitou podstatou bylo to, že jeho účastníci byli věřící v Boha. V Bohu viděli univerzální význam lidské existence.

Určitě bude zajímavé seznámit se s body, které křesťané a muslimové společně předkládají k tomu, aby se ve světě vytvořila možnost k dosažení míru a harmonie. Zde je 10 bodů, které tento „*Manifesto*“ obsahuje. První slova vždy vyjadřují zásadu že: nemůže být mír bez....

1. Nemůže být mír bez spravedlnosti a spravedlnost bez míru.
2. Nemůže být mír ve světě, kde přetrvává sociální nespravedlnost, chudoba a hlad.
3. Nemůže být mír bez rozhodného odmítnutí násilí, hlavně násilí ve jménu náboženství a rezolutních kroků vykořenit tuto špatnost.
4. Nemůže být mír bez uznání zděděné rovnoprávné důstojnosti všech členů lidské rodiny, a bez právního systému, který zaručí a monitoruje dodržování lidských práv.
5. Nemůže být mír bez sociální struktury, která zaručuje svobodu myšlenek, svědomí a náboženství.
6. Nemůže být mír bez rozvíjení společné zodpovědnosti, založené na dialogu v pohledu na zásadní problémy lidstva na cestě do budoucnosti.

⁶³ VICISU 08, 2008, str. 23

7. Nemůže být mír bez připravenosti pro mírové vyřešení konfliktu, smíření a předcházení konfliktu.
8. Nemůže být mír bez rovnoprávného přístupu ke vzdělání, založenému na lidských a náboženských hodnotách.
9. Nemůže být mír, jestliže se ženy nemohou dělit o zodpovědnost ve všech sférách života, na základě rovnosti a partnerství.
10. Nemůže být mír bez řádného uznání práv menšiny a bez uvažování nad zájmy budoucích generací.⁶⁴

Ke každému bodu tohoto Manifestu je několik stránek vysvětlení a komentářů jak tento návrh může sloužit k dalším diskuzím a případným rozšířením požadavků pro harmoničtější svět. Práce několika desítek let tímto Manifestem Vídeňského mezinárodního křesťansko-islámského kulatého stolu vede k hlubokému zamyšlení, zda jsme ochotni jeho vyzvání následovat jak na úrovni sociální, právní tak také náboženské. Možná právě tato spolupráce křesťanů a muslimů, která přichází s návrhem jak uskutečňovat mír, by mohla být základem k dalšímu rozvíjení této myšlenky i pro jiná náboženství a hnutí, která ve světě existují.

4.3 Evangelické církve A.B. a H.B.

Biskup Dr. Michael Buenker je představeným Evangelické církve A. B. v Rakousku a také předseda vysoké konzistoře evangelického kostela A.B. a H.B. Při setkání s ním ve Vídni v ústředí evangelické církve v Severin-Schreibergasse jsem se ptal na spolupráci s islámskými skupinami ve Vídni a v Rakousku. Jeho odpověď byla zcela jasná. Evangelický sbor má velmi dobré kontakty k muslimské náboženské obci. Již několik let se schází s představiteli muslimských organizací. V některých otázkách je silná solidarita mezi evangelíky, katolíky a muslimy.

Poukázal na výzvu třetí evropské ekumenické konference, která se konala v roce 2007 v Rumunsku. Tato konference doporučila přítomným představitelům církví se řídit následujícím provoláním: „Doporučujeme, aby naše si církve uvědomily, že křesťanští emigranti jsou nejen příjemci církevní pomoci, ale mohou také hrát plnou a aktivní roli v životě církve a společnosti. Církve by měly zlepšit svou duchovenskou práci pro migranty,

⁶⁴ VICIRoTa Manifesto, Vienna International Christian-Islamic round Table, October 2008, str. 5, 24

pro ty co žádají o azyl a utečence, a také žádat práva pro etnické menšiny v Evropě, hlavně pro Romy.“⁶⁵

Biskup Buenker také poukázal na skutečnost, že v přítomné době, tedy v roce 2013, je v Rakousku přes tři sta tisíc evangelíků, oproti tomu je přes půl milionů muslimů. Po balkánské válce a po rozpadu Jugoslávie emigrovalo do Rakouska také větší množství pravoslavných Srbů.

Dalším, s kým jsem měl v ústředí Evangelické církve možnost se setkat, byl profesor Dr. Karl Schiefermair, se kterým se osobně znám již delší dobu. Ohledně mezináboženských kontaktů poukázal na setkání představitelů křesťanů a muslimů na „Modlitbě za mír“. Toto setkání se uskutečnilo v roce 2011 ve městě Kremži. Také poukázal na spolupráci pedagogů jak evangelických, tak katolických a muslimských. Ve Vídni je také „Islamische Fachschule, která připravuje odborně své muslimské studenty na jejich budoucí zaměstnání. Navštěvují jí chlapci a děvčata do patnácti let věku. Podle jeho zkušeností se setkání mezi křesťany a muslimy z větší části uskutečňují mezi představiteli obou náboženských skupin. Avšak v poslední době dochází stále častěji k aktivitám mezi církevními obcemi jak katolickými, evangelickými a muslimskými.

Setkání s oběma představiteli evangelické církve A. B. bylo velmi užitečné. Na doporučení biskupa Thomase Hennefelda z církve H. B., jsem se setkal s duchovním H. B., který se mnoho let zabývá kontakty k muslimským obcím. Farář Johannes Wittich má svůj kostel na Keplerplatz. Známe se již od roku 2010, kdy jsem jako pastor působil ve Vienna Community Church. Jedna z činností faráře Witticha spočívá ve spolupráci s mezinárodními křesťanskými obcemi, které ve Vídni existují a kdy jedna z nich byla taky Vienna Community Church. Mimo africké sbory má také mnohaletý styk s muslimskými obcemi. Tímto úkolem je pověřen protestantskými církvemi A. B. a H. B. od roku 1990.

Farář Wittich zdůraznil, že desátý okres je tradičně zázemím imigrantů. V době monarchie byl znám jako „český okres“. V posledních dvaceti letech se sem stěhují převážně lidé z bývalé Jugoslávie a také z Turecka. Tím se stalo, že se zvýšil počet muslimů oproti křesťanům. Vzhledem k tomu, že pravicová strana FPÖ začala ve svých politických setkáních zdůrazňovat nepřátelský přístup proti přistěhovalcům, začal magistrát desátého okresu rozvíjet aktivity vedoucí k dialogu.

⁶⁵ Pickart H., Pickart, L., *The Vienna Community Church*, Eigentümer, Herausgeber und Verleger 2008, str. 102

Johannes Wittich má ve svém desátém okrsku na 15 muslimských obcí. Jsou oficiálně označeny jako sociální a kulturní centra. V některých probíhají různé aktivity od vyučování, přes hlídání dětí a také různá sportovní utkání. Každým rokem je pořádán „Den otevřených dveří“, kdy se členové protestantských sborů a muslimských obcí vzájemně navštěvují. Také dochází k setkáním mezi ženami muslimských a křesťanských sborů. Johannes také zdůraznil, že město Vídeň má speciální oddělení na radnici pro integraci nazvané MA 17 (*Magistratsabteilung 17*). Důvodem je, aby se přicházející muslimové měli možnost rychleji a lehčeji integrovat do nového prostředí. Sám je částí těchto programů a také setkávání na radnici při jejich plánování. Sem také patří setkání s představiteli muslimských organizací. Jedno z velmi důležitých setkání bylo nedávné pozvání na vídeňskou radnici státním sekretářem Sebastianem Kurzem. Zde se ve slavnostním sále setkali zástupci různých náboženských skupin. Při tomto setkání se ukázalo, že náboženství nemusí rozdělovat, spíše naopak sbližovat. Farář Wittich věří, že dialog mezi skupinami různých vyznání bude v budoucnu ještě silnější a bude pokračovat v přátelské atmosféře.

4.4 Křesťanské iniciativy vůči muslimům

K debatám o integraci v Rakousku docházelo již dříve na nejvyšší úrovni mezi bývalým premiérem Bruno Kreiským a kardinálem Königem. Zde je třeba vidět kladný přístup ze strany státu, který finančně podporuje učitele náboženství, ať jsou z jakékoliv církve. V Rakousku je devatenáct státem registrovaných církví a náboženských společností. Spolupráce s různými denominacemi je velmi důležitá, protože pomáhá jejich členům cítit, že jsou akceptováni ve společnosti a také že mají své legální zázemí.

Avšak nejen protestantská církev má dialog s muslimskými obcemi. Také katolická církev vyvíjí velmi silnou aktivitu společné spolupráce. Někdy se představitelé katolické, protestantské a muslimské obce společně setkávají za účelem lepšího poznání jak po stránce teologické tak také kulturní. Zde je jeden z důležitých příkladů, jak je vytvářen dialog mezi věřícími různých náboženství. Podobných příkladů mezináboženských setkání se uskutečňuje v přítomné době stále více. Jednou z nich je aktivita katolického faráře Martina Rupprechta.

Martin Rupprecht je farářem velkého kostela na Vogelweidplatz. Jeho povinnosti faráře jsou však rozšířeny o speciální aktivitu. Farář Rupprecht je představitelem arcidiecéze ve Vídni pro hnutí „Kontakt pro křesťansko-muslimské setkávání“ neboli „*Kontaktstelle für christlich-islamische Begegnung*“, které sám v roce 2006 založil. Také studoval rok v Turecku, aby získal více znalostí o islámu. Jeho aktivitou je integrace, neboli poznávání a

sblížení se s muslimskými obcemi a jejich členy. To také někdy znamená zcela praktickou pomoc rodinám, které se na něj obracejí. Toto sblížení probíhá nejen na úrovni představitelů, ale farář Rupprecht se snaží, aby probíhalo na všech úrovních, tedy s běžnými členy obcí. Jeho účast na nejrůznějších setkáních je velmi široká, včetně proslovů na fórech a kongresech.

Podle faráře Rupprechta důležitým krokem v dialogu s jinými náboženstvími byl druhý Vatikánský koncil, který doporučil tento mezináboženský dialog. Papež Jan Pavel II podpořil tuto iniciativu nejen návštěvou synagogy, ale také dvěma setkáními v Assisi. Zde v roce 1986 Jan Pavel II. společně s pozvanými představiteli hlavních světových náboženství vyzval ke společné modlitbě za mír. To byl velmi důležitý krok na další cestě k dialogu s ostatními věřícími a také samozřejmě k setkávání s představiteli a věřícími islámu. Druhé setkání následovalo v roce 2002, tedy po tragických událostech z 11. září 2001. Bylo to setkání spojené s modlitbami za světový mír. Velmi důležitým krokem bylo to, že v roce 2009 vyšla kniha *„Die offiziellen Dokumenten der Katholischen Kirche zum Dialog mit dem Islam“*, (Oficiální dokumenty katolické církve k dialogu s islámem).

V letech 2006 a 2008 se vídeňský kardinál Schönborn setkal s představiteli islámských organizací. Také navštívil konání křesťansko-islámské letní univerzity v roce 2008. Jedno z nejnovějších setkání bylo dvoudenní listopadové sympozium v roce 2012. Toho se zúčastnili turečtí a rakouští představitelé parlamentu. Farář Rupprecht měl na tomto sympoziu referát ohledně kontaktů mezi katolickou církví a muslimskými obcemi. Padesát zúčastněných také navštívilo katolický kostel *Christkönig*, kde byli informováni o velmi živých kontaktech hnutí, které se stará o setkávání křesťanů a muslimů.

Farář Martin Rupprecht poukázal i na velmi důležité setkání, které se uskutečnilo pod záštitou hnutí *„Kontaktstelle für christlich-islamische Begegnung“* v arcidiecézi Vídeň v roce 2012, které sám připravil. Šlo o setkání dvaceti muslimských žen, které jsou duchovními správci, a dvaceti katolických řádových sester. Tato iniciativa se nazývala *„Treffen muslimischen Seelsorgerinnen und Ordernsschwestern“*, neboli „Setkání muslimských duchovních správkyně a řádových sester“. Bylo to poprvé, kdy se tyto dvě skupiny setkaly. Místem setkání byl klášter katolických *„Steyler Missionsschwestern“* v Alxingergasse ve Vídni.

Cílem dialogu bylo získání informací o těchto dvou náboženských tradicích a také o práci žen, kdy muži mají v těchto náboženstvích dominantní pozici. Diskutovány byly také zcela

běžné věci ze života muslimských a křesťanských žen. Pro některé bylo překvapením, že v islámu existují ženy, které vykonávají funkci duchovních správců – Seelsorgerin. Také byla diskuze ohledně zkráceného pohledu na islám, který bohužel existuje v západním světě. Muslimské ženy poukazovaly, že podle Koránu jsou si žena a muž zcela rovni. Velmi zajímavá byla reakce některých řádových sester po zhlédnutí filmu o Muhammadovi, který se zabýval historickými fakty, životem proroka a mnoha citacemi z Koránu. Vyjádřily se v tom smyslu, jak blízká jsou si obě náboženství. „Sehr interesant, wie aehnlich sich unsere Religionen sind“, hört man viele Ordernsfrauen danach sagen.“⁶⁶

Před obědem se obě skupiny žen pomodlily a dokonce v kapli společně recitovaly Žalm. Během oběda docházelo k neformálním osobním setkáním, rozhovorům a vzájemnému poznávání. Velký zájem muslimských žen vzbudila prohlídka kláštera a také vyprávění o denním životě řádových sester. Na závěr došlo k dohodě o dalších vzájemných návštěvách. Ty se mají uskutečnit opět v klášteře, a také v prostorách muslimské obce.

Iniciátorkou těchto setkání byla sestra Felixine Kofler. Ve své kanceláři měla několik obrázků z charitativní činnosti kláštera, která je také rozšířena o starost o nové emigranty a bezdomovce. Náš rozhovor začal informací o historii řádu katolických sester Styler Missionsschwestern. Tento řád existuje již 125 let a jeho činnost lze nalézt jak v Africe, tak také v Jižní Americe, samozřejmě včetně Rakouska.

Upozornila, že podnětem k setkání s muslimskými duchovními správkyněmi byla charitativní práce. Charitu v muslimských obcích podporuje a řídí imám obce. Jde hlavně o pomoc muslimských sousedů. Na druhé straně Styler sestry nabízí charitativní akce komukoliv, kdo je v nouzi přímo v kanceláři kláštera. Charita byla hlavním důvodem pro setkání Styler sester a muslimských správkyně. Šlo o to zjistit, jak by mohly společně tuto charitu vykonávat. Vytvořili společně charitativní projekt *Leo* a později také „Vonící zahrada“ (*Kreuter garten*). A tak autobusy charity jezdily za těmi, co potřebovali pomoc, a také za bezdomovci.

Sestra Koflerová upozornila na velmi hezký pořad, který byl o tomto setkání vysílán v televizi. Rakouská televize ORF v programu „*Orientierung*“ uvedla na začátku roku 2013 program o tom, jak se misionářské sestry Styler sešly s muslimskými duchovními správkyněmi. Celý program byl živě o tomto setkání natáčen. Název programu byl „Šátek se

⁶⁶ MARSCHALEK, M., *Kontaktstelle für christlich-islamische Begegnung*, religion, ORF.at, www.pfarre-nfh.at, str. 3

setkal se šátkem“ neboli (*Kopftuch begegnet Kopftuch*). Diváci tak mohli vidět, jak vypadá mezináboženský dialog v praxi. Vysílání bylo velmi pozitivně přijato a páter August Ipavec, který také skládá profesionálně hudbu, se nabídl, že složí hudbu, která by vyjadřovala hudebně toto setkání v tureckých a rakouských melodiích.

Sestra Kofler závěrem upozornila na to, že nutnost pro náboženskou toleranci je v dnešní době již nevyhnutelná. Jako příklad uvedla, že na nově stavěném hlavním nádraží ve Vídni u Südtirolerplatz, bude jedna budova věnována jako modlitebna pro všechny věřící, ať jsou to ti, co přicestovali vlakem, nebo kdokoliv jiný. Takovýto přístup je nutností pro budoucnost celého lidstva, abychom si uvědomovali, že je třeba žít v přátelství mezi sebou a vytvářet takss mír pro všechny.

Setkání věřících různých náboženství a denominací je v dnešní době stále více a více. Katolický farář Martin Rupprecht zdůraznil, že v přítomné době dochází stále častěji k setkáním mezi katolickými představiteli a věřícími muslimy na všech úrovních. V roce 2011 došlo k setkání duchovních a muslimských imámů, které společně připravili farář Rupprecht s presidentem ATIB – islámské turecké unie Seyfi Bozkusem. Tohoto setkání se zúčastnilo přes 60 duchovních. Jako možnost být průběžně o těchto aktivitách informován poukázal farář Rupprecht na dvě webové stránky: www.christian-islamic-encounter.at a druhá stránka: www.erzdioezese-wien.at.

Další ze zajímavých příkladů je oslava narozenin proroka Muhammada. Wiener Zeitung z 24. dubna 2012 v sekci integrace mu věnoval celou stránku včetně fotografie presidenta Islámské obce v Rakousku, jímž je Dr. Fuat Sanac. Ten stál společně s velvyslankyní Turecka paní Ayse Sezgin na podiu.

Tato tradice ročních setkání oslav Muhammadových narozenin začala již v roce 2006. Přestože hala byla zcela přeplněná, mnoho dalších účastníků přicházelo. President Dr. Fuat Sanac ve své řeči zdůraznil, že nejde jenom o oslavu narozenin proroka, ale hlavně o to následovat jeho příkladu v každodenním životě. Je třeba se zaměřit na jednotu a bratrství všech muslimů. Celé setkání bylo zakončeno symbolickým držením červené růže, která byla oblíbenou květinou proroka Muhammada.⁶⁷

⁶⁷ WIENER ZEITUNG, 24. 4. 2012, str. 18

4.5 Ekumenická spolupráce ve čtvrti Ottakring

Dalším velmi důležitým příkladem mezináboženského dialogu je již pětiletá iniciativa katolického děkanátu ve vídeňské čtvrti Ottakring. Tento děkanát obsahuje sedm far, které obstarává jeden duchovní samozřejmě s velkou pomocí farníků. Zajímavostí možná bude, že tato část Vídně byla při druhém obléhání v roce 1683 Turky obsazena. Dnešní Ottakring má na sto tisíc obyvatel kdy skoro polovina jsou emigranti, ze kterých asi jednu pětinu tvoří stále rostoucí skupina muslimů.

Z pověření kardinála Schönborna byla v roce 2003 snaha oslovit část přistěhovalců do Ottakringu. Základem byla výzva druhého Vatikánského koncilu z roku 1965 respektovat víru druhých. Vzhledem k tomu, že Bůh je původce všeho, jsme povoláni být sobě bratry. Tímto tak pomůžeme vytvářet svět přátelské spolupráce. Papež Benedikt XVI. ve svém proslovu k delegaci katolicko-muslimského fóra v roce 2008 ve Vatikánu řekl, že je důležité si vzájemně ukázat úctu a solidaritu, protože jsme částí jedné rodiny, kterou Bůh přivedl dohromady. Zde také Benedikt XVI. zdůraznil důležitost vytvoření mostu mezi katolíky a muslimy, aby vzájemně docházelo k lepšímu pochopení a tím tak předejít nedorozuměním a nepravdivým pověrám. Tím tak vytvoříme lidskou rodinu, kde vládne mír a harmonie.

Na základě tohoto přístupu byl v roce 2004 zaslán muslimské obci v Ottakringu pozdrav a přání všeho nejlepšího, který zaslal katolický prelát Friedrich Guttenbrunner. Šlo o islámský svátek obětí, neboli *Opferfest*. Je to islámský Velký svátek, turecky nazývaný Korban Bayrami. Připomíná oběť Abraháma/Ibráhíma. Vzhledem k tomu, že šlo o úplně první kontakt mezi touto katolickou obcí a muslimskou modlitebnou, bude jeho citace jistě zajímavá.

„Römisch-Katholische Kirche Ottakring, Johannes-Krawarik-Gasse 1, 1160 Wien. Wien am 29. Jänner 2004. Sehr geehrte Muslime und Musliminnen in Ottakring! Als Vorsteher der römisch-katholischen Kirche des 16. Bezirks darf ich Ihnen unsere herzliche Grüße zum bevorstehenden islamischen Opferfest (*Íd Al-Adha/Kurban Bayrami*) übermitteln. Die Erinnerung an Abraham teilen Juden, Christen und Muslime – somit jene drei Religionen, die den einen und einzigen Gott bezeugen. Abrahams tiefes Vertrauen auf diesen barmherzigen Gott soll uns immer ein Beispiel des Glaubens bleiben. Ebenso ist der Opferfestaspekt des Teilens mit den Armen ein wichtiger Baustein für eine solidarische und soziale Gesellschaft.

Mit hochachtungsvollem Gruss und herzlichen Glückwünschen, Prälat Friedrich Guttenbrunner.“⁶⁸Římsko-katolický kostel v Ottakring, Vídeň 29. ledna 2004.

Vážení muslimové a muslimky v Ottakringu. Jako představený římsko-katolického kostela v 16. okrese si dovoluji Vám předat naše srdečné pozdravy k nadcházející oslavě svátku obětí. O vzpomínku na Abraháma se dělí židé, křesťané a muslimové, tato tři náboženství, která svědčí o jednom a jediném Bohu. Abrahamova hluboká víra v milosrdného Boha by měla pro nás vždy zůstat příkladem víry. Tak také část svátku obětí, která je sdílena s chudými je důležitý základní kámen solidárnosti a sociální společnosti. S uctivým pozdravem a srdečným přáním, prelát Friedrich Guttenbrunner.“

S tímto pozdravem se odebral Wolfgang Bartsch, předseda farní rady Neulerchenfeld, do ještě pro něj „neznámé“ mešity v Ottakringu. Tím se tak stalo něco pro mnohé neočekávaného. Po prvním setkání s muslimskou obcí byl pan Bartsch pozván na častá setkání při čaji a začala se tak vytvářet přátelská atmosféra mezi oběma obcemi. Výsledkem bylo, že o Vánocích následovalo telefonické přání k svátkům od muslimské obce. Jak sám píše, ledy byly prolomeny a nastalo období vzájemného setkávání. Tato situace, kterou v té době nikdo nepředpokládal, že je možná, způsobil jeden pozitivní dopis, napsaný v úctě a v přátelství z jedné obce věřících do druhé.

V květnu roku 2004 byl na faře Neulerchenfeld pořádán večer s tématem „Islám – setkání s muslimy v Rakousku“ „*Islam – Begegnung mit Muslimen in Österreich*“. Za katolickou stranu byl pozván farář Martin Rupprecht, který informoval o svých zkušenostech s muslimy. Ředitelka muslimské školy paní Zeynap Elibol odpovídala na otázky na téma ženy v islámu. Zajímavý byl referát Muhammada Lanzla, Rakušana, který konvertoval k islámu. Jeho snaha je přivést do souladu evropskou a islámskou tradici. Mnoho otázek se týkalo krytí hlavy šátkem u muslimských žen, terorismu, víry a dalších témat.

Na oslavu Díkůvzdání Dechant Guttenbrunner pozval faráře a imámy k sobě na večeři k vzájemnému lepšímu poznání. Před jídlem zazněla křesťanská modlitba, po jídle muslimská. Tato setkání pokračovala na podzim programem na téma „světová náboženství“. V roce 2005 došlo k setkání na faře Neulerchenfeld k diskuzi na téma „křesťanský biblický impulz k Abrahámovi“ (*Christlicher Bibelimpuls zu Abraham*). V roce 2006 na faře „Zur Heiligen Familie“ následoval flétnový koncert s klasickým tancem dervišů a se súfijskými texty Rúmiho. Večer byl zakončen večeří připravenou muslimskou obcí. Je zde

⁶⁸ BARTSCH, W., *Den Weg des Dialogs wählen*, Impressum 2009, str. 13

třeba říci, že předcházející obavy některých členů z křesťanské strany z přítomnosti muslimů, byly tímto programem zcela rozptýleny.

Tato mezináboženská spolupráce získala podporu vídeňského magistrátu oddělení 17 pro integraci. Tím tak došlo v září roku 2006 k dalšímu setkání „Náboženské fórum Ottakring“ (*Religionenforum Ottakring*), tentokrát pod záštitou magistrátu. V květnu 2007 byla zorganizovaná skupina pod názvem „Setkání kultur a náboženství“, (*Begegnung der Kulturen und Religionen*). Těchto setkání se zúčastňovalo několik muslimských obcí a farářů z katolických a také protestantských obcí.

Na podnět cesty papeže Benedikta XVI. na poutní místo Mariazell, v roce 2007, pozvala fara Neuottakring na setkání muslimské obce. Téma bylo „Poutí v křesťanství a islámu“ (*Wallfahrt im Christentum und Islam*). Imám albánské obce Mahir Zekiri informoval o pouti do Mekky. Wolfgang Bartsch o poutní cestě na Mariazell. Večer byl zakončen muslimskými náboženskými zpěvy a katolickými mariánskými zpěvy. Tato setkání pokračovala v květnu velkým setkáním v projektu „Setkání kultur a náboženství“ veřejnou pouliční slavností, pro kterou byla zhotovena scéna pro vystoupení dětí. Mládež a děti nejen z křesťanských farností a muslimských obcí, ale také z africké obce spolu vytvářeli hudební program. Také krátká společná divadelní představení obohatila toto setkání kultur a náboženství.

Později v roce 2008 následovala setkání také se židovskou obcí „Tag des Judentums“, „Den židovstva“. Toto setkání bylo uskutečněno na místě bývalé synagogy, která byla v roce 1938, v tak zvané „Křišťálové noci“ fanatickým davem zničena. Mnoho dalších programů následovalo, které probíhaly ve vzájemné spolupráci katolických a muslimských obcí. Také došlo k velmi pozitivnímu setkání dětí z mateřských škol. Závěrem lze souhlasit s tím, jak se vyjádřili mnozí věřící obou náboženství, že nikdo by před pěti lety nepředpokládal, že něco takového je vůbec možné. Jestliže však lidé k sobě přistupují s úctou a snahou naslouchat jeden druhému, potom se naplňuje Boží příkaz, že všichni jsme dětmi Božími.

Velmi zajímavé bylo osobní setkání s Ing. Wolfgangem Bartschem. W. Bartsch je od roku 2003 oficiálním zmocněncem Vídeňské arcidiecéze pro kontakt a spolupráci s muslimy a jinými náboženstvími. V osobním životě je finanční ředitel magistrátu města Vídně. Jeho duchovní působení je většinou v okrese Ottakring, právě kvůli velkému počtu muslimů. W. Bartsch je také zakladatelem křesťanské aktivity „Dialog 16 – modlitební hnutí pro pozitivní mezináboženské vztahy“ (*Dialog 16 – Gebetsbewegung für positiven interreligiösen Umgang*). Toto modlitební hnutí za pozitivní mezináboženské vztahy se schází již šest let.

Jednou měsíčně se schází křesťané v kapli a za pomoci modliteb, čtení Bible, hudby a tiché meditace se snaží o hlubší pochopení a přístup k dialogu s jinými věřícími.

W. Bartsch zdůrazňuje, že základ této myšlenky mezináboženské aktivity dal biskup Krätz při návštěvě Ottakringu. Po kontaktu s muslimskými obcemi vznikl projekt „Náboženské fórum Ottakring.“ V praxi to znamená, že se křesťanští duchovní a představitelé mešit, nebo muslimských kulturních center setkají třikrát do roka, aby plánovali mezináboženské společné aktivity a setkání.

Jako přátelské gesto spolupráce, zřídila vídeňská arcidiecéze z bývalé banky tak zvanou „Studniční pasáž“ (*Brunnen Passage*). V jejích prostorách dochází k různým kulturním integračním pořadům. Tyto programy jsou navštěvovány nejen těmi, ze které kultury jsou pořádány, ale jsou zcela otevřeny veřejnosti. Pořádají se zde koncerty, tanec, výstavy a cokoliv, co souvisí s větším pochopením různých přístupů kultur, které ve Vídni žijí. V Ottakringu je šest katolických far, z čehož čtyři mají polské faráře.

Je třeba pochopit, že Vídeň sestává z více kultur než jenom z křesťanské a muslimské. Proto je třeba se otvírat všem kulturám a náboženstvím a přistupovat k nim se stejným zájmem a taky jim umožňovat prostor pro jejich projevení. Ve Vídni před dvaceti lety bylo 70% katolíků, v dnešní době byl zaznamenán pokles na 45%. Druhá největší náboženská skupina jsou muslimové a potom protestanti. Přímo v okrese Ottakring je 30% křesťanů, nejvíce katolického vyznání, 30% muslimů a 30% ateistů, tedy nevěřících. Avšak i tito nevěřící se zúčastňují mezikulturních programů, ať je pořádá jakákoliv menšinová skupina.

Biskup Krätzl byl zapisovatelem na II. Vatikánském koncilu. To byl také důvod, proč si uvědomil, jak mnoho je třeba vykonat pro mezináboženské kontakty. Práci, kterou začal v roce 2004, se od té doby stále rozvíjí. Výsledkem bylo, že šest mešit a šest katolických kostelů v Ottakringu mají společné modlitební setkání v těchto prostorách. Ať se jedná o muslimy makedonské, albánské, bosenské, nebo turecké. Při těchto setkáních si také sami muslimové vzájemně poznávají. Například mládež z různých náboženství, které jsou v Ottakringu zastoupeny připravuje společně jídlo.

Tato setkání mají velkou podporu jak církve, tak také města Vídně. V mezináboženském kontaktu je také třeba vidět pozitivní sociálně-politický signál. Poukazuje to na hodnotu, kterou právě demokracie přináší a také nabízí. Proto je také třeba v těchto aktivitách pokračovat.

Velmi slavnostní byla oslava „10 let mezináboženského dialogu v Ottakringu“ (*10 Jahre interreligiöse Dialog in Ottakring*), která se uskutečnila 22. ledna 2014 na faře *Neuottakring*. Magister Wolfgang Bartsch připravil výstavu k tomuto výročí, která ukazuje vývoj mezicírkevních vztahů během těchto deseti let. Po jeho zahájení, se ujal slova světitel biskup DDr. Helmut Krätzl. Následovaly společné modlitby od přítomných představitelů různých náboženství a církví.

Ing. Bartsch závěrem zdůraznil „Es gibt keinen Dialog zwischen abstrakten Religionen, sondern nur zwischen konkreten Menschen unterschiedlichen religiösen Hintergrundes.“ Jinými slovy: „Neexistuje dialog mezi abstraktními náboženstvími, nýbrž jen mezi konkrétními lidmi různých náboženských učení.“

Ve spojení s okresem Ottakring je třeba uvést jednu zcela novou a důležitou skutečnost. Farář Martin Rupprecht, který byl jmenován jako zmocněnec ve styku s muslimy kardinálem Schönbornem, měl svůj kostel na Vogelweidplatz v patnáctém okrese. Byl jsem jím pozván na jeho uvedení do funkce, které prováděl zmocněnec kardinála Schönborna, původem z Maďarska. Při obřadu byli přítomni zástupci všech protestantských církví v okrese a také pravoslavný kněz. Jako zvláštnost je třeba zdůraznit, že i muslimští představitelé, kteří přijeli na obřad z Istanbulu, kde farář Rupprecht studoval, byli tomuto uvedení přítomni, včetně muslimských rodin z okresu.

4.6 Integrovaná politika Magistrátu města Vídně

Jak již bylo řečeno, Magistrát města Vídně má velký zájem být částí a připravovat co nejvíce možností integrace emigrantských skupin. Podle statistiky z roku 2009 přišlo do Vídně přes 73 tisíc lidí ze Srbska a Černé Hory, 40 tisíc lidí z Turecka, skoro 30 tisíc z Německa, přes 25 tisíc lidí z Polska a přes 17 tisíc z Bosny a Hercegoviny. V samotné Vídni žije přes 20% cizinců, a v celém Rakousku přes 10%. To je důvod, proč Vídeňský magistrát dává takový důraz na to, aby přistěhovalci se co nejdříve stali částí života města. Město za pomoci svých různých programů nabízí velkou pomoc při hledání zaměstnání, vzdělávání, studiu německého jazyka, žádosti o sociální podpory, seznamování se zákony, které mohou nově přicházejícím pomoci nejen v začátcích, ale také později v jejich profesní kariéře.

Jeden ze zajímavých přístupů je brožurka vydaná sociální a zdravotnickou službou pro emigranty a muslimy. Brožurka je z velké části určena přímo ženám „*Sozial-und Gesundheitsdienst für Migrantinnen und Musliminnen*“. Text skoro 40 stránkové brožurky je určen nejen pacientům k seznámení se ohledně lékařských přístupů v Rakousku, ale také pro

lékaře, aby se seznámili s tradicemi a i náboženskými zvyky svých pacientů. Za účelem, aby došlo k co nejrychlejší a přitom nenásilné integraci na různých úrovních, bylo zřízeno magistrátní integrační oddělení číslo 17. Více informací o integraci v Rakousku najdeme na: www.integration.wien.at.

Dr. Almir Ibrič je jeden z pracovníků oddělení 17. Sešel jsem se s ním v jeho kanceláři na vídeňském magistrátu již po druhé. V roce 2014 má vyjít jeho kniha o islámu s názvem „*Von Mekka nach Wien – Spuren und Alltag religiöser Begegnungen*“. Dr. Ibrič mluvil o důležitosti mezináboženského dialogu, ať se jedná o muslimy, křesťany, ale také buddhisty, nebo židy. Tato setkání jsou organizována několikrát ročně. Podle statistik z roku 2012 žije ve Vídni na dvě stě tisíc muslimů, z nichž je na 40.000 nábožensky aktivních. Tito se setkávají v přibližně 100 obcích po celé Vídni. V celém Rakousku žije přibližně půl milionu muslimů.

Podle Dr. Ibriče je v dnešní době stále více diskutována otázka úlohy žen v islámu, jak o tom můžeme často číst v médiích. Podle učení Koránu je úplná rovnost mezi mužem a ženou. Korán také učí, že je jenom jeden Bůh, ke kterému Korán ukazuje cestu. V dnešní době materialismu sílí zároveň snaha lidí hledat duchovní hodnoty. Hnutí súfijů, islámských mystiků, svým duchovním učením nabízí duchovní moudrost, kterou v dnešní době je třeba následovat. Právě v duchovním přístupu nacházíme Boha nejvíce.

Velký důraz, říká Dr. Ibrič, je dáván na křesťansko-muslimskou iniciativu mládeže. Vídeňské okresy mají někdy svou vlastní iniciativu spolupráce. Jde o modlitební setkání a meditace. Podpora magistrátu je v těchto záležitostech dost velká. Jde o to, aby nově příchozí do hlavního města Vídně se co nejdříve integrovali a mohli se tak stát částí jeho života. Dr. Ibrič dodává, že čím dříve k integraci dojde, tím spokojenější a produktivnější bude budoucnost přistěhovalců a také přínos celé rakouské společnosti. Sám je srbský muslim a dokonce přišel do emigrace v Rakousku jako uprchlík během bombardování Srbska. Dnes je znám jako odborník na integrační záležitosti muslimů, kterými se zabývá již mnoho let a vytváří pro ně nové programy.

Poukázal jak na nové zákony, které se týkají emigrantů a samozřejmě muslimů, tak na nové programy oddělení magistrátu MA 17. Před několika lety byla většina emigrantů Turci a Jugoslávci. Dnes je situace jiná, protože jsou to většinou lidé z bývalých zemí východního bloku, mezi nimiž je také hodně muslimů.

Většinou v průměru žádá ročně dvanáct tisíc lidí o vízum do Rakouska. Ti, kteří přichází ze zemí EU, nemusí o vízum žádat. Z těch co žádají, dostane povolení okolo dvou tisíc lidí. Nyní

se zpřísnily zákony natolik, že o vízum mohou žádat jenom ty osoby, které mají před vstupem do Rakouska 300 hodin výuky německého jazyka. Tato podmínka může být hlavně v asijských a afrických zemích velkým problémem. Jestliže žadatel vízum obdrží a zůstane-li v Rakousku deset let, může žádat o rakouskou příslušnost, ke které však musí mít 600 hodin výuky německého jazyka a zkoušku z dějin Rakouska. To samo o sobě říká, jak malé množství emigrantů Rakousko v poslední době přijímá. Jiná otázka je s politickými utečenci, kteří procházejí jinou procedurou.

Dr. Ibrič vysvětluje, že čím dále tím více je zaměření magistrátu na to, aby docházelo k co největší integraci. Aby tak nebyla vytvářena ghetta přistěhovalců, ve kterých by žili sami pro sebe a používali jenom svůj rodný jazyk, bez znalosti němčiny. Proto magistrát vyvinul zcela nový program zvaný „Svět je ve Vídni doma“ neboli (*Die Welt ist in Wien zu hause*). Program spočívá v tom, že sami zaměstnanci magistrátu za určitou dobu navštěvují kostely, mešity, synagogy a chrámy jiných náboženství a setkávají se s jejich věřícími. Také navštěvují jejich náboženské svátky a oslavy v jejich kultuře. To pomáhá k seznamování zaměstnanců magistrátu s těmi, se kterými budou potom jednat, když je navštíví na úřadě v jakékoliv záležitosti. Toto je důležitá příprava samotného magistrátu na pochopení jiných kultur a zvyků a ve snaze jim vycházet vstříc a pomoci radou.

Dalším důležitým, ale již zavedeným programem je tak zvaný „Vídeň tě potřebuje“ neboli (*Wien braucht Dich*). Jde o program státní policie. Ti nabízejí těm emigrantům, kteří mají rakouskou příslušnost možnost uplatnění, pro jejich znalost jazyka a zvyků jiné kultury ze které zde emigranti žijí. Výcvik trvá 2 roky a je od začátku placen. Tito policisté potom navštěvují islámská kulturní centra, neboli mešity a tam seznamují věřící se svou prací a mimo to také s tím, co se od emigrantů očekává, aby jejich život byl v Rakousku usnadněn a bez problémů. Možná není bez zajímavosti, že ve své brožůrce MA 17 uvádí, že jejich úředníci mluví: německy, anglicky, srbsky, bosensky, chorvatsky, turecky, kurdsy, polsky a arménsky. Zajímavé je, že čeština není uvedena.

Dalším velmi důležitým programem, jak říká Dr. Ibrič, je „Měřit integraci a zjistit rozdíly“, neboli (*Integration Messen Diversität Gestalten*). Jde o velmi důležitý projekt, na který čekají každé 2 roky jak politické strany, tak všechna média. Otázky jsou emigrantům rozesílány a potom jejich odpovědi vyhodnoceny.

Z těchto hodnocení rozeslaných Rakouským státem se v roce 2012 zjistilo, že ve Vídni 70% dětí, které navštěvují základní školu, jsou děti emigrantů. Tyto děti se většinou zde již

narodily. To je velmi důležité poznání toho, že zde roste nový potenciál vzdělaných muslimů, kteří budou mluvit dobrou němčinou. Do veřejných základních škol chodí přes 7% muslimských žáků, z 1,2 milionů všech žáků v Rakousku. Na druhé straně podle nejnovějšího průzkumu 67 % muslimů mají základní vzdělání, a jenom něco přes 7% muslimů má vysokoškolské vzdělání. Na vzdělávací programy věnovalo Rakousko přes 8 milionů Euro. Velký počet až přes 50.000 muslimských žáků chodí na náboženskou výuku. V roce 2009 průzkum zjistil, že přes 20% přistěhovalců ovládá špatně němčinu. Situace není lepší ani ve druhé nebo třetí generaci. Tato skutečnost zaskočila i mnohé politiky a pracovníky pro integraci.

Na druhé straně zajímavá je ta skutečnost, že dříve se mluvilo v mešitách a kulturních centrech různými jazyky přistěhovalců. Po novém průzkumu se ukazuje, že nová generace věřících žádá kázání v němčině, které mnohdy lépe rozumí. Politika města Vídně je taková, aby se vytvářely možnosti zaměstnání právě pro novou generaci emigrantů. To také posiluje výstavbu sociálních domů, kde je nájem levnější, ale do kterých se také stěhuje rakouská střední vrstva, aby tak docházelo k promíšenosti emigrantů s Rakušany. Tím pádem nebudou vznikat emigrantské nebo náboženské enklávy, které by byly uzavřeny jenom pro sebe.

Zcela konkrétní příklad je ta skutečnost, že 44% těch, kteří žijí ve Vídni, mají migrantské kořeny. Tedy, že se narodili v cizině, nebo mají cizí státní příslušnost, anebo mají jednoho z rodičů, který se narodil mimo Rakousko. Z toho vidíme, že 56% dětí se narodí jenom rakouským rodičům. Dalším důležitým statistickým poznatkem je to, že 17% lidí žijících ve Vídni mají cizí státní příslušnost a narodili se mimo Rakousko. Těch, kteří mají jinou příslušnost, ale narodili se již v Rakousku, je 13%. Tito jsou většinou mladší 15 let. Pro tuto skupinu je důležité, aby navštěvovali mateřskou školu, aby se tak lépe integrovali a také se rychle naučili německý jazyk.

Mateřské školy jsou finančně podporovány státem. Těch, kteří mají rakouskou příslušnost, ale narodili se mimo území Rakouska, je 11%. Univerzitní vzdělání dosahuje přes 20% druhé generace emigrantů. Také statisticky zajímavé je, že těm, kterým je přes 65 let a mají emigrantské kořeny je skoro 20% a jejich počet bude během příštích let přibývat. Také důležitou pozitivní skutečností je to, že v dnešní době přichází do Rakouska emigranti, kteří jsou mnohem lépe vzdělaní, než tomu bylo před 30 lety, jak uvádí poslední průzkumy.

Tyto dvouleté průzkumy prováděné státem, kdy uvedený průzkum je z roku 2012, jak bylo již uvedeno, také mění přístup politických stran a jejich rozhodování. Uvědomují si, že musí

na tato zjištění reagovat, aby byl v budoucnosti zajištěn sociální klid a mír mezi různými kulturami a náboženstvími, které v Rakousku společně žijí. Závěrem Dr. Almir Ibrič uvedl, že touto integrační politickou tak nebude docházet k nepokojům obyvatelstva, spíše naopak. Bude postupně docházet k jejímu propojení a vzájemné spolupráci.

Ing. Stefan Almer je dalším zaměstnancem magistrátu, který se zabývá integrací. Jeho kancelář se nachází na Keplerplatz, tedy dá se říci uprostřed velmi silné menšinové, převážně turecké komunity. Právě zde se nachází dosti velké množství muslimských tak zvaných sociálních a kulturních center. Takové pojmenování se vyhýbá slovu mešita. Tato centra je někdy těžko na první pohled rozeznat anebo dokonce i najít. Někdy jsou označena jasným a viditelným nápisem, jindy toto centrum označuje jen malá cedulka.

Ing. Stefan Almer v rozhovoru zdůraznil jednu důležitou věc. Magistrát se rozhodně snaží o to, aby přistěhovalci neztratili svou identitu. Jejich mateřská řeč a tradice jsou podporovány a vítány. Tento přístup psychologicky urychluje jejich začlenění do společnosti, protože cítí, že na ně není vyvíjen tlak, aby se své identity vzdali. Podle Ing. Almera jsou dnešní vztahy k muslimům mnohem hlubší a přátelštější, než tomu bylo před několika lety. Nová generace dětí chodí do školy společně s místními dětmi, takže některé dřívější bariéry mizí. Dnešní spolupráce a zájem o společnou aktivitu spíše přichází ze „zdola“, tedy od menšin samotných, než aby jim byla nabízena oficiálními místy.

Jeden důležitý příklad právě přítomné integrace je několik aktivit, které magistrát svým oddělením 17 nabízí. Je zde týdenní program „*Wiener Integrationswoche – 2-12 Mai 2013*“, který připravil různá setkání k tomuto tématu. Je to již třetí setkání tohoto druhu. Letáček na toto setkání je psán v pěti řečech: německy, bosensky, chorvatsky, srbsky a turecky. Dále je zde slavnost „*Interreligiöses Fest*“, který po celé sobotní odpoledne nabízí na čtyřech různých místech okresu velmi atraktivní program. Zajímavé je, že program bude uskutečněn jak v muslimských centrech, tak také v evangelickém a katolickém kostele. Spojovat je bude autobusové spojení určené jen pro tento účel, aby tak bylo možno navštívit všechny aktivity. Nabídka programu je veliká. Od malování pro děti, učení kaligrafie, informace k Islamgesetz, hry z různých etnických kultur, zpívání písní, vyprávění pohádek, dervišské tance a samozřejmě tradiční etnické jídlo na všech místech.

Další aktivita, která proběhla v květnu 2013, vyšla zcela od mládeže přítomných etnik včetně křesťanské. Na faře Rodaun ve 23 okrese se konal „Mezináboženský fotbalový turnaj“,

„*Interreligiöses Fussballturnier – 14-18 Uhr*“. Turnaj byl podporován několika dalšími organizacemi.

Stefan Almer zdůraznil tu skutečnost, že právě nová generace má při těchto aktivitách důležitou pozitivní roli. Mladí lidé, kteří se setkávají ve školách a při jiných aktivitách nestaví mezi sebou bariéry a nedogmatizují tradice tak silně, jako dřívější generace. Integrace zde přichází zcela přirozeně. Také ta skutečnost, že přes 800 učitelů učí ve školách turečtinu je viděna velmi pozitivně. Velmi zajímavá a nová je aktivita žen. Ženy z různých denominací a kultur se spojily a vytvořily jakousi mezinárodní zahradu. Je to nádherná ukázka spolupráce, kterou může každý obdivovat na veřejnosti. Takové aktivity vedou k vzájemnému přátelskému přístupu a mění kladně vztahy mezi lidmi.

Ing. Almer také poukázal na skutečnost zpřísnění nových zákonů ohledně migrace. Výjimkou je Turecko, se kterým má Rakousko zvláštní dohodu, takže je pro jejich občany lehčí do Rakouska přicestovat. Avšak i tak, musí migrant před příchodem složit zkoušku z němčiny ještě v Turecku.

Islám, který je oficiálně uznaným náboženstvím, může být vyučován ve školách. Stát tak financuje učitele náboženství a také zde existuje islámský pedagogický ústav. Je určitě velmi zajímavé, že převzal svůj studijní plán od protestantské církve. Počítá se s tím, že velmi brzo vznikne pedagogický institut speciálně pro imámy. Turecká organizace ATIP, která má v Rakousku na 63 imámů, připravuje muslimské duchovní již v Turecku. Mají teologické vzdělání a mohou tak velmi aktivně pomáhat svým věřícím při příchodu do Rakouska.

Na otázku, zda během volebního období do září 2013, kdy proběhly volby v Rakousku, bylo jakkoliv použito negativního přístupu k migrantům a speciálně k muslimům, byla odpověď pana Almera zcela jasná. Během volebního období, bylo hlavními kandidáty sedm politických stran. Během jejich politické kampaně nezaznamenal magistrát útoky na migranty, ani speciálně na muslimy. Avšak v minulosti byl takový negativní přístup, který byl někdy zneužíván, ale nyní již k tomu v základě nedocházelo.

Jenom předseda FPÖ (lidové strany Rakouska), Heinz-Christian Strache používá při své kampani hesla „Miluj svého bližního“ neboli (*Liebe deine Nächsten*), kdy za slovem „bližní“ se může myslet jen Rakušany, nebo ty s rakouskou příslušností. I přesto, nebo právě proto se jeho strana FPÖ drží na třetím místě, za dvěma nejsilnějšími stranami, kterými jsou SPÖ (sociální strana Rakouska) vedená Wernerem Faymannem, a ÖVP (rakouská lidová strana)

vedená Michalem Spindeleggerem. Možná je zajímavé, že za stranou FPÖ předsedy Stracheho je v těsném závěsu strana Zelených, vedená paní Evou Glawischnig.

Rakouští a političtí činitelé se snaží, aby si emigranti stále udržovali své kořeny a tak přispívali k celkovému životu země. Důležitý je dialog na všech stupních, včetně dialogu náboženského, který město Vídeň podporuje. Například v roce 2015 má být otevřen teologický institut pro výuku imámu. To je zcela přirozený krok vzhledem k tomu, že jen ve Vídni žije na dvě stě tisíc muslimů z celkového počtu přes 500.000 žijících v Rakousku v roce 2009. Závěrem pan Stefan Almer vyzdvihl, že v tomto směru je Rakousko příkladem pro ostatní země, kdy integrační práce je podporována nejen z nejvyšších vládních a státních míst, ale je také zákonně podpořena.

Multikulturní a mezináboženský festival pořádaný Magistrátem Vídně se konal 21. září 2013 na velkém prostranství na konečné metra Ottakring. Jeho pořádání zcela zajišťoval a také velkými plakáty oznamoval magistrát Vídně. Byla zde zastoupena nejen hudba různých národů, ale také nejrůznější orientální jídla. Každá skupina měla svůj vlastní stánek, kde prezentovala svou kulturu. Platforma pro mezináboženská setkání Thomase Fiedlera ve svém stánku nabízela letáčky a programy svých různých akcí a setkání. Lidé zde vyplňovali test připravený panem Fiedlerem, ve kterém byly otázky ohledně znalosti zvyků a historických událostí hlavních světových náboženství.

Zněla zde hudba orientálních zemí, ať skupiny byly z Japonska, Číny, Indie a jiné. Islámská skupina přednesla hudbu i velmi dynamický zpěv, který sklidil nadšený ohlas. Také zde byl velký dětský čínský sbor z Taiwanu, který zpíval tradiční čínské písně, a hudebníci hráli na tradiční hudební nástroje. Svě stánky zde také měla jak čínská, tak arabská kuchyně.

Ing. Almer ve stánku magistrátu rozdával nejrůznější letáky a literaturu o činnosti magistrátu a o nabízené pomoci města všem nově přichozím cizincům. Celé odpoledne zde proudily stovky lidí, kteří se tak setkávali s různými kulturami, které ve Vídni existují. Lidé, mohli s těmi, kteří tyto kultury či náboženství reprezentovali diskutovat a získávat informace, které by jinak asi bez osobního kontaktu nedostali. Tato akce vídeňského magistrátu velmi pomáhá k přátelskému postoji vůči jiným etnickým skupinám, které vedle sebe ve Vídni žijí.

Dipl. Ing. Omar Al-Rawi je ředitelem oddělení firmy Strabag, a jeho kancelář je přímo v budově této firmy umístěné ve Vienna International Center na Donaucity Strasse 9. V muslimských kruzích je Ing. Omar Al-Rawi velmi dobře znám, nejen jako člověk, který pracuje pro mezinárodní firmu, která mimochodem rozšiřuje dálnici D3 v České republice, ale

také pro svou velmi širokou aktivitu v muslimských kruzích. Je také členem parlamentu za stranu rakouských socialistů SPÖ, kdy je jejich poslancem již jedenáct let. Vzpomínal, že těžce pracující čeští dělníci ve Vídni za Rakouska-Uherska pomáhali vytvářet sociální podmínky svými požadavky, na kterých vznikala sociální strana, za kterou Omar Al-Rawi kandiduje.

Omar Al-Rawi pochází původně z Iráku. Narodil se ve městě Basra, kde také prožil své dětství a později studoval v Bagdádu. Po příchodu do Vídně se zajímal o sociální podmínky života jak muslimů, tak také Rakušanů. Do politiky se rozhodl vstoupit, když v roce 1999 probíhaly v Rakousku volby, kdy některé politické strany používaly dosti ostrá rasistická hesla zaměřená hlavně proti muslimům. Uvědomil si, že informovanost veřejnosti o muslimech a jejich víře je velmi malá a dokonce zavádějící. V mnohém, jak sám říká, pomáhají média, která vytváří atmosféru strachu nebo napětí mezi různými skupinami obyvatel Rakouska. Ale i k tomu dochází již v mnohem menší míře než dříve. V dnešní době muslimské organizace mají velmi dobré kontakty se státními úřady, se kterými jednájí a vzájemně si pomáhají.

V době, kdy probíhá předvolební kampaň, kdy volby se budou konat 29. září 2013, je situace zcela jiná. Obě nejsilnější politické strany ÖVP a SPÖ komunikují zcela pravidelně a otevřeně s muslimskou obcí a jejími představiteli. Takže dnes již k verbálním útokům nedochází. Možná náznaky je možno vidět u strany FPÖ (Lidové strany Rakouska), pod vedením Heinz-Christiana Stracheho, ale i to je velmi omezené.

Omar Al-Rawi, jako poslanec se zasadil o některé věci, které ovlivňují veřejný život. Na jeho doporučení bylo jedno náměstí ve Vídni pojmenováno na náměstí Mohammad Assad. Také se velmi zasadil o „Protidiskriminační zákon“ (*anti-discriminierung Gesetz*), který již platí šest let. Tento zákon zakazuje diskriminaci proti jakékoliv etnické skupině, ať jsou to židé, muslimové nebo kdokoliv jiný. Také se vztahuje na veřejné osočování nebo napadání těchto skupin, což se také vztahuje na tisk a politickou propagaci. V národním parlamentu také pomáhal společně s kolegy židovské víry prosadit zákon o „košer“ porážení zvířat. Je třeba říci, že také Evropská Unie svými zákony pomáhá ukončit rasové či diskriminační tendence.

Omar Al-Rawi si postěžoval, že však muslimové stále žijí v nižší sociální třídě. V některých případech je jejich situace ztížená nedostatkem vzdělání, nebo získáním vlastního bytu. I když zde existují proti diskriminační zákony, tak přesto když se muslim uchází o zaměstnání, má

menší možnost jej dostat. Například, když muslimská žena přijde na pohovor v tradičním šátku na hlavě, málokdo se ptá, co má v hlavě, tedy na její schopnosti a vzdělání. Tento přístup bohužel stále zůstává, i když je pomalu na ústupu. To by se mělo během několika desítek let změnit. Také vzhledem k tomu, že muslimů v Rakousku stále přibývá. Dnes jich žije jenom ve Vídni okolo dvěstě tisíc. Je totiž třeba, aby jim společnost dala více možností se uplatnit.

Právě ve své práci poslance vidí nutnost vytvářet možnosti pro muslimskou menšinu, aby se ještě více mohla integrovat do rakouské společnosti. S příchodem nové generace toho bude určitě možno dosáhnout. Vzhledem k tomu, že v Rakousku existuje možnost jenom jedné příslušnosti, část tureckých a jiných emigrantů, kteří jsou muslimové, si nechávají svou původní příslušnost a nemohou tak ovlivnit výsledky voleb. Avšak ti, co si vzali rakouskou příslušnost, ti mají větší zájem o ekonomické a politické dění v Rakousku a také o to, jaká bude jejich budoucnost. Zde je velmi pozitivní to, že dnes má už skoro polovina muslimů rakouskou státní příslušnost a v budoucnu jich bude ještě více. Tím se tak budou měnit k lepšímu i jejich sociální a ekonomické podmínky a vytvářet se větší možnosti uplatnění.

Al-Rawi se také velmi intenzivně angažuje v mezináboženském dialogu. Ten obsahuje jednání s příslušníky všech ostatních náboženství hlavně křesťanů. Také pracuje hodně s muslimskou mládeží, která je sdružena ve skupině rakouských muslimek. Zásadou je to, abychom nemluvili o nich, jako o těch druhých, ale abychom mluvili s nimi v přátelském dialogu. Čím více dochází k těmto setkáním, tím více si vzájemně uvědomujeme, že jsme ve skutečnosti jen lidé s různými tradicemi a přístupy a tak naše setkání jsou nyní již setkání přátel.

Projevuje se to také v praxi, kdy si vzájemně pomáháme, ať jsme příslušníky různých náboženství. Když se jednalo v parlamentu o tom, zda Rakouská republika má mít smlouvu s Vatikánem, tak Omar Al-Rawi i jako muslim rozhodně pro tento „*Vatikanische Concordant*“ hlasoval, k údivu svých křesťanských přátel. Takový přístup vyplývá právě ze setkání, a z rozhovorů, které mezi sebou vedeme. Vlastně jsme na jedné lodi s ostatními náboženstvími a je třeba si věci vysvětlovat, diskutovat a pak se vzájemně podporovat.

Al-Rawi vyzvedl důležitost oddělení pro integraci při ministerstvu vnitra. Avšak vznesl malou kritiku na Sebastiana Kurze, který toto oddělení vede. (Po volbách v 2013 byl S. Kurz jmenován ministrem zahraničí). Někdy se toto oddělení snaží zasahovat do záležitostí čistě náboženského vedení obce. Například, aby kázání byla v mešitě pronášena v němčině, a také

jsou výhrady ohledně vzdělání imámů. Tyto požadavky mohou být někdy viděny jako zásah do náboženského života muslimských obcí. Avšak i přesto, je zde nutnost dialogu na prvním místě. V Rakousku existuje odluka církve od státu, ale v praxi se spolupráce pro obě strany prolíná a vzájemně se o ni snaží. Už ta skutečnost, že ze zákona stát platí učitele uznaných a registrovaných náboženství je důkazem této vzájemné spolupráce.

Jeden ze zajímavých projektů se připravuje v nové čtvrti Vídně - Aspernu, kam je již dokonce prodloužena trať vídeňského metra U 2. Zde vyrostou nové velké sídliště. Pod záštitou vídeňské arcidiecéze zde bude také uprostřed na náměstí postavena velká budova pro duchovní aktivity. Zde budou moci příslušníci světových náboženství mít své bohoslužby, modlitby a kulturní aktivity. Náboženské skupiny budou mít své vlastní modlitební místnosti, kde se budou moci scházet. Prostor této velké budovy bude otevřen veřejnosti. To je velký plán, který se má během několika let uskutečnit. Opět zde vidíme výsledky vzájemného dialogu a úcty jednoho ke druhému.

Závěrem Ing Omar Al-Rawi zdůraznil, že je dosti optimistický ohledně toho, co se týká budoucnosti. Vztahy k muslimům ve společnosti budou určitě stále vstřícnější a nová generace muslimů má před sebou velké možnosti uplatnění. A právě k tomuto uplatnění vede přítomný mezináboženský dialog a různé integrační programy.

4.7 Školství a možnost vzdělání muslimské mládeže

Můžeme říci, že nová generace bývalých přistěhovalců je zárukou jednodušší integrace nejen ve Vídni a v Rakousku, ale také v jiných městech a státech Evropy. Velmi blízko centra Vídně, se nachází státem uznané soukromé islámské gymnázium.

Islámské Gymnázium Vídeň, má svou budovu v Rauchfangkehrergasse. V jeho prostorách jsem se setkal s jeho ředitelem, kterým je Mag. Ludwig Sommer, původem Čech z Krumlova. V roce 1990 byl prvním ředitelem rakouského gymnázia v Praze, kde pracoval osm let. Ředitelem *Islamisches Gymnasium Wien* (IGW), je od roku 1999. Existence gymnázia je dosti dobře publikována v rakouských novinách, tak i katolickou tiskovou agenturou a dokonce o ní vyšel v roce 1999 článek v New York Times.

Podle slov ředitele Sommera má gymnázium přes 250 tureckých, bosenských a arabských žáků a k tomu přes 30 učitelů. Vyučování je v němčině podle rakouského učebního plánu. Většina studentů je již ve Vídni narozena. Výuka je společná, tedy chlapci a děvčata jsou spolu v jedné třídě. Jedině hodiny tělocviku probíhají odděleně. Během oběda se nepodává

vepřové nebo houska se salámem. Páteční bohoslužba je samozřejmostí a muslimské svátky jsou dodržovány. Samozřejmě, že alkohol ani drogy ve škole neexistují. Pro muslimské rodiny je výuka dětí velmi důležitá.

Tři turečtí učitelé vyučují turečtinu, jinak ostatní učitelé gymnázia jsou Rakušané. Je samozřejmostí, že se zde také vyučuje islámské náboženství a četba Koránu. Přesto, že to není předpis, většina dívek chodí do vyučování v šátku na hlavě. Kenan Ergun je jeden ze zakladatelů gymnázia a vyučuje zde náboženství. Důvodem bylo, aby se nová generace mohla lépe a rychleji integrovat do stylu života v Rakousku. Studium na islámském gymnasiu ukončují studenti maturitou. Závěrem můžeme říci, že národnostní různorodost studentů islámského gymnasia ve Vídni zaručuje mnohem klidnější budoucnost nové etnicky různorodé společnosti.

Islámská odborná škola pro sociální vzdělání (*Islamische Fachschule für Soziale Bildung*)

Několikapatrová budova „Islámské školy pro sociální vzdělání“ se nachází na hlučné Neustiftgasse 117, nedaleko tiché uličky Bernardgasse, kde sídlí ústředí IGGiÖ, které tuto soukromou školu má pod patronátem a také ji v roce 2003 založilo. V roce 2013 škola oslavila své desetileté výročí existence.

Mag. Zeynep Elibol je ředitelkou „Islámské školy pro sociální vzdělání“. V rozhovoru mi sdělila, že do školy chodí 165 studentů, z čehož je jenom 20 chlapců. Věk je od 14 do 18 let. Studium je tříleté, s možností pokračování na vysoké škole. Studenti sem většinou přichází ze střední školy. Také jsou zde studenti, kteří až v pozdějším věku přišli s rodiči do Rakouska. Pro ně je těžké v nové situaci a bez znalosti německého jazyka začínat. Pro takové žáky byl vytvořen jednoroční přípravný kurz neboli „*Vorbereitung Klasse*“. Jde o to, aby až nastoupí do školy k řádnému studiu, zvládli hlavně němčinu, matematiku a angličtinu.

Vzhledem k tomu, že jde o státem uznanou církevní školu, stát platí platy zaměstnanců. Avšak výbavu si musí škola obstarat ze soukromých darů. Zde právě vypomáhá finančně IGGiÖ. Studenti platí za semestr 400 Euro, což není moc v porovnání k ostatním školám. Jde hlavně o to, aby se žáci později stali, neboli byli součástí rakouské společnosti. Je třeba vidět, jaké hodnoty studenti nové generace muslimů do společnosti přinášejí.

Je obdivuhodné, kolik projektů žáci Islámské odborné školy vytvořili. Jsou částí pravidelného vysílání rádia, vytvářejí ekologické projekty, připravují hudební koncerty, píšou vlastní recenze o knihách, které četli, schází se s katolickou a protestantskou mládeží v mešitě

a zde společně vytváří své vlastní programy. Velmi úspěšná byla jejich přehlídka vlastnoručně vytvořených šatů, kdy vzory pro jejich střih našli v muzeu. To je vedlo ke hraní divadla. Velmi zajímavý projekt i pro město bylo hledání historických začátků vídeňských kaváren, kdy první vznikaly právě po porážce Turků u Vídně v roce 1683. Studenti také vytvořili kalendář, který má vyznačeny dny a svátky hlavních náboženství, včetně státních svátků zemí, které s Rakouskem sousedí. Tento kalendář na roky 2013-2014 byl vytvořen jako projekt za podpory ministerstva školství a kultury. Ke každému měsíci jsou dány obrázky, které studenti pokládali za zajímavé.

Islámská odborná škola má 24 učitelů, z toho 14 na plný úvazek. Učitelé jsou z různých kultur jako turecké, chorvatské, rakouské, syrské, arabské a jiné. Studují se zde také světová náboženství. Vyučování probíhá od 9:00 do 18:00 hodin. Vzhledem k zájmu o sport si pro tento účel škola pronajala tělocvičnu v nedaleké státní škole, kam studenti v určité dny dochází.

Pani ředitelka Elibol vidí zcela jasně nutnost této školy nejen pro dnešní dobu, ale hlavně pro budoucnost. Právě zde se připravují na své životní poslání mladí lidé, kteří jednou budou moci zastávat profesionální postavení ve společnosti. Vzdělání, které jim „Islámská odborná škola pro sociální vzdělání“ nabízí, jim umožní mnohem bohatší a společensky více aktivní život, než jejich rodičům, kteří většinou přišli za prací, nebo jako uprchlíci. V jejich těžké životní situaci emigrantů, nebo gastarbeitřů, neměli možnost dalšího vzdělání. Proto je tak důležité, že tato nová generace bude sama vytvářet hodnoty, které budou ve prospěch celé společnosti.

„Dětská skupina Most“ neboli „*Mostovi*“ a přidružená skupina „Kelebek“ jsou zcela novým experimentem, jak přivést dohromady žáky z nedávno nepřátelských území. Zakladatelem těchto dvou skupin je Dr. Edin Ibrisimovic. „Mostovi“, stejně tak jako „Kelebek“ jsou otevřeny všem muslimským dětem od 3 do 5 let. Tento unikátní přístup spolupráce dvou skupin tvořených z dětí Bosňáků a Srbů, vzbudilo velký zájem a ocenění vídeňského magistrátu. Oddělení magistrátu MA 17 se zájmem pozoruje, jak tento experiment bude dále pokračovat a zda by se mohl rozšířit i do jiných okresů.

Dr. Ibrisimovic vysvětluje, že základní myšlenkou je pomáhat všem dětem z bývalé Jugoslávie, které žijí nyní v Rakousku. Hlavní myšlenkou také je, že tato „Kinder Gruppe Mostovi“ je zde pro děti ať jsou muslimové, nebo srbští ortodoxní křesťané, nebo chorvatští katolíci. Proto také bylo zvoleno jméno „Most“. Základem výuky je němčina a také srbština.

Vyučuje se zde také historie Bosny a Hercegoviny a je dáván důraz na udržování svých národních tradic. Probíhají zde porady pro rodiče, jak zapojit děti do života v Rakousku. Také se pořádají přednášky pro rodiče, ohledně ulehčení integrace nebo jak postupovat při jednání s úřady.

V obou skupinách „Mostovi“ a „Kelebek“ se drží jak muslimské, tak také křesťanské svátky, které jsou v Rakousku uznány. Také zde probíhá velmi zajímavý koncept nazvaný „vzor“. Jedná se o studenta, ať srbského nebo bosenského, který už studuje na základní škole a je ve vyšším ročníku. Tento „vzor“ dochází do obou skupin, aby pomáhal dětem, i staršího věku doučovat je v tom, s čím mají ve škole problémy. Důvodem je myšlenka, aby ty, co se doučují, měly před sebou ve studentu vzor toho, čeho oni sami mohou dosáhnout, a věřily, že je to možné.

Někdy dochází k tomu, že v rodinách rodiče neinspirují své děti, aby dále studovaly. Myslí, že stačí základní studium a pak se vyučit a jít pracovat. Nediskutují s nimi o možnosti, že by mohly studovat na vyšší škole a tím tak získat vzdělání potřebné pro určité speciální obory. Proto takový student, který již studuje na vyšší škole, může mladším studentům na základní škole být nejen pomocí, ale i vzorem k tomu, čeho mohou v životě dosáhnout i když sami pochází z emigrantské rodiny. Většina žáků je narozena již v Rakousku a jejich možnosti jsou o to větší.

Tyto dvě skupiny „Mostovi“ a „Kelebek“ pořádají společné výlety do Bosny a Hercegoviny, chodí společně na koncerty, nebo společně sportují. Dokonce zde vznikl klub „Basketball Schule“, kde spolu hrají děti z různých etnických skupin. Sport a hudba jsou velmi důležitým spojujícím mostem jak mezi dětmi, tak také mezi dospělými.

Možná není bez zajímavosti, že Dr. Ibrisimovic se podílel výtvarně na charitativním projektu vytvoření nápoje pro muslimy. Tento nápoj se nazývá „Sultan Cola“ a je samozřejmě „halal“, neboli vyroben podle muslimských zvyklostí. Vyrábí se v Rakousku a jeho předností je, že obsahuje „schwarzkümmel“, neboli černý pepř, který je podle muslimů znám pro své dobré vlastnosti. Je to jeden z vlastních výrobců muslimů v Rakousku.

P. Mag. Christoph Matyssek fscb, je rektorem Afro-Asijského Institutu ve Vídni, který se nachází na Türkenstrasse 3. Jeho webové stránky lze nalézt pod www.aai-wien.at. P. Mag. Christoph Matyssek převzal roli zprostředkovatele mezi náboženstvími a ředitele od svého kolegy kněze Martina Rupprechta.

Afro-Asijský institut byl založen kardinálem Königem v roce 1950. Základní myšlenkou bylo, aby studenti institutu měli svůj dům, tedy místo kde žít. K tomu se také přidala myšlenka, aby se seznamovali s různými kulturami a náboženstvími. Důležitou částí jsou čtyři velmi hezky upravené modlitebny, které jsou stále otevřeny. Je zde modlitebna pro muslimy, hinduisty, křesťany a buddhisty. Studenti se tak učí respektovat víru a kulturu druhých. Tímto přístupem je snaha vytvářet kulturu míru a přátelství.

Zajímavé je také to, že studenti navštěvují tento institut, aby na vlastní oči viděli, jak různé kultury žijí a také jak praktikují svou víru. To jim pomáhá k většímu uvědomování si úcty a respektu k ostatním, se kterými se ve svém okolí stále více setkávají. Také se zde pořádají koncerty hudby z různých zemí. Velmi často jsou zde přednášky a diskuze, které mají jenom jedno téma, kterým může být určité náboženství, jako islám, buddhismus, hinduismus, židovství, křesťanství a jiné.

Imámové z Turecka tvoří největší skupinu duchovních. Možná je důležité zmínit, že první přípravný kurz absolvují imámové již v Ankaře a druhý kurz na ministerstvu vnitra ve Vídni. Tento druhý kurz má za úkol seznámit přicházející imámy s historií Rakouska, ale také s jeho zákony a zvyky. To je velmi důležité pro další kontakt imámů s muslimskými věřícími, kteří přijdou o radu či pomoc v právních záležitostech. Také katolická církev má svůj vlastní přístup. V 600 katolických farách, které se ve Vídni nacházejí, je při každé faře určena jedna osoba, která je zodpovědná za vytváření kontaktů k jiným náboženstvím, převážně k islámu, který je ve Vídni nejvíce zastoupen.

Další důležitou aktivitou jsou vzájemná setkání jak imámů, tak křesťanů. K tomu dochází jak v islámských kulturních centrech, tak také na katolických farách. Dokonce dochází i k setkání katolických klášterních sester s muslimskými ženskými správkyněmi, které jsou pověřeny se starat o věřící ve své obci. Také velmi často muslimští imámové mluví v katolickém kostele, a také duchovní z katolických far jsou zváni k promluvám v mešitě nebo islámském kulturním centru.

Pater Mag. Matyssek zdůraznil, že tento přístup vzájemné spolupráce je unikátní a je příkladem i pro ostatní náboženské skupiny a církve jako výzva ke spolupráci. Zásadním heslem je: nacházet cesty, jak si vzájemně můžeme pomoci a snažit se společně hledat v našem vztahu pravdu, krásu a úctu.

4.8 Muslimská mládež

Nyní se zaměříme na aktivitu muslimské mládeže v Rakousku. Existují zde dvě skupiny islámské mládeže. První se jmenuje „Muslimská mládež Rakouska“ „*Muslimische Jugend Österreich*“ (MJÖ), a je určena všem mladým bez rozdílu. Druhá skupina byla založena jenom pro muslimky pod názvem „Mladé muslimky Rakouska“ „*Junge Musliminnen Österreich*“ (JMÖ). Obě dvě skupiny jsou zaštitěny Rakouskou islámskou obcí „*Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich*“.

Podívejme se nejprve na organizaci muslimské mládeže. Tato skupina je jediná německy mluvící islámská nezávislá organizace mládeže. Její členové jsou většinou mladí lidé, kteří jsou druhá nebo třetí generace muslimů, žijících v Rakousku. Jejich aktivita a vznik byl podpořen tehdejším prezidentem Islámského společenství, profesorem Anasem Schakfehmem. Jak sám říká, nedovedl si na začátku představit, že by v dalších letech jejich aktivita byla tak velká. Sám velmi ocenil tu skutečnost, že tato skupina se sestává nejen z různých etnických skupin islámu, ale také, že překonali přísné oddělení chlapců a děvčat a všechny své aktivity pořádají společně.

Během let byla jejich činnost oceněna také představiteli Rakouské vlády. Přijal je dokonce prezident Rakouska Dr. Fischer. Jsou podporováni ze strany Federálního ministerstva sociálního zabezpečení. Dále jsou také členy Evropské organizace „Fórum evropské muslimské mládeže a studentských organizací“ (FEMYSO) jejíž sídlo je v Bruselu. Jsou také členy „Evropského fóra mládeže“ (EYF).

Jejich aktivita se sestává nejen z diskusí, ale také z cestování do různých zemí světa, sportů, hudebních vystoupení a hlavně společně praktikují své náboženství. Při všech těchto aktivitách stále vycházejí z hodnot islámu. Nebojí se spolupracovat se školami a jejich studenty. Sami sebe představují jako rakouské muslimy, kteří si uvědomují svou roli v budoucnosti. Jejich předsedou je Mag. Ing. Wolfgang Bauer. Ten zdůrazňuje, že svou rakousko-islámskou identitu vidí v možnosti být aktivní na všech úrovních občanského života. Sem podle něj patří sociální práce, politická angažovanost, ekonomická vzdělanost a také široký kulturní život. Tak to vidí tato skupina nové islámské generace.

Důležitým úkolem této skupiny je pomáhat jiným mladým lidem, kteří k nim přicházejí s otázkami jak se stát aktivními muslimy, a také Rakušany a Evropany. Demokracie pro ně znamená získávat znalosti z různých diskuzí a setkání o nejrůznějších záležitostech denního

života. Velmi důležité je vzdělání a pokud možno dosažení co největší profesionální znalosti ve zvolených oborech. To byl důvod k vytvoření tak zvaného 3 D programu. Ten je založen na třech hodnotách člověka: tělo, duch a duše. Tyto tři základní kvality je třeba udržovat v harmonii a vyrovnanosti. K tomu jsou také připravovány programy, které tyto kvality posilují.

Během léta a zimy jsou pořádána setkání, která mají hodně co dělat se sportem a rekreací ve volné přírodě. K tomu se přidávají různá setkání a společné aktivity včetně modliteb. Léto je také doba pro cestování. Skupina rakouské islámské mládeže navštívila místa jako je Ankara v Turecku, místa spojená s islámem ve Španělsku, nebo Egypt s jeho historií. Byly pořádány další výlety do Itálie, Bosny, Saúdské Arábie a do jiných zemí. Cílem je poznávat co nejvíce kulturu a historii země, kam jedou. To samozřejmě také znamená vidět dnešní život, jak v těchto místech probíhá, včetně míst pro zábavu.

Síla a zájem této skupiny v dnešní době spočívá také v pořádání seminářů o islámu, o politické a sociální situaci. Diskuze jsou vedeny o demokracii a o tom, jaké nabízí uplatnění ve veřejném životě. Jsou pořádány veřejné demonstrace, které přitahují zájem médií. Členové také sbírají peníze na dobročinné účely, aby tak pomáhali těm, kteří žijí v chudobě.

Partnerskou organizací jsou „Muslimští skauti Rakouska“ (MPÖ), kteří pořádají aktivity pro mladší členy mezi 8 až 13 lety. Tím tak pomáhají nejen k rychlejší integraci, ale také ke spolupráci chlapců a dívek od mladšího věku. Jejich aktivity se zaměřují na pobyt v přírodě a na sportovní utkání. Jedná se zde o podchycení zájmu mladých muslimů, nejen o různé společné aktivity, ale také o vzájemnou spolupráci v dospělém věku.

Druhou skupinu tvoří „Mladé muslimky Rakouska“ od 15 let výše. Jsou první nezávislou ženskou organizací rakouských muslimek. Jejich aktivitu vidí ve vzdělávání žen, jejich setkávání a hlavně ve vytváření možností se stát částí dnešního života. Jde zde o utváření evropsko-muslimské ženy. Ve spolupráci s ministerstvem pro sociální zajištění byl vytvořen projekt „Fatima 2005“. Byl pojmenován po dceři Muhammada. Částí programu je vzdělávání žen v různých činnostech, jako je plánování, nebo vedení a řízení. Mimo semináře jsou také organizována setkání na nejrůznější témata, sportovní aktivity a jiné programy, které jsou plánovány a vedeny ženami. Jejich představitelkou je Amani Abuzahra, která se zúčastňuje mnoha oficiálních setkání.⁶⁹

⁶⁹ Webové stránky této organizace: www.jmoe.at, nebo info@jmoe.at

Profesor a v té době prezident islámské obce v Rakousku Anas Schakfeh uvítal vytvoření této organizace. Zdůraznil, že je třeba, aby v dnešní době zde byly zcela sebevědomé muslimské ženy. Takové, které mají své základy v islámském učení, a zároveň vytváří novou generaci muslimů v Evropě. V jedné ze svých brožurek tato organizace cituje větu černošského vůdce, Malcolma X „Jestliže dáte vzdělání muži, je to jeden člověk. Jestliže dáte vzdělání ženě, potom vzděláváte a osvobozujete národ.“

Jedním z důvodů vzniku skupiny mladých muslimek bylo, že chtěly samy o sobě rozhodovat a tím tak dovést ženy na rozhodující vůdčí místa. V tomto novém přístupu chtějí ukázat, že ženy jsou stejně schopny vést organizace a cokoliv jiného jako muži. Vytváří tak pro ně moderní, feministický přístup, který v sobě také obsahuje sílu a rozhodnost. Jejich vedoucí Amani Abuzahra byla pozvána k setkání s prezidentem Rakouska Dr. Heinzem Fischerem. Svou sílu a odhodlání demonstruje organizace JMÖ v celostátním setkání, ke kterému dochází dvakrát ročně. Tato setkání trvají celý týden a jsou naplněna přátelskou atmosférou, přednáškami, diskuzemi, sportovními hrami a hlavně modlitbami a jinou duchovní aktivitou. Pro děti je zajištěn samostatný program, aby se tak jejich matka mohla setkání zúčastnit. Na těchto půlročních shromážděních vzniká silná motivace pro přípravu dalšího setkání.

Jakékoliv setkání je podmíněno vytvářením duchovní atmosféry, ať modlitbou, tak čtením textu Koránu. Věří, že čím více se dokáží přiblížit Bohu, tím více síly a motivace dostanou v pokračování ve své práci. Tato práce se také vztahuje na sociální pomoc chudým lidem nebo tam, kde došlo k nějaké přírodní katastrofě. Patří sem také veřejné protesty, které mají vyjádřit jejich politické pohledy. To samozřejmě je velmi vítáno médií, kdy tak jejich pozornost je přilákána. To jim umožňuje mluvit do rádia a televize, což je výborná platforma pro informování veřejnosti o jejich činnosti a učení islámu.

4.9 Iniciativy žen

Seriózní noviny jako je „Wiener Zeitung“ přinesly 27. června, 2012 celostránkový článek o ženách v Islámu. Zakladatelka sdružení „Donja“, Puja Khoschorur zorganizovala šestidílnou řadu přednášek na téma lidská práva. „Donja – Verein zur Förderung der Menschenrechte“, se koncentruje na to, dát možnost muslimským ženám, aby se samy vyjádřily. Například Carla Baghajati, která byla mluvčí za Islámskou rakouskou obec (IGGiÖ) nevěří, že by učení islámu bylo zodpovědné za druhořadé postavení ženy. Poukazuje na učení Koránu, že žena a muž jsou si rovni. V dřívějších dobách nemohla žena cestovat bez muže s ohledem na její

bezpečí. Dnes něco takového neplatí. Přesto ženy mají často svou vymezenou roli, v zásadě jsou málo viditelné a možnosti jejich většího uznání jsou omezené.

Právníčka a autorka Seyran Ates, která je turecko-kurdského původu žijící v Berlíně, vzbudila pozornost v roce 2009 knihou s tehdy šokujícím názvem „*Der Islam braucht eine sexuelle Revolution*“. Na ohlas knihy reagoval populární časopis *Der Spiegel*, který ještě v tom samém roce udělal dlouhý rozhovor s autorkou na toto téma. V interview z roku 2012, jde Seyran Ates ještě dále. Pro ni přítomná situace v islámu nestačí. „Náboženské společenství muslimů se musí sjednotit na tom, že se s určitými částmi Koránu musíme rozloučit. Sem patří verze, které jsou zaměřeny proti ženám, které by dnes už neměly platit.“ Tento její postoj měl ohlas i u rakouského publika.⁷⁰

Ve své kritice pokračuje ohledně verzí Koránu o možnosti polygamie. Tyto verze se do dnešní doby nehodí a měly by být modernizovány. Na druhé straně Amani Abuzahra, která pracuje na integraci v IGGiO, nevidí nic mimořádného pod pojmem „muslimská žena“. Vidí ji jako část společnosti, tak jako v jiných společnostech. „V médiích dochází k silně omezenému pohledu. Muslimská žena je viděna buď jako oběť, fundamentalistka, nebo ideální orientální žena. V Rakousku je taková situace generačně závislá. V první generaci docházelo ke klasickému dělení. Žena byla doma, muž pracoval. Ve druhé a třetí generaci tyto formy již neplatí.“

Možná málokdo by viděl ve vysazování květin a vytvoření zahrady snahu o integraci. Avšak něco takového se stalo přímo ve Vídni v Arthaberparku v okrese Favoriten. Zde se sešla skupina žen. Některé z nich měly na hlavách šátek, tak jak jej muslimky nosí a jiné byly bez šátku. Nesešly se zde po prvé, nýbrž od roku 2010 se zde schází pravidelně ke konci dubna, aby vytvořily zahradu z různých květin a bylinek. Tento integrační projekt má název „Tak voní různé kultury“ (*So duften die Kulturen*).

Nejrůznější květiny jsou přineseny. Jako bazalka, oregano, máta, citronovník, pažitka a mnoho dalších. Jsou to květiny a byliny, které rostou v zemích různých kultur, ze kterých tyto ženy pocházejí. Gertrude Pieber z kostela sv. evangelisty Jana, byla při začátku tohoto programu, který je podporován také městem Vídeň, u jeho uskutečnění. „Jenom ta práce sestavit seznam bylin byla napínavá. Každá účastnice vysvětlovala, která bylina či květina je pro ni důležitá, abychom její zemi mohli dýchat anebo i ochutnat. A tak vznikly velmi přátelské vztahy.“ Někteří lidé z tamního kostela se chodili na zahradu integrace dívat, zda

⁷⁰ WIENER ZEITUNG, 27.6. 2012, str. 17

bylinky něco nepotřebují. Pomalu se začali zastavovat i kolemjdoucí, aby vnímali rozdílné vůně a obdivovali barvy květin. A tak i lavičky před zahradou byly vždy obsazené. Co je pro zúčastněné nejdůležitější je, že tato zahrada bude každým rokem znovu vypěstována, aby tak připomínala spolupráci lidí nejrůznějších kultur a náboženství.⁷¹

Sousedky, neboli *Nachbarinnen*, je další integrační program. Tento velmi zajímavý projekt začaly společně dvě ženy, Rehab Kandil a Renate Schnee. Jejich cílem je pomoci v různých situacích nově přicházejícím migrantům do Vídně. Program společně začaly před několika lety. Renate Schnee je expert v oblasti obecné pospolitosti a práce. Rehab Kandil se narodila v Káhiře, kde také vyrůstala. Studovala sociální práci na univerzitě v Alexandrii a před devíti lety přišla do Rakouska.

Hlavním centrem jejich aktivit je pomáhat ženám, které právě do země přišly. Ať se jedná o to jít s nimi vyjednávat na úradech, zapsat dítě do školy, nebo jít k doktorovi. Také se často jedná o vysvětlení rakouských zákonů, které migranti neznají. Proto je důležité, aby s nimi šel někdo, kdo mluví oběma jazyky. Většinou se jedná o ženy, které mluví turecky, arabsky nebo čečensky. Také je třeba umět naslouchat, jakými problémy nově příchozí ženy procházejí. Pro děti zajišťují vyučování, nebo hlídání, pro dospělé kurzy němčiny nebo gymnastiku. Cílem je dát nově příchozí rodině možnost nového začátku.

Projekt „Sousedky“ se již rozšířil o další „*Nachbarinnen*“, které prošly určitou přípravou výuky sociálních asistentek, než mohly tuto práci vykonávat. V přítomné době je již 16 „sousedek“ z různých kultur, které pomáhají příchozím. Nejen, že jsou ve spojení s úřady a školami, ale také sami navazují kontakty v parku nebo na veřejnosti s těmi, u kterých vidí, že potřebují pomoc. Hlavním jejich posláním je, aby odstranily strach, který mnozí noví příchozí mají a pomohli jim se začlenit do nové společnosti.⁷²

Christine Rasinger zastává funkci poradkyně okresu za ,ÖVP – Rakouskou lidovou stranu. Jako oficiálně volená poradkyně patnáctého okresu, má přes deset let dlouhý styk s přistěhovalci. Těmi jsou hlavně muslimové, kterých zde žije asi 60%. Dřívější generace německy neuměla, říká pani Rasinger. Avšak nyní je situace mnohem lepší. Mladá generace chodí do školy, kde vyučování probíhá v němčině. Také nový zákon, který určuje, že děti musí chodit do mateřské školy už rok před nástupem na základní školu, pomáhá k jejich lepšímu zařazení. Docházka je zdarma tak jako veškeré školní pomůcky. To je možná

⁷¹ STADT GOTTES, Zeitschrift der Steyler Missionare, Mai 2013/07/02, str. 19

⁷² WELT UND STADT, *Zusammen leben in Wien*, Herausgeber MA 35 Rathaus Wien, No. 3, 2013, str. 3

důvodem, proč v celém okrese nejsou výraznější problémy mezi muslimy a ostatními obyvateli okresu.

V celém okrese jsou čtyři mešity neboli kulturní centra. Jedna z těchto mešit je opravdu velká. Jednou do roka je mešita otevřena k oslavě a věřící všech náboženství a denominací jsou vítáni. Mnohdy během oslavy ramadánu se křesťané a muslimové vzájemně navštěvují. Také zde žije dosti alevitů, kteří mají své centrum a jsou velmi otevření k přátelským kontaktům. Je to možná zásluha toho, že katolická fara v Neufünfhausen má po dlouhou dobu kontakty s muslimy, díky faráři Rupprechtovi.

Paní Rasinger vedla společné výlety a kulturní vycházky. Těch se většinou zúčastňuje značně velká skupina muslimů. Dříve politici během voleb zneužívali postavení přistěhovalců. Dnes už to neplatí. Jedině předseda strany FPÖ Heinz-Christian Strache má někdy sarkastické názory na imigranty, ale i to je v přítomných volebních diskuzích (léto 2012) dosti zřídka. Využívá toho, že mladí lidé mohou v Rakousku volit od věku 16 let a tak nemají ještě přehled o celkové situaci a mohou být lehce dobrým řečníkem zmanipulováni. Závěrem paní Rasinger zdůraznila, že vztahy s muslimskou komunitou jsou velmi přátelské a vzájemné návštěvy ukazují na cestu, kterou jak muslimové, tak křesťané v tomto okrese chtějí následovat.

4.10 Iniciativy pro dialog: Hans Küng a Fethullah Gülen

Profesor Hans Küng je světově znám jako iniciátor a představitel projektu „*Weltethos*“, neboli Světový étos. „Bez míru mezi náboženstvími nemůže být světový mír“, je motto tohoto projektu. V článku „Již zde existuje evropský islám“ v Salzburger Nachrichten, Hans Küng vidí islám jako velmi dynamický a také v dnešní době přizpůsobivý. Vzhledem k dlouhé historické zkušenosti, islám je schopen se přizpůsobit různým kulturám. Přesto si však ponechává svou náboženskou tradici.

Hans Küng vidí také dogmatickou expanzi wahhábitského islámu, který je podporován Saúdskou Arábií. Jejich strategií je stavět mešity po celém světě a dosazovat do nich konzervativní islámské kazatele. Podle Küngova názoru nejlepší cestu připravil zakladatel Turecké republiky Mustafa Kemal Atatürk v roce 1924. Vytvořil moderní sekulární stát. Tak také dnes muslimové v Evropě chtějí spíše svá práva, než aby vnucovali své náboženství. Proto je tak důležité nabízet vzdělání na základě demokracie. Hans Küng poukazuje na problém, který je v tom, že Korán, jako slovo Boží je brán doslovně. Proto správné chápání textu jak Koránu, tak Bible je velmi důležité. V islámu existovala škola *mu'tazila* v 9. století,

kdy její učitelé přišli s racionální interpretací Koránu. Bohužel byli ortodoxními proudy umlčeni. Na druhé straně je třeba dát islámu čas na integraci.⁷³

Ve své knize „Duchovní cesty islámu“ Luboš Kropáček píše o učení mu‘tazilitů, které dnes již v původní podobě neexistuje, ale v 19. století bylo některými viděno jako učení humanistické. „Mut‘azilité používali jako kritéria ve věroučných věcech i rozum, a to i při formulaci pojmu *tawhídu*, Boží jednosti, aby představu Boha zduchovníli metafyzicky i eticky. Problémem, kolem něhož se rozvinul úporný spor, byla otázka tzv. Božích atributů (*sifát*). Mut‘azilité se stavěli proti jejich doslovnému a antropomorfnímu pojmání a jejich odlučování od Boží podstaty. Podstata a atributy jsou podle nich jedno a totéž. Devětadevadesát překrásných jmen Božích (*al-asmá‘al-husná 7:180*), používaných porůznu jednotlivě v Koránu a následně shrnutých a zakotvených v systemizující tradici, neznamena existenci zvláštních vlastností odlučitelných od jediné Boží podstaty.“⁷⁴

4.11 „Mírový – institut pro dialog“ (*Friede – Institut für Dialog*)

V centru Vídně, jen několik minut od katolického Stephansdomu se nachází Hoher Markt. Zde má své centrum „*Friede-Institut für Dialog*“, „Mír – institut pro dialog“. Slovo „*Friede*“ se také někdy překládá jako: klid, pokoj nebo duševní klid. Tento institut vznikl na základě učení, které šíří kazatel Fethullah Gülen, narozený v roce 1938. Ten spojuje islám s dnešní moderní dobou, hlavně s vědou a vzděláním. Gülenovo hnutí financuje soukromé školy ve státech bývalé Osmanské říše, které jsou přístupny také nemuslimům. V roce 2008 byl Fethullah Gülen jmenován čtenáři časopisu „*Zahraniční politika*“ a „*Prospekt*“ jedním ze sto nejvýznamnějších intelektuálů na světě.

V kancelářích Friede Institutu jsem se sešel s jedním jeho vedoucím, kterým je Magistr Dr. Edin Ibrisimovic. Nebyla to moje první návštěva. Byl jsem zde na výstavě světových náboženství a přednášce o Ethosu Hanse Künga. Edin Ibrisimovic zdůraznil poslání centra, kterým je mezináboženský dialog včetně světových náboženství. K přednáškám je pozván například vídeňský židovský rabi ze zdejší synagogy v Dorotheergasse, nebo president buddhistického centra, které má své sídlo nedaleko. Členové centra jsou nejen křesťané, ale také židé, muslimové nebo z jiných denominací, nebo jen zájemci. Spolupracovníky má „*Friede*“ mezi akademiky, univerzitními profesory nebo učiteli.

⁷³ SALZBURGER NACHRICHTEN, 14. Juni, 2011, str. 11

⁷⁴ KROPÁČEK, L., *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, str. 63

Pan Ibrismovic zdůraznil, že právě v dnešní době plní „Friede Institut“ důležité poslání dialogu mezi různými náboženstvími a filozofickými systémy a také kulturami. Snaha o řešení problémů je dána na to co nás spojuje a co nás z jiné kultury obohacuje. Jde vlastně o naslouchání jeden druhému a získávání nových poznatků a informací o rozdílnosti světa, ve kterém žijeme. Od roku 2005 existuje aktivita nazývaná „Jednota“ neboli „*Einheit – VEFA – Value Ethnicity, Friendship, Acceptance*“. Tato organizace pomáhá chudým lidem po celém Rakousku, tak i ve světě. Jde hlavně o podporu dětí a jejich vzdělání, ale také kdekoliv na světě, kde dochází ke katastrofám.

Dalším projektem Friede Institut jsou přednášky a kurzy například o sufismu, čtení z knih různých kulturních tradic a orientální literatury. Po přednáškách je nabízeno občerstvení, kdy lidé mohou pokračovat v bližším seznamování a diskutování. V roce 2007 uskutečnil Friede Institut ve velké vídeňské Stadthalle večer nazvaný „*Rumi unter Uns – tanzende Derwische und Sufi Musik Konzert*“, „Rúmí mezi námi – tančící derviši a koncert súfijské hudby“. Program trávající skoro tři hodiny měl velký úspěch. Je třeba dodat, že v roce 2007 bylo na celém světě vzpomínáno 800. výročí narození Džaláluddína Rúmího, velkého perského mystického básníka. Jeho dílo *Masnavi*, „Dvojverší vnitřního smyslu“ je ceněno jako vrchol islámské poezie.

Jako krátký příklad mystické poezie Rúmího je možno uvést citaci z knihy L. Kropáčka „*Duchovní cesty islámu*“, kdy na str. 162 můžeme číst: „Praví Bůh: jsem šum vody v uších žíznivého, přicházím jako déšť z nebes. Tak již vstaň, mileny, a buď netrpěliv, voda šumí, ty žízníš a přitom spíš. Očisti se od přívlastků svého já, abys mohl rozjímat o vlastní čisté podstatě: ve vlastním srdci přemítej o vědách proroků, bez knih a učitelů. Kniha súfiho nesestává z inkoustu a písmen, ale je jí pouhé srdce, bílé jako sníh.“ (Mathnaví). Další důležitou aktivitou Friede Institut, byla výstava hlavních světových náboženství uskutečněná v roce 2012. Výstava s popsáním historie, životopisy předních duchovních, včetně vyjádření základního učení těchto náboženství měla velký ohlas, kdy o toto téma projevil zájem velký počet návštěvníků.

Diskuzi žen v islámu je věnován zvláštní program nazvaný „SARAH“. Tento program pořádá sympozia, podává informace o životě žen v islámu a také pořádá kulturní večery. Jeho posláním je pomáhat ženám, které přicházejí do Rakouska. Každý měsíc vychází „*Friedensblatt*“ neboli „Mírový list“, který je vydáván ve spolupráci s denními novinami ZAMAN, které vychází také v němčině. Zde se nachází články a rozhovory o činnosti Friede institutu a také komentáře k různým tématům. List *Zaman*, který vychází ve velkém nákladu

v Turecku je tam dobře znám. Ve svých vydáních zprostředkovává učení a aktivity hnutí Fethullah Gülena.

Dalším projektem jsou „Rodiny v dialogu“ (*Familien des Dialogs*), kdy rodiny z různých náboženství a kultur se společně setkají a mohou se spřátelit. Nedávno bylo pozváno do Friede centra pět rakouských rodin, tři turecké rodiny a dvě rodiny z Bosny. Bylo to velmi inspirující setkání a některé z těchto rodin jsou stále v kontaktu. Během oslav ramadanu se přihlásilo 23 rakouských rodin, které chtěly slavit společně s tureckými rodinami. Také každým rokem má Friede Institut svůj ramadánový stan na Schwedenplatz, kde informuje o tomto islámském svatém měsíci půstu a zvýšené zbožnosti. Podobná setkání se nyní rozšířila i na křesťanské Vánoce a oslavy vzkříšení. Také stále více dochází k pozváním mezi sousedy z různých kultur.

V roce 2006 proběhlo první setkání sympozia „Abrahamova rodina“ (*Familie Abraham*). Zde probíhaly na vědecké úrovni diskuze k Abrahamovi, který je společnou postavou jak pro křesťany a židy, tak pro muslimy. Friede Institut byl částí tohoto sympozia a také jeho aktivita byla oceněna velkým uznáním. Aktivity vídeňského „*Friede Institut für Dialog*“ lze najít na webových stránkách: www.derfriede.at

Během volební kampaně v Rakousku během léta 2013, zval *Friede – Institut für Dialog* k diskusi kandidáty různých politických stran. Tato setkání byla otevřena veřejnosti a docházelo k velmi zajímavým otázkám, kladeným politikům hlavních šesti stran: SPÖ, ÖVP, FPÖ, Zelení, Team Stromach a BZO. Měl jsem možnost se zúčastnit debaty s kandidátem SPÖ, který je již léta členem parlamentu panem Kai Janem Krainerem. Vzhledem k tomu, že se přednáška konala v „Dialogu“, byla návštěva z velké části tvořena z muslimských zájemců. Otázky byly jak o emigraci, tak migraci a právech a možnostech přítomných muslimů žijících v Rakousku. Je třeba říci, že odpovědi pana Krainera byly zcela k věci a jeho vysvětlování zákonů jasné, takže je mohl každý sledovat. Právě tato přehlednost konverzace vedla k dalším a odbornějším otázkám. Je velmi důležité, že muslimské vzdělávací a kulturní centrum „*Friede-Institut für Dialog*“ bylo aktivní částí předvolebního dění. Tím tak ukazuje na skutečnost, že muslimové nejsou oddělenou částí společnosti, bez zájmu o budoucnost země, ve které žijí. V jejich postoji je vidět rozhodný zájem o integraci a o chápání demokratických hodnot.

4.12 Platforma pro mezináboženská setkání – PFIRB

Thomas Fiedler je zakladatelem skupiny „Platforma pro mezináboženská setkání“ (*Plattform für interreligiöse Begegnung – PFIRB*), (www.pfirb.at) kterou před deseti lety v roce 2003 založil. Již mnoho let věnuje Thomas Fiedler svůj čas setkáváním se stovkami lidí z různých náboženství a kultur, včetně oficiální pomoci a přítomnosti reprezentantů vídeňského magistrátu. Možná jedním z důvodů jeho činnosti je to, že sám je viceprezidentem mezinárodní buddhistické společnosti ve Vídni. Zde se na Sechshausenstrasse 50 nachází před pár lety postavený velký buddhistický templ, otevřený všem, kdo mají o toto učení zájem, anebo chtějí být částí charitativní činnosti.

V brožůrce Platformy mezináboženských setkání se text obrací na: křesťanství, židovství, buddhismus, islám, hinduismus a jakákoliv jiná náboženství nebo náboženské skupiny. Cílem těchto setkání je odbourávání nejruznějších předsudků, která v různých náboženstvích existují. Tím tak dochází k podpoře vzájemné úcty a vytváření přátelského dialogu. Je určitou specializací, že tato setkání probíhají v místech, kde se tyto skupiny setkávají k bohoslužbám. Jsou to katolické nebo protestantské kostely, muslimské mešity nebo kulturní centra, buddhistický templ, nebo v budově církevních škol. Většinou setkání začínají tím, že hostitelé nabídnou krátkou informaci ohledně místa, kde se setkání nachází.

V brožůrce, na které jsou symboly křesťanství, buddhismu, židovství, islámu a hinduismu se říká: „Vídeň je město mnoha kultur. Její obyvatelé přichází z různých zemí, mluví různými jazyky a patří k různým náboženstvím. Avšak jedno mají společné – všichni žijí ve Vídni. A právě zde máme zvláštní možnost: setkávání v přátelské atmosféře s možností poznávat jeden druhého. Chopme se této možnosti a začněme dialog v míru a vzájemné úctě.“⁷⁵

Další velmi důležitou skutečností je pohled na zastoupení ve vedení této společnosti neboli sdružení. Jsou zde představitelé katolické i protestantské církve. Dále zástupci islámu jak sunnitského i šíitského, dále hinduismu, židovství, Bahá'í, buddhismu a Alevitů. Jako partner je jmenováno oddělení magistrátu MA 17. Mottem jejich práce je společné hledání cesty k míru na základě jejich vlastní víry.

Velmi zajímavá je akce Mezináboženského hnutí, nazvaná „Setkání a dialog – mezináboženská oslava míru“ (*Begegnung und Dialog – Interreligiöses Friedensfest*), která byla pořádána 5 června 2013 ve Vogelweidpark, nedaleko známé vídeňské Stadthalle. Tato

⁷⁵ *Multireligiöses Bezirksforum Wien 15*

akce byla podporována jak magistrátem Vídně, tak představiteli okresu, včetně kulturního odboru Vídně. V programu tohoto setkání spolupracují věřící různých náboženství.

Možná bude zajímavé uvést několik bodů programu, aby byla vidět jeho různorodost. Hudební program patřil sboru islámského gymnázia, dále vídeňskému Gospel sboru a bosenskému muslimskému dívčímu sboru. Dále zde bylo předvedení čínského tance a kapela židovské obce hrála k tanci. Hlavním bodem programu byla diskuze představitelů přítomných náboženství o to, jak je nutné, aby rozdílná náboženství a kultury byly schopny spolu komunikovat a tak žít společně v klidu a harmonii. Zajímavou částí programu byl také náboženský kvíz, který je částí všech setkání a připravuje jej právě Thomas Fiedler, který s tímto nápadem přišel. V zaškrtávání odpovědí na otázky si všichni přítomní mohli vyzkoušet své znalosti o různých náboženstvích a také i o svém vlastním. Několikahodinový program byl zakončen hostinou jídel a nápojů z Rakouska, Indie, Turecka a Číny.

Tato aktivita, kterou po mnoho let provádí Thomas Fiedler je dosti známá. V rozhovoru poukázal na skutečnost, že například v 15. okrese žije 80% migrantů, většinou muslimů. Avšak i v ostatních okresech, kde není tolik migrantů, podporují jejich představitelé tuto aktivitu a setkání Mezináboženské skupiny. I když někteří imámové neznají dobře německy, přijde s nimi někdo z jejich kulturního centra, kdo pro ně překládá.

Důležité pro budoucnost je ta skutečnost, že mládež, která se těchto mezináboženských setkání zúčastní, se mnohem lehčeji stává částí společnosti, ve které se pohybuje. To je také důležité, aby některé ještě přetrvávající předsudky o muslimech byly jejich vlastním zapojením do společnosti rozptýleny. Například slovo „*džihád*“ je neinformovanými zcela špatně a negativně vykládáno. Ve skutečnosti toto slovo znamená v první řadě – vylepšovat sama sebe za pomoci vlastního úsilí.

Pan Fiedler mě pozval k účasti skupiny mezináboženských setkání. První se uskutečnilo v katolickém kostele St. Andreas v Hütteldorfu. Odborným výkladem historie začala prohlídka kostela pro skupinu, která se zde sešla. Historie budovy kostela zasahuje zpět několik století a určité jeho části jsou památkově chráněny. Po prohlídce jsme se odebrali do místnosti, kde setkání probíhalo.

Každé setkání má své téma. Tématem bylo, jaký význam je dán rodině a výchově dětí v náboženství přítomných, kterých bylo asi jen sedm, včetně zástupkyně magistrátu MA 17. Diskuze byla velmi zajímavá v tom, že většinou účastníci došli k závěru, že náhledy na rodinu a výchovu jsou velmi podobné. Ve všech případech byl dán důraz na hodnoty, které rodina

vytváří. Také však bylo uznáno, že ne vždy tyto hodnoty v praktickém životě, zvláště vzhledem k časovým omezením dnešní uspěchané doby, mohou být následovány.

U všech přítomných bylo konstatováno, že během poslední doby, u nové generace dochází ke změnám. Nejsou již tak dodržovány dřívější tradice a jak rodina, tak výchova se přizpůsobuje rychlému tempu přítomného života. Například nejsou dodržovány denní modlitby, nebo jiné náboženské úkony, které před několika desítkami let byly celou rodinou prováděny. Vliv televize částečně přispívá k časové večerní výplni, která by spíše mohla být věnována duchovní či vlastní činnosti.

Celé setkání probíhalo ve velmi přátelské atmosféře a se zájmem naslouchat příspěvkům druhých. Také projevíli zájem o to, jak se Kvakeři staví k této problematice rodiny a výchovy. Měl jsem tak možnost přispět do diskuze, kdy někteří slyšeli o existenci společnosti Kvakerů poprvé. Ocenili tak možnost se aspoň v krátkosti seznámit s tímto hnutím a jeho historií. Setkání bylo ukončeno modlitbou a příjemným občerstvením.

Druhé setkání mezináboženské skupiny se uskutečnilo v prostorách církve „Všech svatých sedmého dne“ (*Kirche Jesu Christi der Heiligen der Letzte*). Velmi dobře vybavené prostory nedaleko radnice ve Florianigasse jsou určeny k setkání této církve.

Na úvod byl podán výklad od představitelů této církve o jejích aktivitách. Tyto probíhají sedm dní v týdnu. Jsou určeny dětem, mládeži, rodinám a také veřejnosti. Veřejnost sem přichází hlavně na kurzy anglického jazyka a emigranti na kurzy německého jazyka. Vše je nabízeno zdarma. Nedělní bohoslužba zabere tři hodiny. První je věnována vyučování víry, druhá hodina je věnována vyučování mládeže od 3 do 18 let a také dospělých. Poslední třetí hodina je bohoslužba, které se účastní všichni. Někdy přijde až 200 lidí. Tato církev má 140 kostelů ve světě a 16 milionů členů, z čehož čtyři tisíce ve Vídni. Celá budova včetně knihovny byla vkusně a moderně zařízena.

Potom všichni účastníci, kterých bylo 16, se posadili do kruhu a následovala diskuze na téma jak užívat čas v rodině a s dětmi. Přítomní reprezentovali různé církve nebo společnosti. Bylo zde několik členů katolické církve včetně sestry z charity, zástupce evangelíků, dále pracovník magistrátu, který byl muslim, zástupce židovské obce, duchovní z Afro-Asijského institutu, buddhista, dále univerzitní profesor a samozřejmě dva představitelé mormonů, kde se setkání konalo.

Veškeré otázky a diskuze probíhaly ve zcela přátelské atmosféře. Také možná proto, že se mnozí z nich znali z předchozích setkání. Byl vidět opravdu velký zájem o duchovní a liturgické praktiky ostatních náboženství či směrů a jak tyto jsou praktikovány v rodině. Jako jediný Kvaker jsem měl možnost vysvětlit přístup Kvakerů k těmto otázkám.

Z podrobného zápisu z minulé schůze z června, který všichni přítomní dostali, bylo vidět, že účast je opravdu mezináboženská. Minulé setkání se uskutečnilo na evangelické faře A. B. Messiaskapelle. Přítomni byli představitelé židovské obce, buddhismu, islámu, hinduismu a církve mormonů. Námětem této diskuze bylo „Co by byl život bez nebe a pekla.“ Podle zápisu byla diskuze živá a mnoho otázek i názorů bylo diskutováno.

Je třeba říci, že tato setkání jsou nejen důležitá jako diskuze na daná témata, ale hlavně pro případ, že by došlo mezi řadovými členy církví a náboženství k nedorozuměním. Potom jsou ti, kteří se těchto setkání účastní schopni nedorozumění vysvětlit, anebo je řešit v přátelském a konstruktivním jednání. Toto je velká výzva a i příklad pro ostatní velká města, kdy vzájemné náboženské poznání by pomohlo k vytváření přátelské atmosféry mezi věřícími různých náboženství a skupin.

Další setkání se uskutečnilo v Islámské učňovské škole neboli *Islamische Fachschule* v Neustiftgasse 117. Vedl jej opět buddhista Thomas Fiedler. Dalšími účastníky byly dva zaměstnanci magistrátu oddělení MA 17, dále muslim, dva členové Universal Peace Föderation od Rev. Moona, zen buddhista, představitel katolické fary se dvěma klášterními sestrami, dále učitelka náboženství a představitel židovské obce.

Člen muslimské obce žil dlouhá léta na hranicích Sýrie a Turecka. Zdůraznil, že dříve vedle sebe žili věřící tří náboženství bez jakýchkoliv problémů. Židé, muslimové a křesťané se setkávali, pracovali spolu a sdíleli jedno město. To vše probíhalo bez jakýchkoliv problémů. To samé je dnes třeba praktikovat ve Vídni, kde žijí společně věřící několika náboženství. Proto je důležitý mezináboženský kontakt a dialog. K tomu se také velmi důrazně přidal zástupce zen buddhistů, kteří věří, že nejen v Rakousku, ale v celé Evropě je třeba mezináboženský dialog, aby lidé neupadali do mylných představ, které někdy jsou reprezentovány tiskem.

Zástupce katolické obce a univerzitní profesor vyjádřil velmi silnou podporu novému papeži Františkovi. Podle pohledu většiny katolíků, papež boří některá dogmata, která už dnes neodpovídají a je třeba je změnit. Pro katolickou církev je to velmi zajímavá doba s mnoha očekáváními. Někteří katolíci mají dokonce strach o papežův život, vzhledem k tomu, že ve

Vatikánu jsou stále ještě velmi dogmatictí představitelé, kteří mají velkou moc ovlivňovat jeho chod. Jeho stanovisko bylo podpořeno i přítomnými katolickými sestrami.

Thomas Fiedler s ostatními hodnotil průběh mezináboženského festivalu, který se konal v sobotu 21. září v Ottakringu. Byla zde reprezentována různá náboženství a kultury. Festival navštívilo několik tisíc lidí. Muslimové měli vystavené velmi krásné publikace a také výbornou prezentaci.

Většina přítomných byla toho názoru, že světová náboženství mají společně usilovat o porozumění mezi národy a tak vytvářet světový mír. K tomu je nutné mít více a více možností k dialogu. Bůh nechce, aby lidé trpěli, naopak chce, aby lidé byli šťastni a mohli se po všech stránkách rozvíjet ve svém přístupu a chápání. Je však třeba říci, že v dnešní době lidé jsou více a více otevření různým přístupům a také mají větší zájem o informace ohledně jiných náboženství a duchovních směrů. Už ta skutečnost, že ve Vídni žije přes 30.000 buddhistů je důkazem snášenlivosti. Je třeba si uvědomovat, že do duchovních písem různých náboženství také zasahoval člověk se svými názory a vytvářel náboženská dogmata. Jako zajímavý příklad pro rozjímání byla uvedena kaligrafie v mešitách. Arabské okrasné písmo a jím prováděné nápisy působí velmi uklidňujícím způsobem na člověka, když se na ně delší dobu v klidu soustředí. Setkání bylo zakončeno modlitbou a určením data dalšího setkání opět v této islámské škole.

Další setkání multináboženské skupiny bylo tentokrát v iránské šiitské škole nazvané Farab. Škola má několik pater s velkou modlitebnou a tělocvičnou, včetně velkých tříd. V knihovně, která je velmi prostorná a obsahuje velké množství krásně vázaných knih, setkání příchozích probíhalo.

Přítomen byl imám této školy, dále vedoucí Thomas Fiedler, potom zástupci magistrátní skupiny MA 17, členové Bahaii centra, zástupce zenového buddhismu, a pracovnice katolické sociální diakonie. Byla vyslovena zajímavá informace o cestě 5 studentů z Paříže, kteří jsou na cestě kolem světa, aby tak upozorňovali na existenci různých světových náboženství. Jejich zkušenosti je možno sledovat na www.interfaithtour.com

Upozornil jsem na konání „Dne otevřených mešit“, jako informaci od pani Baghajati. Přítomný imám tuto informaci potvrdil. Bylo plánováno, že 17. října budou otevřeny skoro všechny mešity pro veřejnost od 13:00 do 17:00 hodin. Každý návštěvník bude vítán a pokud možno, budou zodpovězeny otázky ohledně islámu a práce v mešitách. Dále 6. října proběhne další akce „Den otevřených dveří buddhistického templu“ na Sechshjauserstrasse 50.

Veřejnost je samozřejmě vítána. Templ bude otevřen od 13:00 do 17:00 hodin. Na další setkání bude pozván prezident hinduistické společnosti, aby promluvil.

Příští rok proběhne slavnostní výroční setkání přímo v prostorách magistrátu. Tématem bude „Náboženství a esoterika“ (*Religion und Esoteric*). Půjde o chápání esoteriky v náboženství. Budou požádáni někteří představitelé, kteří se esoterikou zabývají, aby se setkání zúčastnili. Po další krátké diskuzi bylo setkání skupiny ukončeno.

4.13 Baháí Center v Maroltingergasse 2

Na jednom multináboženském setkání jsem měl možnost se seznámit se členy náboženství Baháí, Otilií a Alexem Käfer. Ti mě pozvali na přednášku do Wiener Baháí Centra na Maroltingergasse 2.

Jako informaci je třeba říci, že Baháismus vznikl v roce 1844 v Persii a jeho zakladatelem je Bahá'u'lláh, narozen roku 1863. Baháismus je jakousi svobodomyšlnou větví islámu, i když tento jej neuznává a dívá se na něj spíše nepřátelsky. Ve světě v toto náboženství věří přes 6 miliónů věřících v mnoha zemích světa. Jejich literatura je přeložena do 800 jazyků. Baháisté nemají duchovní, ani rituály, avšak následují texty, které jim byly zanechány jejich zakladatelem. Svě krásně zdobené chrámy mají v mnoha zemích, včetně svého ústředí v Haifě v Izraeli.

Už historie tohoto Vídeňského Baháí centra je zajímavá. Jde o velkou budovu s rozlehlými prostorami uvnitř. Za Rakouska-Uherska tato budova sloužila jako vojenské kasino. Po druhé světové válce patřila rakouské armádě. Až teprve před třemi lety, kdy se rakouská armáda zbavovala svých nemovitostí, byla budova v roce 2000 na prodej. Cena budovy byla tak nízká, že si jí společnost Baháistů mohla dovolit zakoupit. Při prohlídce člověk musí obdivovat jednoduché, a v perském stylu zařízené velké prostory tohoto centra. Velké obrazy Bahá'u'lláh (*Herrlichkeit Gottes*), (Nádhera boží) a jeho syna Abdu'l 'Bahá (*Diener Gottes*) (Služebník boží), visely ve velkých rámech na zdech, včetně nádherných koberců a lustrů a další orientální výzdoby.

Přednáška byla na téma „August Forrel – Baháista“ (*August Forrel – Ein Bahai*). Po přednášce následovala diskuze a po ní občerstvení. Program přednášek je rozdělen do několika skupin. Jsou zde přednášky pro děti a mládež, nejen o náboženství, ale také o tom jak žít, jak se dívat na roli médií, nebo jak být kreativní. Další soubor přednášek se týká náboženství z pohledu Baháistů. Zajímavá témata v dnešní době jako „Život po smrti“,

„Náboženství a věda“, „Cesty k lepšímu zapamatování“ a jiné přitahují nejen členy, ale i nečleny, kteří jsou stálými hosty. Dalším tématem jsou přednášky o Bahá'í 'lláh a jeho učení. Baháismus spojuje příslušníky mnoha náboženství, protože mezi nimi nedělá rozdílu. Dokonce i nevěřící chodí do Bahá'í Centra na různé přednášky a jsou vždy vítáni.

K tématu této práce bude určitě zajímavá i malá exkurze do historie Bahá'í 'ského hnutí v Rakousku. Roku 1910 přišla první rodina Bahá'í do Vídně. V roce 1913 Abdu'l-Bahá' navštívil Vídeň. V roce 1919 vzniká první Bahá'í'jská obec ve Vídni. Pomalu jejich aktivita rostla také s mezinárodní účastí Bahá'í'stů z celého světa. V roce 1998, bylo Společenství Bahá'í'stů uznáno státem jako právoplatné náboženské společenství. Jejich centra existují na 150 místech v Rakousku. Bohužel, v zemi svého vzniku v Iránu a i v jiných muslimských zemích jsou Bahá'í'sté pronásledováni. Jsou spíše viděni jako nežádoucí sekta.

Jejich velká náboženská tolerance je oceňována nejen státem, ale i ostatními církvemi a náboženskými skupinami. Jejich snaha o seznamování se s věřícími ostatních náboženství a s úctou s nimi jednat je pro ně velkou předností hlavně v dnešní době, kdy je někdy negativně psáno o islámské toleranci a fanatismu. Společenství Bahá'í'stů je toho pravým opakem a velkým příkladem univerzální lásky a tolerance pro ostatní.

4.14 Setkání s prezidentem Islámské náboženské společnosti

Přítomným prezidentem Islámské náboženské společnosti v Rakousku (IGGiÖ) je Dr. Fuat Sanac. Setkal jsem se s ním v jeho velmi orientálně zařízené kanceláři s vyřezávaným dřevěným nábytkem a krásnými koberci. Jeho vystupování vyjadřovalo jistotu a jeho slova cílevědomé řízení této společnosti. Podle jeho slov je jeho nejdůležitějším cílem konečné vydání a státem potvrzení dodatku k Islámskému zákonu (*Islamgesetz*) z roku 1912. Tento zákon by měl být vydán v novelizované podobě v roce 2014. Jeho největší význam je podle Dr. Sanaca v tom, že se zaměřuje na přítomnou dobu a její potřeby. Hlavně půjde o možnost vzniku semináře pro islámské imámy, včetně pozvání učitelů islámu. Tento zákon je již připraven, jenom je třeba jeho schválení ve vládě a parlamentu. Dr. Sanac také zdůraznil širokou spolupráci s protestantskými církvemi a souběžně s církví katolickou. Také vystupování v médiích je velmi důležité vzhledem k některým nedorozuměním, která se v tisku někdy objeví. Je třeba informovat o islámu takovém jaký ve skutečnosti je.

Dr. Sanac také poukázal na tu skutečnost, že někdy se islámské skupiny obrací na stát o pomoc nebo jak zákonně postupovat. Odpovědí někdy je, že to či ono není uvedeno v *Islamgesetz*. Také profesor Richard Potz z Vídeňské univerzity přiznává potřebu novelizace

Islamgesetz, protože již neodpovídá dnešním potřebám. Dr. Sanac se snaží od té doby co se stal prezidentem, se setkávat s těmi lidmi, kteří mají o islám a jeho aktivity v Rakousku zájem. Jeho osobní přístup je naplněn harmonickým a přátelským jednáním, ve snaze předcházet konfliktům, které nic nevyřeší. „Chceme vytvořit v Rakousku přátelskou a harmonickou společnost“, těmito slovy začal svůj proslov prezident Sanac na ministerstvu vnitra při prvním setkání „Dialogforums Islam“. K tomuto setkání došlo po ročním dialogu mezi vládou, právními experty a IGGiO. Pravidelná setkání a výměna názorů, umožnila přípravu nového islámského zákona. Velkou váhu měla ta skutečnost, že zde je velká snaha muslimů se zapojit aktivně do života státu a že se cítí být aktivními občany Rakouska.

Ve své šestisetstránkové knize „*Der Islam – Kultur und Geschichte, Wirtschaft und Wissenschaft*“, „Islám – kultura a historie, hospodářství a věda“ píše Dr. Sanac velmi podrobně o vývoji islámu až po dnešek. Ohledně aktivity muslimů v Rakousku se vrací k založení „Muslimské sociální služby“ v roce 1963, která měla své sídlo v modlitebně. V roce 1979 povolilo Spolkové ministerstvo zřízení Islámské náboženské společnosti v Rakousku (IGGiÖ). Prvním prezidentem se stal Dr. Ahmad Abdelrahimsai, afgánského původu. V roce 1999 se stal druhým prezidentem Dr. Anas Schakfeh, který byl syrského původu a také rakouským občanem. Po jeho odchodu se ujímá funkce Dr. Fuat Sanac.

IGGiÖ je pomocí a záštitou pro skoro půl milionu muslimů, kteří žijí v Rakousku. Zde nejsou diskriminováni pro svou národnost, rasu nebo příslušnost k jakékoliv islámské právní škole. Pomoc a úloha, kterou IGGiÖ tvoří je velmi široká. Zakládá školy a také vyučuje náboženství islámu, sociální služba působí v nemocnicích a věznicích, stará se o udržování muslimských hřbitovů a podporuje aktivitu modliteben a center pro setkání muslimů. Od roku 1982 je možno vyučovat islám na školách v německé řeči. Tím se tak stává Rakousko modelem integrace pro ostatní země Evropy. Právě integrace islámu do Evropy je důležitou částí výuky. Od roku 2003 byl otevřen „Islámský nábožensko-pedagogický institut“ (*Der Islamische Religionspedagogische Institut*). Jeho úkolem je vyškolit islámské učitele.

Sociální služba, která existuje od roku 1963, pomáhá muslimům, kteří se dostanou do nemocnic, jsou ve vězení či v domech pro staré. Tato práce je mnohdy vykonávána ve spolupráci s rakouskou diakonií, charitou nebo jinými organizacemi. Mimo tuto práci sociální služba také má své projekty jako dobu pro pohovory o islámu, diskuze ve školách se studenty, dialog s věřícími jiných náboženství, setkávání žen a předávání informací pro média. Muslimští mladí muži tvoří dosti početně velkou část rakouské armády. Zde se přihlíží

k jejich stravovacím předpisům, kdy strava je připravována bez vepřového masa. Také je jim umožněno mít v kasárnách svou modlitebnu a duchovního.

Ve své knize Dr. Sanac píše o vztahu muslimů v Rakousku tato slova: „Vzhledem k tomu že v Rakousku existuje náboženská svoboda, povedlo se v Rakousku vytvořit spolupráci mezi státem a islámem jako úplnou oboustrannou otevřenost z obou stran. Rakouští muslimové berou tuto důvěru státu stále vážněji, a tato skutečnost je důležitým vývojovým stupněm k integraci muslimů v Rakousku. Tento vývoj může být také modelem pro Evropu.“⁷⁶

Carla Amina Baghajati pracovala dlouhou dobu jako mluvčí IGGiÖ. Původem je Rakušanka, která se stala muslimkou. Možná ta skutečnost, že její babička žila nějakou dobu v Praze, dokázala navázat otevřenou a vstřícnou konverzaci. Vlasy měla zahaleny šátkem včetně dlouhých šatů. Její vyprávění o životě muslimů ve Vídni bylo velmi přímé a zabývalo se nejnovějšími fakty.

Sama vidí největší důležitost pro muslimy žijící v Rakousku v nutnosti ovládnutí německého jazyka a důležitost vyššího vzdělání. To jsou základní předpoklady k integraci. Problém může být i v tom, jak dnešní mládež, ať muslimská či rakouská používá ke komunikaci mobilní telefony, SMS, twitter a i e-maily. Vše to zjednodušuje jazyk a vede k používání podobných slov, která se často opakují. Tím nedochází k plnohodnotné konverzaci jak ústní tak písemné. Také běžné noviny věnují článkům čím více tím menší prostor a omezují se jen na základní informace. Ostatní prostor je vyplňován obrázky. Tím se vytrácí možnost porovnávání informací a také se tím pomalu ztrácí kultura národa a kultura slova. Na druhé straně je třeba říci, že rodiče velmi dohlížejí na to, aby jejich děti navštěvovaly pravidelně školu. Sama to jako učitelka vidím ve škole.

Na otázku ohledně připravovaného nového dodatku k *Islamgesetz* vysvětlila, že důležitost bude v nových detailech, aby zákon byl více propracován. Například rituálně náležité zabíjení zvířat, (*halál*), které je již v novém *Islamgesetz* obsaženo, bude ještě jasněji v zákoně popsáno. Ve spolupráci se zvěrolékaři a jinými odborníky na porážení zvířat, bude jasně formulováno, že po proříznutí hrdla zvířete, bude toto omráčeno. Tím tak nebude trpět bolestí po dobu odtékání krve. V *Islamgesetz* budou ještě další věci, které budou jasně formulovány tak, aby jejich následování odpovídalo dnešní době.

⁷⁶ SANAC, F., *Der Islam*, FAY Austria 2009, str. 133

Další zásadní věcí je, že imám během svých kázání nesmí vyjadřovat nenávist či nabádat věřící k násilí. Kdyby k tomu došlo, tak sami věřící jej musí nahlásit na případná oddělení, která s ním jeho jednání projednají. Je třeba říci, že toto imámové vědí a nebyl případ, že by kázali nějaký extrémní názor, který by pobuřoval ostatní.

Paní Bhagajati jako bývalá mluvčí IGGiÖ poukázala na skutečnost, že jak rádio ORF či televizní stanice mají vlastní oddělení pro náboženské vysílání. A jestliže by šlo o nějakou zprávu, která by nevypadala objektivně, tak se většinou ptají paní Bhagajati na její názor. Tato spolupráce funguje velmi dobře. Bohužel právě nyní, dva dny před volbami (29. Zář, 2013) se objevila na internetu jako comics video série obrázků, kdy muslim neboli Turek pije alkohol, nebo jí maso. Toto video bylo uvedeno stranou FPÖ pana Christiana Stracheho.

Mimonáboženská setkání nejsou nic nového. Již před 20 lety se setkávaly muslimské a křesťanské ženy. Byly zvané jak na katolické tak protestantské fary. Jejich diskuze se především týkaly práva žen, ale také sociálních podmínek a jak si mohou být v této oblasti vzájemně nápomocny. Také ve škole pracujeme společně jak s katolíky, tak evangelíky na společných projektech a oslavách. Také společně připravujeme programy pro děti, které jsou jak muslimské, tak křesťanské.

Například důležitou akcí bude 19. října 2013 „Den otevřených mešit“ (*Tag der offenen Moschee*), kdy lidé budou zváni na návštěvu jakékoliv mešity ve Vídni. Velká mešita u Dunaje bude hostovat diskuzi o islámu a integraci. Zúčastní se jí přední představitelé jak muslimských, tak i křesťanských obcí, včetně státního sekretáře pro věci integrace Sebastiána Kurze. (Ten se mezitím v roce 2014 stal rakouským ministrem zahraničí).

Závěrem uvedla paní Bhagajati příklad, na kterém je vidět, jak se mění vědomí lidí ohledně rozsévání nenávisti nebo pomluv. Během politické kampaně v roce 2008 Susane Winter, politička FPÖ (Lidové strany Rakouska) poukázala na muslimy jako nebezpečné tsunami. Také označila Muhammada za pedofila, který napsal Korán v době svých epileptických záchvatů. Islám označila za totalitní mocenský systém, a použila další negativní přirovnání. Rakouské úřady jí ten samý rok obvinily z degradace náboženských symbolů a z náboženského nenávistného podněcování. Ohlas na její provokativní vystoupení byl ten, že druhý den televizní stanice ORF požádala paní Carlu Bhagajati o interview. Ve svém příspěvku tato negativní přirovnání zcela odmítla. Její vystoupení bylo veřejností velmi pozitivně přijato. Druhý den se ostatní politické strany distancovaly od negativních nenávistných přirovnání a celá věc nakonec dostala velmi pozitivní a výchovný konec. To

ukazuje na tu skutečnost, že přístup většiny lidí je v dnešní době zaměřen spíše na tolerantní a pravdivé informace, které jsou předávány v přátelské komunikaci.

Dr. Norbert Rodt je katolický farář, který má částečně české kořeny. Jeho velký kostel sv. Leopold se nachází ve čtvrti Gersthof. Pozval mě na svou faru, o kterou se stará muslimský manželský pár z Chorvatska. Farář Rodt pracuje pro integraci již velmi dlouho. Jeho kostel dokonce někdy navštěvují muslimské páry. Jeho velmi přátelská povaha určitě přitahuje lidi jakéhokoliv náboženství. Také poukázal na to, že v televizi existuje turecký kanál, který má někdy pořady, ke kterým zve imámy a faráře křesťanských denominací. Vzhledem k tomu, že katolická církev má jenom ve Vídni na 170 farností mají pořadatelé programu velký výběr.

Farář Rodt zavedl jednou měsíčně tak zvané „*Bildungsfrühshoppen*“. Ranní neboli „Časné vzdělávání“ je jeho nápad, jak přispět k lepší integraci. Tento program je postaven na tom, že jsou zváni řečníci z různých náboženství. Jejich přednáška probíhá hned po nedělní bohoslužbě. Tím se tak ušetří čas těch, co na bohoslužbu přišli. Například v listopadu 2012 byl k diskuzi pozván Gerhard Weissgrub, prezident Rakouské buddhistické náboženské společnosti. Titul jeho přednášky byl „Smysl mého života, kdo mi dá odpověď?“ Možná ještě odvážnější bylo pozvání bývalého prezidenta islámské náboženské společnosti v Rakousku 1987-2011. Tím nebyl nikdo jiný než Anas Schakfeh. Jeho přednáška, která se konala v únoru 2013, se nazývala „Smysl života z islámského pohledu.“

4.15 Setkání s profesorkou vídeňské univerzity Susanne Heine

Jedno z velmi zajímavých setkání proběhlo s profesorkou Vídeňské univerzity Susanne Heine, která přednáší na Evangelické teologické fakultě. Mimo přednášek o praktické teologii a psychologii náboženství, včetně publikací mnoha knih a vystoupení v televizních programech, je paní Heine také velmi aktivní v integraci muslimů. Je také jedním z autorů v roce 2012 vydané knihy „Muslimové v Rakousku“, kterou společně psala s profesorem R. Lohlkerem a R. Potzem. Také korigovala text v roce 2012 evangelickými církvemi A. B. a H. B. vydané knihy „*Respektvoll miteinander Evangelische Christen und Muslime in Österreich*“ „Ohleduplně dohromady evangeličtí křesťané a muslimové v Rakousku“.

Sama se účastní mnoha společných akcí s muslimy. Mezi ně patří diskuze a televizní debaty. Velmi důležité jsou debaty ve školách, ve kterých se mluví o výrazech jako Ježíš, Muhammed, matka Marie, o Bibli a Koránu a také o modlitbě v obou náboženstvích. Avšak při těchto diskuzích není snaha z jedné nebo z druhé strany vyzvedat své vlastní náboženství. Také dochází ke společným oslavám, jako je ukončení studia maturitou, modlitby za mír,

nebo významné náboženské svátky. Biblická postava Abrahama je společná oběma náboženstvím. V těchto setkáních se také uskutečňují společné aktivity.

Mezináboženský kontakt také spočívá ve společných návštěvách křesťanského kostela a mešity neboli muslimského centra. Zde je třeba se zmínit o mezinárodním dni narozenin Fátimy, dcery Muhammada, který se uskutečnil 9. května, 2013. Zde se setkávají společně ženy z obou náboženství. Také je zde již poměrně dobře zavedený zvyk pozvání na večeri do muslimské rodiny během slavnosti *iftár*, což jsou večerní společné hostiny v postním měsíci ramadánu. Zde dochází jak k osobním pozváním, tak také k pozváním celých skupin křesťanů.

V přítomné době jsou někdy vedeny kampaně proti muslimům všeobecně. Takový přístup je odsuzován křesťany, vzhledem k tomu, že některé teroristické činy byly vykonány náboženskými fanatiky a takové jednání nemá s všeobecným učením islámu co dělat. Zde je proto velmi důležité aby docházelo k většímu vzdělání o islámu a také byly nabízeny diskuze, ve kterých je možno osvětlit některá zásadní nedorozumění. V těchto diskuzích by nemělo přicházet v úvahu napadání jedné či druhé strany a spíše projevit snahu o porozumění. Zajímavé je, že mnohdy v těchto diskuzích dochází k lepšímu a hlubšímu uvědomění si vlastní víry a schopnosti ji lépe formulovat. Je třeba si uvědomit, že také islám přinesl během dlouhého soužití těchto dvou kultur určité hodnoty, které mají své místo v životě rakouského státu.

Profesorka Heine zdůrazňuje, že jak katolická, tak evangelická církev se snaží uskutečňovat rozhovory s muslimy na nejrůznějších úrovních. Ať se jedná o oficiální zástupce křesťanských církví, kteří mají k tomuto dialogu pověření, tak také na dalších úrovních. Zde můžeme mluvit o nezaujatém informování médií, pořádání kongresů a oficiálních setkáních. Samozřejmě že je třeba, aby integrační spolupráce začínala již ve školách všech stupňů. Také je třeba informovat samotné učitele o plánech integrace a jejích možnostech. Například rakouské ministerstvo zahraničí pořádá kurzy pro muslimské duchovní imámy v jejich mateřském jazyce, aby tak získali přehled o životě a zákonech v Rakousku.

V roce 2008 vydala Susanne Heine společně se svým manželem Peterem Pawlowskym knihu pod názvem „*Die christliche Matrix*“. Kniha byla přeložena do češtiny a vydána v roce 2012 nakladatelstvím Vyšehrad pod názvem „Moderní průvodce křesťanstvím“. Slavnostně byla představena českým čtenářům na rakouském kulturním fóru v Praze v červnu 2013 za přítomnosti obou autorů. Diskuze s nimi byla převážně zaměřena na jejich společnou

spolupráci vzhledem k tomu, že paní Heine je evangelička a pan Pawlowsky, který byl po dlouhou dobu redaktorem náboženského vysílání rakouské televize ORF, je katolík. Nakladatelství Vyšehrad již v roce 1996 vydalo jeho knihu „Křesťanství v proměnách dvou tisíciletí“. Právě vydaná kniha je nejen průvodcem křesťanství, ale také se dotýká zásadních otázek křesťanské víry.

V knize najdeme také reference k islámu, kde se píše: „Muslimové byli v Evropě usazeni odedávna, na Balkáně a ve Španělsku žili s křesťany po celá staletí v míru. ...Z nedorozumění a z nezhojených ran roste i dnešní násilí. O to důležitější je trpělivá snaha o dialog, aby se myšlenka o srážce kultur nestala sebe naplňujícím proroctvím. Dialog je ztěžován stále ještě nedostatečnou vzájemnou informovaností a kromě toho k němu často chybí politická vůle: zdá se, že politika se bez obrazu nepřítele neobejde. Tak vzniká dojem, že antisemitismus je nahrazován antiislamismem. Křesťanství a islám jsou náboženství jednoznačně monoteistická, a i když se jinak v mnohém liší, jejich spisy a tradice vyzývají k míru a respektu vůči druhým. Řídit se těmito výzvami by mohlo vést k obratu na obou stranách, k „obrácení“ jako dlouhodobému projektu. Doufejme, že s dobrým koncem.“⁷⁷

4.16 Integrace jako vládní program

Jak je vidět, integrace a snaha o poznávání různých náboženství a jejich přístupů začíná být stále větší. Lidé si začínají uvědomovat, že důležitější je spolupráce nejen na náboženské úrovni, ale na nejrůznějších úrovních života. Ať jde o spolupráci mezi sousedy, věřícími, tak také na nejvyšší státní úrovni. Lidstvo si uvědomuje, že vše co naše lidství spojuje je důležitější, než co nás rozděluje. A právě tyto přehradu a rozdíly byly opět vytvořeny lidmi, kteří měli zájem se oddělovat od ostatních a stavět přehradu, aby tak obehnali svou dogmatickou víru a nevpustili dovnitř lásku Boží, ze které všechny duše přichází.

Sebastian Kurz, dnešní ministr zahraničí Rakouska, byl ještě v roce 2013 již několik let státním sekretářem pro integraci. Přestože je jeden z nejmladších politiků, drží se na příčce oblíbenosti mnohdy na prvním místě. Sám přišel s nápadem vytvořit skupinu integračních vyslanců (*Integrationsbotschafter*), kterých je už přes 300. Mezi ně například patří Miss Rakousko Amina Dagi, dále Miss Vídně Yemisi Rieger, sportovec Muhammed Ildiz, komorní pěvkyně Ildiko Raimondi a bývalá politička zelených Mercedes Echerer. Částí toho programu podle Sebastiana Kurze jsou učitelé, soudci, podnikatelé a další lidé z jakékoliv politické strany.

⁷⁷ HEINE, S., PAWLOWSKY, P., *Moderní průvodce křesťanstvím*, Vyšehrad 2012, str. 151

V létě roku 2011 došla skupina expertů na ministerstvu vnitra k zajímavému integračnímu rozhodnutí. Jejich úkolem bylo nalézt řešení k integraci muslimů. V článku „*Forum Islam*“ *für Integration*“ uveřejněném 1. července 2011 v novinách Kurier se píše: K výuce imámů dochází z velké části v cizině. Znalosti o kulturním a společenském životě v Rakousku jsou jenom velmi základní. Hlavně imámové, kteří přichází z Turecka, zůstanou jenom krátkou dobu a mnohdy bez znalosti němčiny. Takoví nemají zájem o integraci v Rakousku.

Státní sekretář pro integraci Sebastian Kurz navrhl vytvořit diskusní platformu, neboli *Forum Islam*. Žádá, aby se do této akce zapojila všechna ministerstva, aby tak integrace mohla pokračit co nejdále. Jeho rozhodnutí podporuje také zveřejněná studie ministerstva sociálních věcí. Zde došlo k porovnání pohledů muslimů a nemuslimů. Trochu více muslimů si přeje silného politického vůdce oproti ne-muslimům. I když většina tázaných odpověděla většinou kladně na otázky ohledně domácnosti, vzdělání žen a zda uznávají demokracii, přesto 29% odpovědělo negativně.

„Mám radost z tohoto hodnocení“, vyjádřil se sekretář Kurz. „Ale těch 29% ukazuje, že je zde stále dosti práce. Rovnost mezi mužem a ženou je část základních hodnot společnosti v Rakousku. Pro ty, kteří to vidí jinak, není zde žádné místo.“ Právě velmi jasné akce a konkrétní integrační návrhy dělají ze Sebastiána Kurze velmi populárního mladého politika. Jeho snaha o nejrůznější integrační programy ukazuje, že i na politickém poli lze dosáhnout úspěchu v této důležité sféře.

V posledním čísle z roku 2012 časopisu „*Der Islam*“ (www.derislam.at), vydávaného čtyřikrát ročně při IGGiÖ, která má sídlo v Bernardgasse 5, 1070 Wien, je článek o další budoucnosti islámu v Rakousku. Státní sekretář Sebastian Kurz je toho názoru, že: „Muslimové by měli jako svobodní a zodpovědní občané přispět ke společnému utváření budoucnosti“. Má ten názor, že mladí muslimové by měli být podporováni ve snaze být částí médií a pracovat v nich. Islamgesetz je sto let starý a je nutná jeho novelizace, aby sloužil v 21. století.

V tomtéž čísle časopisu „*Der Islam*“, ⁷⁸ je také rozhovor s Dr. Mustafou Ceričem, který jako velký mufti pracoval v Bosně a Hercegovině. V rozhovoru poukazuje Dr. Cerič na rozdíl mezi integrací a izolací. Někdy v evropských zemích se spíše ukazuje izolace než integrace. Správná integrace znamená, když příchozí si mohou ponechat svou kulturní a náboženskou identitu a přitom se stát částí společnosti, ve které žijí. Integrace je dvojsměrná cesta, ve které

⁷⁸ *Der Islam*, 2012, str. 24

se obohacují obě skupiny. Neexistuje jednoduchá rada, k řešení problémů, protože muslimové v Evropě přišli a přichází z různých kultur. Muslimové by si měli uvědomit pokrok, jaký existuje v Evropě a neztrácet čas zbytečnými diskuzemi. Spolupráce a otevřenost jsou důležitou částí spolužití. Avšak s důrazem na ponechání si vlastní identity, která je částí mezispolečenského dialogu. Dr. Cerič byl přednášejícím na pódiu diplomatické akademie ve Vídni, potom co odešel z funkce muftiho.

4.17 Mešity, kulturní centra a modlitebny

V Rakousku existuje jenom velmi málo staveb, které by připomínaly mešitu, tak jak ji známe z obrázků z islámských zemí. Podle průzkumu IGGiÖ z roku 2009 existuje v samotné Vídni přes sto islámských modliteben a kulturních center. V Dolním Rakousku je jich 43, v Horním Rakousku 25, v okrese Salzburg 15, v Tyrolsku 20, ve Vorarlbergu 15, ve Štýrsku 30, Korutany 11 a Burgenland má jenom dvě mešity. Dohromady 261 islámských mešit nebo modlitebních center se nachází na území Rakouska, včetně Vídně.

Největší, nebo nejreprezentativnější mešita se nachází ve Vídni. Oficiálně se nazývá *Islamisches Zentrum Wien*. Byla otevřena v roce 1979 za účasti představitelů státu a dalších pozvaných hostů. Její viditelný minaret měří 32 metrů. Druhá mešita neboli kulturní centrum, jak je také mešita nazývána, byla postavena v roce 2009 v Bad Vöslau, nedaleko Vídně. Má dva malé, avšak velmi krásně architektonicky řešené minarety ze zeleného skla, což působí velmi impozantně.

Po návštěvě mešity ve Vídni, jsem se rozhodl také navštívit mešitu v Bad Vöslau. Po velmi vlídném uvítání a zutí bot jsem měl možnost obdivovat bohatě vyzdobenou modlitebnu. Na její podlaze byl položen velký koberec s určenými místy pro věřící. Jejich místa na koberci směřují k Mekce. Ve středu jižní stěny se nachází *mihráb* neboli modlitební výklenek. Ten ukazuje směr na Mekku. Toto, je také místo, kde se modlí imám, neboli muslimský duchovní, v čele před řadami věřících. Dále je zde nádherně vyřezávaná kazatelna, ze které imám mluví na různá témata, ať se týkají náboženství, sociálních problémů, ale také politiky. Během kázání jsou čteny citáty z Koránu, ale také jiných duchovních knih islámu. Setkání v mešitě se odehrávají v pátek, a na důležité islámské svátky. Kázání jsou pronášena v jazyku věřících, tedy turecky, německy nebo v jiných jazycích. Z modlitební galerie jsou přítomní vyzýváni k modlitbám.

Kopule této mešity je vyzdobena nádhernými freskami, a mimo to je také velkým pomocníkem pro dobrou akustiku, aby byl přednášející ve všech částech dobře slyšet. Mešita

má dva malé minarety, které jsou určeny k volání ke společné modlitbě. Tyto minarety jsou částí dvora mešity. Celý vnitřní prostor modlitebny je vymalován krásnou mozaikou, ornamenty a popsán ozdobným kaligrafickým písmem z textu Koránu. Na dlaždicích je možno vidět motivy rostlin. V kruhovém okně je zde vyobrazena velká červená růže, která je symbolem proroka Muhammada.

Závěrem lze říci, že v přítomné době je stále více vidět snahu o integraci islámu do života a kultury rakouského státu. Můžeme také vidět snahu křesťanských církví a občanů, se s islámem více seznamovat a nacházet cesty ke společnému lidskému přátelství. Přátelství, které vychází z lidství a není omezeno dogmaty víry nebo kulturními předsudky.

Z popsáných aktivit je vidět, že zájem ke společnému sblížení je na obou stranách. A jsou to nejen náboženství, která k sobě nacházejí cestu. Rakousko je vzácným příkladem, kdy v integraci hraje velkou a cílenou úlohu stát. Je zde vydáváno dosti finančních zdrojů, aby integrace dalších generací muslimů probíhala v harmonii a v přátelském ovzduší. Důraz je dáván na to, aby bylo vyzvedáno, co nás sjednocuje a sblíží, a na tomto přístupu byla postavena další spolupráce.

V tomto směru se snaží Rakouská republika vytvářet co nejlepší podmínky. Ze slov mnohých těch, kteří se v této kapitole k situaci islámu v Rakousku vyjadřovali, bylo znát, že integrace v posledních letech má stále více pozitivní vliv a je také velmi pozitivně přijímána jak ze strany muslimů tak křesťanů. Takový přístup je tou nejlepší možnou cestou k míru a pochopení lidských hodnot mezi lidmi z různých kultur a náboženství.

V. KAPITOLA

ZÁVĚRY ZHODNOCENÍ DŮLEŽITÝCH BODŮ DISERTAČNÍ PRÁCE A MOŽNÁ APLIKACE PRO DNEŠNÍ DOBU

5.1 Vztahy evropských křesťanů a muslimů během staletí

V předešlých čtyřech kapitolách práce jsme sledovali vývoj a současný stav vztahů mezi křesťany a muslimy v geografickém úseku, kde se velmi zřetelně ukázal posun od ostrých konfrontací k soudobým snahám o dobré vztahy, dialog a spolupráci. Ve středověku a raném novověku stály vedle sebe převážně pevně rozhraničené bloky muslimů a evropských křesťanských formací. V první fázi rozpínavost islámu udávala ráz jejich vzájemnému vztahu. Po následující křesťanské válečné reakci – reconquistě ve Španělsku a křížových tženích – se nositelem silné vlny muslimské expanze stala rozpínavá politika Osmanské říše. Vojenský postup muslimské moci se dostal přes Balkán až do Střední Evropy, do částí, na které se soustřeďuje naše práce.

Důležitým obratem bylo dobytí města Konstantinopolu roku 1453 osmanskými Turky, které bylo druhé nejdůležitější město křesťanství. Tím tak došlo i k pádu Byzantské říše. Osmanští Turci stanuli dvakrát před Vídní, po prvé to bylo roku 1529. Důležité zastavení rozpínavosti islámu došlo roku 1683 v bitvě před Vídní, kdy vojsko Osmanské říše bylo poraženo. Křesťanskou Evropu v té době představovala v první linii habsburská monarchie. Ta se v 18. století v pokračujících konfrontacích prosadila jako silnější a rychleji se modernizující. V 19. století se vůči někdejšímu úhlavnímu nepříteli, avšak zřetelně slábnoucímu „nemocnému muži na Bosporu“, mohla již stavět jako obchodní a politický partner. Během 1. světové války i jako partner vojenský.

K různým formám výhodné obchodní i politické a jiné spolupráci s Osmanskou říší a dalšími muslimskými subjekty, přistupovaly po delší dobu i státní společenství a obchodní kruhy postupně se sekularizující Evropy. Těmito vztahy se během doby také vytvářela vzájemná tolerance. Některé státy jako Prusko a později Německé císařství, neměly vůbec zkušenost přímé válečné konfrontace s muslimy, jako měli například Rakušané. Zde můžeme poukázat na dvě návštěvy německého císaře Vilhéma II. v Turecku. Německo se také podílelo na stavbě železniční trati z Berlína do Bagdádu. Materiální zájmy určovaly také politiku Anglie a Francie, které se za krymské války (1853-56) postavily na stranu Turků proti

pravoslavnému Rusku v obavě, aby zesláblou muslimskou mocnost zcela nezbito. Rakousko tehdy zachovalo neutralitu. Z někdejších náboženských mezistátních vztahů zůstalo v 19. Století již jen velmi málo.

V té době se podstatně měnila mentalita v (post) křesťanské Evropě i ve vyspělejších muslimských zemích. Nešlo jen o vztahy mezi státy, ale přibývající migrace přiváděly k vzájemnému poznání stále více lidí z obou stran. Dochází ke změně vědomí a přístupu k muslimům. Muslimové začali cestovat do evropských zemí a dokonce se v nich i usazovat. Tím se tak rozvíjel obchod a kulturní styky. Někdejší rival byl vnímán novým, realističtějším prohledem bez předsudků. Evropa začala dokonce některé prvky islámské kultury přijímat, nebo napodobovat. Zde můžeme mluvit o hudebních dílech některých skladatelů, kteří použili motivy z turecké hudby, jako například W. A. Mozart a jiní. Později i móda byla ovlivněna některými prvky islámského oblečení. Možná nejpopulárnější se stalo pití kávy, převážně po bitvě u Vídně. Také díla muslimských spisovatelů nebo básníků začala být překládána do evropských jazyků a rozvinula se vědecká orientalistika. Tento přístup se stával základem k novému přístupu k muslimské přítomnosti na evropském kontinentě. Během doby se začal projevovat stále větší zájem o kulturu, zvyky a výtvořiny islámského světa.

V mentalitě křesťanské evropské společnosti, stejně jako na druhé straně, u muslimů Turků, Arabů i balkánských muslimů, dozrály předpoklady ke spolupráci s jinověrci. Pro rakouskou společnost se tyto předpoklady prohloubily s vojenským obsazením Bosny a Hercegoviny (1878) a anexí těchto území (1908), kde se k obyvatelům monarchie přiřadilo více než půl milionu nových spoluobčanů – muslimů. Ve 2. Polovině 20. století ji prosadily jako oboustranně pociťovanou potřebu rozsáhlé migrace tureckých a balkánských muslimů do válkou poznamenaného, ale k prosperitě směřujícího Rakouska.

5.2 Katolíci a protestanté tváří v tvář islámu

Mluvíme-li o vztazích křesťanských církví k islámu, je třeba říci, že jak ze strany protestantských církví a převážně katolické církve zde dochází k zájmu o získání informací o muslimské víře. Jejich postoj k islámu utvářela dlouho představa, že jde o novou christologickou herezi. Vedle ní se ujal názor, že jde o odlišné náboženství, s nímž lze polemizovat pouze na bázi rozumu, tak jako s antickými pohanskými filosofiemi, avšak o něm více jen málo (Tomáš Akvinský). Důležité pro další vývoj bylo prohloubit poznání. V tomto směru byly významnými kroky překlad Koránu (Robert z Kettonu, 12. Století), usnesení koncilu ve Vienne (1312) a počátky misijních snah. V 15. století byl vydán Korán v

trojazyčném překladu v arabštině, španělštině a latině. Také někteří představitelé reformace jako Martin Luther se snažili mít objektivní názor na islám a jeho víru. Zde můžeme zmínit Lutherův příspěvek k publikaci Biblianderova překladu Koránu, včetně pozdějších překladů Koránu do národních jazyků. Také Komenského názor o zprostředkování biblické zvěsti Turkům. Jak na katolické tak i na reformační straně nalezneme řadu dokladů o hanobení Muhammada a islámu, tak na druhé straně také o tendenci posunout dále porozumění a zlepšovat vzájemné vztahy.

Významnou misijní roli hráli františkáni. Jak již bylo zmíněno, například na území Bosny ve 14. století existovaly tři různé víry: křesťanská, židovská a muslimská. Katolicismus zde byl zastoupen františkány, kdy v roce 1342 byl v Bosně založen první františkánský vikariát. V době, kdy zde byla u moci turecká vláda (1463-1878), františkánský řád zde stále existoval a byl aktivní. Dokonce mohl postavit několik nových klášterů. Je třeba uvést, že muslimové byli tolerantní vůči těm náboženstvím, které měly své vlastní Písmo, kterými byli židé a křesťané. Pod osmanskou vládou mohly působit i pravoslavné nebo heterodoxní církve a komunity (millety). I z tohoto směru přicházely poznatky a podněty k prohloubení informovanosti o islámu jako víře a sociální praxi, tedy o jeho žité podobě.

Rozmach reformace spadá do období 16. století, kde je Střední Evropa zároveň vystavena ohrožení postupující osmanskou expanzí. Spory, napětí a konflikty mezi reformačními a protireformačním táborem ztěžovaly nebo zcela znemožňovaly ustavení jednotné křesťanské fronty proti muslimskému nebezpečí. Naopak ostré mezikřesťanské polemiky bohatě využívaly hanobící přirovnání protivníků k „nevěřícím“ Turkům. Objevovaly se také představy, že by bylo možné se s těmito „nevěřícími“ spojit, jestliže se dají pokřtít.

Další posun v tomto směru přineslo osvícení a dále pak změny obecné mentality v 19. století. Křesťanské církve dospěly k vzájemné toleranci a pozvolna rostoucí, dnes již samozřejmé úctě. Ke vztahu k islámu dospěly k jasnějšímu vymezení rozdílů v teologii, jejichž uznání však nemusí bránit vzájemnému respektu, dialogu a snaze o dobrné soužití a spolupráci na základě sbližování v důrazech na zásadní etické hodnoty.

5.3 Muslimové v Rakousku

Po anexi Bosny a Hercegoviny v roce 1908 Rakouskem-Uherskem vyvstala potřeba zákonné úpravy postavení nové, více než půlmilionové náboženské menšiny bosenských muslimů. Prvním krokem bylo vydání ústavy roku 1910 pro tato území císařem Františkem

Josefem I. Ústava měla pomoci vnést právní řád do vztahů a úředního jednání obyvatel na připojených územích.

V roce 1912 dochází k vydání v té době velmi unikátního zákona o uznání vyznavačů islámu hanafijského ritu za rovnoprávnou náboženskou společnost v předlitavské části monarchie. V práci se podrobně zabýváme přívními i teologickými jednáními, konzultacemi a rozvažováním, které přijetí tohoto zákona předcházely.

Tento *Islamgesetz* č. 159/1912, podepsaný císařem Františkem Josefem uznává ty muslimy, kteří se hlásili k hanafijské právní škole. Ti tak byli ve svém náboženské praxi vzati pod ochranu státu. Bylo to druhé nekřesťanské náboženství vedle židovského, které bylo státem uznáno. Avšak rakouský zákon zásadně zakazoval kruté tělesné tresty a mnohoženství, které připouští islámské právo šarí'a. Zde je důležité říci, že tento přístup rakouského státu byl v té době v Evropě zcela ojedinělý. Tento zákon zaručoval nejen práva muslimům, ale vymezil také povinnosti, které muslimové měli vůči rakouskému státu. S odstupem času zde můžeme mluvit dokonce o jakési prozíravosti tohoto rozhodnutí, kdy tento zákon sehrál i důležitou roli během celého 20. století. I přestože byl později obměňován, přesto tvořil právní základ, podle kterého se řídil vztah rakouského státu k muslimům a obráceně.

Roku 1979 byl islám oficiálně uznán rakouským státem jako registrované náboženství. Toto rozhodnutí bylo provedeno na základě *Islamgesetzu* z roku 1912. Další změna se stala v roce 1987, kdy rakouský ústavní soud zrušil tu část z *Islamgesetz*, která uznává praktikování jenom hanafijské právní školy. To odporovalo zásadě na svobodu seburčení. Tím tak i ostatní právní školy: šáfí'ovská, málikovská a hanbalovská mohly být podle zákona následovány.

Vzhledem k tomu, že v Rakousku je povinností pro církve státní registrace. V roce 2013 bylo v Rakousku registrováno devatenáct církví a náboženských společností. Jednou z těchto registrovaných společností je „Islámské společenství v Rakousku“ neboli *Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich* (IGGiÖ). Jejím prvním prezidentem se stal Afghánec Ahmad Abdelrahimsai. Ve své činnosti je IGGiÖ nezávislá. Jejím úkolem je nabízet informace o islámu, podporovat a být také částí mezináboženského dialogu a pomáhat nově přichozím, kteří jsou muslimského vyznání. Velmi důležitá je její spolupráce s mládeží, ale také sociální a vzdělávací práce. Sponzoruje „Islámské gymnázium“, které navštěvují jak chlapci, tak děvčata muslimského vyznání. V roce 2010 byl novým prezidentem zvolen Dr. Fuat Sanac, který se vyslovil pro profesionální vývoj této organizace. To je důležité vzhledem

k tomu, že tato organizace zastřešuje několik muslimských organizací. Velmi důležitou částí práce IGGiÖ jsou ekumenická setkání a styk s ostatními církvemi.

Historicky, měla v Rakousku blízké kontakty s islámem především největší, tj. katolická církev. Důležitým krokem v minulém století byl druhý Vatikánský koncil, který doporučil této církvi, aby prohloubila ekumenické vztahy a mezináboženský dialog. Důležitým setkáním na této cestě bylo pozvání od papeže Jana Pavla II. představitelům hlavních světových náboženství do města sv. Františka do Assisi v roce 1986. Po útoku na Spojené státy v září 2001 došlo k dalšímu podobnému setkání, které bylo spojeno s modlitbami za světový mír. Tato iniciativa se potom přenesla i do Rakouska, kde docházelo k mnoha osobním setkáním mezi křesťany, ať katolíky nebo protestanty s muslimskými věřícími. Důležitou úlohu v orientaci rakouských katolíků směrem k dialogu a dobrým vztahům k muslimům měla v Rakousku osobní angažovanost velké osobnosti Franze kardinála Königa.

5.4 Mezináboženské vztahy v praxi

Mezináboženské vztahy respektují teologické rozdíly a soustřeďují se zejména na obecně prospěšné iniciativy. V oblasti mezináboženských vztahů je na místě uvést aspoň dva příklady. Prvním je setkání, které se uskutečnilo v roce 2012 pod záštitou v arcidiecézi Vídeň. Šlo o setkání dvaceti muslimských duchovních správkyn a řádových sester. Místem, kde se tyto dvě skupiny setkaly, byl klášter katolických „Steyley Missionsschwestern“ v Alxingergasse. Účelem tohoto setkání bylo získat informace o těchto dvou náboženstvích. Avšak cílem byla koordinace společné charitativní práce. O tomto setkání vysílala rakouská televize ORF program nazvaný „Šátek se setkal se šátkem“ (*Kopftuch begegnet Kopftuch*). Vysílání bylo kladně přijato a diváci mohli vidět, jak vypadá mezináboženský dialog v praxi.

Druhým příkladem je ekumenická spolupráce ve čtvrti Ottakring. Z iniciativy kardinála Schönborna byla uvedena do života snaha o ekumenický dialog ve čtvrti Ottakring, kde žije velký počet muslimských přistěhovalců. Touto prací byl pověřen Ing. Wolfgang Bartsch, který byl předseda farní rady. V roce 2004 se odebral s pozdravným dopisem od katolického preláta Friedricha Guttenbrunnera k islámskému svátku obětí (*Opferfest*) do mešity v Ottakringu. Po tomto setkání byl W. Bartsch zván častěji na přátelská setkání a tak vznikala vzájemná přátelská atmosféra mezi katolickou a muslimskou obcí.

Tato vzájemná setkání pokračovala. Na faře byl později pořádán večer s tématem „Islám – setkání s muslimy v Rakousku“. Včetně faráře Martina Rupprechta, který je reprezentantem

vídeňské arcidiecéze, zde mluvili a diskutovali jak křesťané, tak muslimové. Po tomto setkání následovala řada programů, kterých se zúčastnil větší počet jak imámů, tak katolických farářů. Později se tato setkání rozšířila také o židovskou obec při oslavě „Dne židovstva“ na místě bývalé synagogy. Tato spolupráce získala podporu vídeňského magistrátu oddělení MA 17 určeného pro práci na integraci.

V lednu 2014 se uskutečnila oslava „10 let mezináboženského dialogu v Ottakringu“ na faře Neuotakring. Ing. Bartsch k tomuto výročí připravil obsáhlou výstavu, která se zabývá na několika panelech vývojem mezicírkevních vztahů během deseti let. Výstavu navštívili představitelé a věřící různých náboženství a církví.

Při setkáních které jsem měl s prezidentem Islámského společenství IGGiÖ Dr. Fuatem Sanacem a také s profesorem vídeňské univerzity Richardem Potzem zazněla shoda v jedné věci. Oba dva mluvili o nutnosti rozšíření *Islamgesetz*, aby jeho obsah odpovídal dnešku a podmínkám, ve kterých muslimové v přítomné době žijí. F. Sanac zdůrazňoval nutnost větších možností studia imámů na univerzitě a jejich uplatnění v rakouské společnosti. R. Potz vidí přítomnou situaci spíše ve vytvoření zcela nového zákona, než v jeho částečné novelizaci. Tento nově připravovaný zákon se má týkat jak vzdělání, tak také větší možnosti práce muslimských kaplanů v armádě a v nemocnicích. Jako zákon má být přijat vládou v roce 2014.

Také Sebastian Kurz, který je od roku 2014 ministrem zahraničí Rakouska, byl po několik let státním sekretářem pro integraci. Vyjádřil svůj názor na vytvoření zcela nového islámského zákona, který by odpovídal dnešním potřebám, které jsou zcela jiné, než byly v době původního podepsání *Islamgesetz* v roce 1912. Podle jeho názoru i pozdější dodatky neodpovídají dnešním požadavkům. Navrhl vytvořit diskusní formu, do které by se zapojila všechna ministerstva z důvodu, aby integrace mohla jít co nejrychleji dopředu. Je toho názoru, že je velmi důležitá státní podpora právě nové generace muslimů, kteří se většinou v Rakousku již narodili. Tím by se tak stali platnou částí na utváření společné rakouské společnosti a její budoucnosti.

Bývalá mluvčí Islámské společnosti IGGiÖ a učitelka Carla Amina Baghajati vidí jako důležitý úkol pro muslimy ovládnutí německého jazyka a dosažení vyššího vzdělání. O novém návrhu *Islamgesetz* si myslí, že jeho důležitost bude v přesnějším formulování zákonů. Například zde má být jasná formulace jakým způsobem může docházet k rituálnímu zabíjení zvířat. Také důležitou částí bude požadavek, aby kazatel nesměl ve svých slovech vyjadřovat

nenávidí k jiným věřícím, anebo nabádat k násilným činům proti jinověrcům či komukoliv jinému.

Profesorka Evangelické teologické fakulty Vídeňské univerzity Susanne Heine je velmi aktivně zapojena v mezináboženském dialogu a společných akcích s muslimy. Je spoluautorem nedávno vyšlé knihy *Muslimové v Rakousku* a často se objevuje v televizních diskuzích o křesťanské víře spolu s muslimskými imámy. Pro ni osobně jsou velmi důležité debaty ve školách, kdy je dobré si vzájemně upřesňovat významy z obou náboženství. Mimo návštěvy muslimských mešit a kulturních center, také organizuje setkání muslimských a křesťanských žen. Pravidelně je zvána k návštěvám během muslimských svátků. V roce 2012 vydalo nakladatelství Vyšehrad překlad její knihy *Moderní průvodce křesťanstvím*, kterou napsala společně se svým manželem Peterem Pawlowskym. Na stránkách knihy oba vyjadřují důležitost snahy o dialog a porozumění mezi křesťany a muslimy. Profesorka Heine se také snaží pomoci muslimům správně chápat křesťanskou teologii v otázkách, kde ji muslimové vnímají zkresleně, jako jsou například otázky Nejsvětější Trojice.

5.5 Integroční práce Magistrátu města Vídně

Město Vídeň vydává značné finanční prostředky na integrovní práci svého Magistrátu. Ve Vídni žije přes 20% cizinců, z čehož je na 200.000 muslimů. Nejvíce přistěhovalců přichází z bývalé Jugoslávie, tedy ze Srbska a Černé Hory, dále z Turecka a Polska. Město Vídeň nabízí různé programy, které mají pomoci integraci, ať se jedná o hledání zaměstnání, kurzů německého jazyka, vzdělávání či vyjednávání sociální podpory. Důvod je zcela jasný. Je zde zájem, aby se nevytvářela ghetta, ať národnostní nebo podle náboženského vyznání.

Jeden z pracovníků oddělení MA 17 Dr. Almir Ibrič poukázal na skutečnost, že několikrát ročně Magistrát organizuje setkání mezi křesťany, muslimy, buddhisty nebo židy. Dostí programů je zaměřeno na muslimskou mládež, aby se mohla co nejrychleji integrovat. Tím se tak mnohem rychleji stávají částí rakouské společnosti. Nový program magistrátu nazvaný *Svět je ve Vídni doma*, je založen na osobních návštěvách zaměstnanců magistrátu. Tito navštěvují kostely, mešity, synagogy nebo chrámy jiných náboženství, včetně oslav různých náboženských svátků. To pomáhá ke vzájemné důvěře obou stran. Také pro zaměstnance Magistrátu je to důležitá zkušenost s poznáváním kultury, zvyků a náboženské víry těchto přistěhovalců. Tím také mohou později při jednání s nimi být těmto migrantům nápomocni v jejich potřebách.

Z průzkumu, nazvaném *Měřit integraci a zjistit rozdíly* bylo zjištěno, že ve Vídni 70% dětí, které dochází do škol, jsou děti přistěhovalců. Přes 50% muslimských žáků chodí na náboženskou výuku. Avšak na druhé straně bylo také zjištěno, že přes 20% přistěhovalců ovládá špatně němčinu. Překvapivým zjištěním byla žádost nové generace, aby kázání v mešitách nebo kulturních centrech probíhala v němčině. Dr. Ibrič věří, že pomocí programů Magistrátu, bude docházet ke stále větší propojenosti a vzájemné spolupráci města s migranty, kteří ve Vídni žijí.

Také další pracovník Magistrátu Ing. Stefan Almer, má velkou zkušenost se silnou migrantskou menšinou převážně turecké komunity. Programy jsou sestavovány tak, aby přistěhovalci neztratili svou národní a kulturní identitu. Situace v přítomné době je mnohem pozitivnější vzhledem k tomu, že děti migrantů i rodilých Rakušanů chodí společně do školy a také se zúčastňují společných kulturních a sportovních programů. Například letáček „Vídeňský integrační týden“ je napsán v pěti řečech: německy, turecky, bosensky, chorvatsky a srbsky. Programy magistrátu probíhají jak v muslimských kulturních centrech, tak také v protestantských nebo katolických kostelích. U mládeže, která mezi sebe nestaví dřívější přehradu a nedogmatizují tradice, dochází k integraci zcela přirozeně. Také spolupráce žen má velký vliv na vytváření přátelské atmosféry a dobrých vztahů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že Rakousko a hlavně město Vídeň, může být velmi dobrým příkladem, pro ostatní evropská města, jak podporovat integraci. A může to být integrace nejen muslimů, ale také jiných menšinových skupin, které na území těchto měst žijí. Také můžeme vidět velkou snahu křesťanských církví, ať jsou to protestanti nebo katolíci o vstřícný a nápomocný přístup k integraci. Otevření křesťanských kostelů a muslimských mešit jsou velmi vstřícné přístupy jak k poznávání, tak ke spolužití lidí z různých kultur a náboženských vyznání.

Rakousko je důležitým příkladem, kde stát je tím hlavním podporovatelem integrace a spolupráce. Nezastavuje se ani před finančními výdaji, které je třeba na integraci vydávat. Úspěch těchto programů se ve velké míře v budoucnu vrátí v ovzduší vzájemné spolupráce a pochopení, že ať lidé přichází z různých národů a náboženství, tak přesto mohou spolu žít v harmonii a míru. Tento přístup vytváří důležitý příklad pro celou Evropu, která si uvědomuje, že v budoucnu mohou příslušníci islámu tvořit velkou část obyvatelstva Evropy.

5.6 Možnost uplatnění rakouského přístupu k integraci jako vzoru

Potom co zde bylo uvedeno několik příkladů o tom, jak integrace v Rakousku pracuje, je třeba hledat hlavní příčiny tohoto úspěchu. I když stále se najdou lidé, kteří budou vidět přistěhovalce jako někoho, kdo nepatří do struktury národního státu, přesto se v přítomné době nelze příchodu cizinců neboli migrantů vyhnout. V dnešní době, jsou hranice větší části Evropy, vzhledem k Schengenské dohodě otevřeny. V roce 2011 bylo účastníky Schengenské dohody 22 zemí. To znamená, že pohyb osob v tomto prostoru je volný, bez hraničních a pasových kontrol, i když může dojít k požádání o předložení průkazu totožnosti. To tak umožňuje jednodušší příchod migrantů, i když se zákony k jejich příchodu do některých zemí, včetně Rakouska, zpřísnují. Je důležité zmínit, že občané zemí mimo země Schengenské dohody, musí mít schengenské vízum, aby mohli cestovat do zemí schengenského prostoru.

Nyní se podívejme trochu blíže na systém integrace přistěhovalců, který v Rakousku tak dobře pracuje a případně zda je možno využít některé jeho aplikace. Půjde zde o sestavení několika základních postupů, které rakouský systém při své práci na integraci používá. Na následujících stránkách bych rád navrhl, jak případně použít těchto přístupů a postupů, aby bylo dosaženo co nejlepšího výsledku k úspěšné integraci ve městech v České republice či jinde.

1 – Finanční a etická podpora státu

V Rakouském modelu zde stát hraje rozhodující úlohu. Je třeba si přiznat, že bez zájmu státu a jeho finanční pomoci, by integrační programy měst nemohly být uskutečněny. Na druhé straně si stát uvědomuje, že k zachování sociálního klidu a harmonie, je dobrá integrace přistěhovalců velmi důležitá. Ve skutečnosti stát vykonává první „krok“ k tomu, aby příchozí do zcela nových podmínek a situací, většinou zcela odlišných od těch, na které byli ve své vlasti zvyklí, se mohli co nejrychleji v novém prostředí orientovat. K tomu je pomoc různých programů, hlavně v začáteční fázi příchodu velmi důležitá.

Z vlastní zkušenosti emigranta, jak v roce 1969 do Rakouska, tak následovně v roce 1988 do Německa a o rok později do Spojených států vím velmi dobře, jak těžké mohou být začátky v novém prostředí, a také i bez pomoci státních programů. Jestliže se k této situaci připojí počáteční neznalost jazyka, včetně finanční bezradnosti a nejistoty, mohou tyto nové začátky být velmi náročné na celkovou situaci jednotlivce v mnoha směrech. Na druhé straně mohou upevnit vlastní vůli a odhodlání se adoptovat co nejrychleji v novém prostředí. Proto

programy na pomoc nově přichozím mají velmi důležitou funkci v lehčí a také rychlejší snaze se adaptovat a stát se částí společnosti, do které takový člověk přišel.

Rakouský stát dává do programů integrace miliony eur, protože si uvědomuje, že v dlouhodobém výhledu je taková pomoc jistotou k tomu, že dojde co nejrychleji k postupné integraci nových přichozích. Zvláště důležité jsou tyto programy pro rodiny s dětmi a také velmi nápomocné pro matky. Na programu *Sousedky* neboli *Nachbarinnen* jsme mohli sledovat jak důležitá je pomoc pro matky s dětmi. Ať se jedná o vyjednávání na úradech, dát zapsat dítě do školy nebo pomoc v době nemoci. Nemluvě o malé znalosti jazyka, kterou přichozí většinou mají. Pro ty, kteří jsou v zemi narozeni, jsou tyto věci samozřejmostí. Pro nově přichozí avšak může být každý takový úkon spojen s fyzickým a psychickým vyčerpáním. Také samostatná iniciativa v setkání řádových sester a muslimských sociálních pracovníků byla velmi důležitá mezináboženská aktivita, která se také zaměřuje na pomoc nově přichozím.

Z těchto uvedených příkladů je vidět, jak důležitá a zásadní je pomoc státu těm, kteří přichází z jakéhokoli důvodu. Je třeba zdůraznit, že ve velké většině se jedná o přichozí, kteří plánují se v dané zemi nadobro usadit. S tímto vědomím může tak stát připravit podmínky pro jejich postupné zapojování do společnosti. Státní organizace také ví, že tyto dlouhotrvající projekty budou mít také vliv na novou generaci, která se bude již ve velké většině cítit částí nové společnosti, do které se narodila. Mohli jsme to vidět například ve školní docházce, kdy dochází ke smíšení několika etnických skupin, ať domácích, se studenty z rodin migrantů. Také požadavek nové generace, aby kázání v mešitách probíhalo v německém jazyce, mluví zcela jasně o úspěchu integrace a zapuštění vlastních kořenů v nové zemi a akceptování jejího stylu života i když stále jsou udržovány hodnoty vlastní kultury.

2 – Integrovní programy města

Jak jsme měli možnost z rozhovorů pracovníků Magistrátu Vídně vidět, důležitost úspěchu integračních programů závisí na přístupu města. Státní podpora, ať finanční tak i zájem z nejvyšších míst, jak tomu bylo u státního sekretáře Sebastiana Kurze, se přenáší do práce města na integračních programech. Už ta skutečnost, že vytvoření speciálního oddělení magistrátu pro integraci nazvaného MA 17, dává městu velkou možnost samo vytvářet programy, které odpovídají jeho potřebám. Zde můžeme vzpomenout program s názvem *Svět je ve Vídni doma (Die Welt ist in Wien zu hause)*, o kterém mluvil zaměstnanec magistrátu Dr.

Ibrič. Také důležitý program pro město Vídeň a i celé Rakousko je program nazvaný *Videň tě potřebuje (Wien braucht Dich)*, kdy se jedná o program státní policie, která chce získat členy právě z migrantských skupin, kteří tak mají znalost jazyka a zvyků jiné kultury. Také další zaměstnanec magistrátu Ing. Almer poukazoval na snahu programů magistrátu, které pomáhají k tomu, aby přistěhovalci neztratili svou kulturní a náboženskou identitu. Na to je zaměřen program *Wiener Integrationswoche*, který má za úkol sblížení obyvatel okresů s velkým počtem přistěhovalců za pomoci kulturních a náboženských programů.

Z těchto příkladů vidíme, jak je důležité, dát městům s větší populací migrantů možnost, aby sama mohla vytvářet své vlastní programy. Takové programy, které jsou „šité“ na míru přímo pro situaci daného města a jeho potřeb. Avšak tyto programy nejsou jenom pro zapojení migrantů. Vídeňský magistrát má také programy pro své zaměstnance, kteří osobně navštěvují migranty a stávají se součástí jejich přítomnosti ve městě. V tomto přístupu je důležitou složkou lidský přístup a také úcta k jiným kulturám a zvykům. Tím tak dochází k osobní zkušenosti s jinou kulturou a jejími zvyky. Takovýto osobní přístup může také mnohem lehčeji řešit případné problémy, nebo vysvětlovat změny, které je třeba zavést. Viděli jsme to na příkladu několika iniciativ žen, ať to byla setkání katolických řádových sester s muslimskými sociálními pracovníci, nebo spontánní iniciativa při společném vysazování květin a bylin v zahradě. Tato tvořivá práce žen z několika různých kultur či náboženských vyznání má inspirující název *Tak voní různé kultury (So duften die Kulturen)*.

Z těchto příkladů vidíme, jak je důležité, aby město mělo volnost ve volbě a vytváření svých vlastních programů. Každé město má své specifické podmínky a problémy. Proto je tak důležité, aby vládní podpora dávala městům možnost, si tyto programy sami vytvořit. Tímto přístupem by měla integrace skupin přistěhovalců, anebo i těch co již na území města žijí, postupovat a vyvíjet se mnohem lehčeji.

3 – Práce organizací a církví

Již založené organizace nebo církve a náboženské společnosti mají velkou možnost být v integraci a také ve vztazích s migranty velmi nápomocni. Velkou předností organizací či církví je to, že již mají určitou stálou strukturu s jistou pevnou členskou základnou. To jim umožňuje se zajímat o migranty ale také běžné lidi ze svého okolí.

Jak jsme měli možnost vidět, ve Vídni je spolupráce křesťanských církví s muslimskými obcemi dosti rozšířená. Ať to byla práce kněze Martina Rupprechta, z pověření vídeňské arcidiecéze, nebo iniciativa W. Bartsche v okrese Ottakring. Toto jsou jenom dva příklady za

mnohé jiné, které se spoluprací na mezináboženském poli zabývají. Také je třeba zmínit práci evangelického faráře Johannese Witticha, který je pověřen vedením evangelických církví A. B. a H. B. ke styku s muslimskými přistěhovalci. Jeho mnohaletý styk s muslimskými obcemi je rozšířen i na osobní setkání a přátelství s muslimskými občany. Dalším příkladem pomoci od organizace jakou je IGGiÖ můžeme vidět v jejím sponzorování Islámského gymnázia, které navštěvují děvčata a chlapci z různých muslimských kultur.

Z těchto příkladů vidíme, jak velkou pomoc mohou nabídnout různé organizace včetně církví. Jejich existenční stabilita a také znalost místních poměrů, může být velmi důležitým „mostem“ ve vytváření přátelských vztahů mezi kulturami a generacemi. Zde můžeme uvést organizaci s názvem *Mírový-institut pro dialog (Friede-Institut für Dialog)*. Tento institut se snaží o spojení islámu s dnešní dobou, hlavně kdy se jedná o vědu a vzdělání. Jsou zde pořádány přednášky o různých náboženstvích, filozofiích, kulturách, ale také z politického života. Jeho posláním je obohacovat informacemi z různých směrů veřejnost.

Zde vidíme, jak velkou roli mohou hrát organizace, které jsou zaměřené na vzdělávání svého okolí. Ty také mohou poskytovat informace, které jsou velmi nápomocné těm, kteří se v zemi nebo ve městě jako noví příchozí neumí ještě orientovat. To samé můžeme říci o práci církví a náboženských organizací. S jejich stabilním zázemím, je pro ně velmi záslužné tyto možnosti, které pomáhají druhým nabízet.

Na tomto místě je třeba také zmínit důležitou aktivitu Thomase Fiedlera. V roce 2003 založil skupinu *Platforma pro mezináboženská setkání (Platform für interreligiöse Begegnung)*. Jde o setkávání věřících z různých náboženských směrů, ať jsou to katolíci, buddhisté, muslimové, protestanti, židé, hinduisté, učitelé, profesori, zaměstnanci Magistrátu nebo kdokoliv jiný. Hlavním cílem je při těchto setkáních odbourávat náboženské nebo kulturní předsudky, které spíše lidi rozdělují, než sblížují. Neznamena to přestat respektovat vlastní víru, ale naopak, být ochoten o ní s druhými diskutovat a také získávat informace o jiných tradicích, které ve Vídni existují a lidé se s nimi běžně setkávají. Jde o setkávání v přátelské atmosféře, většinou v kostelích nebo místnostech těchto náboženských skupin.

Takovýto tolerantní přístup, který je podporován městem Vídně, zlepšuje vzájemné vztahy. Tento model lze praktikovat v každém větším městě, kde se setkávají různé kultury nebo rozdílné náboženské skupiny. Výhoda těchto setkání je v tom, že v době nedorozumění, nebo médii vyvolané neinformovanosti, mohou ti, kteří jsou částí těchto setkání vysvětlovat vzniklé problémy a docházet tak k uklidnění situace. Dialog a vzájemná osobní setkávání mají

vždy větší důraz a pochopení, než zprávy získané ze zdrojů, které nevědomky mohou šířit mylné informace. Takováto setkání nemusí být jenom mezi věřícími skupinami, ale mohou se praktikovat mezi jakýmkoliv skupinami s různým zaměřením. Největší hodnota v těchto setkáních je vzájemný dialog a naslouchání druhému.

4 – Životní prostředí a komunita

Všichni si dovedeme představit, jak důležité je prostředí ve kterém žijeme pro náš život. Znalost tohoto prostředí vytváří i v nás samých určitou myšlenkovou a psychickou stabilitu. Toto prostředí má velký vliv na nás samotných, ale také my sami můžeme mít kladný vliv na prostředí, ve kterém žijeme. Proto vliv prostředí může ovlivňovat naše rozhodnutí a naše tvořivé myšlení. Příjemné prostředí a přátelští lidé vytváří prostředí, ze kterého neradi odcházíme a rozhodně se rádi vracíme.

Zde můžeme vzpomenout práci muslimského poslance Al-Rawiho, který se snaží svými rozhodnutími zpříjemnit život obyvatel Vídně. Jde zde o projekt v nové čtvrti Aspernu. Zde má vyrůst nové sídliště, včetně sociálních bytů. Město se zde snaží probudit zájem nejrozličnějších sociálních vrstev, aby se do této čtvrti stěhovali. Ať jde o doktory, soukromníky, řemeslníky, právníky, migranty, nebo kohokoliv jiného. Hlavní myšlenkou je, aby zde docházelo k interakci nejrozličnějších vrstev obyvatelstva, včetně muslimů, nebo věřících jiných náboženství. Dokonce zde bude postavena budova pro duchovní aktivity, pro věřící různých vyznání, ať jsou to křesťané, muslimové, židé, buddhisté nebo kdokoliv jiný. Toto sídliště by mělo být důkazem spolužití různých kultur a náboženského vyznání, které by zde žily v přátelském ovzduší.

5 – Přístup a snaha jednotlivce

Velmi důležitým bodem v integraci je vlastní přístup a odpovědnost jedince, zda vyvine sám úsilí této integraci napomáhat. Nejde jenom o vzdělávání jedince, ale také o jeho vlastní snahu být částí nové společnosti, ve které v přítomné době žije. Někdy se stává, že právě na začátku, jestliže zde nejsou organizace, na které by se příchozí mohl obrátit, tak potom pomoc hledá výhradně ve své komunitě. Jestliže tento vztah pokračuje i do budoucna, může tak dojít k uzavření se nebo obklopení se výhradně svými krajany. To je situace, která později vytváří ghetta, nebo uzavřené ostrůvky stejné národnosti a stejného jazyka, které pak neprojevují zájem o integraci v podobě dalších setkávání, nebo vyhledávání městem nabízených programů.

Sám jsem tuto situaci mohl vidět, když jsem několik let studoval na Chicagské univerzitě. Některé části Chicaga byly tvořeny českými emigranty z doby po druhé světové válce, anebo po komunistickém získání vlády po roce 1948. Celé ulice, domy, nebo obchody, byly ve skutečnosti v rukou českých emigrantů, kteří zde žili příjemný život ve své komunitě a mezi svými přáteli. Zvláště pro starší generaci to byl ostrov bezpečí, ze kterého neměli zájem ani touhu vycházet, neboť jejich znalost anglického jazyka byla minimální. Ve skutečnosti v této komunitě jej vlastně nepotřebovali. Tím se však jejich život omezil na velmi malý okruh působnosti a existence. Z toho vyplývá, že i zájem o jakousi integraci zde byl vlastně neexistující.

Proto je tak důležité, aby jedinec sám měl snahu a vůli se stát částí celé společnosti i když to mnohdy nemusí být jednoduché, ani příjemné. Avšak úsilí, které jedinec vynaloží do snahy se integrovat, ať je to seznamování se s lidmi z většího okolí, docházení na nejrůznější kulturní a vzdělávací akce, včetně případných návštěv náboženské obce, to vše mu pomáhá v dalším postupu. Ulehčuje to možnost většího uplatnění, mluvit jazykem země, ve které přistěhovalec žije a také být ve větším styku s běžným obyvatelstvem. Samotná snaha o vlastní integraci má také velmi kladný dopad na psychický stav jednotlivce, kdy jeho situace se stává nejen jistější, ale také poznává možnosti, které může v dobrém slova smyslu využít pro svůj osobní růst a vytvářet větší jistoty ve svém životě.

6 – Snaha o začleňování cizinců v ČR

Nyní pravděpodobně nastává otázka, jak by se mohly využít zkušenosti z rakouské integrační politiky také v České republice. Měl jsem možnost se na Magistrátu města Prahy setkat s několika pracovníky, kteří na této problematice pracují. Zde jsem se setkal s Boženou Fílovou, a Mgr. Janou Hajnou, které v tomto případě na úrovni magistrátu nejen řeší problémy Romů, ale také jim velkou měrou v integraci pomáhají. Možná hned na začátku je nutné srovnání. V Rakousku probíhají integrační programy již po mnoho let. V Praze jsou tyto programy o mnoho let mladší. Jedním z důvodů pro jejich vznik byla doba po Sametové revoluci, kdy do České republiky začal proudit větší počet cizinců, nejen z Evropské unie, ale také z muslimských států. Například Rada vlády pro záležitosti Romské menšiny, která se skládá z romských i neromských členů, byla zřízena v září roku 1997. V roce 2011 byla zmocněnkyní pro lidská práva jmenována Mgr. Monika Šimůnková. Ta je také koordinátorka programu *Dekáda romské inkluze 2005-2015*. Tento program je závazkem dvanácti států k řešení romských komunit. Iniciativa spojuje zúčastněné vlády, mezinárodní instituce a

romskou občanskou společnost v procesu plnohodnotného začleňování Romů, a to především v oblasti vzdělání, bydlení, zdraví a zaměstnanosti. (www.vlada.cz/dekada-romske-inkluze).

Podle pani Mgr. Hajné je třeba zdůraznit kladný přístup města Prahy, které vytvořilo komisi pro oblast národnostních menšin a integrace cizinců na území města Prahy. V letech 2014-2015 bude vyhotovena analýza pro integraci v Praze. Je třeba dodat, že na setkáních zaměstnanců magistrátu s tímto problémem průběžně pracují. Sám jsem měl možnost se některých setkání pracovníků a ředitelů tohoto programu zúčastnit.

Mgr. Majdulín Oostrom, pracuje na integraci většinou arabské menšiny a také pro různá vyslanectví arabských států. V pobočce v Lužinách pořádají kurzy českého jazyka. Účastníci jsou většinou ze smíšených manželství. Pořádají zde různá setkání jako například pravidelný *Arabský večer*, který je otevřen i veřejnosti. Podle jejích slov je v Praze magistrátem založeno deset integračních center. 75% jich financuje EU a zbytek připadá na Českou republiku. Práce integračního centra spočívá hlavně v hledání zaměstnání, pořádání kurzů češtiny anebo při řešení právních situací a vztahů. Většina přicházejících arabských emigrantů je mimo země EU. Nejvíce jich přichází ze Sýrie a z Palestiny. Magistrát spolu s různými organizacemi vytváří koncepci pro integraci cizinců. Ten by měl být hotový v roce 2014.

Ředitelka Bc. Pavla Jenková mě provedla budovou magistrátu v Žitné ulici. Přichází sem cizinci z různých zemí. Ať z EU tak z arabských zemí jsou příchozí hlavně ze Sýrie, Egypta, Maroka, Tunisu a dalších. V přítomné době žije v Praze přibližně 120.000 cizinců, kteří nejsou ze států Evropské unie. Magistrát jim nabízí kurzy češtiny. Věk je většinou mezi 20 až 30 lety. Počet mužů a žen je přibližně vyrovnaný. Také se pro ně pořádají programy jako je mini golf, volejbal, chodí společně na koncerty, přednášky, anebo připravují společné pohoštění. Jde hlavně o to, aby lidé neměli strach se mezi sebou seznamovat a také se stávali částí české společnosti. Je zde velká snaha začleňovat muslimské ženy do zaměstnání. Většinou centrem prochází přes dva tisíce lidí z různých zemí. Paní ředitelka Jenková poukázala na poradnu pro integraci v Opletalově ulici č. 6.

Z těchto setkání je možno sledovat, že Magistrát města Prahy má připraveny své programy, kterými se snaží nabízet aktivity, které jsou po příchodu do nové země nejdůležitější. Těmi jsou v první řadě vyučování češtiny a snaha získat zaměstnání. Je samozřejmé, že připravit takové programy potřebuje čas. Oproti Rakousku, kde podobné programy jsou již roky zavedené, je důležitá snaha Magistrátu Prahy co nejdříve reagovat na vzniklou situaci posledních let. Do roku 2012 se integraci na lokální úrovni věnovaly většinou neziskové

organizace, kterým však scházela koordinovanost. Bylo třeba přistoupit k novému projektu, který by byl podporován městem. *Výroční zpráva za období 2012-2013*, byla vydána Integračním centrem Praha (ICP), které vzniklo v roce 2011. Zpráva informuje o práci svých center na území města Prahy. Tato centra začala vznikat již od roku 2009 pro státní příslušníky tak zvaných třetích zemí. Ve zprávě popisují pobočky ICP dosti podrobně své aktivity zaměřené na cizince a nabízené pomoci, včetně kulturních akcí, které pro ně pořádaly.

Závěrem je možno uvést, že je zde dosti velká možnost dalšího přílivu cizinců do České republiky. Tito mohou volně přicházet jak ze zemí EU, tak také ze zemí arabské, postsovětské nebo balkánské části světa. Situace posledních let tomu nasvědčuje, že zde může docházet ke stále většímu růstu nových přistěhovalců. Proto je třeba, aby Česká republika postupně vytvářela podobné integrační programy, jako má Rakousko, ale nejen na úrovni Magistrátu, ale i na úrovních organizací a registrovaných církví. Takováto pomoc bude mít širší základnu aktivit a také bude prospěšná i na úrovni vytváření osobních přístupů k existenci nových příchozích do České republiky.

Početné úkoly a odpovědnost na tomto poli také čekají na církve, katolíky, evangelíky, husity a další křesťany, ve svém přístupu jak se vyrovnat i se zdejší muslimskou menšinou. Rakouský příklad lze brát v řadě ohledů a příkladů k poučení.

JMENNÝ REJSTŘÍK

Abbás, 46

Abdelrahimsai, Ahmad, 67, 141, 153

Abdülmeceid I., 30

Abdülhamid II., 28

Abdulláh Al-Turkí, 166

Abdullah Bin Abdulaziz, 77, 96

Abdu´i´Bahá´, 166

Abuzahra, Amani, 126, 127, 128

Abrahám, 107, 108

Ahmed, Paša, 16

Alois Lexa von Ahrenthal, 28

Al-Rawi, Omar, 117, 118, 119, 120

Al-Afgáni Džamáluddin, 53

Almer, Stefan, 115, 116, 117

Alí Abí Tálíb, 77,

Anas, Shakfeh, 69, 70, 141, 144

al-Kámil, 39

Asghar, Nauman, 99

Atatürk, Mustafa Kemal, 28, 29, 30

Ates, Seyran, 128

Bádenský, Ludvík Vilém, 22

Balič, Smail, 66

Baghajati, Carla, 127, 142, 155, 182

Bahá´u´lláh, 139

Ban Ki-Moon, 137

Barthory Štěpán, 46

Bartsch, Wolfgang, 108, 109, 110, 111, 154, 155, 160
Bartoloměj I., patriarcha, 78
Bauer, Wolfgang, 125
Benedikt XVI., papež, 78, 107, 109
Bibliander, Buchman, 43
Bismark, Otto, 13
Blancs, Péres, 167
Bonaparte, Napoleon, 51
Bozkus, Seyfi, 106
Brenze, Johann, 41
Bsteh, Andreas, 98, 100
Buenker, Michael, 101
Butta, Tomáš, 59
Bystricky, Cornelia, 99
Cerič, Mustafa, 75, 148
Czernin, Ottokar, 34
Darwin, Charles, 76
Dagi, Amina, 146
David, Ferenc, 46
Diodato, Johannes, 47
Echerer, Mercedes, 146
el-Asri, Rabha, 99
Elibol, Zeynep, 108, 122, 121, 182
Enver, Paša, 28
Erasmus, 36
Erbakan, Necmettin, 74
Ergun, Kenan, 121

Faisal Bin Abdulrahman Muaammar, 78
Faymann, Werner, 116
Fethullah, Gülen, 76, 131
Ferdinand I., 20
Ferdinand II., neapolský král, 18
František z Assisi, 16
František Ferdinand d'Este, 33
František Josef I., 31, 33, 34, 60, 63, 93
Fiedler, Thomas, 117, 134, 135, 137, 138, 161
Figl, Leopold, 66
Filip II., 45
Fischer, Heinz, prezident Rakouska, 78
Fisher, Mary, 49
Fries, 92
Fox, George, 48, 49
Gabor, Bethlen, 46
Gadik, Ahmed Paša, 16
Galland, Antonie, 50
Geiger, A., 52
Giustiniani, 17
Goldziher, Ignaz, 52
Goldschmidt, sekretář muslimské ligy, 78
Ghan, Nizar, 55
Glawischnig, Eva, 117
Gratz, Leopold, primátor Vídně, 81
Gustav I., 37
Gutenberg, Jan, 36

Guttenbrunner, Friedrich, prelát, 107, 108, 154

Gülen, Fethullah, 11

Hammer, Joseph, 50

Hanífa, Abü, 32, 62

Heine, Susanne, 13, 95, 144, 145, 146, 156, 182

Hennefeld, Thomas, 102

Herder, J. G., 52

Hrozný, Yavuz, 36

Chriyaa, Kawtar, 99

Ibrič, Almir, 112, 113, 115, 156, 157, 160

Ibrisimovic, Edin, 122, 123, 131, 132

Ildiz, Muhammad, 146

Ipavec, August, 106

Jan, Jiří II., 22

Jan ze Segovie, 47

Jan Hus, 37

Jan Pavel II., papež, 104, 154

Jagellonský, Ludvík, 39

Jindřich VIII., 37

Jiří z Poděbrad, 37

Josef II., 24

Justinián, císař, 17

Juan Carlos I., král Španělska, 78

Kalvín, Jan, 37, 43, 44, 45

Kandil, Rehab, 37

Karel II. Lotrinský, 22

Karel IX., 45

Karel Veliký, 36, 50

Karel IV., 36

Karel V., 38

Kateřina II. Veliká, 23

Käfer, Alex a Ottilie, 139

Khol, Andreas, 70

Kjamil Paša, 28, 29

Khoschorur, Puja, 127

Klapetek, Martin, 13, 68

Klimt, Gustav, 50

Kluge, Harald, 93

Kmoch, František, 50

Kofler, Felixine, 105, 106

Kolschitzky, George, F., 47

Komenský, Jan Amos, 41, 42

Konstantin, císař, 17

König, Franz, kardinál, 81

Köprülü, Mustafa, velkovezír, 22

Kirchschläger, Rudolf, prezident, 81

Krainer, Jan, 133

Krätzl, biskup, 110, 111, 134

Kropáček, Luboš, 19, 132, 178

Kurz, Sebastian, 119, 146, 147, 155, 159

Kreisky, Bruno, kancléř, 81

Kusánský, Mikuláš, 47

Küng, Hans, 56, 130, 131

Lanzl, Muhammad, 108

Lazar, král, 15

Lee, Frances, 44

Lessing, Gotthold, 50

Leonardo da Vinci, 36

Leopold I., císař, 22

Leopold/Umar Rolf von Ehrenfels, 65

Lev X., papež, 39

Lohlker, Rüdiger, 12, 95

Lotrinský, Karel, 22

Luther, Martin, 37, 39, 42, 181

Ludvík XIV., 46

Lueger, Karl, primátor, 81

Malcolm X, 127

Malý, Václav, 58

Marie Terezie, 24, 50

Matter, Yasmine, 99

Matyssek, Christoph, 123, 124, 182

Maxmilián II. Emanuel, 16, 22

Max von Hussarek, 62

Medžid, Abdul, 52

Mehmed II., 16, 17

Mehmed IV., 49

Mehmed VI., 35

Mehmed, Kara paša, 46

Melanchthon, Filip, 39

Merrym, del Val, 63

Metternich, Klement, 50, 51

Mikuláš ze Salmu, 20

Mozart, W. A., 50, 151

Rev. Moon, 137

Möhler, J. A., 52

Muhammad, prorok, 15, 39, 40, 41, 44, 45

Muhammad II., 36

Muhammad Abduli, 53

Muhammad Ali, 12

Murad I., sultán, 52

Murad II., sultán, 52

Mustafa, Paša, 51

Novotný, Jindřich, 55, 57

Njazi, Ahmet, 28

Obrenovič, Miloš, 31

Oranžský, William, 45

Orchan, sultán, 14

Osman, zakladatel islámského státu, 14

Osman II., 46

Papež Inocenc XI., 22

Pařík, Karel, 27, 53

Pašič, Nikola, 33

Pawlowsky, Peter, 145, 146, 156

Penn, William, 49

Perchinig, Bernard, 94

Pickart, Heinz a Louise, 92

Potz, Richard, 13, 63, 95, 96, 97, 98, 140, 144, 155, 182

Princ Evžen Savojský, 22, 23

Prinčip, Gavrilo, 33

Petr II., 24

Pieber, Gertrude, 128

Pius II., 48

Radkovský, František, 58

Raimondi, Ildiko, 146

Rasinger, Christine, 129, 130

Renner, Karl, 66

Rieger, Yemisi, 146

Rifá'a, R. at Tahtáwí, 16

Rodt, Norbert, 144, 182

Rossini, 50

Rupprecht, Martin, 103, 104, 106,108, 111, 123, 130, 154, 160, 182

Rúmí, Džaláluddín, 108, 132

Sanac, Fuat, 13, 73, 80, 106, 140, 141, 142, 153, 155, 182

Salím I., 36

Saúd Ál-Faisal, princ, 78

Savojský, Evžen, princ, 22, 23

Socinus, Faustus, 23, 46

Seffeta, Mahmúd, 29

Selim II., sultán 45

Servet, Michal, 43, 44

Strache, Heinz-Christian, 116, 117, 118, 130, 143

Sezgin, Ayse, 106

Sigismund, Jan, 46

Sinan, Paša, 21

Sobieski, Jan, 22

Sommer, Ludwig, 120

Spindelegger, Michael, ministr zahraničí, 78, 117

Sturgkha, Karel, 63

Süleyman I. Nádherný, sultán, 20, 46, 45, 39

Süleyman Agu, 46

Szécseny, 63

Scheu, Harald, 84

Schiefermair, Karl, 102

Schleiermacher, F., 52

Schnee, Renate, 129

Schönborn, kardinál, 82, 83, 84, 98, 104, 107, 111, 154

Šedivý, Miroslav, 5

Tahtáwih, Rifá'á Ri, 52

Tauran, Jean-Louis, kardinál, 78

Tomaševič Štěpán, 24

Tributsch, Svila, 85

Trubar, Primož, 16

Tyndale, William, 48

Ulam, Peter, 85

Umar, 2

Vlk, Miloslav, 59

Vilém II., 23, 34, 47

Voltaire, 50

Weiss, Leopold (Muhammad Asad), 65

Weissgrab, Gerhard, 144

Wilders, Geert, 56

Williams, Elizabeth, 49

Winter, Susane, 143

Wittich, Johannes, 102, 103, 161

Wrndl, Josef, 52

Zwingly, Ulrich, 10, 37, 42, 43

SEZNAM LITERATURY

Prameny

Islamgesetz, 15. Juli 1912, §159, betreffend die Anerkennung der Anhänger des Islams nach hanefitischem Ritus als Religionsgesellschaft.

Stadt Gottes, Zeitschrift der Steyler Missionare, Mai 2013-07-02

VICIRoTa Manifesto, Vienna International Christian-Islamic Round Table, October 2008

Sekundární literatura

The BIBLE, American Bible Society, New York, 1971, ABS-1985-120-Na-24

BRANDSTÄTTER, Ch., TREFFER, G., a kolektiv, *Stadt Chronik Wien*, 1986, Verlag Christian Brandstätter Wien-München, ISBN 3-85447-229-3

BARTSCH, Wolfgang. *Den Weg des Dialogs wählen*, Impressum 2009

CLARK, Christopher. *The Sleepwalkers. How Europe Went to War, 1914*, Harper 2013

DONIA, R. J., FINE, John, Jr., *Bosna and Hercegovina: A Tradition Betrayed*, Columbia University Press, New York 1994

Evangelische Kirche A. B. und H. B. in Österreich, *Respektvoll miteinander Evangelische Christen und Muslime in Österreich*, Evangelischer Presseverband, Wien 2012, ISBN 978-3-85073-279-6

FRANCISCO, Adam. *Martin Luther and Islam*, IDC Publishers, Martinus Nijhoff Publishers and VSP (Netherlands), ISBN 978-90-04-16043-9

FRANZEN, August. *Malé dějiny církve*, translation M. Rynešová, Karmelitánské nakladatelství, s.r.o. Kostelní vydří, 2006, Original title *Kleine Kirchengeschichte*, ISBN 80-7195-082-3

HARENBERG, Bodo. *Kronika lidstva*, Fortuna Print Praha 1994, ISBN 80-85873-19-2

HEINE, Susanne, LOHLKER Rüdiger, POTZ Richard. *Muslime in Österreich*, Tyrolia-Verlag-Innsbruck-Wien, 2012, ISBN 978-3-7022-3025-8

HEINE, Susanne, PAWLOWSKY, Peter. *Moderní průvodce křesťanstvím*, Vyšehrad 2012, překlad H. Medková, originál *Die christliche Matrix*, ISBN 978-80-7429-249-1

HENRICH, Sarah, a BOYCE, James. *Martin Luther-Translations of Two Prefaces on Islam: Preface to the Libellus de ritu at Morkus Turcorum 1530, and Prefaceto Bibliander's Edition of the Qur'an 1543*, Copyright 1996 by Word and World, Volume XVI, Number 2, Luther Seminary, St. Paul, MN

HUF, Hans-Christian. *Vzestup a pád mocných říší*, Alpress, Frýdek-Místek 2008. Z německého originálu přeložil Hejzlar Z., *Von Aufstieg und Fall grosser Reiche II*, ISBN 978-80-7362-647-1

KLAPETEK, Martin. *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Centrum pro studium demokracie a kultury 2011, ISBN 978-80-7325-264-9

KROPÁČEK, Luboš. *Duchovní cesty islámu*, Vyšehrad Praha 2003, ISBN 80-7021-613-1

KROPÁČEK, Luboš. *Náboženské pole muslimských přistěhovaleckých komunit*, Kolektivní monografie Havelka, Miloš a kolektiv, *Víra, kultura a společnost*, Červený Kostelec: P. Marvart 2012, ISBN 978-80-7465-053-6, str. 127-146

MENDEL, M., OSTŘANSKÝ, B., RATAJ, T. *Islám v srdci Evropy*, vydala Academia Praha 2007, ISBN 978-80-200-1554-9

McMEEKIIN, Sean. *July 1914: Countdown to War*, Basic Books

McMILLAN, Margaret. *The War that Ended Peace*, Profile Books 2013

NEWKLOWSKY, G. *Die Bosnách-herzegowinischen Muslime*, Vieser Verlag 1996,

PICKART, Heinz, PICKART, Louise. *The Vienna Community Church*, Eigentümer, Herausgeber und Veleger, 2008

POTZ, Richard. *100 Years of Austrian Legislation on Islam*, Federal Ministry for European and International Affairs 2012

RYCHLÍK, J. a kolektiv, *Mezi Vídní a Cařihradem*, Vyšehrad Praha 2009, ISBN 978-80-7021-957-7

SANAC, Fuat. *Der Islam – Kultur und Geschichte Wirtschaft und Wissenschaft*, Fay Austria, 2009

SCHWARZ, Karl. *Historische und religionsrechtliche Bemerkungen anlässlich des Hundertjahrjubiläums des österreichischen Islamgesetzes*, Manuskript für der Zeitschrift „Amt und Gemeinde“ 2012/13, H.3

ŠESTÁK, M., TEJCHMAN, M., a kolektiv, *Dějiny Jihoslovanských zemí*, nakladatelství Lidové Noviny, 1998, ISBN 80-7106-266-9

TUFAJL, Abú Bakr Ibn. *Živý, syn bdícího*, Academia Praha 2011, přeložil Ivan Hrbek, ISBN 978-80-200-1912-7

VEBER, V., HLAVAČKA, M. *Dějiny Rakouska*, nakladatelství Lidové Noviny 2002, ISBN 80-7106-491-2

WHEATCROFT, Andrew. *Nepřítel před branami*, vydalo nakladatelství Slovart 2010, translation Petra Andělová a Jitka Jeníková, ISBN 978-80-7391-427-1

Wiener Zeitung, 24. 4. 2012

Internetové odkazy

Afro-Asiatik Institute www.aai-wien.at

Bujnochova, Anna, *Sarcenos Contra: Obraz islámu v křesťanství středověku a raného novověku*, <http://www.iliteratura.cz/clanek/17203/contrasarcenos-obraz-islamu-v-krestanstvi>

www.christian-islamic-encounter.at

Časopis *Der Islam*, www.derislam.at

Friede Institut für Dialog, www.derfriede.at

Informace o integraci v Rakousku, www.integration.wien.at

IGGiÖ, *Österreichische Imame-Konferenz*, 2006, www.derislam.at

LEE, Frances. *Calvin on Islam*, Publisher by Lamp Trimmers 2000, www.dr-finlee.org/calvislam.pdf.

MARSCHALEK, M. *Kontaktstelle für christlich-islamische Begegnung*, ORF, at, www.pfarre-nfh.at

Religious education, www.interfaithtour.com

www.nachbarinnen.at

www.pfirb.at

www.ecoquest.com

FISCHER missionary <http://en.wikipedia.org/wiki/Mary>

The Washington Times, 11. Února, 2013, *A Saudi-inspired all-faiths hub*, www.washingtontimes.com/news/2013/feb/11/

Willkommen in der Reformierten Stadtkirche Wien – Innere Stadt, www.reformierterstadtkirche.at

VICISU 08, 2008, www.vicisu.com

Vídeňská arcidiecéze, www.erzdioezese-wien.at

SUMMARY

Vztahy protestantských církví k muslimské menšině v Rakousku

Relations of the Protestant Churches to the Muslim Minority in Austria

The thesis deals with *Relations of the Protestant Churches to Muslim Minority in Austria*. The focus is made on the present relations and integration of the Muslim community into Austrian society, specifically in Vienna. Attention is paid to the obvious ecumenical concept of opinions and a fruitful cooperation in this field between the Protestant Churches and the majoritarian Catholic Church of Austria.

The first chapter deals mostly with the historical part, how Islam was expanding into some European territory. The turning point is the battle of Vienna in 1683. In this battle the Turks suffered a historical defeat. This victory of the Christian army stopped the further expansion of Islam into the Central and Western part of Europe. For centuries the Habsburg Empire played an essential role in the fight with the Ottoman Empire. On the other hand, even during this time some commercial and diplomatic connections between these two empires were going on. In the 19th century the peaceful side of their relations was increasing to reach even the level of a military alliance in the First World War.

The second chapter deals with the start of the Reformation, by Martin Luther and other reformers. It also concentrates on how the reformers like M. Luther, U. Zwingli and J. Calvin were expressing their sharply critical views about Islam. Mostly they rejected its teaching a heretical, on the other hand especially M. Luther was trying to learn more about Islam. Especially he gave support to publishing a translation of the Koran in order to learn more about this religion from its text. Along with the further development of political relations and understanding mentality of Islam, the Protestant Churches have adopted their attitudes. Nowadays, they practice policy of dialogue and meaningful cooperation.

The third chapter concentrates on the Islamic Religious Society in Austria and also other Islamic groups which are active in today's Austria. This chapter also deals with adoption of the *Islamgesetz* or the Legislation on Islam signed in 1912. In adopting the Islam Act of 1912, Austria created unique conditions for integrating Muslims in Austrian society. The Islam Act established the basis for the official recognition of Islam as a religious denomination in Austria. This approach reflects the efforts undertaken by the State towards peaceful and constructive coexistence irrespective of origin, religion, culture of people living in Austria.

On the other side, the Austrian State expects legally recognised religious communities to contribute towards preventing inter-faith and inter-ethnic conflicts.

In May 1979 was established the *Islamische Glaubensgemeinschaft in Österreich* or the Islamic Community in Austria (IGGiÖ). This Islamic Community enjoys the position of statutory body under public law.

The main point of the thesis is in the fourth chapter. It presents my personal interviews in Vienna with over 30 representatives and believers of the Protestant Churches as well as the Catholic Church, and also the views of Islamic leaders. All of them speak about their religious cooperation and common actions which are taking place among these different denominations. Among those who express their views among others are professors Dr. Susanne Heine, Dr. Rudiger Lohlker, Dr. Richard Potz, researcher Dr. Bernhard Perchinig, Catholic priests Mag. Christoph Matyssek, Mag. Martin Rupprecht, Dr. Norbert Rodt, bishop of the Protestant Lutheran Church Dr. Michael Buenker, priest of the Calvinist Church Johannes Wittich, representatives of the Islamic Religious Society President Dr. Fuat Sanac, spokeswoman Carla Amina Baghajati, directorin of the Islamic School Mag. Zeynep Elibol and many others. Also important are views of the representatives of the Vienna Magistrate like Dr. Almir Ibric and Mag. Stefan Almer. They speak about the cooperation of the Magistrate with Islamic groups and also about integration of the Muslims into Austrian society.

The fifth and last chapter evaluates the approaches of the cooperation among the Protestant churches and the Catholic Church with the Islamic Religious Society and other Islamic groups. The point is, that in today's world, there is a need for cooperation and mutual friendly relations. Especially the churches should be as example of good will, to eliminate any misunderstanding which might create unnecessary problems or even preach hatred.

Last chapter also deals with the proposal, how the example of the cooperation of different denominations and religious groups with the city authorities might work in other cities. The importance is given on the structure, which is used by Vienna's Magistrate. This kind of structure and cooperation might help the integration of different ethnic groups and believers to become part of the society, in which they came.

Today, as probably more than anytime before, we have to realize how important it is to cooperate together in a peaceful and harmonious manner. To cooperate together and learn

from each other. This means for us to be faithful to our Christian faith and values in living together with our neighbours and new co-citizens.